

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЯНКОВЕЦЬ ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 811.111' 373.46

ДИСЕРТАЦІЯ

**АНГЛІЙСЬКА ПРИКОРДОННА ТЕРМІНОЛОГІЯ: СТРУКТУРНО-
СЕМАНТИЧНИЙ, КОГНІТИВНИЙ І ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ**

035 – Філологія

03 – Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. В. Янковець

Науковий керівник – **Єсипенко Надія Григорівна**, доктор філологічних
наук, професор

Чернівці – 2021

АНОТАЦІЯ

Янковець О. В. Англійська прикордонна термінологія: структурно-семантичний, когнітивний і функціональний аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 – Філологія. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Чернівці; Львів, 2021.

У дисертації обґрунтовано структурні, семантичні, когнітивні та функціональні особливості термінологічних одиниць прикордонної сфери в сучасній англійській мові.

Актуальність наукової праці зумовлена щоразу новою потребою адекватної мовної реалізації прикордонних понять у системі міжнародних зв'язків України, необхідністю укладання термінологічних словників та лексикографічних посібників з прикордонної термінології. Лексико-семантичний аспект термінотворення прикордонних понять зумовлює науковий пошук в аспекті обґрунтування різних шляхів входження термінологічних одиниць (ТО) в англійську мову.

Наукова новизна результатів дослідження в тому, що вперше комплексно розглянуто питання структурних, семантичних, когнітивних і функціональних особливостей англійської прикордонної термінології: представлено продуктивні словотвірні моделі термінологічних одиниць та визначено їх продуктивність; здійснено семантичну класифікацію термінологічних одиниць прикордонної сфери відповідно до позначуваних понять; проаналізовано лексико-семантичні відношення між термінами прикордонної терміносистеми; побудовано лексико-семантичне поле прикордонної термінології; досліджено прикордонні новотвори, які з'явилися у зв'язку із проведенням Антитерористичної Операції та Операції Об'єднаних Сил на Сході України; описано специфічні функції певних структурних та семантичних категорій прикордонних термінів. За результатами дослідження укладено термінологічний словник прикордонної

лексики.

Практичне значення отриманих результатів полягає в систематизації сучасної англійської прикордонної термінології. Реалізація результатів дослідження дає змогу використати отримані результати під час викладання теоретичних та практичних курсів із лексикології (розділи: «Термінологія», «Лексикографія», «Словотвір») та лекційних курсів із термінознавства, у практиці вивчення англійської мови за професійним спрямуванням у вищих військових навчальних закладах, а також для укладання спеціалізованих термінологічних словників, глосаріїв і довідників, у теорії та практиці науково-технічного перекладу.

Робота складається з анотації двома мовами, списку опублікованих праць авторки, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації; сформульовано мету та завдання; визначено предмет, об'єкт, методи та прийоми дослідження; описано матеріал дослідження; окреслено наукову новизну та практичне значення дисертації; представлено особистий внесок дисертантки; зазначено інформацію про кількість публікацій, апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг роботи.

У першому розділі «Теоретичне підґрунтя вивчення прикордонної терміносистеми» представлено визначення прикордонного терміна, зафіксовано дві головні концепції трактування поняття «термін»: структурно-субстанційна та функціональна; розглянуто відмінності між термінологічною та загальноживаною лексикою; узагальнено основні ознаки терміна, а також вимоги до нього; окреслено основні функції терміна; досліджено фахові тексти прикордонної сфери як царину функціонування прикордонних термінів.

Другий розділ «Методологія та методи дослідження прикордонної терміносистеми» присвячено опису системно-структурної, функційної та антропоцентричної парадигм, у межах яких здійснено наше дослідження, а також аналізу принципів відбору відповідних методів на кожному етапі роботи.

Першим етапом дослідження є формування теоретичної бази наукової розвідки. Цей етап передбачає застосування здебільшого загальнонаукових методів: індукції, дедукції, аналізу та синтезу. На другому етапі відбувався добір фактичного матеріалу автентичних джерел методом суцільної вибірки. Третій етап - комплексний аналіз виокремлених лексичних одиниць на основі структурного підходу із застосуванням словотвірного аналізу, етимологічного аналізу, аналізу за безпосередніми складниками, компонентного аналізу, дефініційного та семантичного аналізу. Четвертий етап є логічним завершенням третього і передбачає структурне впорядкування словотвірних моделей англійської прикордонної термінології. На цьому етапі на перший план виходять описовий та квантативний методи. П'ятим етапом є аналіз семантичних зв'язків у межах прикордонної терміносистеми та дослідження лексико-семантичного поля прикордонної терміносистеми. Особливістю дослідження структурних та семантичних аспектів прикордонної терміносистем є комплексне застосування взаємопов'язаних методів дослідження. Етимологічний аналіз є основним для простеження джерел походження англійських прикордонних термінів. Метод польового моделювання уможливорює представлення сукупності термінів прикордонної сфери (об'єднаних спільним змістом, формою, способом творення) у вигляді спрощеної схеми. Метод опозиційного аналізу був застосований для виявлення антонімічних пар та синонімічних рядів у межах прикордонної терміносистеми. Шостий етап передбачає дослідження функційних особливостей термінів прикордонної сфери із застосуванням функціонального методу. Процедура кількісних підрахунків застосовується на всіх етапах дослідження термінології прикордонної сфери.

Контекстуальний аналіз, інтерпретаційний аналіз, текстовий аналіз та синтаксичний аналіз застосовуються нами в рамках функціонального підходу з метою опису функцій прикордонних термінів

У третьому розділі «Способи творення англійських прикордонних термінологічних одиниць та їх структурна класифікація» розглянуто морфологічний, синтаксичний та семантичний способи формування

прикордонних термінів. Кожен із них поділяється на підтипи: до морфологічного належать афіксація, словоскладання та абревіація; до синтаксичного – формування дво-, три- та полікомпонентних словосполучень; до семантичного способу у межах нашої роботи зараховуємо термінізацію, транстермінізацію та метафоризацію. У процесі аналізу морфологічного способу словотвору з'ясовано, що суфіксальний метод значно переважає над префіксальним і префіксально-суфіксальним; двокомпонентні терміни-композиції значно переважають кількісно трикомпонентними; абревіація фігурує в текстах документів прикордонної сфери у формі стійких та контекстуальних абревіатур. Синтаксичний спосіб є найефективнішим серед проаналізованих способів творення прикордонних термінів. Серед синтаксичних термінологічних словосполучень домінують двокомпонентні терміни, наступними за продуктивністю є трикомпонентні словосполучення, а полікомпонентні терміни є найменш чисельною групою серед проаналізованих словосполучень. У межах семантичного способу частина термінів утворена лексико-семантичним способом, тобто на основі наявних у мові лексичних одиниць загальноживаної, чи міжнаукової лексики (505 термінів), а також з допомогою метафоричного перенесення (8 метафор).

Четвертий розділ «Семантико-функціональні особливості сучасної прикордонної термінології англійської мови» присвячено опису лексико-семантичного поля англійської прикордонної термінології; аналізу лексико-семантичних відношень в межах прикордонної терміносистеми; дослідженню шляхів поповнення лексичного складу прикордонної терміносистеми; визначенню функціональних особливостей прикордонних термінів. Елементи лексико-семантичного поля англійської прикордонної термінології утворюють ієрархічну будову прикордонної терміносистеми: ядром є семи, навколо яких розгортається поле («кордон» (border), «обов'язки» (responsibilities), «контроль» (control), «перевірка» (check), «захист» (protection), «охорона» (guard); центр поля складається з одиниць з інтегральним значенням, таких, як «організація» (organisation), «здійснювати прикордонний контроль» (to perform border control)

тощо. До ближньої периферії належать терміни на позначення основних процедур перевірки документів та ідентифікації подорожніх; позначають боротьбу з нелегальним перетином кордону, контрабандою та незаконною міграцією; правопорушення та злочини; територіальний поділ кордону. До дальньої периферії належать терміни на позначення уніформи військовослужбовців, навчальних закладів, види озброєння, технічні та транспортні засоби тощо. Виявлено дев'ять лексико-семантичних груп, які презентують сукупність термінних одиниць терміносистеми прикордонної сфери. Синонімія є типовим явищем для позначення спеціальних понять в прикордонній сфері, яке дає змогу варіювати мовними засобами у межах цієї терміносистеми. Антонімічні термінологічні одиниці є способом вираження діаметрально протилежних ознак тотожної якості в досліджуваній термінології прикордонної сфери. Запозичення та інтернаціоналізми є ефективними способами поповнення прикордонної терміносистеми. Найбільша кількість запозичених прикордонних ТО походить із старофранцузької мови (68.3%). Завдяки висвітленню соціально-політичної ситуації на сході України влучними прикордонними, військовими та правоохоронними термінами, новотвори, які стосуються проведення АТО та ООС, увійшли в лексикон українських та зарубіжних засобів масової інформації. Основними функціями англійських прикордонних термінів є номінативна, сигніфікативна, дефінітивна, комунікативна та когнітивна. Існують додаткові функції окремих груп термінів: композити володіють синтаксичною та компресивною функцією, терміни-синоніми – функцією уточнення та заміщення, терміни-антоніми – протиставлення, узагальнення та опису, неоніми – функцією вираження неонімації, запозичення – функцією прецизного висвітлення проблем, збагачення лексичного складу прикордонної терміносистеми та забезпечення вищого ступеня термінологічної визначеності.

У висновках узагальнено основні результати дослідження англійської прикордонної термінології.

Ключові слова: прикордонний термін, структура, семантика, функція, когнітивний аналіз, морфологічний спосіб, синтаксичний спосіб, семантичний спосіб, лексико-семантична група, засоби масової інформації.

ABSTRACT

Yankovets O. V. English Border Terminology: Structural and Semantic, Cognitive and Functional Aspects. – Qualifying scientific work with manuscript copyright.

Thesis for obtaining the Philosophy Doctor Degree in the specialty of 035 – Philology. – Yurii Fedkovych Chernivtsi National University; Ivan Franko Lviv National University. – Chernivtsi; Lviv, 2021.

The thesis substantiates the structural, semantic, cognitive and functional peculiarities of the terminological units of the border sphere in modern English.

The topicality of the scientific work is due to the growing need for adequate linguistic implementation of border concepts in the system of international relations of our country, the need to compile terminological dictionaries and lexicographic manuals on border terminology. The lexical and semantic aspect of term formation of border concepts determines the scientific search within the aspect to substantiate different ways for terminological units to enter the English language.

The scientific novelty of the research results is that the issues of structural, semantic, cognitive and functional peculiarities of English border terminology are comprehensively considered for the first time: productive word-forming models of terminological units are presented and their productivity is determined; the semantic classification of terminological units of the border sphere according to the denoted concepts is carried out; the lexical and semantic relations between the terms of the border terminology system are analysed; the lexical and semantic field of border terminology is constructed; border neologisms that appeared in connection with the Anti-Terrorist Operation and the Joint Forces Operation in Eastern Ukraine are studied; specific functions of certain structural and semantic categories of border terms are described. According to the results of the research, a terminological vocabulary of border lexis was compiled.

The practical significance of the obtained results is in the systematization of modern English border terminology. The implementation of the results of the study is possible through using the obtained results of the research in teaching theoretical and

practical courses on lexicology (sections: “Terminology”, “Lexicography”, “Word-Formation”) and lecture courses on terminology, in practical studying English for professional purposes in higher military educational institutions, as well as for the compilation of specialized terminological dictionaries, glossaries and reference books, in the theory and practice of scientific technical translation.

The work consists of an abstract in two languages, a list of published works of the author, an introduction, four chapters, conclusions, a list of references and appendices.

The introduction substantiates the topicality of the thesis; the objective and tasks are formulated; the subject, object, methods and techniques of research are defined; the research material is described; the scientific novelty and practical significance of the thesis are outlined; the personal contribution of the dissertator is presented; information on the number of publications, approbation of research results, structure and scope of work is indicated.

The first chapter “Theoretical basis for the study of the border terminology” presents the definition of a border term, the two main concepts for interpreting the notion of “term” are recorded as structural-substantial and functional; differences between terminological and commonly used vocabulary are considered; the main features of a term, as well as the requirements for it are generalized; the main functions of a term are outlined; professional texts of the border sphere are defined as the area of border terms functioning.

The second chapter “Methodology and methods for research of border terminology system” deals with the description of system and structural, functional and anthropocentric paradigms within which our research is carried out, as well as the analysis of the principles for selecting appropriate methods at each stage of our study. The first stage of the study is the formation of the theoretical basis for the scientific research. This stage involves the use of mostly general scientific methods: induction, deduction, analysis and synthesis. At the second stage, the actual material was selected from authentic sources by the method of continuous sampling. The third stage of our study is a comprehensive analysis of selected lexical units based on the structural

approach using word-formation analysis, etymological analysis, analysis of direct components, component analysis, definition and semantic analysis. The fourth stage is the logical conclusion of the third one and involves the structural ordering of word-forming models of English border terminology. At this stage, descriptive and quantitative methods come to the fore. The fifth stage is the analysis of semantic connections within the border terminology system and the study of the lexical and semantic field of the border terminology system. The peculiarity of the study of structural and semantic aspects of border terminology system is the integrated application of interrelated research methods. Etymological analysis is the key to tracing the origins of English border terms. The method of field modelling enables to present a set of terms of the border sphere (united by a common meaning, form, method of formation) in the form of a simplified scheme. The method of opposition analysis was used by us to identify antonymous pairs and synonymous series within the border terminology system. The sixth stage involves the study of the functional features of the terms of the border sphere using the functional method. The procedure of quantitative calculations is used at all stages of the study of the border sphere terminology.

In the third chapter “Methods of formation of English border terminological units and their structural classification”, the morphological, syntactic and semantic methods to form border terms are considered. Each of them is divided into subtypes: the morphological method deals with affixation, word formation and abbreviation; the syntactic one comprises the formation of two-, three- and polycomponent phrases; the semantic method includes terminologization, transterminologization and metaphorization within our work. In the process of analysing the morphological method of word formation, it was found that the suffix method of word formation significantly prevails over the prefix and prefix-suffix; two-component terms-composites significantly prevail in quantity over the three-component ones; the abbreviation appears in the texts of border sphere documents in the form of stable and contextual abbreviations. The syntactic method is the most effective among the formation methods of border terms analysed by us. Syntactic terminological word combinations are dominated by two-component terms followed by three-component

word combinations, and polycomponent terms are the least numerous group among the analysed word combinations. Within the semantic method, some terms are formed in a lexical and semantic way, i.e. on the basis of lexical units of commonly used or transterminological lexis available in the language, as well as by means of metaphorical transfer.

The fourth chapter “Semantic and functional characteristics of modern border terminology of English” deals with the description of the lexical and semantic field of English border terminology; analysis of lexical and semantic relations within the border terminology system; research of ways to replenish the lexical composition of the border terminology system; definition of functional peculiarities of border terms. The elements of the lexical and semantic field of English border terminology form a hierarchical structure of the border terminology system: the core is formed of semes, around which the fields of “border”, “duties”, “responsibilities”, “control”, “check”, “protection”, “guard” unfold. The field centre consists of units with integral meaning, such as “organization”, “to perform border control”, etc. The near periphery includes the terms to define the basic procedures for checking documents and identifying travellers; to denote the fight against illegal border crossing, smuggling and irregular migration; offences and crimes; territorial division of the border. The far periphery includes the terms to denote the uniforms of servicemen, educational institutions, types of weapons, technical means and vehicles, etc. Nine lexical and semantic groups are identified, which present a set of terminological units of the border sphere terminological system. Synonymy is a typical phenomenon to denote special concepts in the border sphere, which enables to vary the linguistic means within this terminology system. Antonymous terminological units are a method for expressing diametrically opposite features of identical quality in the studied terminology of the border sphere. Borrowing and internationalism are effective methods to replenish the border terminology system. The largest number of border terminological units comes from the Old French language. Due to the coverage of the social and political situation in eastern Ukraine by proper border, military and law enforcement terms, neologisms related to the Anti-Terrorist Operation and Joint Forces Operation entered the lexicon of

Ukrainian and foreign media. The main functions of English border terms are nominative, significant, definitive, communicative and cognitive. There are additional functions of certain groups of terms: composites have a syntactic and compressive function, terms-synonyms possess the function of clarification and substitution, terms-antonyms denote opposition, generalization and description, neologisms have the function of expression of neonomination, borrowings possess the function of precise coverage of problems, enrichment of lexical structure and border terminology system and ensuring a higher degree of terminological certainty.

The conclusions summarize the main results of the study of English border terminology.

Keywords: border term, structure, semantics, function, cognitive analysis, morphological method, syntactic method, semantic method, lexical and semantic group, mass media.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у фахових виданнях України

1. Янковець О. В. Структурні особливості англійської прикордонної термінології. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія «Філологічні науки». 2016. №1. С. 243-248. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/11390/1/47.pdf>.

2. Янковець О. В. Етимологія англійської прикордонної термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2016. № 22. С. 148-150. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v22/44.pdf>.

3. Янковець О. В. Особливості відображення військової та прикордонної термінології українськими та зарубіжними ЗМІ в контексті проведення АТО на сході України. *Науковий вісник Чернівецького університету*: збірник наукових праць. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2017. Вип. 784: Германська філологія. С. 134-142. URL: <http://germanicphilol.chnu.edu.ua/?p=25>.

4. Янковець О. В. Англійська прикордонна термінологія: лексико-семантичний аналіз та особливості вживання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2018. № 1. С. 119-123. URL: http://tsj.kherson.ua/archive/2018/1/part_1/23.pdf.

5. Янковець О. В. Особливості розвитку термінознавчої науки наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*: науковий журнал / редкол. В. І. Кушнерик та ін. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД». 2018. Вип. 1(15). С. 359-363.

6. Янковець О. В. Терміни-композиції в англійській прикордонній терміносистемі: структурний аналіз та морфологічні особливості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2018. Вип. 34. Том 2. С. 59-61. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=123>.

7. Янковець О. В. Особливості та етапи застосування словотвірного аналізу при вивченні англійських прикордонних термінів. *Закарпатські філологічні студії*. №8. 2019. С. 46-50. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/index.php/vipusk-8-1>.

8. Янковець О. В. Словотвірні суфікси англійських термінів-іменників прикордонної сфери. *Науковий вісник Львівського Національного Університету імені Івана Франка*. Серія «Іноземна філологія». 2019. Вип. 132. С. 45-56 URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/foreignphilology/article/view/2921>

9. Янковець О. В., Єсипенко Н. Г. Словотвірні суфікси англійських термінів прикордонної сфери: фонетичний та семантичний аспект (англійською мовою). *Науковий вісник ХДУ*. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». 2020. Вип. 2. С. 14-20. URL: <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/559>.

10. Янковець О. В. Концептуальна метафора як один із способів номінації у терміносистемі прикордонної сфери. «*Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*». 2020. Вип. № 34. Том 5. С. 177-182. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_5/29.pdf.

Наукові праці у періодичних виданнях інших держав

11. Янковець О. В. Словотвірно-структурні особливості англійських прикордонних полікомпонентних термінів-словосполучень. *Science and Education a New Dimension*. Philology. VI (54). Issue: 183. 2018 Nov. P. 55-57 (Угорщина). URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/fil_vi_183_54.pdf.

12. Yesypenko Nadia, Yankovets Olena, Beshlei Olga, Yankovets Andrii, Bloschynskyi Ihor. Conceptual Metaphor as a Means of Terminological Nomination. *ALR Journal*. 2021; 5 (2): 24-29. DOI: 10.14744/alrj.2021.57805.

Наукові праці апробаційного характеру

13. Янковець О. В. Роль прикордонної термінології у розвитку професійної іншомовної комунікативної компетенції майбутніх офіцерів-прикордонників. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць / За заг. ред. В. В. Жуковської, О. А. Черниш. Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2016. 453 с. С. 436 – 439. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/805/1>.*

14. Янковець О. В. Структурні особливості прикордонної термінології. *Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасному світі. Матеріали XIV міжнародної студентської інтернет-конференції (Вінниця, 17-18 березня 2016 року) / Гол. ред. Ямчинська Т. І. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2016. С. 140-141.*

15. Янковець О. В. Джерела і способи формування англійської термінології. *Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: Львів, 14-15 жовтня 2016 р. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2016. С. 152-154.*

16. Янковець О. В. Особливості відображення військових та прикордонних неологізмів в контексті проведення гібридної війни на сході України. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 24-25 лютого 2017 року. С. 69-73.*

17. Янковець О. В. Вплив гібридної війни на сході України на появу військових, правоохоронних та прикордонних неологізмів в англійській мові. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів сектору безпеки: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 21 квітня 2017 року. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. С. 171-173. URL: <http://napu.com.ua/wp-content/uploads/2016/12/VERSTKA22222222222222222222.pdf>*

18. Янковець О. В. Особливості семантичної класифікації англійської прикордонної термінології. *Філологія: сучасний погляд на вивчення актуальних проблем*: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Запоріжжя, 16-17 лютого 2018. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. С. 58-61. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=briefwebr&S21ALL.

19. Янковець О. В. Синонімічні відношення у прикордонній терміносистемі. *Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches*: Conference Proceedings, April 27-28, 2018. Tbilisi: Baltija Publishing. P. 226-229.

20. Янковець О. В. Структурні особливості англійських одноосновних прикордонних термінів. *Концептуальні проблеми розвитку філологічних наук у сучасному полікультурному просторі*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 21-22 вересня 2018 р. Київ: Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2018. С. 44-47.

21. Янковець О. В. Особливості функціонування англійських однокомпонентних прикордонних термінів. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України*: тези XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 15 листопада 2018 року). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2018. С. 677-679. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/xi-vseukrainsko-naukovo-praktychna-konferentsiia-15_11_2018.pdf.

22. Янковець О. В., Янковець А. В. Особливості появи та функціонування неологізмів, пов'язаних з проведенням ООС на Сході України. *Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи*: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Харків, 14 березня 2019 р. С. 60-61.

23. Янковець О. В. Особливості антонімічних відношень у англійській прикордонній терміносистемі. *Гуманітарні, природничі та точні науки як*

фундамент суспільного розвитку: VIII Всеукраїнська науково-практична конференція, Харків, 22-23 лютого 2019 року. С. 71-73.

24. Янковець О. В., Янковець А. В. Функціональні особливості англійських прикордонних термінологічних одиниць. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України*: тези міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 22 листопада 2019 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 670-671. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/konferen_listopad_2019.pdf.

25. Янковець О. В. Особливості функціонування гештальтної метафори у сучасній англійській прикордонній термінології. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі*: тези міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 28-29 серпня 2020 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 123-125.

ЗМІСТ

ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ	26
1.1. Основні термінологічні поняття	26
1.2. Термін як основна одиниця галузевих термінологій	28
1.2.1. Різниця між фаховою та загальноживаною лексикою	33
1.2.2. Ключові ознаки термінних одиниць	37
1.2.3. Вимоги до сучасного терміна	40
1.3. Державна прикордонна служби України як сфера функціонування галузевої термінології	42
1.4. Тексти документів прикордонної сфери як царина вивчення термінологічних одиниць	45
Висновки до розділу 1	47
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ	50
2.1. Парадигма дослідження прикордонної термінології сучасної англійської мови	50
2.2. Відбір матеріалу та основні етапи дослідження	56
2.3. Словотвірний аналіз англійських прикордонних термінів	59
2.4. Моделювання лексико-семантичного поля англійської прикордонної термінології та його дослідження	67
2.5. Когнітивний аналіз метафоризації термінів	72
Висновки до розділу 2	75
РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИКОРДОННИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХ СТРУКТУРНА КЛАСИФІКАЦІЯ ..	79
3.1. Морфологічні способи творення англійської прикордонної термінології	79
3.1.1 Афіксальний спосіб утворення англійських прикордонних термінів	83

3.1.2. Словоскладання як спосіб творення прикордонних термінів	96
3.1.3. Аббревіація в прикордонній терміносистемі	102
3.2. Синтаксичний спосіб формування прикордонних термінів	105
3.3. Семантичний спосіб творення термінів: термінізація, транстермінізація, метафоризація	125
Висновки до розділу 3	136
РОЗДІЛ 4. СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОЇ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	138
4.1. Лексико-семантичне поле англійської прикордонної термінології	138
4.2. Лексико-семантичні відношення англійської прикордонної термінології	150
4.2.1. Синонімічні відношення	152
4.2.2. Антонімічні відношення	158
4.3. Шляхи поповнення лексичного складу англійської прикордонної терміносистеми	163
4.4. Функціональні особливості прикордонних термінів.....	181
Висновки до розділу 4	194
ВИСНОВКИ	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	204
ДОДАТКИ	241

ВСТУП

Досягнення у різних галузях науки та інтенсивний розвиток міжнародних стосунків викликали потребу в утворенні терміносистем. Англійська термінологічна лексика, зокрема прикордонна, формувалася разом з розвитком відповідної галузі. Ця терміносистема розвивається і далі, постійно змінюється, але водночас це єдина цілісна система, яка функціонує разом із людським суспільством і забезпечує його потреби.

В епоху стрімкого розвитку усіх галузей науки, техніки та суспільного життя, а також у контексті глобалізації та інформатизації постає нагальна потреба номінувати поняття, які стосуються спеціальних галузей. Максимальна точне, влучне та стисле передання термінологічного поняття засобами мови є запорукою успішного фахового спілкування представників відповідної галузі.

Термінологічна лексика вже довгий час перебуває в центрі уваги багатьох українських та зарубіжних лінгвістів. Зокрема, фаховій термінології присвятили свої роботи українські дослідники А. В. Крижанівська, Т. І. Панько, та Л. О. Симоненко [112], Т. Р. Кияк [60; 94; 95; 96], Е. Ф. Скороходько [190], В. І. Карабан [87], І. М. Кочан [107; 108], Л. М. Томіленко [208], С. І. Вовчанська [32], О. В. Туркевич [210] та інші. Зарубіжні науковці Д. С. Лотте [128], В. П. Даниленко [61], О. О. Реформатський [166; 167], О. С. Герд [44], О. С. Ахманова [15], Т. Л. Канделакі [85], В. М. Лейчик [125], Б. М. Головін, Р. Ю. Кобрін [49], О. В. Суперанська, Н. В. Подольська, Н. В. Васильєва [199; 200], А. В. Лемов [126], С. Д. Шелов [232; 233; 234], Л. Блумфільд (Leonard Bloomfield) [268], Г. Фельбер (Helmut Feber) [276], Т. Кабре (Teresa Kabre) [270], І. Плаг (Ingo Plag) [292], Дж. Пірсон (Jennifer Pearson) [291], Д. Загедер (Dagmar Sageder) [298], Р. Темерман (R. Temmerman) [302], Г. Будін (Gerhard Budin) [269], А. Кондамініс (Anne Condamines [272; 274] та інші досліджують теоретичні та практичні проблеми термінознавства. Особливості опрацювання термінологічної лексики в лексикографічних джерелах досліджували В. В. Жайворонок [71], С. І. Терещенко [205], Л. М. Томіленко [208], Ю. М. Караулов [88], Ален Рей (Alain Rey) [296] та інші. Особливості деривації

термінів проаналізовано в дослідженнях Ф. О. Нікітіної [145], Л. О. Симоненко [186], Н. Ф. Клименко [97]. Проблемами значення, польового моделювання (основоположником якого є Йост Трір (Jost Trier) [304]) та лексико-семантичних особливостей мовних одиниць цікавляться українські лінгвісти С. П. Денисова [63], Р. І. Дудок [67], П. Г. Ситдигов [187], зарубіжні дослідники М. Ф. Алефіренко [2], А. А. Уфімцева [212], Л. Вайсгербер (Leo Weisgerber) [306], Дж. Лайонз (John Lyons) [282], С. Ульман (St. Ullman) [305] та інші. Особливості термінотворення досліджували українські і зарубіжні лінгвісти В. П. Даниленко [61], О. С. Кубрякова [117], С. В. Гриньов- Гриневич [57], А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк та З. Б. Куделько [60], І. М. Кочан [108], О. М. Турчак [211], Т. І. Панько [154], Л. М. Томіленко [208], Л. Г. Радочинська [163], А. В. Ліпінська [127] та інші.

Українські лінгвісти Е. Г. Балюта [16], Н. Р. Біян [24], Л. П. Васковець [27], С. І. Вовчанська [33], Ю. І. Грибінник [56], І. М. Гумовська [58], О. М. Іващишин [83], О. С. Петрина [156], О. М. Ріба-Гринишин [169], М. Я. Саламаха [176], О. В. Туркевич [210], Н. А. Цимбал [227] та інші комплексно вивчають галузеві термінології та їхні структурні одиниці.

Актуальність теми дослідження зумовлена щоразу новою потребою адекватної мовної реалізації прикордонних понять у системі міжнародних зв'язків України, необхідністю укладання термінологічних словників та лексикографічних посібників з прикордонної термінології. Лексико-семантичний аспект термінотворення прикордонних понять зумовлює науковий пошук в аспекті обґрунтування різних шляхів входження термінологічних одиниць в англійську мову.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертація виконана у межах наукової теми кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Актуальні проблеми іноземної філології, перекладознавства та методики викладання германських і романських мов» (номер державної реєстрації 0116U00134). Тему дисертаційного дослідження

затверджено на вченій раді ЧНУ імені Юрія Федьковича (протокол № 13 від 21.11.2017 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні структурних, семантичних, когнітивних та функціональних особливостей прикордонних термінологічних одиниць у сучасній англійській мові.

Для досягнення мети в дисертаційній роботі передбачено виконання таких **завдань**:

- проаналізувати сучасні теоретико-методологічні підходи до вивчення галузевої термінології;
- проаналізувати структурні особливості прикордонних термінів та визначити їх структурні моделі;
- класифікувати термінологічні одиниці за етимологією та шляхами поповнення;
- описати лексико-семантичне поле та лексико-семантичні групи прикордонної термінології;
- проаналізувати лексико-семантичні відношення між термінами прикордонної терміносистеми;
- описати функції англійських прикордонних термінологічних одиниць та їхню специфіку.

Об'єктом наукового дослідження є сучасна англійська прикордонна термінологія.

Предметом наукового дослідження є структурні, семантичні, когнітивні та функційні ознаки англомовних лексичних одиниць прикордонної сфери.

Матеріалом дослідження є корпус із 1406 термінологічних одиниць, дібраних методом суцільної вибірки із Шенгенського кодексу про кордони (2016), а також звітних матеріалів Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу «FRONTEX» (2012), Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні «EUBAM» (2013), Уніфікованої програми підготовки прикордонників Європейського Союзу (Common Core Curriculum) (2017), Інструкції з підготовки офіцерів

Берегової Охорони США (2017), а також методичних рекомендацій щодо врегулювання ситуації з потоком мігрантів та біженців в аеропортах Європи (2014) і верифіковані лексичні джерела (*Cambridge English Dictionary Online, Oxford English Dictionary, Online Etymology Dictionary*).

Методи дослідження. Особливістю дослідження структурних, семантичних, когнітивних та функціональних аспектів прикордонної терміносистем є комплексне застосування взаємопов'язаних методів дослідження. Дисертаційне дослідження відповідно до конкретного етапу вивчення прикордонної термінології зумовлює комплексне застосування таких методів: *словотвірного аналізу* (для встановлення закономірностей словотвору термінів), *етимологічного аналізу* (для простеження джерел походження англійських прикордонних термінів), *аналізу за безпосередніми складниками* (для членування мовної одиниці на складники), *компонентного аналізу* (для встановлення структури значення слова як певним чином організованої сукупності елементарних змістових одиниць), *дефініційного* (для аналізу словникових дефініцій термінологічних одиниць) та *семантичного аналізу* (для вивчення семантики прикордонного терміна), а також *методу польового моделювання* (для побудови лексико-семантичного поля прикордонної терміносистеми). З допомогою *методу опозиційного аналізу* нами були виявлені антонімічні пари та синонімічні ряди у межах прикордонної терміносистеми. Контекстуально-інтерпретаційний аналіз та синтаксичний аналіз застосовуються нами в рамках *функціонального підходу* з метою опису функцій прикордонних термінів. Метод *кількісних підрахунків* використовувався на всіх етапах дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження в тому, що вперше комплексно розглянуто питання структурно-семантичних, когнітивних і функціональних особливостей англійської прикордонної термінології: представлено продуктивні словотвірні моделі термінологічних одиниць та визначено їх продуктивність; здійснено семантичну класифікацію термінологічних одиниць прикордонної сфери відповідно до позначуваних понять; побудовано лексико-семантичне поле

прикордонної термінології; досліджені прикордонні новотвори, які з'явилися у зв'язку із проведенням Операції Об'єднаних Сил на Сході України; описано специфічні функції певних структурних та семантичних категорій прикордонних термінів. За результатами дослідження укладено термінологічний словник прикордонної лексики.

Практичне значення отриманих результатів полягає в систематизації сучасної англійської прикордонної термінології, яку активно використовують під час здійснення міжнародних зв'язків України з країнами Європи. Реалізація результатів дослідження також уможливорює використати викладені у дисертації спостереження, висновки та отримані результати під час викладання теоретичних та практичних курсів із лексикології (розділи: «Термінологія», «Лексикографія», «Словотвір») та лекційних курсів із термінознавства, у практиці вивчення англійської мови за професійним спрямуванням у вищих військових навчальних закладах, а також для укладання спеціалізованих термінологічних словників, глосаріїв і довідників, у теорії та практиці науково-технічного перекладу.

Особистий внесок дисертантки. Представлені наукові результати отримані авторкою самостійно. Статті, у яких викладено основні положення дисертації, написано одноосібно. У статтях у співавторстві [261; 307] особистий внесок дисертантки полягає в доборі та впорядкуванні фактичного матеріалу й узагальненні отриманих даних.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертаційного дослідження представлено та обговорено на 13 науково-практичних та наукових конференціях: «Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасному світі» (Вінниця, 2016), «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації» (Житомир, 2016), «Мова, література, культура: актуальні питання взаємодії» (Львів, 2016), «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук» (Одеса, 2017), «Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів сектору безпеки» (Київ, 2017), «Філологія: сучасний погляд на вивчення

актуальних проблем» (Запоріжжя, 2018), «Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches» (Тбілісі, 2018), «Концептуальні проблеми розвитку філологічних наук у сучасному полікультурному просторі» (Київ, 2018), «Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України» (Хмельницький, 2018), «Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2019), «Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку: VIII Всеукраїнська науково-практична конференція» (Харків, 2019), «Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України» (Хмельницький, 2019), «Філологія та лінгвістика у сучасному світі» (Запоріжжя, 2020).

Публікації. Проблематику та основні положення дисертації викладено в дев'яти одноосібних статтях та одній статті у співавторстві, опублікованих у виданнях, затверджених ДАК України як фахові, двох статтях у закордонних виданнях, з них одна стаття у співавторстві (авторові належить опис практичної частини публікації), одна - одноосібна стаття.

Обсяг і структура роботи. Робота складається з анотації двома мовами (українською та англійською), списку опублікованих праць автора, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (333 найменування, з них 67 – іноземними мовами), і додатків. Загальний обсяг дисертації – 316 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

1.1. Основні термінологічні поняття

На сучасному етапі розвитку всіх галузей наук виникає нагальна потреба відобразити відповідні поняття англійською мовою – однією з найважливіших мов європейської та світової спільноти. Англійська мова є офіційною мовою низки міжнародних організацій: Європейського Союзу, Ради Європи, НАТО та інших. Становлення і розвиток термінологічної лексики, семантична структура термінів перебувають в центрі уваги лінгвістів та фахівців відповідних галузей. Кожна наука прагне максимально впорядкувати термінологію, якою вона користується, і, встановивши співвідносність між словом і термінованим поняттям, досягти максимальної точності й лаконічності кожного терміна.

У словниковому складі англійської мови велике місце займає термінологічна лексика. Термін, як і всі інші мовні універсалиї, важко піддається визначенню. Через складність та дискусійність такого завдання в лінгвістиці існує чимало різних спроб визначення термінів. Російські вчені, які займалися проблемами термінознавства, пропонують такі визначення терміна: «Термін – це окреме слово чи утворення на базі іменникового підрядного словосполучення, яке позначає професійне поняття і призначене для задоволення специфічних потреб спілкування в галузі певної професії (науковій, технічній, юридичній)» (О. В. Федоров) [213, с. 21]. Н. М. Раєвська, ґрунтуючись на різноманітних визначеннях, визначає термін як «слово чи словесний комплекс, котрі співвідносяться із поняттям певної галузі пізнання, вступаючи у системні відносини з іншими словами і словесними комплексами та утворюючи разом з ними в кожному окремому випадку замкнену систему, яка відрізняється високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю» [164, с. 246].

Терміни – це цілком офіційні, прийняті й узаконені в певній галузі науки чи техніки позначення, назви понять [154, с. 49]. Термінологічна лексика, відбиваючи досягнення й диференціацію сучасних наукових знань, відповідаючи рівню та інтенсивності науково-технічного прогресу, характерові виробничої, суспільно-культурної, політичної й економічної діяльності народу, його взаємодії з іншими етнічними спільнотами, становить важливий компонент лексичного складу кожної розвиненої мови, яка є складною та багатогранною системою структурно-функціональних стилів [74, с. 12].

Бельгійська дослідниця термінології Рита Теммерман, основоположниця соціокогнітивного напрямку вивчення терміна, аналізує тлумачення терміна представниками різних термінологічних шкіл. Представники Канадської школи трактують термін як початкову точку термінологічного аналізу. Представники Празької і Радянської школи, своєю чергою, наголошують, що термін – це єдність змісту (концепту) та форми (назви). Ежен Вюстер, представник Віденської школи, наполягає на чіткому розподілі між поняттями і терміном, зауважуючи, що термін може існувати без мови [302, с. 19].

Як стверджує іспанська лінгвістка Тереза Кабре, прихильниця комунікативної теорії термінознавства, термінологія базується на семантиці, а терміни – це одиниці, які співвідносять мову і реальність, і уособлюють об'єкти навколишнього світу. Фахівці певної галузі використовують терміни для вираження певного поняття, для обміну думками і задля структуризації своєї дисципліни [270, с. 39].

Будь-який знак, який володіє значенням, можна описати з трьох ракурсів: за формою, за значенням і за референтом. Через форму ми отримуємо доступ до структури терміна, що уможлиблює нам утворювати нові термінологічні одиниці (далі – ТО). Значення терміна дає змогу проаналізувати семантичну систему мови, так-як значення окремих знаків не є ізольованим у сприйнятті людини, а формує впорядковані семантичні групи разом з іншими знаками та їх значеннями. Референти концептів, своєю чергою, не формують хаотичний набір загальних та абстрактних понять, а складаються у певному порядку і слугують

рушійною силою для фахівців певної галузі, коли вони складають концептуальну структуру поля [270, с. 39].

Аналізуючи підходи до аналізу лінгвістичного поняття «термінологія», звертаємося до визначень видатних лінгвістів другої половини ХХ століття та порівнюємо їх з відповідними сучасними визначеннями та тлумаченнями. На думку радянського вченого Д. С. Лотте, термінологія – це «...не просто список термінів, а семіологічне вираження певної системи понять, яка, своєю чергою, відбиває певний науковий світогляд» [128, с. 38]. У працях В. П. Даниленко термінологія кваліфікується як «...належність мови науки, як основна, найважливіша та найінформативніша частина лексичної системи мови науки» [61, с. 171]. Б. М. Головін та Р. Ю. Кобрін дають ширше визначення цього поняття: «Термінологія – це співвіднесена з професійною сферою діяльності (галуззю знання, техніки, управління, культури) сукупність термінів, пов'язаних один із одним на поняттєвому, лексико-семантичному, словотворчому та граматичному рівнях» [49, с. 5].

Інше формулювання знаходимо у працях дослідниці української термінології Л. О. Симоненко, яка зазначає, що «...сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини, становлять термінологію» [186, с. 3].

Отже, до основних термінологічних понять, використаних у цьому досліді, належать термін, терміносистема, значення, зміст (концепт), форма (назва) та референт. У наступних розділах нашої роботи ми здійснюємо спробу описати особливості прикордонного терміна, його роль, місце та значення в системі англійської мови крізь призму його структури (форми) та семантики (значення).

1.2. Термін як основна одиниця галузевих термінологій

Останнім часом термін перебуває в активній стадії дослідження. Це пов'язано зі стрімким розвитком науки й техніки, для яких термін є рушійною силою, джерелом отримання інформації та основним структурним компонентом

наукового тексту. Крім того, термін виконує низку функцій, таких як інформативна, пізнавальна, комунікативна та функція накопичення професійних знань [176, с. 248].

Термін (або термінологічна одиниця) є основним структурним елементом кожної сфери науки. Визначальними для кожної галузі науки є чіткий понятійний апарат та відповідна система термінів. Якість розуміння наукового тексту визначається знанням спеціальних термінів, більше того, термінологічній лексиці належить особливе місце серед лексичних засобів когезійного зв'язку фахового тексту, що репрезентують результати лінгвокогнітивної обробки інформації, яку людина отримує в ході пізнання [169, с. 107].

На актуальному етапі розвитку лінгвістичної науки не існує уніфікованого підходу до визначення поняття «термін» та вимог до нього. Кембриджський словник дає таке визначення терміна: *a word or expression used in relation to a particular subject, often to describe something official or technical* [271]. Визначення оксфордського словника категорії є більш загальним дещо відрізняється від попереднього: *a word or phrase used as the name of something, especially one connected with a particular type of language* [290]. Згідно визначення, запропонованого у «Словнику лінгвістичних термінів», термін – «це слово чи словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття з певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя тощо» [40, с. 306].

В основі нашого дослідження лежить низка теоретичних положень, часто дискусійних, яким уже була присвячена не одна праця. Українські, радянські та зарубіжні науковці по-різному трактують поняття «термін».

Український мовознавець В. І. Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він зазначає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів [87].

А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк та Куделько З. Б. у своїй монографії «Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти» зазначають, що термін, як і всі інші мовні універсалії, важко піддається дефінуванню. Через

складність та дискусійність такого завдання в лінгвістиці існує чимало найрізноманітніших спроб визначення термінів [60, с. 10].

Дослідники термінології А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т. І. Панько у своїх працях звертають увагу на те, що термін – це одиниця мови, покликана виражати поняття науки, техніки та інших спеціальних галузей, яка є невід’ємною частиною лексичної системи природної мови, що сприяє виконанню її пізнавально-інформативної функції, пов’язаної з фіксуванням і збереженням нагромаджених людством знань [112, с. 21]. Але у сучасній лінгвістичній науці все частіше трапляється визначення, яке узагальнює поняття терміна: під терміном розуміється слово або словосполучення, одне або декілька значень яких є спеціальними. Таке розуміння терміна ґрунтується на полісемії та передбачає, що слово в одному зі своїх значень належить літературній нормі, а в іншому одній або декільком терміносистемам» [130, с. 72].

І. С. Квитко, спираючись на різні визначення, пропонує цікаву «сумарну» дефініцію: «Термін – це слово чи словесний комплекс, що співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), що вступають у системні відносини з іншими словами та словесними комплексами й утворюють разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнену систему, що характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю» [92]. Однак, поняття «словесний комплекс» є більш притаманним фразеології, а у термінознавстві частіше оперують поняттям «словосполучення». Стійкий словесний комплекс – це мовна одиниця, яка виникла в результаті фразеологізації, якій властива відтворюваність в мові та мовленні в якості готової одиниці складнішої організації, ніж слово [72, с. 128].

Термін перебував в полі зору й радянських дослідників. Б. М. Головін пише, що термін – це окреме слово чи утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що позначає професійне поняття та призначене для задоволення специфічних потреб спілкування у сфері певної професії (наукової, технічної, виробничої, управлінської) [49, с. 33]. Це визначення є досить вдалим та містким, хоча деякі моменти можуть викликати заперечення. Сумнівним є,

зокрема, той факт, що всі терміни утворюються лише на базі іменника. Такою базою інколи можуть служити також прикметники, дієслова (особливо у шаховій термінології), прислівники (особливо у музичній термінології). Не зовсім зрозумілим є також положення *«специфічні потреби спілкування»*, слабко відображені функції терміна в парадигматичному плані, не вказані вимоги до терміна та деякі особливості термінів, на відміну від загальноновживаних слів тощо.

О. О. Реформатський, погоджуючись, що частиномовне вираження термінів є лінгвістичною проблемою, схилився до думки про номінативний характер термінів. На переконання вченого, найхарактернішою ознакою термінологічної лексики є її належність до категорії іменника. Однак учений не заперечував можливості позначати поняття наукової сфери й іншими частинами мови за відсутності синонімічних іменників [167, с. 115].

В. П. Даниленко, навпаки, не обмежується твердженням про приналежність термінологічних одиниць виключно до іменників і стверджує, що граматичним «фондом» термінології «...є повнозначні слова: іменники, прикметники, прислівники, дієслова» [61, с. 37].

Як показує аналіз теоретичних джерел, терміном називають слово, словосполучення, або просто мовний знак, що репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної сфери знань. В. М. Лейчик пропонує таке визначення терміна: «Термін – це лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, що позначає спільне – конкретне чи абстрактне – поняття теорії певної спеціальної сфери знань чи діяльності» [125, с. 31–32].

Визначення О. В. Суперанської, Н. В. Подольської, Н. В. Васильєвої поєднує в собі погляди попередніх науковців, декларуючи положення про те, що «...термін – це спеціальне слово (чи словосполучення), яке прийняте в професійній діяльності й уживається в особливих умовах; ...словесне позначення поняття певної галузі професійних знань; ...основний поняттєвий елемент мови спеціального призначення. ... Для свого правильного розуміння

термін вимагає спеціальної дефініції (точного наукового визначення)» [199, с. 14].

Загалом, відсутність єдиного визначення терміна пояснюється також відмінністю поглядів на вивчення цього питання. Існують дві основні підходи – структурно-субстанційний та функціональний. Прихильники першого (Д. С. Лотте, Т. Л. Канделаки та ін.) розглядають термін як особливе слово, яке протиставляється за своєю семантичною та граматичною структурою загальноновживаному. Б. М. Головін, В. М. Лейчик та Т. Р. Кияк дотримуються концепції про функціональну природу терміна, зміст якої Г. О. Винокур сформулював таким чином: «У ролі терміна може виступати будь-яке слово.... Терміни – це не особливі слова, а лише слова в особливій функції» [цитата за 203, с. 547]. Функціональний підхід до терміна пов'язаний із «поняттям» як основною ознакою, яка диференціює терміни та загальноновживані слова [217, с. 168].

Ми поділяємо думку, що терміном є лексична одиниця, яка точно та влучно позначає поняття певної галузі, і вона може бути відома не лише вузькопрофільним спеціалістам певної галузі, а й представникам інших галузей, а також звичайним користувачам мови.

Отже, не існує одностайної думки стосовно визначення терміна. Це пояснюється розвитком термінологічної науки у часі (певні визначення доповнювалися, інші – змінювалися чи скорочувалися), а також поглядом, з якого термін розглядав той чи інший науковець. Певні суперечності становить частиномовна належність термінів, оскільки певні науковці наполягають на номінативній природі терміна. Існує дві концепції трактування поняття «термін»: структурно-субстанційна та функціональна. Зважаючи на специфіку нашого дослідження, ми підтримуємо функціональний підхід, згідно з яким терміном може бути й загальноновживане слово в особливій функції.

У нашій роботі ми визначаємо прикордонний термін як одиницю найменування прикордонних понять, взяту з природної мови чи запозичену з суміжних галузей, з якою співвідноситься певне поняття, і яка співвідноситься з

іншими найменуваннями в цій галузі та утворює разом з ними термінологічну систему.

1.2.1. Різниця між термінологічною та загальноживаною лексикою

Мова складається з субкодів, які використовуються мовцями відповідно до їх експресивних потреб та виду мовної ситуації. Всі мови мають певний набір одиниць та правил, відомих усім мовцям. Сукупність правил, одиниць та обмежень, які є частиною знання більшості носіїв мови, є загальною або загальноживаною лексикою. Одиниці загальноживаної лексики є немаркованими, тобто такими, які не характеризуються вузькою специфікою.

На противагу загальноживаним лексичним одиницям, спеціальну лексику можна ототожнити з набором субкодів (які поступово починають взаємодіяти з загальноживаною лексикою), кожен з яких характеризується такими показниками, як предметне поле, тип комунікативної ситуації (чи співрозмовників), наміри мовців, контекст, в якому відбувається мовленнєвий акт, тип обміну інформацією та інші. Ситуації, в яких використовуються спеціальні мови, можуть розглядатися як «марковані» [270, с. 58].

Мову, яка містить марковану і немарковану лексику, можна описати як сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних комплексів мовних одиниць. Те, що є спільним у всіх цих комплексів, і є загальноживаною лексикою.

Водночас, опис мови не може обмежуватися встановленням системи правил та підрозділів; потрібно також брати до уваги використання мови мовцями. Таким чином, спеціальні мови повинні враховувати елементи, які відіграють роль у акті спілкування: учасники комунікативного акту, обставини комунікативного акту та цілі або наміри, пов'язані з спілкуванням.

Згідно з твердженням Р. Кокурека, спеціальні мови, які є системами комунікації, можна трактувати двома способами: через семіотику та через природні мови. Перший підхід базується на тому, що спеціальною мовою є система для передачі та обміну інформацією, яка одночасно використовує різні коди, з яких людська мова, безперечно, є найважливішою, але не єдиною. Інші

системи, які є тривимірними (моделі, рельєфи тощо), двовимірними (карти, малюнки), знаковими (ідеографічні знаки, фотографії, діаграми або ілюстрації) або символічними (номенклатури, таблиці символів, цифри тощо), поділяють з людською мовою функцію засобів комунікації в технічному та науковому контексті. Інший підхід, який стосується співвідношення спеціальних мов із природними мовами, ставить питання про те, чи спеціальні мови функціонують самостійно від природної мови, про різницю між ними, а також про зв'язок між спеціальними мовами та так званими штучними мовами, особливо – символічними мовами [цитата за 270, с. 58-59].

Протягом останніх років у розвідках видатних лінгвістів були висвітлені основні тенденції сучасних досліджень у термінології: найбільш поширеними підходами до вивчення термінології є еволюційний підхід (який вивчає етапи формування певної терміносистеми); вузькоспеціальний підхід (наприклад, вивчення медичної, банківської, юридичної і т.д.); структурно-функціональний підхід (вивчення структурних особливостей певної терміносистеми та її функціонування у різних видах текстів) тощо [156, с. 443].

Терміни визначаються як спеціальні одиниці з чітко визначеним значенням; на противагу словам загальнонародної мови, для яких є властива багатозначність, терміни в основному однозначні. Такої думки дотримуються багато лінгвістів, які досліджували це поняття (Л. А. Булаховський, Р. О. Будагов, І. В. Арнольд, Е. Г. Різель та інші) [224, с. 359].

Ми погоджуємося, що важливою умовою для з'ясування специфіки поняття «термін» є його ідентифікація на тлі властивостей загальноновживаної лексики. Проблема відокремлення фахової лексики від загальноновживаної зумовлена тим, що вони тісно взаємопов'язані. Процес перетворення термінів у слова загального вжитку і використання звичайних слів для формування термінології відбувається постійно. Разом із тим галузева лексика стає головним джерелом поповнення словникового складу літературної мови. Це свідчить про те, що межа між термінологічною й загальноновживаною лексикою нестабільна й

має не історичний, а функціональний характер, тому їх розмежування спричиняє об'єктивні труднощі [208, с. 16].

Засадничу різницю між терміном та «звичайним» словом Е. Ф. Скороходько вбачає не в тому, що терміну притаманні певні риси, відсутні у загальноживаного слова, або що термін позбавлений рис, притаманних «звичайному» слову, а в сукупній характеристиці – кількісному співвідношенні ступеня виявленості кожної з цих рис. Основними відмінностями терміна від загальноживаної лексичної одиниці є:

- а) специфічність вживання терміна;
- б) змістова точність;
- в) наявність дефініції;
- г) стилістична нейтральність;
- д) номінативний характер найменування;
- е) включення терміна в терміносистему [190, с. 68].

В. В. Жайворонок дотримується думки, що терміни характеризуються непостійністю, тобто « ... переважна більшість цих найменувань незабаром стає широковживаною в різних стилях мовлення, у тому числі й у розмовно-побутовому. Як наслідок цього, стилістика багатьох з них розмивається, вони стають поліфункціональними, часто навіть експресивно забарвленими» [71, с. 210].

Л. І. Фурсова зазначає, що терміни відрізняються від слів загальнонародної мови тим, що вони виражають та формують професійні поняття, зміст яких, відображений в їхніх дефініціях, визначений у системі понять відповідної сфери. Про термін можна говорити лише в тій мірі, в якій він парадигматично є членом системи термінів, а в мові є у спеціальному професійному контексті: тільки в цих умовах він може володіти властивостями однозначності та точності [217, с. 167]. Лінгвіст зазначає, що опозиція «термін/загальноживана лексика» базується на визнанні існування двох множин: «спеціальна (термінологічна) лексика» та «загальноживана (не термінологічна) лексика». Але ознаки цих множин та

ознаки елементів, які входять до цих множин, виявляються зовсім невизначеними. Відсутність окреслених меж та критеріїв виділення спеціальної та загальноуживаної лексики в межах лексики певної мови не дозволяє однозначно ідентифікувати терміни. Л. І. Фурсова стверджує, що будь-яка лексична одиниця може перейти із множини термінів в множину загальноуживаних лексем та навпаки. Нема ніяких принципів перешкод для будь-якого слова або словосполучення стати терміном та, навпаки, для будь-якого терміна не існує перешкод загубити свою термінологічну відносність та перейти до загального користування [там само, с. 168].

Е. В. Кузнецова, висловлюючи власну позицію стосовно кореляції термінологічної та загальноуживаної лексики, зазначає, що «...як спеціальну підмову термінологію часто протиставляють загальноуживаній лексиці на основі того, що вона відрізняється, по-перше, своєю змістовою пов'язаністю з об'єктами певної галузі, по-друге, тим, що в межах фахового спілкування має високу частотність, а з погляду словникового складу загалом лише незначною мірою входить до сфери достатньо частотної. Однак більшість науковців вважає, що чітко протиставити термінологію загальноуживаній (нетермінологічній) лексиці неможливо. Між ними лежить широка смуга, у якій терміни існують ніби у постійному коливанні між ідеальними вимогами (однозначність, нейтральність, відсутність синонімів) і реальними законами живої та динамічної лексичної системи. Саме в цій «перехідній» смузі відбувається активна взаємодія між термінами й не термінами, тому користувачі у власній мовленнєвій діяльності вживають їх нарівні. Унаслідок таких взаємодій відбуваються системні переходи лексики з одних царин в інші: термінів у царину загальної лексики (детермінологізація) і навпаки – поповнення термінів за рахунок ресурсів загальної лексики (термінологізація)» [119, с. 176].

Російський лінгвіст С. Д. Шелов, проаналізувавши традиційні визначення терміна, запропонував власне тлумачення, яке, на його думку, найкраще передає зміст цього поняття. За твердженням ученого, термін – це «мовний знак (слово, словосполучення, сполучення слова чи словосполучення з певними символами і

т. ін.), що виражає поняття якої-небудь ділянки знань і з огляду на це має дефініцію (тлумачення, пояснення), на яку свідомо орієнтуються ті, хто використовує цей мовний знак» [232, с. 796].

У нашій роботі ми погоджуємося також з О. В. Туркевич, яка зазначає, що «основними ознаками, за якими терміни відрізняються від загальноживаних слів, є належність перших до визначеного термінополя (однозначність) і позначення певного наукового поняття (точність). Такі теоретичні засади є основоположними в термінологічних дослідженнях будь-якої наукової сфери згідно із структурним підходом, проте вони швидше є тенденцією, а не особливістю терміна» [210, с. 80].

Таким чином, необхідність розмежування загальноживаної та термінологічної лексики зумовлена тим, що ці дві категорії є одночасно і взаємовиключними, і взаємопов'язаними: загальноживані слова можуть переходити в категорію «термін» та навпаки. Зарахування певної лексичної одиниці до категорії терміна чи загальноживаної лексеми дуже часто є проблематичним. Розмежування термінології та слів загального вжитку і всі вищезгадані визначення та припущення базуються на твердженні, що обидві лексичні системи функціонують за власними правилами і мають сукупність ознак, що уможлиблює розглядати їх у межах термінологічного складу мови чи загальноживаної лексики.

1.2.2. Ключові ознаки термінних одиниць

Сучасне термінознавство визначає специфічні ознаки терміна, які в сукупності відрізняють його від загальноживаних слів: системність, точність, прагнення до однозначності, відносна незалежність від контексту, наявність дефініції, функційна усталеність, конвенціональність, офіційність, стандартизованість, лаконічність, суворость нормативності, стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність [10].

Термінологія характеризується такими важливими ознаками:

- 1) вторинним використанням лексичних одиниць, яке розвивається на основі їх первісного загального застосування;
- 2) спеціальним утворенням штучних позначень;
- 3) обмеженістю сфери використання;
- 4) неможливістю прямого перекладу на інші мови;
- 5) неможливістю довільних заміन окремих елементів без узгодження з традицією галузі;
- 6) своєрідним ставленням до таких мовних явищ, як полісемія, антонімія;
- 7) підвищеним денотативним зв'язком [199, с. 42].

Однією з найважливіших специфічних ознак терміна, за Й. Тріром, є приналежність до так званого “лінгвістичного поля”, де поле – це та специфічна царина існування терміна, у межах якої він володіє всіма характерними для нього ознаками [156, с. 36]. О. О. Реформатський, В. П. Даниленко, Т. Л. Канделакі, Т. І. Панько та ін. важливою специфічною ознакою терміна вважають його системність (класифікаційну та словотвірну) [208, с. 15]. На думку О. О. Реформатського, найсуттєвішими ознаками терміна є соціально регламентована, точно обмежена сфера використання й точне співвідношення слова й предмета (або явища) [166, с. 165]. Д. С. Лотте звертає увагу на такі ознаки терміна, як точність, стислість та «відносну однозначність» [цитата за 208]. Крім вищеназваних ознак, О. С. Герд наголошує на відсутності у фаховій лексики експресивності, образності, синонімів, омонімів, відповідність системі тощо [44, с. 13].

М. Я. Саламаха, підсумовуючи та узагальнюючи у своїй роботі основні ознаки терміна та опираючись на наявні напрацювання, виокремлює такі основні ознаки терміна:

- 1) однозначність або ж тенденція до однозначності (термін повинен мати лише одне значення, тобто позначати лише одне наукове або технічне поняття);
- 2) точність (термін повинен якнайповніше і найточніше передавати суть поняття, яке він позначає);

3) значення терміна дорівнює поняттю в обсязі пізнаного (злиття значення слова й означуваного словом поняття);

4) стилістична нейтральність (відсутність емоційно-експресивного забарвлення);

5) системність (кожен термін входить до певної терміносистеми, у якій виражає своє термінологічне значення);

6) чітка дефініція (кожен термін має дефініцію, яка чітко окреслює та обмежує його значення);

7) відсутність у терміна синонімів чи омонімів у межах однієї терміносистеми (оскільки ці явища ускладнюють наукове спілкування);

8) стислість, лаконічність, милозвучність (ця ознака є швидше бажаною, ніж реальною, тому що не завжди вдається створити короткий термін, який би разом з цим був точним);

9) лінгвістична або граматична правильність (правильне використання словотвірних засобів, що забезпечує точність терміна);

10) мотивованість (термін вважається умотивованим, коли користувач може вивести та встановити, щонайменше частково, його значення з аналізу його компонентів);

11) деривативність (можливість утворювати на його основі інші терміни) [177, с. 49-51].

Проте, ми не цілком погоджуємося з певними із вищезазначених ознак, оскільки специфіка функціонування прикордонної термінології передбачає наявність синонімів, які виражають одне і те ж саме поняття, доповнюючи його чи надаючи певних відтінків значення. Наявність двох видів синонімів (абсолютних та відносних) є допустимим явищем у англійській прикордонній термінології в межах певних лексико-семантичних груп. Також милозвучність не завжди є притаманною прикордонній термінології, як і іншим терміносистемам, бо при наявності двох опцій: милозвучне фонетичне звучання і влучність терміна, перевагу надають останньому.

Крім вищезгаданих ознак, кожен термін характеризується за походженням, семантикою, системними зв'язками, граматичною структурою та способом термінотворення, які будуть розглянуті у нашій роботі пізніше.

Отже, підсумовуючи підхід українських та зарубіжних лінгвістів до визначення ознак терміна, слід зауважити, що до основних ознак терміна належать однозначність, точність, системність, стислість, лаконічність, милозвучність, мотивованість, деривативність, стилістична нейтральність, чітка дефініція, відсутність синонімів та омонімів, приналежність до так званого “лінгвістичного поля” та обмеженість використання. У нашій роботі ми погоджуємося з більшістю зазначених ознак та мотивуємо твердження, що відсутність синонімів та милозвучність не є облігаторною умовою існування прикордонного терміна.

1.2.3. Вимоги до сучасного терміна

Аналіз теоретичних концепцій з проблеми термінознавства показав, що з питань визначення терміна, вимог, що ставляться до нього, взаємовідносин загальноживаного слова, терміна та поняття у мовознавчій літературі існують різні, часто протилежні точки зору. У нашій роботі ми наводимо найбільш узагальнені та систематизовані підходи до вимог щодо термінів.

Сучасна мова науки й техніки висуває до термінів кілька вимог:

1. Термін повинен відповідати правилам і нормам певної мови.
2. Термін повинен бути систематичним.
3. Термінові притаманна дефінітивність. Тобто, кожен термін зіставляється з чітким окремим визначенням, що орієнтує на відповідне поняття.
4. Термінові властива відносна незалежність від контексту.
5. Термін повинен бути точним, хоча в субмовах мають місце численні «хибно орієнтовні» (термін Д. С. Лотте) одиниці.
6. Термін має бути коротким, хоча дана вимога нерідко суперечить вимозі точності, тобто повноти терміна.

7. Термін повинен бути однозначним (тут слід зробити одне істотне уточнення: такої однозначності слід домагатися у межах однієї терміносфери, бо на рівні кількох субмов полісемія термінів – явище досить поширене).

8. Термінології не притаманна синонімічність, яка заважає взаєморозумінню.

9. Терміни експресивно нейтральні, хоча тут правильніше казати не про експресивність терміна чи виразу, а скоріше про інтенсивність деяких семантичних складових. Причинами такої інтенсивності можуть бути намагання підкреслити елітарність уявлення того, хто говорить, або намагання сховати свої наміри.

10. Термін повинен бути милозвучним (тобто вимога евфонії), тому не слід заохочувати створення термінів, що походять з діалектизмів, жаргонізмів чи варваризмів [60, с. 12].

Науковець Е. Ф. Скороходько висуває такі вимоги до термінів:

1. Термін має бути абсолютно однозначним, виражаючи у будь-якому контексті лише одне поняття.

2. Формальна структура термінів повинна виражати зв'язки між поняттями, що допоможе в низці випадків знаходити в текстах інформацію про ті класи предметів, які прямо ніде не названі.

3. Можливість формальних перетворень термінів з метою отримання нових термінів для позначення новоутворених понять.

4. Можливість автоматичного перекладу термінів з природних мов інформаційними і навпаки.

5. Термін має бути коротким [цитата за 228, с. 67].

Погоджуючись з думкою К. О. Телешун, зазначимо, що для забезпечення функціональності та структурованості терміносистем термін має відповідати низці вимог, зокрема, бути системним, однозначним (принаймні у межах однієї терміносистеми), незалежним від контексту, точним, логічним, якомога коротшим, умотивованим, експресивно та стилістично нейтральним,

милозвучним, узгодженим з мовними нормами; небажаною вважається синонімія [203, с. 546].

Як бачимо з вищезгаданих суджень, поняття «ознака терміна» та «вимога до терміна» часто є тотожними. Це свідчить про те, що факт наявності у лексеми певних ознак (наприклад, точність) може бути одночасно і вимогою до нього, оскільки лише за умови відповідності певним ознакам лексична одиниця може входити до складу відповідної терміносистеми.

Отже, термін як одиниця лексичної системи, повинен відповідати правилам і нормам певної мови, бути систематичним, незалежним від контексту, точним, коротким, однозначним, експресивно нейтральним, володіти дефінітивністю та відповідати принципам ейфонії, за можливості – не містити синонімів у межах одного лексичного поля.

1.3. Державна прикордонна служби України як сфера функціонування галузевої термінології

Спеціалізоване спілкування відрізняється від неспеціалізованого двома критеріями: за типом усного чи письмового тексту і за використання конкретної термінології. Використання стандартизованої термінології уможливорює ефективне спілкування між фахівцями.

У контексті інтеграції України в Європейську спільноту стрімко зростає роль Державної прикордонної служби України, оскільки на Державну прикордонну службу України (далі – ДПСУ) покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Головною метою ДПСУ є забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері безпеки державного кордону України, охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, запровадження європейських стандартів інтегрованого управління кордонами, деталізація виконання завдань Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України

на поточний рік та досягнення очікуваних результатів її реалізації на близьку перспективу.

До нормативно-правової бази, яка регулює діяльність ДПСУ, належать:

- 1) закони України;
- 2) укази Президента України;
- 3) постанови та розпорядження Кабінету міністрів України;
- 4) міжнародні договори;
- 5) накази МВС та адміністрації ДПСУ.

Основними функціями ДПСУ є:

- охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

- здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;

- охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;

- ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України згідно із законами України «Про розвідувальні органи України» та «Про оперативно-розшукову діяльність»;

- участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та у межах контрольованих прикордонних районів;

- участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп),

організованих груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України;

- участь у здійсненні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

- охорона закордонних дипломатичних установ України;

- координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму у пунктах пропуску через державний кордон України.

У своїй діяльності представники ДПСУ керуються такими принципами:

- законність;

- повага і дотримання прав та свобод людини та громадянина;

- позапартійність;

- безперервність;

- поєднання гласних, негласних та конспіративних форм і методів діяльності;

- єдиноначальність; колегіальність у розробці важливих рішень;

- взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями під час здійснення покладених на Державну прикордонну службу України завдань;

- відкритість для демократичного цивільного контролю [150].

Отже, виходячи із функцій ДПСУ, принципів її функціонування та головної мети, англійська термінологія як важливий інструмент міжкультурної комунікації в контексті Євроінтеграції посідає чільне місце у функціонуванні досліджуваного відомства. Знання відповідних спеціальних одиниць значно прискорює спілкування на міжнародному рівні і під час офіційних зустрічей з

іноземними представниками, і під час перевірки документів у пункті пропуску через державний кордон.

1.4. Тексти документів прикордонної сфери як царина вивчення термінологічних одиниць

Вибірка термінів прикордонної сфери була здійснена на основі текстів документів прикордонної сфери. Перш за все, розгляньмо поняття «текст» у трактуванні видатних лінгвістів.

Досліджуючи текст у дискурсно-орієнтованих дослідженнях, І. А. Бехта зауважує, що «...поняття текст, яке існує у мовознавстві вже декілька десятиріч і не набуло чіткого визначення, у лінгвістиці уживають для позначення будь-якого словесного відтинка довільної протяжності, що утворює єдине ціле... Текст – це не що інше, як мова у її реалізації» [21, с. 43]

Погоджуємося з думкою І. А. Бехти, що «...мінімальною одиницею процесу спілкування, яка несе в собі осмислену інформацію, повинен бути текст, як скопус висловлень, що включає денотативно-пропозиційну предметність і іллокутивну направленість двосторонньої комунікації». Як зазначає Іван Антонович, «текст може визначатися як смисл, який складається зі всієї сукупності інформативних компонентів, які утворюють процес мовної комунікації. Слово та речення як номінативні одиниці мови мають значення, які відображають предмети і явища. Вони начебто повернуті у світ речей: їх зміст є позначення предметів і явищ матеріального або духовного порядку.

Текст утворює одиницю спілкування: він звернутий до людей, що відповідно і визначає його семантику, а саме зміст спілкування. Семантику тексту можна визначити як смисл, який інтегрує як номінативний і комунікативний компоненти. Інтерпретація семантики тексту не може обмежуватися аналізом фактуальної ситуації, номінації подій; її завдання визначити той смисл, якого набуває текст в процесі спілкування, іншими

словами, смисл, який передає інформацію не лише про речі, але й інформацію про людську діяльність» [22, с. 100].

Термінологія є основним, але не єдиним прошарком лексики мови науки. Вона функціонує не ізольовано, а у поєднанні із загальноживаною лексикою, і переважно у будь-якому спеціальному тексті можна семантично розмежувати звичайні слова від фахових. Основою для такого розмежування є відношення термінів та загальноживаних слів до різних понять. Терміни завжди співвідносні з спеціальними поняттями на відміну від загальноживаних слів, які співвідносяться з поняттями неспеціальними. На думку О. М. Іващишин, термін здатний реалізувати термінологічне значення у спеціальному дискурсі та нетермінологічне або частково термінологічне значення – у неспеціальному дискурсі [83].

Як зазначає С. І. Вовчанська, фаховий текст є найважливішим засобом вираження фахової мови через накопичення та трансфер фахової інформації, що характеризується конкретною модальністю та прагматичною настановою [32]. І. В. Царьова під фаховим текстом розуміє мовленнєву реалізацію фахової мови [223, с. 14]. Фахові тексти не виникають для самоцілі; вони повинні споглядатись як інструменти людської діяльності. Текст утворює структурно-функціональну єдність і складається з кінцевої упорядкованої кількості семантичних, прагматичних та синтаксично когерентних речень (тема тексту) чи односкладних одиниць, які у формі комплексних мовних знаків відповідають комплексним висловлюванням в свідомості людини та комплексному стану речей у об'єктивній дійсності» [цитата за 223, с. 15].

У процесі дослідження нами були використані тексти документів прикордонної галузі, під якими розуміємо тексти, взяті з різних сфер прикордонної діяльності: Шенгенського кодексу про кордони, звітних матеріалів Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу “FRONTEX” (2012), Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні “EUBAM” (2013), Уніфікованої програми підготовки прикордонників Європейського Союзу (Common Core

Curriculum) (2017), Інструкції з підготовки офіцерів Берегової Охорони США (2000), а також методичних рекомендацій щодо врегулювання ситуації з потоком мігрантів та біженців в аеропортах Європи (2014).

Структурно-семантичний аналіз прикордонної термінології у фаховому тексті дає змогу простежити типологію англійської прикордонної терміносистеми. На думку Р. І. Дудка, кожен термін функціонує у межах термінології, яка нашаровується на загальномовну систему понять та має свій зміст лише як член певної терміносистеми [67]. Терміни будь-якої науки реалізуються саме у фахових текстах, які, за словами О. М. Ріба-Гринишиної, репрезентують професійну мову, охоплюють її лексичні, морфологічні й синтаксичні особливості, представлені логічно впорядкованою множиною термінологічних і загальноновживаних лексичних одиниць, а також виконують мовно-комунікативну функцію [170, с. 103].

Отже, прикордонні терміни – основа фахових текстів прикордонної сфери (нормативно-правових та міжвідомчих документів, звітів та інструкцій тощо), проте кожен текст містить не лише терміни прикордонної сфери, але й терміни інших сфер, загальнонаукові терміни та загальноновживану лексику. На матеріалі текстів прикордонної сфери розроблено структурну класифікацію англійських прикордонних термінів, а також досліджені її семантико-функціональні властивості.

Висновки до розділу 1

1. Існує велика кількість визначень терміна, що пояснюється відмінністю поглядів на вивчення цього питання. Певні суперечності становить частиномовна належність термінів, оскільки деякі науковці наполягають на номінативній природі терміна. Фіксуємо дві головні концепції трактування поняття «термін»: структурно-субстанційна (термін розглядається як особлива лексема, яка протиставляється загальноновживаному слову) та функціональна (термін розглядається як звичайна лексема в особливій функції).

2. У нашій роботі прикордонний термін ми визначаємо як одиницю найменування прикордонних понять, взяту з природної мови чи запозичену з суміжних галузей, з якою співвідноситься певне поняття і яка співвідноситься з іншими найменуваннями в цій галузі та утворює разом з ними термінологічну систему.

3. Відмінності між термінологічною та загальноживаною лексикою становлять значний інтерес для лінгвістів. Комунікативні ситуації, в яких використовується спеціальна термінологія, вважаються маркованими. Одиниці загальноживаної лексики є немаркованими. Частина лінгвістів основною відмінністю термінологічної лексики від загальноживаної вважають її однозначність. У нашій роботі ми дотримуємося думки, що терміни перебувають у кореляції із загальноживаними лексемами і є взаємопроникними, особливо – у час стрімкого розвитку інформаційного суспільства, де певні терміни стають словами загального вжитку, а деякі загальноживані лексеми, навпаки, проникають у терміносистему і стають одиницями терміносистеми в одному зі своїх значень.

4. До основних ознак терміна належать: системність, точність, прагнення до однозначності (або відносна однозначність), відносна незалежність від контексту, наявність чіткої дефініції, функційна усталеність, конвенціональність, офіційність, стандартизованість, лаконічність, суворона нормативність, стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність, обмежена сфера використання, належність до лінгвістичного поля, мотивованість та деривативність. У нашій роботі ми допускаємо синонімічність прикордонних термінів та пояснюємо їх наявність тим, що синоніми у межах однієї лексико-семантичної групи доповнюють позначувані поняття, а інколи – денотують одну і ту ж ознаку з різним ступенем вираження.

5. У контексті інтеграції України в Європейську спільноту зростає роль англійської мови, яка забезпечує ефективну міжнародну співпрацю. Державна прикордонна служба України забезпечує недоторканність державного кордону України, тому максимально важливим є ґрунтовне вивчення прикордонної

термінології Європи та США, укладання термінологічного словника та імплементація єдиного прикордонного вокабуляру в діяльність Державної прикордонної служби України. Тексти документів прикордонної галузі (нормативно-правові та міжвідомчі документи, звіти та інструкції) були використані в нашій роботі з метою формування вибірки прикордонних термінів. Аналіз структурно-семантичних, функціональних та когнітивних особливостей термінів в текстах прикордонної сфери дає змогу сформувавши висновок щодо закономірностей прикордонної терміносистеми.

Основні положення розділу висвітлено в таких публікаціях автора [242; 248; 253].

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Упорядкування термінології передбачає визначення закономірностей словотвору, особливостей розвитку та функціонування термінів, що зумовлює комплексне використання загальнонаукових та лінгвістичних методів. Методологічну основу дослідження термінології прикордонної сфери сформульовано на основі праць українських та зарубіжних дослідників.

Українські вчені Т. Р. Кияк [60], Р. І. Дудок [67], Л. О. Симоненко [186], А. В. Крижанівська [114], О. В. Туркевич [210], С. І. Вовчанська [32], Ю. І. Грибіник [56], М. Я. Саламаха [176], О. С. Петрина [156], В. І. Гарапко [41], російські вчені В. В. Виноградов [30], В. М. Лейчик [125], Б. М. Головін [49], С. В. Гриньов-Гриневиц [57], А. В. Суперанська [200], зарубіжні вчені Йост Трір (Jost Trier) [303], Стівен Ульман (Stephen Ullman) [305], Лео Вайсгербер (Leo Weisgeber) [306], Тереза Кабре (T. Kabre) [270], Дж. Сейджер (J. C. Sager) [299] та інші займалися проблемами становлення, семантики, деривації та тенденції розвитку фахової лексики. Прикордонну терміносистему розглядали І. Г. Блощинський, Р. І. Дудок та О. В. Татаровська [275], Л. В. Цвяк [224], Т. О. Правдун [161] і О. М. Герасімова [43], які присвятили свої розвідки особливостям утворення, функціонування та перекладу прикордонних термінів на англійську та німецьку мови.

Вибір методології і методів дисертаційного дослідження зумовлено специфікою досліджуваного матеріалу, метою роботи та поставленими завданнями.

2.1. Парадигми дослідження прикордонної термінології сучасної англійської мови

За словами О. О. Селіванової, будь-яке ґрунтовне наукове дослідження повинно виконуватись у межах чітко визначеної наукової парадигми, тобто способу пізнання й усвідомлення світу, що визначає загальні принципи

вивчення власного об'єкта в різних науках [180, с. 14]. Парадигма – інтегральна характеристика тієї чи іншої науки в певну епоху. Вона включає, по-перше, символічні узагальнення (формалізовані компоненти теорії), по-друге, картину світу (модельні уявлення, образи об'єктів науки), по-третє, загальноприйняті в товаристві вчених методологічні вимоги й ціннісні орієнтації, по-четверте, поширені в науковій громаді зразки опису, пояснення, базисні приклади розв'язання конкретних наукових проблем [11].

“Під парадигмами, писав Т. Кун, - визнані всіма наукові досягнення, які протягом певного часу дають науковій спільноті модель постановки і їх розв'язок” [121, с. 11]. Як зазначає І. А. Бехта, аналізуючи перехід від однієї парадигми до принципово відмінної, «...суттєвим є те, що виникнення нової парадигми знань пов'язано з формуванням світу об'єктивного знання, яке дане кожному члену наукової спільноти» [20, с. 67]. Ідея парадигми (як іманентного орієнтира концепції) - це ідея наслідування зразкам, непряме відображення релевантності мовної реальності, з якою людина взаємодіє у такому об'ємі як з об'єктивною реальністю [там само, с. 68].

У сучасній лінгвістиці існують різні підходи до класифікації наукових парадигм. Ю. М. Караулов виділяє дві парадигми: порівняльно-історичну та системно-структурну [88, с. 6]. В. А. Маслова дотримується думки, що парадигм існує три: порівняльно-історична, системно-структурна і антропоцентрична [138, с. 6]. О. Г. Беляєвська виокремлює: порівняльно-історичну, структурну та когнітивну [18, с. 65]. А. Є. Карлінський поділяє їх на порівняльно-історичну (компаративістську), системно-структурну, парадигму граматики й антропоцентричну [90].

З. І. Комарова зазначає, що методологія як основний шлях лінгвістичного дослідження, і як принципи, покладені в його основу, базується на філософських принципах пізнання і загальнонаукових принципах, які екстраполюючи в мовознавство, стають її основними принципами, постулатами, що визначають методологічні підходи в дисертаційному дослідженні науки про мову.

Основними принципами (або постулатами) є:

1. Антропоцентризм;
2. Діяльнісний;
3. Системний;
4. Дискурсивний;
5. Парадигмальність/непарадигмальність;
6. Статистико-комбінаторний [103, с. 78].

Відомий американський вчений у галузі області дискурсивного аналізу Д. Шифрін виділяє тільки дві парадигми лінгвістичного знання: формальну (структуралістську) і функціональну (інтерактивну), в основі яких лежать різні уявлення про природу мови, методи дослідження та мету лінгвістичного аналізу.

Функціональна парадигма, за Д. Шифрін, базується на двох основних положеннях: (а) мова має функції, які у стосунку до самої мовної системи є зовнішніми; (б) зовнішні функції впливають на внутрішню організацію мовної системи. Ці положення відрізняють функціоналізм, з одного боку, від тих підходів, які не враховують зовнішніх мовних функцій і обмежуються дослідженням лише внутрішніх функцій мовної системи, а, з іншого боку, від формалізму. Функціональна парадигма в термінології Д. Шифрін відповідає антропоцентричній парадигмі за В. А. Масловою [222].

Як зазначає І. А. Бехта, «За зовнішнім багатоманіттям уявлень про мову, сучасній лінгвістиці все ж властиво наслідування системі загальних настанов. Таких принципових настанов є чотири: експансіонізм, антропоцентризм, функціоналізм, експланаторність ... Функціоналізму, як рисі сучасної лінгвістики, властиві два різновиди: комунікативний і формальний. У першому випадку за ним стоїть вивчення мови в дії, під кутом зору своєї ролі в людській комунікації, а в другому – функції мовних форм визначаються обсягом їх уживання, роблячи акцент на одну чи декілька функцій мови» [20, с. 69].

Беручи до уваги специфіку прикордонної терміносистеми, центральною в нашій роботі є системно-структурна й частково функціональна (функційна) парадигми. Системно-структурна парадигма використовує метод безпосередніх

складових, метод опозицій, трансформаційний, компонентний аналіз, які є максимально формалізованими. Вихідними ціннісними настановами є синхронія, системність і знаковість мови. Метою є встановлення внутрішньосистемних протиставлень і кореляцій [51, с. 70].

У межах системно-структурної парадигми використовують системний підхід. В основі системного підходу дослідження лексичних одиниць лежить вивчення цих одиниць як систем, визначення залежності кожного елемента і його функцій у системі, беручи до уваги те, що характеристики цілого складаються із суми характеристик його складових компонентів; аналіз того, наскільки поведінка системи зумовлена особливостями її окремих елементів і особливостями її структури; вивчення ієрархічного характеру, який властивий системі; забезпечення багатоаспектного опису системи; розгляд системи як динамічної сукупності одиниць, які розвиваються [75, с. 57]. Як зазначає З. І. Комарова, системний метод – це підхід до предмета наукового вивчення як до певної системи. Це, з одного боку, «банальна», а з другого – дуже сильна пізнавальна установка [103, с. 157]. Моделюючи об'єкт як систему, дослідник повинен розкласти його на певну кількість елементів, а також сформулювати певну кількість відносин між ними. Передбачено, що системна модель об'єкта здатна пояснити всі його істотні властивості і відносини, а також його інтегральну поведінку, узгоджуючись з емпіричними даними про нього, отриманими шляхом систематичного спостереження і експерименту [123, с. 535].

Отже, прикордонну термінологію ми розглядаємо як систему, яка складається з елементів – термінологічних одиниць, які мають чіткі ознаки, що верифіковані емпіричними даними вживання ТО у текстах документів прикордонної сфери.

Проте, у нашій роботі ми не обмежуємося рамками системно-структурної парадигми, але й частково звертаємося до антропоцентричної, бо в основі досліджуваної терміносистеми перебуває саме людина: і як офіцер, який здійснює пропуск через кордон, і як подорожній (дорослий чи дитина, легальний

чи нелегальний мігрант, водій транспортного засобу чи пасажир літака тощо). Сучасне мовознавство пов'язує мовленнєву діяльність з усіма іншими видами людської діяльності, що об'єктивують її особистісно-орієнтований та антропоцентричний характер.

Для антропоцентричної парадигми лінгвістики початковою точкою відліку є *Homo Lingualis* та її діяльність в інтеріоризації дійсності, втіленій у формі певним чином структурованих і систематизованих знань і уявлень. Знання й уявлення носіїв мови проявляються у метафоризації термінів [3, с. 275].

Сучасне мовознавство ґрунтується на методології, визначальним методом якої виступає системність. Наука про мову сьогодні має чітко виражений системний характер, тобто будь-яке нове відкриття, будь-яка нова теорія опираються на вже відомі знання, будь-яка гіпотеза доводиться лише у контексті системності. Ми розумітимемо під системою впорядковану та внутрішньо організовану сукупність взаємозв'язаних та взаємодіючих об'єктів. Елементи системи утворюють цілісний комплекс. Вони підпорядковані відношеннями ієрархії, можуть бути у свою чергу, розглянуті як підсистеми і функціонувати у взаємодії із зовнішнім середовищем [20, с. 72].

Як слушно зауважує І. А. Бехта, наукове вивчення мовних явищ характеризується з одного боку, цілеспрямованістю і систематичністю, а з іншого – використанням певних засобів і прийомів пізнання. Сукупність засобів і прийомів пізнання, які використовує наука, складає методику наукового дослідження. Така методика є звичайно багатоманітною залежно від обраного об'єкта дослідження. Її розроблення та застосування залежать від того, які принципові позиції дослідника у ставленні до дійсності [там само, с. 73].

У дослідженнях мови використовують загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні методи. Загальнофілософська методологія включає сукупність загальних принципів, що регулюють пізнавальну і практичну діяльність наукового пізнання та конкретизуються через загальнонаукову методологію [225, с. 79]. Філософська (фундаментальна)

методологія – це найвищий рівень методології, що охоплює всі сфери наукового пізнання. Вона є сукупністю філософських методів пізнання.

Загальні (загальнонаукові) методи представляють теоретичні принципи методології, в той час як спеціальні використовують певні окремі прийоми та методики, які базуються на загальних методологічних принципах [75, с. 56].

Загальнонаукова методологія ґрунтується на теоретичних концепціях. Вона охоплює: 1) методи, які використовуються на теоретичному рівні дослідження (індукція, дедукція, системний підхід та ін.); 2) методи, що використовуються на теоретичному і на емпіричному рівнях дослідження (аналіз і синтез, систематизація, узагальнення, моделювання, формалізація, абстрагування та ін.); 3) методи емпіричного дослідження (спостереження, експеримент, вимірювання, порівняння, візуально-графічні прийоми та ін.) [156, с. 30].

Систематизацію та класифікацію спеціальних лінгвістичних методів здійснювали науковці відповідно до різних напрямків та аспектів мовознавства. М. Ф. Алефіренко класифікує лінгвістичні методи на структуральні, лінгвостатистичні та методи лінгвістичної компаративістики [2]. Ю. О. Карпенко розділив лінгвістичні методи за метою дослідження на описові й реконструктивні, за способом дослідження – на синхронічні та діахронічні, за шляхом досягнення мети – на індуктивні та дедуктивні [91]. Б. М. Головін виділив вісім методів лінгвістичних досліджень: описовий, порівняльно-історичний, історичний, зіставний, структурний, стилістичний, кількісний та метод автоматичного аналізу [49].

Методологічні засади нашого дослідження ґрунтуються на застосуванні загальнонаукових методів у межах системно-структурної, антропоцентричної та функційної парадигм, а саме: описового методу, методу спостереження, узагальнення, індукції та дедукції, систематизації, моделювання, кількісних підрахунків, що забезпечило виділення найсуттєвіших теоретичних відомостей щодо проблематики терміносистеми прикордонної сфери з метою детального

аналізу та опису прикордонних ТО, а також встановлення закономірностей їх функціонування в документах текстів.

Отже, методологічною основою дисертаційного дослідження стали загальнофілософські, загальнонаукові та власне лінгвістичні підходи наукового пізнання, які використано на всіх етапах дослідження.

2.2. Відбір матеріалу та основні етапи дослідження

Матеріалом дослідження обрано низку сучасних документів, що функціонують у прикордонній сфері: Шенгенський кодекс про кордони, звітні матеріали Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу «FRONTEX» та Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні «EUBAM», Уніфікована програма підготовки прикордонників Європейського Союзу (Common Core Curriculum), Інструкція з підготовки офіцерів Берегової Охорони США, а також методичних рекомендацій щодо врегулювання ситуації з потоком мігрантів та біженців в аеропортах Європи.

Для виокремлення лексичних одиниць (разом – 1 406 ЛО) нами було здійснено дефініційний (тезаурусний) аналіз термінів. У випадку виявлення семантичних ознак, пов'язаних з охороною та захистом кордонів, перевіркою документів, виявлення та затримання порушників та підготовкою офіцерів-прикордонників, таку дефініцію зараховано до термінів прикордонної галузі. Для здійснення вибірки прикордонних термінів серед зазначених джерел ми керувалися основними вимогами до терміна (відповідність нормам і правилам англійської мови, системність, дефінітивність, точність, незалежність від контексту, стислість, однозначність, емоційна нейтральність та милозвучність).

Здійснення наукового аналізу англійської прикордонної термінології передбачає такі етапи:

1. Ознайомлення з базою наукових розвідок українських та зарубіжних лінгвістів у галузі мовознавства та термінології.

2. Добір емпіричного матеріалу, визначення основних ознак, за якими лексичні одиниці кваліфікуються як англійські прикордонні термінологічні одиниці.

3. Аналіз морфологічних, синтаксичних та семантичних способів формування англійських прикордонних термінів, а також метафоризації термінів, визначення їх продуктивності та ефективності у процесі формування англійської прикордонної термінології.

4. Опис структурних особливостей англійських прикордонних ТО, виокремлення та аналіз найпродуктивніших словотвірних моделей.

5. Аналіз семантичних особливостей термінів, побудова лексико-семантичного поля англійської прикордонної термінології.

6. Дослідження функційних особливостей англійських прикордонних ТО, опис основних функцій.

Кожен з етапів охоплює сукупність методів та прийомів, основними з яких є структурний метод, описовий метод, методи польового моделювання, а також словотвірний, етимологічний, морфологічний, компонентний, дефініційний та семантичний аналіз. Методологічний підхід до матеріалу дослідження ТО прикордонної сфери орієнтований на аналіз терміноелементів прикордонної термінології у взаємодії форми та функцій, і обов'язково передбачає облігаторну комплексність.

На перших етапах нашого дослідження основним є метод суцільної вибірки. *Метод суцільної вибірки* передбачає виокремлення термінологічних одиниць із фахових текстів (програми підготовки, а також нормативних та звітних документів) з метою формування фактичного матеріалу дослідження. Найголовніша вимога до вибірки – її репрезентативність. Репрезентативність визначається генеральною сукупністю й однорідністю. Генеральна сукупність – це тематично однорідний відносно досліджуваних термінологічних одиниць масив матеріалу. Неможливо проаналізувати увесь наявний масив документів прикордонної сфери, тому в нашому випадку ми використовуємо п'ять типів офіційних документів: нормативно-правові акти, звіти, програми підготовки,

інструкції і методичні рекомендації. Ми погоджуємося із твердженням В. М. Заяць, що у який би спосіб не організовували вибірку, незмінним залишається одне: ми виберемо з генеральної сукупності деяку кількість підвбірок [80, с. 299].

Наведемо приклад роботи з вибіркою англійських прикордонних термінів. Виокремивши з текстів документів групу термінологічних одиниць (*area, counterfeit, alcohol smuggling, ethanol smuggling, commander, counter-smuggling, contraband, law enforcement officer, operative combat border command*), об'єднуємо їх у групи за різними критеріями:

- за будовою: однокомпонентні (*counterfeit, contraband*), двокомпонентні (*alcohol smuggling, ethanol smuggling*), трикомпонентні (*law enforcement officer*), полікомпонентні (*operative combat border command*); одноосновні непохідні (*area*) та одноосновні похідні (*commander*); композити (*counter-smuggling*);

- за походженням: *alcohol, area* – латинського походження, *contraband* – середньофранцузького, *counterfeit* – старофранцузького та ін.;

- за частиномовною належністю: іменники – *area, alcohol, ethanol, commander, contraband*, прикметники – *operative, combat*, дієслова – *counterfeit*, безособові форми дієслова, наприклад, герундій – *smuggling*.

- за семантикою: синоніми (*alcohol smuggling, ethanol smuggling*) та антоніми (*smuggling - counter-smuggling*), неоніми (*operative combat border command*).

Наприклад, ТО *commander* є іменником, одноосновним однокомпонентним похідним терміном, утвореним суфіксальним способом і має старофранцузьке походження. Термін *commander* належить до лексико-семантичної групи «посади та службові обов'язки військовослужбовців та цивільних осіб, задіяних в захисті та охороні кордонів». Термін *alcohol smuggling* є іменниковим двокомпонентним терміном-словосполученням, утвореним за моделлю *N+Gerund*. Термін *alcohol smuggling* є двокомпонентним терміном, належить до лексико-семантичної групи «види злочинів та пов'язані з ними

поняття», є синонімом до TO *ethanol smuggling* і антонімом до TO *counter-smuggling*.

У додатках наведено англо-український словник основних англійських прикордонних термінів, які стали фактичним матеріалом нашого дослідження (див. Дод. 3). Укладений термінологічний словник відображає поняттєво-термінологічний апарат прикордонної сфери. Він має функціональне призначення: забезпечує наукову та навчальну діяльність і професійне спілкування.

Таким чином, робота з вибіркою передбачає аналіз термінологічних одиниць з метою їх інвентаризації, таксономії та класифікації. Дані процедури є основою подальшої роботи з англійськими прикордонними термінологічними одиницями, яка передбачає застосування комплексу наукових методів.

2.3. Словотвірний аналіз англійських прикордонних термінів

На наступному етапі нашого дослідження здійснюємо структурний аналіз англійських прикордонних термінів, тому доцільним є комплексне застосування декількох методів.

Структурний підхід у дослідженні прикордонної термінології використовується для аналізу її внутрішньої організації. Він передбачає виокремлення певних груп термінологічних одиниць, їх класифікування за морфологічними, структурними, тематичними, семантичними критеріями, а також у визначенні продуктивних словотворчих моделей англійських прикордонних термінів. Головною метою структурного методу є пізнання мови як цілісної функціональної структури, елементи і частини якої співвіднесені і зв'язані чіткою системою мовних відношень [103, с. 311]. Структурний метод дослідження англійської прикордонної терміносистеми базується на використанні наступних методів: *словотвірного аналізу*, за допомогою якого встановлюється механізм творення прикордонного терміна та його місце у словотвірній підсистемі мови; *етимологічного аналізу*, в основі якого лежить визначення джерела походження термінів; *морфологічного аналізу*,

застосованого для визначення будови та частиномовної належності структурних одиниць терміносистеми; *аналізу за безпосередніми складниками*, який базується на поступовому членуванні мовної одиниці на складники, яке продовжується до того часу, поки не залишаться елементи, котрі не підлягають подальшому членуванню; *компонентного аналізу*, який слугує для встановлення структури значення слова як певним чином організованої сукупності елементарних змістових одиниць – сем, та групування термінів у лексико-семантичні групи та підгрупи термінів; *дефініційного аналізу* та комплексного аналізу значення, що застосовується з метою встановлення семантичних характеристик ТО прикордонної сфери, дослідження лексико-семантичних відношень у терміносистемі; *семантичного аналізу*, суть якого в детальному визначенні значення досліджуваних термінологічних одиниць з метою вивчення процесів метафоричного та метонімічного перенесення значення, а також виявлення лексико-семантичних відношень синонімії та антонімії, властивих для терміносистеми [75].

Словотвірний аналіз слова базується на словотвірному моделюванні та полягає у виявленні та дослідженні синхронних словотвірних зв'язків у межах певної лексичної одиниці [140, с. 82]. Цей метод ефективно застосовується у нашій роботі для з'ясування структури похідних прикордонних термінів та для визначення основних моделей термінотворення та їх продуктивності.

Комплексне дослідження структурної організації англійських прикордонних термінів та встановлення їх твірної бази відбувається за допомогою словотвірного аналізу, що передбачає визначення зв'язку їх похідності, словотвірного значення та словотвірних типів. Словотвірний аналіз, що тісно пов'язаний з аналізом за безпосередніми складників, уможливив визначення механізмів утворення термінологічних одиниць прикордонної сфери, виявлення моделей та словотвірних елементів їх формування.

Проведення такого аналізу також передбачає кілька прийомів:

1. Поділ термінологічних одиниць на однокомпонентні терміни та синтаксичні конструкції. На цьому етапі було виявлено той факт, що більшість

прикордонних термінологічних одиниць є синтаксичними конструкціями (дво-, три- та полікомпонентними) – 7,5% прикордонної терміносистеми є однокомпонентними термінами, решта 92,5% є термінами-словосполученнями. Така закономірність пояснюється тим, що більшість ТО мають високі комбінаторні властивості і тому характерною є їх здатність комбінуватися з іншими лексемами та утворювати терміни-словосполучення (далі – ТС). Наприклад, *risk of deportation* є стійким словосполученням, яке характеризується точністю, влучністю та стислістю, тому ми зараховуємо його до двокомпонентних ТС, а термін *deportation* вживається в іншому джерелі ізолювано в якості однокомпонентного терміна.

2. Поділ на дво-, три- та полікомпонентні. Серед загальної кількості термінів-словосполучень був здійснений розподіл за кількісним принципом. Було виявлено кількісне співвідношення трьох структурних типів синтаксичних словосполучень: дво-, три- та полікомпонентних (під полікомпонентними маються на увазі чотирикомпонентні ТС та з більшою кількістю компонентів). Всі підрахунки здійснювалися із застосуванням методу кількісних підрахунків. Серед ТС прикордонної сфери переважають двокомпонентні, які нараховують 690 одиниць (49%).

3. Поділ термінологічних одиниць на одноосновні терміни та композити. Слід зауважити, що одноосновні терміни – це лексичні одиниці, які складаються з однієї основи та можуть бути похідними (утворені афіксальним методом) та непохідними (які складаються лише з основи). Існують випадки, коли однокомпонентні терміни ототожнюються з однокомпонентними, але це твердження є хибним. Одноосновні терміни – лексичні одиниці, які можуть бути і однокомпонентними термінами, і входити до складу дво-, три- та полікомпонентних. Однокомпонентні одиниці, своєю чергою, є термінологічними одиницями, які складаються з однієї лексеми і не є термінами-словосполученнями. Прикладами одноосновних англійських прикордонних термінів є *de-escalation*, *enforcement*, *fleet*, *guard*, *humanitarian*, *immigrant*, *non-admission*, *offender*, *overstayer*, *rebel* та інші. З них однокомпонентними є

overstayer та *rebel*, решта входять до складу дво-, три- та полікомпонентних термінів-словосполучень: *de-escalation measures*, *drug enforcement operation*, *law enforcement activities*, *law enforcement detachment*, *law enforcement officer*, *drug enforcement operation*, *maritime law enforcement*, *fleet exercises*, *guard duty*, *maritime humanitarian and safety organization*, *illegal immigrant*, *apprehend the offender*.

Терміни-композиції функціонують у прикордонній терміносистемі за тим самим принципом, що й одноосновні: можуть вживатися самостійно та у складі термінів-словосполучень. У процесі аналізу було виявлено 171 термін-композиція, тобто, значно менше, ніж одноосновних (84,4% одноосновних порівняно з 15,6% композицій). Наступним кроком роботи був розподіл термінів-композицій на дві категорії: двокомпонентні та трикомпонентні залежно від кількості твірних основ. На цьому етапі був застосований метод кількісних підрахунків (або квантитативний). Кожна основа, яка входить до складу композиції, має власні морфологічні ознаки, дериваційну структуру, а також значення, досліджені з допомогою структурно-семантичного та морфологічного методу.

4. Поділ одноосновних термінів на похідні та непохідні. Основа слова – це частина слова, яка є носієм лексичного значення і залишається в слові після відокремлення закінчення і словотворчого суфікса. Твірна основа служить джерелом для утворення похідної основи. Похідна основа слова утворена від твірної та складається з кореня та словотворчого афікса чи афіксів [40, с. 172].

Деривація – це процес утворення нових слів (дериватів) на основі інших за допомогою твірних афіксів чи безафіксним способом [там само, с. 60]. Дериваційні афікси (вони ж дериваційні морфеми) у поєднанні з коренем змінюють лексичне значення слова. Сукупність морфем у слові називають морфемною будовою слова [54, с. 5]. За функцією у слові афіксальні морфеми поділяються на словотворчі (дериваційні) і граматичні (формотворчі й словозмінні). Для визначення морфемного складу англійського прикордонного терміна та послідовності словотвору застосовується *аналіз за безпосередніми складниками*. Аналіз полягає у поступовому членуванні ТО на складники, яке

продовжується до того часу, поки не залишаться нерозкладні елементи, тобто ті, які не підлягають подальшому членуванню. Застосування словотвірного аналізу та аналізу за безпосередніми складниками уможлиблює детальне вивчення шляхів побудови термінологічних одиниць. Наведемо приклад процесу деривації першого та другого ступеня. Досліджуючи ТО *detection*, виділяємо такі етапи творення цієї одиниці: до твірної основи *to detect* (виявляти) додається словотвірний суфікс *-ion*, таким чином утворюючи похідний термін *detection* (виявлення), який за частиномовною належністю є іменником. Це є деривація першого ступеня, у результаті якої за допомогою одного дериваційного суфікса утворений похідний термін (*detect(V)+ion=detection(n)*). Цей суфікс є іменниковим. *Морфологічний підхід*, у ході якого відбувається розкладання цілого на складові частини, є значущим для аналізу будови англійських прикордонних ТО та визначення частиномовної належності афіксів, які використовують для утворення нових термінів, а також частини мови, до якої належить утворена термінологічна одиниця. *Семантичний аналіз* значення досліджуваної лексеми дає змогу поділити словотвірні суфікси на моносемантичні та полісемантичні (у нашому прикладі, суфікс *-ion* є полісемантичним).

Розглянемо приклад деривації другого ступеня. Термін *mis-registered* (*неправильно зареєстрований*) утворений префіксально-суфіксальним способом у результаті деривації другого ступеня. Першим етапом є додавання суфікса *-ed* до твірної основи *to register* (*реєструвати*) і утворення похідного дієприкметника *registered* (*зареєстрований*). Отже, відбулася деривація першого ступеня. Під час додавання моносемантичного префікса *mis-* відбувається деривація другого ступеня. Цей процес можна зобразити схематично так:

1) *register + -ed=registered*; 2) *registered + mis- = mis-registered*.

Чільне місце у процесі дослідження прикордонної термінології належить семантичному аналізу. З його допомогою досліджуємо семантичні способи формування англійських прикордонних термінів, специфіку семантики

термінологічних одиниць та словотвірних морфем, а також здійснюємо спробу побудувати лексико-семантичне поле англійської прикордонної терміносистеми. Семантичний аналіз базується на вивченні семантики (значення) ТО, саме тому він застосовується невід'ємно від дефініційного аналізу (або аналізу словникових дефініцій).

Дефініційний аналіз є одним із основних методів лінгвістичних досліджень, адже словникові дефініції використовують як особливий методичний прийом для опису лексичної семантики [212, с. 134] Як зазначає С. Д. Шелов, дефініція є основним способом фіксації понятійного змісту терміна, що містить перелік необхідних та достатніх ознак для розкриття поняття. Дефініція визначає зв'язки терміна всередині терміносистеми для виявлення семантичних компонентів значення одного терміна у значенні іншого [233, с. 32]. А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк та З. Б. Куделько у своїй монографії описують значення дефініції для визначення лексичної семантики «...дефініція все ж може з необхідним ступенем достовірності відобразити головні інформаційні характеристики предмета, тобто однозначно вказати на нього, визначати його місце серед інших предметів, виділити системні особливості і т. п.» [60, с. 56].

Розглянемо застосування дефініційного аналізу у дослідженні семантичного способу словотвору з допомогою наступного прикладу. Лексема *interview* є словом загального вжитку і має декілька значень, відповідно до її словникової дефініції: 1. *інтерв'ю*, 2. *бесіда*, 3. *співбесіда*, 4. *опитування* [232]. Спостерігаємо, що відбулася термінізація дієслова «*interview*», адже в прикордонній терміносистемі воно набуває спеціального значення «*опитування (подорожнього, порушника)*», *asylum interview (опитування з питань надання притулку)*, *initial interview (попереднє опитування)*, *second-line interview (опитування під час контролю другої лінії)*, *to conduct the follow-up interview (проводити додаткове опитування)*, *training on interviewing children (підготовка з проведення опитування дітей)*.

Як було зазначено раніше, дефініційний аналіз застосовують для визначення семантичної специфіки словотвірних морфем. Проаналізуємо ТО *overstayer*. Ця термінологічна одиниця-іменник утворена морфологічним способом словотвору, а саме афіксальним (префіксально-суфіксальним) від дієслова *stay*. Внаслідок деривації першого ступеня від дієслова *stay* утворюється похідне дієслово *overstay*, яке в прикордонній терміносистемі набуває значення «*перевищити дозволений термін перебування в країні*», тому що згідно зі словниковою дефініцією префікс «over» має значення «понад». Опираючись на дефініційний аналіз, з'ясуємо, що суфікс «-er» володіє семантичним значенням «*виконавець дії*». Унаслідок деривації другого ступеня утворюється термін-іменник *overstayer*, який має значення «*особа, яка перевищила дозволений термін перебування у країні*».

Для простеження генези англійської прикордонної терміносистеми застосовують *метод етимологічного аналізу*. Етимологічний аналіз ґрунтується на порівняльно-історичному методі й має на меті встановлення походження форми (на основі відтворення закономірних фонетичних та морфологічних змін) та значення (аргументовано вірогідні семантичні трансформації) [155, с. 32]. Предметом етимологічних досліджень є аналіз або встановлення зв'язків форм і слів, аналіз їхньої спорідненості у межах однієї мови або встановлення зв'язків форм і слів різних мов [156, с. 32]. У нашій роботі етимологічний аналіз використовуємо для визначення джерела походження англійських термінів прикордонної сфери. Застосовуючи онлайн ресурс Online Etymological Dictionary [288] та опираючись на вибірку одноосновних термінів, аналізуємо походження кожної ТО. У процесі дослідження доходимо висновку, що запозичення є типовим явищем для англійської прикордонної терміносистеми, визначаємо основні джерела запозичень, вираховуємо відсоткове відношення різних видів запозичень, а також ділимо запозичення на дві групи: запозичені лексеми та запозичені твірні основи. Наприклад, аналізуючи джерело походження терміна *status* (*статус*), визначаємо що цей термін є латинським запозиченням. Термін був запозичений безпосередньо з латинської мови без посередництва інших мов,

на відміну від, наприклад, терміна *deportation* (депортація, видворення), який спочатку асимілював у французьку мову, а на пізнішому етапі увійшов в англійську мову та набув термінологічного значення. Процес запозичення фіксується у словниковому тлумаченні наступним чином:

1) *status* (n.) – legal standing of a person (1791), from Latin *status* - “condition, position, state, manner, attitude”;

2) *deportation* (n.) – a carrying away from one country to another or to a distant place, 1590s, from Middle French *deportation*, from Latin *deportationem*.

Твірні основи також були досліджені з допомогою етимологічного словника. Лексеми, які мали давньо-англійське походження, виключалися нами з переліку іншомовних запозичень (наприклад, *ban* (забороняти) – *Old English* “*bannan*”- *to summon, command, proclaim, forbid*), решта були розподілені на 2 групи: запозичені твірні основи та запозичені лексеми. Наприклад, *TO inprocessing* (надходження) містить запозичену твірну основу «*proces*» старофранцузького походження, і був утворений префіксально-суфіксальним способом з допомогою власне англійського префіксу *in-* та суфікса *-ing*.

Компонентний аналіз має безпосередній зв'язок із класичними методами вивчення лексики, та особливо, на думку деяких лінгвістів, з її лексикографічним представленням значень слів і теорією поля у лінгвістиці [140, с. 74]. Компонентний аналіз є методом дослідження змістової сторони понятійних одиниць мови, що передбачає поділ значення на мінімальні семантичні складові з метою вияву та представлення їхньої семантичної структури [98, с. 332].

У нашій роботі компонентний аналіз було застосовано на етапі дослідження семантичної структури термінів та виявлення лексико-семантичних відношень між ними. Компонентний аналіз лексичних значень полягає в розчленуванні змісту мовної одиниці на компоненти, з яких вона складається, і представленні значення у вигляді наборів елементарного змісту (сем). Утворюючи значення слова, семі набувають вигляду ієрархічно впорядкованої структури, а отже, можна говорити про семантичну структуру, одиницею побудови якої є сема [216]. Цей метод успішно використовується в лінгвістиці

для аналізу полісемантичних слів, синонімів, гіпонімічних груп, тематичної класифікації термінологічної вибірки, а також є невід'ємним засобом у лексикографії, і спрямований на вдосконалення словникових дефініцій [300]. У нашій роботі компонентний аналіз застосовувався для вивчення антонімічних пар, синонімічних рядів та неонімів, а також для укладання термінологічного словника.

Дослідження лексико-семантичних відношень між елементами терміносистеми передбачає застосування опозиційного аналізу. Він слугує для виділення різних класів мовних одиниць, визначення таксономії цих одиниць на підставі їхньої семантичної, релевантної розбіжності за однією диференційною ознакою при схожості інших, тобто опозиції [182, с. 588]. Застосування цього методу полягає у зіставленні тотожних компонентів та виокремлення додаткової диференційної ознаки з метою з'ясування асиметричних відношень у межах досліджуваних терміносистем. Наприклад, в антонімічній парі *valid* (дійсний) – *invalid* (недійсний) тотожність лексем полягає у належності до однієї частини мови (прикметник, який за своїм семантичним типом є відносним) та одного лексико-семантичного поля («Опис документів для перетину кордону»). Диференційною ознакою є векторна протилежність семантичних значень, яка реалізовується з допомогою заперечного префікса *in-*.

Отже, комплексне застосування описаних вище методів та прийомів дає змогу виявити структурні особливості англійських прикордонних термінів, проаналізувати продуктивність словотвірних моделей та визначити основні джерела походження термінологічних одиниць.

2.4. Моделювання лексико-семантичного поля англійської прикордонної термінології та його дослідження

У нашій роботі ми здійснюємо спробу змоделювати лексико-семантичне поле прикордонної термінології та описати його структуру. У лінгвістиці існує кілька назв для позначення сукупності лексичних одиниць на основі спільності їх значення: “лексичне поле” [199; 265], “семантичне поле”

[113; 201, с. 240; 303], “лексико-семантичне поле” [6; 110; 221; 182].

Засновником «методу семантичного поля» вивчення лексики справедливо вважають німецького вченого Й. Тріра. Саме він розробив нові принципи системного аналізу лексики, використавши у своїх дослідженнях глибокий теоретичний та фактичний матеріал. Й. Трір розглядав мову окремого періоду як сталу та відносно закриту систему, в якій слова з певним, неізолюваним змістом залежать від інших, поєднаних з ними слів. Заслугою німецького вченого можна вважати те, що він уперше розмежував поняттєве та лексичне поля та ввів ці терміни в лінгвістичний ужиток [303]. Інше бачення семантичного поля знаходимо в працях В. Порцига. На перший план він ставить слова як самостійні мовні одиниці та основні, найхарактерніші зв'язки їхніх значень, що виявляються у словосполученнях і деривації слів. Таким чином, «семантичне поле» Порцига ґрунтується на валентних властивостях слів і є синтагматичним утворенням, на відміну від парадигматичних полів Й. Тріра [45; 301].

Як відправну точку нашого дослідження обираємо визначення лексико-семантичного поля М. П. Кочерганом: «найбільшим парадигматичним об'єднанням слів у межах мовної системи є лексико-семантичне поле – сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну й функціональну подібність позначуваних явищ. Кожне поле має у своєму складі спільну (інтегральну) ознаку, яка об'єднує всі одиниці поля. Така ознака називається архісемою і виражається лексемою з узагальненим значенням» [109, с. 211].

У нашій роботі прикордонна терміносистема трактується як лексична система, тому її дослідження здійснюється на основі теорії польової будови.

Застосування методу польового моделювання з метою дослідження терміносистеми прикордонної сфери передбачає врахування основних вимог до лексико-семантичного поля: системність, відкритість, семантична спільність елементів, безперервний розвиток, ієрархічна будова та здатність поділятися на складові елементи. На думку О. Ю. Антонова, для організації семантичного

поля важливими є такі елементи, як ядро поля, що представлене родовою семою – компонентом, навколо якого розгортається поле; центр поля, який складається з одиниць з інтегральним значенням, що об'єднує ядро з окремими компонентами поля; периферія поля, до складу якої входять одиниці, найвіддаленіші за своїм значенням від ядра; фрагменти поля, які є водночас вертикальною ядерною і центрально-периферійною структурою і за своєю семантикою утворюють окрему гіперо-гіпонімічну конструкцію однотипного / різнотипного складу [6].

Поділ сукупності прикордонних термінів на лексико-семантичні поля базується на виділенні архі- та диференційної сем у значенні ТО. За допомогою компонентного аналізу визначається сема з узагальненим значенням (архісема). Наприклад, архісемою ЛСП «Документи, які регламентують захист кордонів» є *document – a piece of written, printed, or electronic matter that provides information or evidence or that serves as an official record* (матеріальний об'єкт, що містить інформацію, зафіксовану у письмовому, друкованому чи електронному вигляді і слугує офіційною фіксацією цієї інформації) [271]. Кожна одиниця цього лексико-семантичного поля повинна відрізнятися хоча б одною диференційною семою. Наприклад, такі одиниці ЛСП «Документи, які регламентують захист кордонів», як *code, guideline, manual, directive, rule i law* містять диференційну сему *scope (масштаб)*: *code (кодекс) – a systematic collection of laws or statutes; manual (статут) – a book giving instructions or information; law (закон) – the system of rules which a particular country or community recognizes as regulating the actions of its members and which it may enforce by the imposition of penalties; guideline (директива) – a general rule, principle, or piece of advice; rule (правило) – one of a set of explicit or understood regulations or principles governing conduct or procedure within a particular area of activity; regulation (положення) – a rule or directive made and maintained by an authority* [там само].

Шляхом використання компонентного аналізу, дефініційного аналізу та застосування методу польового моделювання в дослідженні англійських прикордонних термінів виявлено багатоконпонентну структуру ЛСП

прикордонної терміносистеми та проведено лексико-семантичну класифікацію членів цього поля, результатом якої виявилися дев'ять основних ЛСГ. Нам також вдалося визначити, які терміни належать до ядра і центру поля, а які перебувають на периферії. Ядром лексико-семантичних груп є терміни з найзагальнішим значенням: *organisations, documents, ranks, protection, training, check, migration, guard, crimes, uniform, weapon*. Центр поля включає терміни із значенням, найбільш наближеним до ядра і з найбільш вираженою прикордонною семантикою. Наприклад, ядром поля «Види злочинів» буде ТО *border-related crime*, до центру належатимуть такі лексеми, як *cross-border crime, trafficking in drugs and psychotropic substances, smuggling of counterfeit goods*, які безпосередньо пов'язані з ядром поля, а до периферії належатимуть такі ТО *passport offence, misdescription, threat to public health*, які характеризуються меншим семантичним навантаженням, ніж центр ЛСГ. Особливістю англійської прикордонної термінології є наявність мікрополів у семи з дев'яти ЛС груп, що пояснюється специфікою досліджуваного матеріалу. Наприклад, ЛСГ «Документи для перетину кордону» поділяється на чотири підгрупи: «Дійсні проїзні документи», «Недійсні проїзні документи» та «Структурні ознаки документів для перетину кордону» та «Перевірка проїзних документів». Архісемою досліджуваного лексико-семантичного поля є «*document*», ядром кожного мікрополя буде інша лексична одиниця: ядром мікрополя «Дійсні проїзні документи» буде термін *valid document*, ядром мікрополя «Недійсні проїзні документи» – ТО *invalid document*, ядром мікрополя «Структурні ознаки документів для перетину кордону» – ТО *travel document*, ядром мікрополя «Перевірка проїзних документів» – ТО *to check, to examine, to verify*.

Дослідження лексико-семантичного поля сприяє виявленню таких лексико-семантичних відношень, як антонімія та синонімія. У складі ЛСГ за допомогою опозиційного та семантичного аналізу були виявлені синонімічні ряди та антонімічні пари, що є закономірним у лексичній системі (у нашому випадку – англійській прикордонній терміносистемі). Наприклад, синоніми *legitimate travel document (законний проїзний документ), valid travel document*

(дійсний проїзний документ) , які належать до ЛСГ «Дійсні проїзні документи»; антоніми *automatic gun* (автоматичний пістолет) – *semiautomatic gun* (напівавтоматичний пістолет), які належать до ЛСГ «Озброєння прикордонників». Виявилось, що синонімічні ряди чи антонімічні пари переважно належать до тієї ж частини ЛСГ. Наприклад, якщо термін *dry seal* належить до периферії ЛСГ «Документи для перетину кордону», то й термін *wet seal*, який є антонімом до нього, також належатиме до периферії; якщо ТО *validity* належить до центру вищезгаданої ЛСГ, то й синонім *authenticity* теж належатиме до центру ЛСГ.

Отже, застосування методу польового моделювання дає можливість змодельовати лексико-семантичне поле англійської прикордонної термінології, встановити внутрішню структуру поля, виокремити та описати лексико-семантичні групи та підгрупи та розкрити системні зв'язки всередині кожної окремої групи. Польовий метод застосовується в комбінації з компонентним аналізом, семантичним, дефініційним та опозиційним аналізом, дозволяючи виявити інтегральні семи та диференційні семи, а також описати та проаналізувати синонімічні ряди та антонімічні пари.

Функційний підхід, який базується на твердженні, що термін – це поняття функціональне, також є використовуваним у роботі. Терміни – це, передусім, мовні одиниці у межах лексичної системи, слова в особливій функції. Досліджуючи функціональний аспект прикордонної лексики, застосовуємо такі методи: контекстуальний аналіз, інтерпретаційний аналіз, текстовий аналіз, синтаксичний аналіз. Функціональний метод (розроблений у межах прагматичної парадигми) «передбачає дослідження мови в дії, у процесі функціонування з огляду на цілеспрямовану природу мовних явищ» [181, с. 59]. Як зазначає С. Д. Шелов, «Терміни ... існують не окремо, а в спеціальному оточенні у межах дискурсу ... Термін є нерозривним з дискурсом, у якому існує» [234, с. 139]. Для визначення функцій прикордонних ТО доцільно звертатися саме до контексту, де ці функції проявляються найбільшою мірою.

Функційний підхід дає змогу вивчити функції мовних одиниць у контексті, у ситуаціях усного й письмового спілкування (зокрема – у процесі здійснення комунікації, пов'язаної з функціонуванням прикордонних відомств, між представниками прикордонної сфери, а також між офіцерами прикордонниками та особами, які здійснюють перетин кордону). М. В. Володіна зауважує, що термін є перш за все функціональною одиницею [35, с. 41]. У дослідженні функцій ТО прикордонної сфери в основу покладаємо функціональний метод (зорієнтований на функціональний аспект мови, що передбачає вивчення мовних засобів щодо їх ролі у формуванні й вираженні думок, концепції, жанру, у текстотворенні, врахування і власне комунікативного підходу, тобто мети, завдань, ситуації, умов спілкування, індивідуальних і соціальних особливостей комунікантів) та багатоаспектний аналіз взаємозв'язку різнорівневих мовних одиниць у процесі їх функціонування [198, с. 224].

Питання залежності/незалежності функцій від контексту трактується вченими неоднозначно. О. О. Реформатський стверджує, що терміни не залежать від контексту [167, с. 51]. О. С. Ахманова, А. А. Бурячок зазначають, що не можна ігнорувати роль контексту, яку він відіграє в семантичній визначеності терміна [цитата за 209, с. 79]. У нашій роботі ми дотримуємося погляду А. С. Д'якова, Т. Р. Кияка та З. Б. Куделько, які говорять про відносну незалежність термінів від контексту [60, с. 12], а також схильні розглядати питання незалежності термінів від контексту крізь призму однозначності / неоднозначності термінів. Таким чином, що більше термін задовольняє вимогу моносемії, то швидше він буде зрозумілим поза контекстом.

2.5. Когнітивний аналіз метафоризації термінів

Як зазначає Г. І. Приходько, сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується узгодженням різних наукових думок щодо її об'єкта – мови. Незважаючи на відмінності у тлумаченні природної мови, представники домінуючих напрямків погоджуються, що це явище можна зрозуміти і пояснити, лише розглядаючи його як невід'ємну частину когнітивної системи, тобто всіх

структур і механізмів, які поєднуються для забезпечення пізнавальної та інтелектуальної діяльності людини. У рамках когнітивного підходу категорія знань вважається ключовою, поєднуючи в собі знання світу та мовну систему [294, с. 68-69].

Методи когнітивного аналізу, які застосовуються для вивчення термінологій, мають подолати протиріччя попереднього століття термінологічних досліджень. Класичну теорію термінології не можна заперечувати, тому проблеми передачі спеціалізованих знань перебувають в полі зору українських і зарубіжних дослідників. Так, книги Т. Кабре (1999) та Р. Теммерман (2000) встановили нову тенденцію в європейських дослідженнях та критиці у бік принципів традиційної термінології. Традиційні школи, наприклад, вірили в необхідність стандартизації для покращення фахової комунікації. Віра в об'єктивність світу замінюється вірою в те, що розуміння світу ґрунтується на людському досвіді.

А. П. Мартинюк у «Словнику основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики» пояснює, що когнітивний аналіз полягає у пошуку структур знання, що стоять за мовною формою; особливий акцент робиться на знаходженні екстенціоналів форм і тих повсякденних знань, які входять в семантику форм і/або асоціативно пов'язані з тілом відповідних знаків та можуть бути встановленими завдяки механізмам інференції [136, с. 47]. Для їх виявлення «необхідно базуватися на більш репрезентативному мовному матеріалі, а нерідко й вийти за межі відповідних лексикографічних видань» [116, с. 15].

Когнітивний аналіз дає змогу не лише дослідити зовнішній, поверхневий рівень мовної семантики, а й звернутися до рівня ментальних репрезентацій для пояснення певних мовних явищ. О. Й. Голованова, яка досліджує когнітивні аспекти термінознавства, зазначає, що «термін можна розуміти як інформаційну пізнавальну структуру з функцією накопичення та передачі спеціалізованих знань з різних періодів часу». О. Й. Голованова акцентує увагу на когнітивних функціях термінів (особливо на орієнтаційній), підкреслює диманіку термінів у професійній діяльності, а також наголошує на взаємодії між пізнанням та

спілкуванням у семіотичній сфері дослідження та форматах накопичення знань [48, с. 14–15].

Поява нового погляду на мислення як не просто на формально-логічний феномен, який володіє творчим аспектом, спричинило зміну трактування метафори як когнітивного феномена. Серед напрямків дослідження лінгвістики метафору розглядають не однозначно: представники лінгвістичного напрямку беруть до уваги лише лінгвістичний рівень мови (А. А. Річардс, М. Блек), а представники когнітивного зосереджені на когнітивному рівні (Д. Лакоф, М. Тернер) [7, с. 134-135]. Ще на початку ХХ століття з'являється ідея інтеракціоністської концепції метафори, яку запропонував А. Річардс. Вчений розглядав метафору як взаємодію двох різних думок про два різні явища всередині одного слова [168]. М. Блек, своєю чергою, звернув увагу на те, що пізнання світу і його інтерпретацію засобами мови здійснює людина це обумовлено її здатністю співвідносити вже відоме зі знову пізнаваним. У цьому сенсі «...продуктивність метафори полягає у притаманній їй властивості зіставляти, а потім синтезувати суті різних логічних порядків» [25, с. 158] . Значення метафори є результатом взаємодії двох думок, що «б'ють в одну точку» [там само]. Таким чином, М. Блек розглядав метафору як результат семантичного ізоморфізму між двома суб'єктами - допоміжним і головним, що відбувається на тлі певного контексту. М. Блек був одним з перших дослідників, які з'єднали метафору з мовою конкретної наукової парадигми - філософії і обґрунтували необхідність її включення в спектр філософського інтересу [там само, с. 158]. Майкл Редді вважає, що метафоричні припущення здатні донести сенс думок до слів. Вчений стверджує, що ядром метафори є думка, а не мова, що метафора є головною і невід'ємною частиною нашого звичного, загальноприйнятого способу осмислення світу, і що наша повсякденна поведінка відображає наше метафоричне розуміння досвіду [289]. Д. Лакоф вводить поняття метафоричного концепту на позначення метафори, у межах якої вважає ідеї (значення) ОБ'ЄКТАМИ, слова та вирази, що виражають ці ідеї – КОНТЕЙНЕРАМИ, а процес комунікації порівнює з ПЕРЕСИЛКОЮ, під час

якої слухач отримує від мовця контейнери-вирази, з яких витягує об'єкти-значення [284, с. 61]. Як зазначає О. С. Кубрякова, у процесі метафоризації складніші безпосередньо невізуалізовані об'єкти, як правило співвідносяться із простішими об'єктами, які можна спостерігати. Заміщаючи за допомогою мовного знака складні або розгорнуті когнітивні структури, ми отримуємо можливість оперувати ними у нашій свідомості з більшою легкістю, оскільки підставляємо на їх місце один єдиний символ [118, с. 438].

Ми погоджуємося з С. С. Гусєвим, який зауважує, що метафорична транспозиція в термінології відбувається за тими ж законами, що й у загальнонародній мові (на початкових етапах зберігається її образність) [59, с. 105], і лише згодом мовленнєва частотність термінів зумовлює нівелювання яскравої образності, втрати новизни та незвичності порівняння, що лежить в основі метафоричної транспозиції; оцінно-образне забарвлення терміна відходить на другий план, і метафоричний за своєю природою термін вже не сприймається як метафора [162].

Основними перевагами прикордонних термінів, утворених способом метафоризації, можна вважати компактність (що є однією з вимог до терміна), а також взаємозв'язок із загальнолітературною мовою, що забезпечує легкість розуміння терміна, простоту його запам'ятовування і вживання. У межах прикордонної терміносистеми виявлено і проаналізовано вісім метафор (які детально аналізуються в розділі 3.3 дослідження), що свідчить про низьку продуктивність цього способу термінотворення. Цей факт пояснюється відносною новизною прикордонного вокабуляру. Зважаючи на те, що прикордонна терміносистема розвивається і, відповідно, поповнюється новими ТО на позначення нових явищ, припускаємо, що метафоризація з часом виявиться більш продуктивним способом поповнення цієї терміносистеми.

Висновки до розділу 2

1. Дослідження англійської прикордонної термінології відбувається поетапно і вимагає комплексного застосування загальнонаукових та

лінгвістичних методів. Кожному з п'яти виокремлених етапів властивий свій комплекс методів. Першим етапом дослідження є формування теоретичної бази наукової розвідки і цей етап передбачає застосування здебільшого загальнонаукових методів: індукції, дедукції, аналізу та синтезу. На другому етапі відбувався добір фактичного матеріалу із автентичних джерел методом суцільної вибірки. Третій етап передбачає аналіз виокремлених лексичних одиниць на основі структурного підходу із застосуванням словотвірного аналізу, етимологічного аналізу, аналізу за безпосередніми складниками, компонентного аналізу, дефініційного та семантичного аналізу. Четвертий етап є логічним завершенням третього і передбачає структурне впорядкування словотвірних моделей англійської прикордонної термінології. На цьому етапі на перший план виходять описовий та квантитативний методи. П'ятим етапом є аналіз семантичних зав'язків у прикордонній терміносистемі та дослідження лексико-семантичного поля прикордонної терміносистеми.

2. Здійснення аналізу англійської прикордонної термінології відбувається у межах системно-структурної парадигми і передбачає елементи функційної й антропоцентричної парадигми, оскільки в центрі термінології прикордонної сфери перебуває людина. Застосування системно-структурної парадигми уможливило виявлення структурної організації термінології прикордонної сфери, бо ця парадигма ґрунтується на принципах синхронічності та ієрархічності її лінгвістичного опису, цілісності й системності одиниць, які входять до її складу. Особливістю дослідження структурних та семантичних аспектів прикордонної терміносистем є комплексне застосування взаємопов'язаних методів дослідження.

3. На етапі словотвірного аналізу найефективнішими виявилися методи словотвірного аналізу, етимологічного аналізу, аналізу за безпосередніми складниками, компонентного аналізу, дефініційного та семантичного аналізу. Словотвірний аналіз здійснювався у чотири етапи – від поділу усіх ТО на однокомпонентні лексеми та словосполучення до дериваційного аналізу похідних одноосновних термінів.

4. Для простеження джерел походження англійських прикордонних термінів (запозичені лексеми та запозичені твірні основи) ключовим є

етимологічний аналіз, який має на меті встановити походження форми та значення, що зазначаються у словниках.

5. Метод польового моделювання базується на представленні у вигляді спрощеної схеми сукупності термінів прикордонної сфери, об'єднаних спільним змістом, формою, способом творення, а також описі елементів цієї структури. На основі використаного методу змодельовано лексико-семантичне поле прикордонної термінології, визначено його будову та типи відношень між складниками. ЛСП прикордонної терміносистеми містить ядро, центр та периферію. У досліджуваних лексико-семантичних групах виявлено архісеми та диференційні семи.

6. Завдяки застосуванню методу опозиційного аналізу була виявлена значна кількість антонімічних пар та синонімічних рядів в межах прикордонної терміносистеми. Процес виокремлення, типологізації та аналізу синонімів відбувається одночасно з аналізом ЛСП прикордонної терміносистеми з одночасним застосуванням семантичного та дефініційного аналізу поряд з опозиційним.

7. У дослідженні функцій ТО прикордонної сфери в основу покладаємо функціональний метод, аналізуючи взаємозв'язок різнорівневих мовних одиниць у процесі їх функціонування.

8. Характерною рисою методологічної бази аналізу англійської прикордонної терміносистеми є широке застосування методу кількісних підрахунків на усіх етапах дослідження різних аспектів. Процедура кількісних підрахунків застосовується на всіх етапах дослідження термінології прикордонної сфери (від таксономії термінологічних одиниць до визначення кількісного складу лексико-семантичних груп), адже дає змогу подати отримані результати кількісних підрахунків у вигляді таблиць та діаграм, що сприяє кращому унаочненню основних результатів дослідження.

9. Когнітивний аналіз уможливорює звернутися до рівня ментальних репрезентацій для пояснення мовних явищ. Метафорична транспозиція в прикордонній термінології відбувається за тими ж законами, що й у інших терміносистемах та у загальнонародній мові. Метафоризовані терміни позбавлені яскравої образності і їх основною ознакою є компактність.

Основні положення розділу висвітлено у таких публікаціях автора [250; 307].

РОЗДІЛ 3

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИКОРДОННИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХ СТРУКТУРНА КЛАСИФІКАЦІЯ

3.1. Морфологічні способи творення англійської прикордонної термінології

Одним з етапів комплексного дослідження прикордонної терміносистеми є аналіз способів словотвору її ТО, композиційних складових та визначення структурних параметрів термінів.

Л. М. Томіленко підкреслює той факт, що термінологічна лексика є частиною загального словникового складу мови, тому на ній також позначається дія всіх законів мови, зокрема словотвірних. Для нових об'єктів номінації використовують наявні в мові способи словотворення, лексичні ресурси національної мови, лексику інших мов [208, с. 83].

Принципи термінотворення можуть реалізуватися на основі вже наявних лексем, за допомогою синтаксичних, аналітичних та дериваційних процесів. Питома вага кожного з таких способів визначається впливом різних факторів, значну роль серед яких відіграють не тільки тип мови та особливості її структури, але й ономазіологічні (понятійні) категорії, які групують навколо себе різні словотвірні моделі [115, с. 224].

Існують різні підходи до класифікації способів термінотворення в англійській мові. О. М. Турчак виділяє чотири способи словотвору: морфологічний, морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний та лексико-семантичний [211, с. 248]. Т. Р. Кияк, своєю чергою, розглядає три шляхи формування термінів: надання статусу термінів загальноновживаним лексичним одиницям рідної мови, утворення термінів шляхом запозичення з інших мов та запозичення одиниць з інших наукових сфер [60, с. 9-10]. Т. І. Панько стверджує, що основними способами творення термінів є: морфологічний спосіб (за відповідними словотвірними моделями: афіксація, словоскладання, скорочення);

семантичний, що реалізується за допомогою розвитку спеціальних значень у словах природної мови; спосіб запозичення [цитата за 102, с. 27]. Український лінгвіст Л. М. Томіленко дотримується думки, що словотворення термінологічної лексики відбувається переважно за тими самими принципами, що й загальноживаних слів. Проте функції словотворчих морфем у термінології ширші, оскільки виконують класифікаційну функцію. Також під час творення термінів більше залучаються інтернаціональні елементи. Зважаючи на те, що терміни значною мірою є штучними лексико-семантичними утвореннями, процес їхнього словотворення є завжди контрольованим, продуманим, і тому його смислова сутність повинна відтворити той обсяг інформації, ту суму наукових знань, які допомагають розкрити зміст поняття [208, с. 85-86].

У дослідження ми аналізуємо три основні способи творення англійських прикордонних термінологічних одиниць: морфологічний (у межах якого розглядаємо афіксальний спосіб, словоскладання та аббревіацію), синтаксичний (утворення дво-, три- та полікомпонентних словосполучень) та семантичний (вторинна номінація, термінологізація та метафоризація).

Лексичним ядром кожної терміносистеми є однокомпонентні терміни, які називають базові поняття і є найменуваннями первинних понять, що стали основоположними в певній сфері професійної діяльності [56; 58; 156]. Проте з розвитком терміносистем виникає потреба деталізації понять. Відповідно, однокомпонентні терміни стають основними у процесі творення похідних слів.

Морфологічний спосіб словотвору – це побудова нових термінів за рахунок внутрішніх ресурсів є утворення похідних слів (дериватів) від наявних термінів або від загальнолексичних одиниць [60, с. 107].

Морфологічний спосіб творення прикордонних термінів полягає в термінотворенні за допомогою зміни частин слова. Він має декілька підвидів: афіксація (*demarcation, violator, smuggler, invalid*), словоскладання (*checkpoint, database*), аббревіація (*EUBAM, EUVID*) та змішаний (*anti-human-smuggling, line-throwing*). Сислове значення термінів, утворених морфологічним способом словотвору, виражене переважно мотивувальною основою.

Афіксація – це вираження граматичних значень за допомогою афіксів (суфіксів, префіксів, закінчень тощо) [109]. Афікси мають узагальнювальне значення, утворюючи загальні моделі однотипних утворень. При цьому афікси є семантичними модифікаторами, які зумовлюють нове категорійне бачення того, що позначено мотивувальною основою [156, с. 64]. Тобто, певні частини термінолексми можуть змінюватися, варіюючи значення терміна та вносячи додаткову семантичну диференційну ознаку. Створюючи новий термін, варто надавати йому такої структури, у якій би він сам вказував на своє місце в поняттєвій системі [107, с. 206]. Суфікси та префікси, які через ті чи інші обставини виявляються найзручнішими для побудови термінів, запозичуються, як правило, з загального морфологічного фонду. Можуть запозичуватись також морфеми з інших мов. Деякі суфікси та префікси трапляються виключно у фахових термінах, а в загальнонародній мові вони можуть взагалі бути відсутніми. В інших випадках значення компонентів складних слів може не збігатися зі значеннями відповідних самостійних слів [60, с. 107].

Серед прикордонних ТО і номенклатурних назв все більшого поширення набувають аббревіатури та акроніми: EUVID (European Union Vehicle Identification Database), EUBAM (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine) та інші [267; 277; 278].

У процесі здійснення структурного аналізу англійської прикордонної термінології виявлено, що словоскладання є одним з ефективних способів утворення лексичних одиниць прикордонної галузі. Існує декілька підходів до визначення поняття «комполит» та «словоскладання». Як зазначається у словнику лінгвістичних термінів за редакцією Д. І. Ганич та І. С. Олійник, термін комполит (лат. *compositus* – складник, складений із частин) використовується у мовознавстві в широкому і вузькому розумінні. У першому випадку комполити трактуються як складні слова, утворені з двох або кількох слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, яка набула формально-граматичних і семантичних ознак окремого слова; у другому – як складні слова, утворені основоскладанням. Саме в останньому зі значень термін комполит найчастіше

використовується в сучасному мовознавстві [40, с. 259]. Словоскладання – один із найважливіших засобів збагачення мови. Воно є одним із найдавніших способів словотвору, що зберіг в англійській мові продуктивність і на сучасному етапі його розвитку. Завдяки йому, мова поповнює свій словниковий склад й удосконалює свій устрій [163]. Нові слова створюються за допомогою засобів, які вже є в мові та є найбільш оптимальними для передачі інформації, оскільки вони дозволяють висловити та передати максимальну кількість відомостей у стислій та місткій формі.

Скорочення є одним з видів економії мовних засобів і має на меті компресію інформації на лексичному рівні. Аббревіатура (лат. *abbrevio* – скорочую) – складноскорочене слово, похідне слово, що виникає внаслідок аббревіації – утворення з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття. Щодо застосування терміна «акронім» існують різні думки: за однією, акронімами називають будь-які слова, складені з перших літер чи частин слів у скорочуваному словосполученні, за іншою – тільки такі, що вимовляються як цілісні слова, а не як послідовність назв літер [97, с. 7]. Зважаючи на специфіку досліджуваної галузі, аббревіатури та акроніми вживаються переважно в назвах організацій (FRONTEX, EUBAM) та керівних документів (EU *acquis*). А. П. Ліпінська зазначає, що цілком сучасним і, на перший погляд, ефективним способом досягнення економності в термінології є творення аббревіатур, але оскільки кожна аббревіатура мусить мати своє розшифрування, то це лише часткове розв'язання проблеми довгих термінів [127, с. 53].

Морфологічні способи словотвору відзначаються високою словотворчою продуктивністю. Розглянемо особливості кожного способу морфологічного словотвору англійських прикордонних термінів детальніше.

3.1.1 Афіксальний спосіб утворення англійських прикордонних термінів

За морфологічним принципом усі прикордонні термінологічні одиниці поділяємо на одноосновні та композити. Одноосновні, своєю чергою, виокремлюємо у непохідні (які складаються з однієї основи) та похідні (утворені суфіксальним, префіксальним та префіксально-суфіксальним способом).

Детально зупинившись на одноосновних термінах, слід зазначити, що у процесі аналізу виявлено 922 одноосновні терміни, які можуть вживатися самостійно як однокомпонентні терміни, а також входити до складу дво-, три- та полі-компонентних термінів-словосполучень, які ми розглянемо в наступних розділах.

Характеризуючи частоту їх вживання, ми з'ясували, що найчастіше вживаними є 36 термінів. За показником вживаності у текстах документів прикордонної сфери більше, ніж 10 разів: *border* (70), *asylum* (38), *officer* (32), *entry* (30), *passenger* (29), *protection* (29), *guard* (25), *procedure* (24), *crime* (23), *trafficking* (23), *security* (23), *to check* (22), *international* (19), *training* (18), *control* (18), *search* (17), *service* (17), *vessel* (16), *human* (16), *right* (16), *law* (16), *center/centre* (16), *evidence* (15), *police* (15), *data* (14), *immigration* (13), *passport* (13), *to combat* (12), *conduct* (12), *personnel* (12), *regulation* (12), *migration* (11), *safety* (11).

Із 922 одноосновних термінів 525 є похідними, утвореними префіксальним, суфіксальним та префіксально-суфіксальним способом (55%). Із них утворені префіксальним способом – 38, суфіксальним – 373, префіксально-суфіксальним – 114. Наприклад, похідні прикордонні терміни утворені префіксальним способом, це такі лексичні одиниці, як *discharge*, *dismantle*, *invalid*, *misconduct*, *non-Schengen*, *pre-border* та інші. До похідних прикордонних термінів, утворених суфіксальним способом, належать *authorized*, *deportation*, *detainee*, *palpation*, *refugee*, *trafficker* та інші. Прикладами похідних прикордонних термінів, утворених префіксально-суфіксальним способом, є такі лексичні одиниці:

demarcation, immigrant, inadmissible, interoperability, mis-registration, non-refoulement та інші.

Таблиця 3.1

Частиномовна належність одноосновних термінів в англійській прикордонній терміносистемі

№	Частина мови	Кількість	Відсоткове відношення, %
1	Іменник	652	70,7
2	Прикметник	176	19,0
3	Дієслово	89	9,7
4	Прислівник	5	0,6
Всього		922	100

Як видно з табл. 3.1, з погляду частиномовної приналежності, більшість одноосновних термінів (з загальної кількості) є іменниками – 652 одиниці, що складають 70,7% (*acquis, cadet, data* та ін.). Прикметників було виявлено значно менше – 176 одиниці з показником 19,1% (*cumulative, external, fraudulent* та ін.), дієслів – майже вдвічі менше, ніж прикметників – 89 одиниць, що становлять 9,7% (*identify, lodge, permeate* та ін.), а прислівників – лише 5 з показником 0,5% (*digitally, optically, publicly, verbally та visually*). Отже, серед англійських прикордонних термінів найчастіше вживаним є іменник, який функціонує і самостійно, і в складі термінів-словосполучень (наприклад, *border - blue border - border check office - illegal crossing of the state border*). Найменш продуктивними є прислівники, які вказують на те, яким способом відбувається дія чи виявляється ознака (*digitally printed photo, optically variable device, publicly certified interpreter, to assess passengers verbally, assess passengers visually*).

Таким чином, більша частина одноосновних термінів є похідними (525 ТО, 56%). Способи їх творення є цілком властивими для англійського словотвору.

Зважаючи на продуктивність афіксального способу словотвору, зупиняємося більш детально на аналізі особливостей термінологічних одиниць, утворених афіксальним способом. Кожна частина мови характеризується певним набором афіксів (суфіксів і префіксів), які застосовуються для утворення нових слів. Афікси (від лат. *affixus* – «прикріплений») – службова морфема, приєднана до кореня, яка виражає граматичне і словотвірне значення [109]. Терміни, які не містять афіксів, називаємо непохідними. Терміни, утворені з додаванням префікса, суфікса або префікса та суфікса, називаємо похідними. Англійські прикордонні терміни продуктивно утворюються за допомогою афіксального способу словотворення. За твердженням Т. І. Панько, моделей афіксального творення є безліч, проте термінологія використовує для себе лише ті, які стали цементувальним чинником системної організації термінології [154, с. 176]. Афіксальні одиниці, як правило, утворюються повністю в руслі англійських словотворчих традицій, їх морфологічна структура та спосіб мотивації значення вкладається у сформоване в носіїв англійської мови уявлення про звичайне, стандартне слово [174, с. 240].

Суфіксальний спосіб полягає в поєднанні суфікса ономасіологічної бази з ономасіологічною ознакою з метою формального вираження належності деривата до певної категорії (атрибутивності, предметності, процесуальності) та вираження конкретного словотвірного значення. Словотвірні значення суфіксів можуть диференціюватися у межах ономасіологічної категорії за семантичним наповненням дериватів, до складу яких вони входять [227, с. 304].

У сучасній англійській мові суфіксальний спосіб творення нових слів є продуктивним. Похідні термінологічні одиниці мають розгалужену систему цих морфем. Суфіксальний словотвір термінів зумовлює семантичні зміни, які виражаються за допомогою доданих до мотивувальної основи формальних показників – суфіксів, що відображають основні відмінні ознаки похідного слова.

Суфіксація як спосіб словотвору є значно глобальнішою, ніж префіксація. Пропорційна частина власномовних суфіксів також є більшою, ніж серед

префіксів. Суфікси як дериваційні елементи виконують функцію афіксальної морфеми, що перебуває між коренем та закінченням, і входить до складу основи. Не вживаючись незалежно, суфікс, проте, має семантичне навантаження, яке впливає на новотвір. Це спонукало науковців до численних класифікацій суфіксів стосовно їхнього походження, утворюваних за їх допомогою частин мови, продуктивності / непродуктивності, частоти вживання, загальних значень і, навіть, емоційного забарвлення [143].

В опрацюванні вибірки прикордонних термінів, утворених суфіксальним способом (525 похідних термінів, з них 373 – утворені суфіксальним способом), з'ясовано, що деякі суфікси (всього їх було виявлено 54, див. Дод. Б) служать для того, щоб утворений термін переходив або в іншу частиномовну парадигму, або в іншу семантичну групу. Наприклад, проаналізуємо термін *assessment* (оцінка): цей термін-іменник утворився від дієслова *assess* (оцінювати). Своєю чергою, терміни *documented* (Participle II) (задокументований) та *documenting* (Participle I) (документальна фіксація) є похідними дієслова *document* (verb) (документально фіксувати) і, відповідно, є його граматичними формами. Досить поширеним явищем є перехід термінологічних одиниць в іншу семантичну групу. Наприклад, іменник *expert* позначає людину, яка є фахівцем у своїй галузі (у нашому випадку – у галузі охорони кордону), а похідний іменник *expertise*, утворений суфіксальним способом, позначає компетентність у цій галузі.

За частиномовною належністю лексичних одиниць, які були утворені суфіксальним способом, поділяємо їх на такі категорії:

1) ті, які утворюють іменники (іменникові). У нашій роботі виявлено 35 цих морфем, з допомогою яких було сформовано 216 термінів-іменників. Зокрема найбільш продуктивними виявилися суфікси:

-*tion* (трапляється 38 разів, що становить 17,6% від загальної кількості проаналізованих словотворчих іменникових суфіксів): *confirmation, deportation, destination*;

-*ion* (36 разів, 16.7%): *palpation, pollution, protection*;

-*er* (21 раз, 9.7%): *commander, commissioner, examiner*;

- *ment* (20 разів, 9.3%): *detachment, endorsement, shipment*;
- *ity* (16 разів, 7.4%): *authenticity, ethnicity, identity*;
- *y* (12 разів, 5.6%): *expiry, security, strategy*;
- *ance* (9 разів, 4.2%): *compliance, issuance, surveillance*;
- *al* (7 разів, 3.2%): *individual, national, refusal*;
- *ant* (5 разів, 2.3%): *applicant, migrant, militant*;
- *or* (5 разів, 2.3%): *detector, impostor, sector*;
- *ist* (5 разів, 2.3%): *reservist, separatist, terrorist*;
- *ence* (5 разів, 2.3%): *evidence, occurrence, residence*;
- *ure* (4 рази, 1.9%): *departure, seizure, signature*;
- *ness* (3 рази, 1.4%): *business, fitness, readiness*;
- *ee* (3 рази, 1.4%): *deportee, detainee, refugee*;
- *ty* (3 рази, 1.4%): *liberty, safety, responsibility*;
- *ian* (3 рази, 1.4%): *civilian, electrician, technician*;
- *age* (2 рази, 0.9%): *buoyage, package*;
- *ism* (2 рази, 0.9%): *mechanism, terrorism*;
- *on* (2 рази, 0.9%): *liaison, comparison*.

По одному разу використовуються суфікси *-ent, -en, -ory, -ary, -ics, -ise, -dom, -ia, -ship, -ery, -ce, -cy, -ry, -ue, -ial, -ate, -ege*. Тобто, констатуємо, що для творення ТО прикордонної сфери ці морфеми є малопродуктивними.

Вищезгадані суфікси мають властивість приєднуватися до основи дієслова за такими словотвірними моделями: V+tion (*confirmation*), V+ion (*pollution*), V+ing (*guarding*), V+ment (*endorsement*), V+er (*holder*), V+y (*expiry*), V+ance (*assistance*) тощо. Іменникові суфікси приєднуються до іменникової основи за моделями N+er (*gunner*), N+y (*army*) та до прикметникової основи за моделями Adj+er (*foreigner*), Adj+ity (*activity*), Adj+ice (*justice*) та ін.

2) ті, які формують прикметники (прикметникові). У процесі роботи виявлено та проаналізовано 21 словотвірний прикметниковий суфікс, з допомогою яких було утворено 72 терміни-прикметники. До них належать:

- al (вживається 21 раз із 72 випадків утворення похідних прикметників, 29,1% від загальної кількості): *behavioural, coastal, criminal*;
- ive (13 разів, 18.0%): *cooperative, cumulative, fugitive*;
- ic (8 разів, 11.1%): *electrostatic, ethnic, forensic*;
- ial (6 разів, 8.3%): *facial, potential, residential*;
- able (4 рази, 5.5%): *honourable, identifiable, variable*;
- ual (3 рази, 4.2%): *habitual, intellectual, sexual*;
- ary (3 рази, 4.2%): *boundary, documentary, temporary*;
- ous (2 рази, 2.8%): *dangerous, suspicious*.

Серед усієї сукупності прикметникових суфіксів деякі з них використовуються лише по одному разу: *-ian, -ant, -ent, -ine, -an, -ful, -less, -ible, -ory, -y, -ar, -ate*. Найбільш продуктивними словотвірними моделями є: N+al (*personal*), V+ive (*cumulative*), N+ic (*motoric*), N+ial (*financial*), N+able (*honourable*), V+able (*readable*), N+ual (*habitual*), N+ary (*documentary*) та інші.

3) ті, які утворюють дієслова та дієслівні форми (дієслівні). Випадків вживання цих суфіксів було виявлено 75, серед них: 31 – для утворення герундія, 32 – для дієприкметники минулого часу (Participle II), 8 – для дієслів, 4 – для дієприкметників теперішнього часу (Participle I).

До дієслівних суфіксів належать:

- ate (3 рази, 4.4%): *facilitate, initiate, laminate*;
- y (2 рази, 2.9%): *qualify, verify*.

По одному разу вживаються суфікси *-ite (extradite), -le (handle)* та *-er (register), -ise (jeopardise), -ize (authorize), -ce (reduce)*.

Для утворення дієслівної форми Participle II (дієприкметник минулого часу) словотвірний дієприслівниковий суфікс *-ed*, який додається до дієслова, трапляється 31 раз, один раз використовується суфікс *-en (stolen)*. Прикладами є наступні прикордонні терміни: *accelerate – accelerated, allow – allowed, falsify – falsified* та ін. Цей суфікс є високопродуктивним, бо багато прикордонних понять позначають саме дії прикордонників, подорожніх та порушників і, як наслідок певної дії, виникає дієприкметник із відповідним значенням (V+ed = Participle II).

Наприклад, результатом підробки документів (*to forge* – фальсифікувати) буде фальсифікований документ (*forged* – фальсифікований); у підозрі порушника кордону (*to suspect* – підозрювати) дана особа вважається підозрюваним (*suspected* – підозрюваний); незаконне переправлення осіб через державний кордон позначається англійським дієсловом *to traffic*, а особи, які були незаконно переправлені, у відповідних документах називаються *trafficked in human beings*.

Суфікс герундія *-ing* трапляється 28 разів, суфікс дієприкметника теперішнього часу (Participle I) *-ing* – 4 рази. Лексеми, утворені з допомогою суфікса *-ing*, виконують у реченні функції підмета, означення або додатка (*collecting evidence* – збір доказів, *holding facility* – установа для тимчасового тримання затриманих). Отже, виділяємо такі продуктивні моделі утворення дієслівних форм: $V+ed=Ved$ та $V+ing=Ving$.

4) ті, які утворюють прислівники (прислівникові). Більшість з них утворюються за єдиною моделлю – додавання до прикметника суфікса *-ly* ($Adj+ly=Adv$). Таких випадків виявлено і проаналізовано 7 (*digitally, forcibly, optically* та ін). В свою чергу, прикметники, від яких були утворені вищезгадані прикордонні терміни-прислівники, утворюються за властивими їм словотвірними моделями. Наприклад, *optic* (n) + *al* = *optical* (adj), *optical* (adj) + *ly* = *optically* (adv) (див. дод. Б).

Як зазначають А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк та З. Б. Куделько, специфічним для терміноутворення є закріплення за деякими суфіксами певних термінологічних значень [60, с. 107]. Підтвердження цього мовного факту знаходимо в утворенні ТО прикордонної сфери, коли словотвірним суфіксам властиве певне денотативне значення, з допомогою якого утворений термін набуває певних ознак:

- суфікси *-tion, -ion* утворюють терміни, що означають дію, стан або абстрактні поняття у сфері прикордонної справи: *aviation, confirmation, deportation*;

- суфікс *-ing* формує іменники, що означають дії прикордонників, результат цих дій, процес, матеріал або продукт: *crossing* (від *cross the border*), *embossing* (*emboss*), *issuing* (*issue*) тощо;

- суфікс *-al* утворює прикметники, що передають певну означувальну якість прикордонного терміна (*general, naval, personal*), а також іменники, які передають значення акту або процесу, пов'язаного з діями прикордонників (*refusal* від *refuse*);

- суфікс *-ed* передає значення характерності певних документів чи притаманності рис, що пов'язані з прикордонною службою: *advanced* (*procedure*), *etched* (*areas*), *simulated* (*situation*);

- суфікс *-ment* вживається для утворення термінів-іменників, що мають значення дії, стану або ж результату дії: *advancement* (від *advance*), *endorsement* (від *endorse*), *requirement* (від *require*);

- суфікси *-er, -or*, вказуються виконавця певної дії, професію в галузі охорони та захисту кордонів, або ж інструмент для перевірки автентичності документів: *commander, scanner, indicator*;

- суфікси *-ity* та *-ty* утворюють іменники від прикметників, які означають певну якість документу, а також стан, що передається відповідним прикметником: *authenticity* (від *authentic*), *hostility* (від *hostile*), *legality* (від *legal*);

- суфікс *-ive* передає значення ефекту, якості або здібностей, які є наслідком відповідної дії прикордонників чи подорожніх: *cooperative* (є похідним від дієслова *cooperate*), *indicative* (є похідним від дієслова *indicate*), *operative* (є похідним від дієслова *operate*);

- суфікси *-ance* та *-ence* утворюють терміни-іменники, що означають стан або якість прикордонного поняття: *allowance* (*Coast Guard allowance*), *compliance* (*compliance with entry requirements*), *evidence* (*evidence of counterfeiting*);

- суфікс *-ic* утворює терміни-прикметники, які передають певну ознаку документу або іншого предмету чи явища та мають значення «викликаний чимось»: *forensic, motoric, strategic*;

- суфікси *-ly* та *-ily* утворюють терміни-прислівники способу дії. Ці суфікси приєднуються до відповідних прикметників, які характеризують дієслова, пов'язані з процесом видачі та перевірки документів, а також описують дії, які стосуються прикордонного контролю: *digitally* (від прикметника *digital*, «*digitally printed photo*»), *fraudulently* (від прикметника *fraudulent*, «*fraudulently altered passport*»), *publicly* (від прикметника *public*, «*publicly certified interpreter*»);

- суфікс *-ate* утворює дієслова з семою «наразити», «перетворювати», а також ті, що вказують на певну дію чи процес, які стосуються характеристики роботи прикордонників: *facilitate* (*to facilitate border-crossing-point work*), *initiate* (*to initiate a detailed check*), *integrate* (*to integrate the photo with biodata*);

- суфікси *-ant*, *-ent* формують іменники і позначають певну особу, яка бере участь у процесі перетину кордону: *applicant*, *migrant*, *resident*. Суфікси *-ant*, *-ent* також додаються до дієслів та формують прикметники, що мають значення певних властивостей чи якостей документів: *relevant* (*documents*), *fraudulent* (*passport*).

- суфікс *-ial* означає належність до чогось або когось або зв'язок із кимось чи чимось у прикордонній сфері: *facial* (*facial features*, від *face*, «той, що стосується обличчя»), *potential* (*potential asylum seekers*, від *potent*, «той, що є ймовірним»), *residential* (*residential facility*, від *resident*, «той, що стосується проживання»);

- суфікс *-ist* формує іменники, що виражають приналежність особи до професії у прикордонній сфері чи сфері діяльності прикордонної служби: *machinist*, *reservist*, *separatist*;

- суфікс *-ism* утворює іменники, що означають абстрактні поняття, дії, процеси, їхні результати у сфері прикордонної діяльності: *mechanism*, *terrorism*.

- суфікси *-able*, *-ible* утворюють від дієслів прикметники, що вказують на певну можливість або ж передають значення «здійснимий, той, що можна виконати». Ці поняття стосуються переважно формальних ознак документів для перетину державного кордону: *identifiable* (*identifiable angular cut*), *readable* (*Machine Readable Zone*), *visible* (*visible printing*);

- суфікси *-ary, -ory* утворюють прикметники, що передають властивості, якості предмета або його належність до прикордонної сфери): *boundary, military, discriminatory*.

- суфікс *-ure* утворює слова, що вказують на дію, результат, інструмент, функцію у сфері охорони кордону: *departure, measure, signature*;

- суфікс *-ness* також використовується для утворення прикордонних термінів-іменників від відповідних прикметників. Він означає наявність якоїсь ознаки, вираженої прикметником: *business, fitness, readiness*;

- суфікс *-ee* у іменників вказує на пасивного суб'єкта дії у процесах, пов'язаних із прикордонною діяльністю: *deportee, detainee, refugee*.

Отже, денотативне значення словотвірних суфіксів передається відповідним похідним лексемам і дуже часто зумовлює перехід з однієї частини мови в іншу, а також в іншу семантичну групу (див. *дод. В*).

Щодо словотвірних префіксів, то їх була виявлена відносно невелика кількість – 38 випадків вживання префіксів порівняно з 373 випадками вживання суфіксів (див. *дод. А*). Вищу активність проявляє префіксально-суфіксальний спосіб словотворення.

У процесі аналізу словотвору англійських прикордонних термінів з'ясовано, що префікси можуть змінювати значення лексеми, але в більшості випадків вони не змінюють частину мови, до якої ця лексична одиниця належить. Префікси стоять перед коренем слова і приєднуються до дієслів, прикметників, іменників та прислівників. Префікси, що використовуються в англійській мові, були запозичені з французької, грецької та латинської мов. Серед них, *inter-, non-, per-, pro-, dis-, intra-, trans-, uni-, de-, sub-, multi-, re-, semi-, ex-, circum-* – латинського походження, *en-, tres-* – французького, *off* – грецького. Деякі з них є власне англійськими: *a-, im-, in-, un-, ir-* [271].

Існує декілька класифікацій префіксів за різними критеріями [293]: за частиномовною належністю основ, до яких додається префікс; за частиномовною приналежністю лексем, сформованих за допомогою того чи іншого префікса; за семантичним критерієм (однозначні та багатозначні); за денотативним

значенням (негативні, зворотні, зневажливо значення або пейоративні, часу і послідовності, повторення, руху та місця тощо). На рівні діахронічного аналізу префікси поділяються на рідномовні та запозичені; стилістично нейтральні та стилістично марковані; продуктивні, малопродуктивні, непродуктивні; віддієслівні, відіменникові.

Інго Плег, німецький лінгвіст, пропонує поділ префіксів на чотири категорії, які ми використали для власної класифікації прикордонних ТО:

1) ті, які передають кількісні відношення: «один» – *uni-*, «два» або «двічі» – *bi-*, *di-*, «багато» – *multi-*, «половина» – *half-*, «увесь» – *all-*, «мікро» – *micro-*, «макро» – *macro-*, «понад» – *hyper-*, *over-*, «недо» – *under-* (*uniform*, *multinational*, *overfishing*, *overstayer*, *undervaluation*);

2) ті, які передають поняття локальності: «навколо» – *circum-*, «проти» – *counter-*, «між» – *inter-*, «всередині» – *intra-*, «назад» – *retro-*, «через» – *trans-* (*circumvention*, *interaction*, *intercept*, *interdict*, *interoperability*, *interpret*, *intra-area*, *transport*, *transmitted*, *transverse*);

3) ті, які передають часові відношення: «до» – *ante-*, *pre-*, *fore-*, «після» – *post-*, «ново» – *neo-* (*pre-border*, *preliminary*, *pre-registered*, *pre-screening*, *pre-vetted*);

4) ті, які виражають заперечення: *a(n)-*, *de-*, *dis-*, *in-*, *il-*, *ir-*, *non-*, *un-* (*demobilization*, *displaced*, *illegal*, *inadmissible*, *irrelevant*, *non-Schengen*, *unaccompanied*).

Існують також певні префікси, які, за визначенням Плага, не підходять до жодної з вищезгаданих категорій: «невірно, злісно» – *mal*, «помилково» – *mis-*, «обманний» – *pseudo*, «спільно» – *co-*, «повтор» – *re-* та інші (*cooperation*, *cooperative*, *coordination*, *mis-aligned*, *misappropriated*, *misconduct*, *misdescription*, *readmission*, *re-examine*) [292, с. 123-124].

Вартим уваги є той факт, що префікси типу *out-*, *over-*, *in-*, *under-*, *after-*, *on-* та інші збігаються з відповідними прийменниками: префікси і прийменники мають загальні етимологічні корені і частково – загальне значення. Але префікси

відрізняються від співзвучних прийменників тим, що по-перше, подібно до всіх інших дериваційних афіксів, володіють більш абстрактним значенням (порівняно з конкретним, вираженим у прийменниках); по-друге, семантичний склад префіксів і прийменників не завжди збігається – у префіксів можуть з'явитись нові варіанти значень; по-третє, префікси, поєднуючись з основами певного семантичного розряду за визначеними моделями, формують нові слова, тобто вони завжди відтворювані у мові [174, с. 241].

Правопис префіксів у британському та американському варіанті англійської мови може відрізнятися: англійці тяжіють до написання через дефіс префіксів, у той час як американці віддають перевагу писати слова зливо (*offset/off-set*).

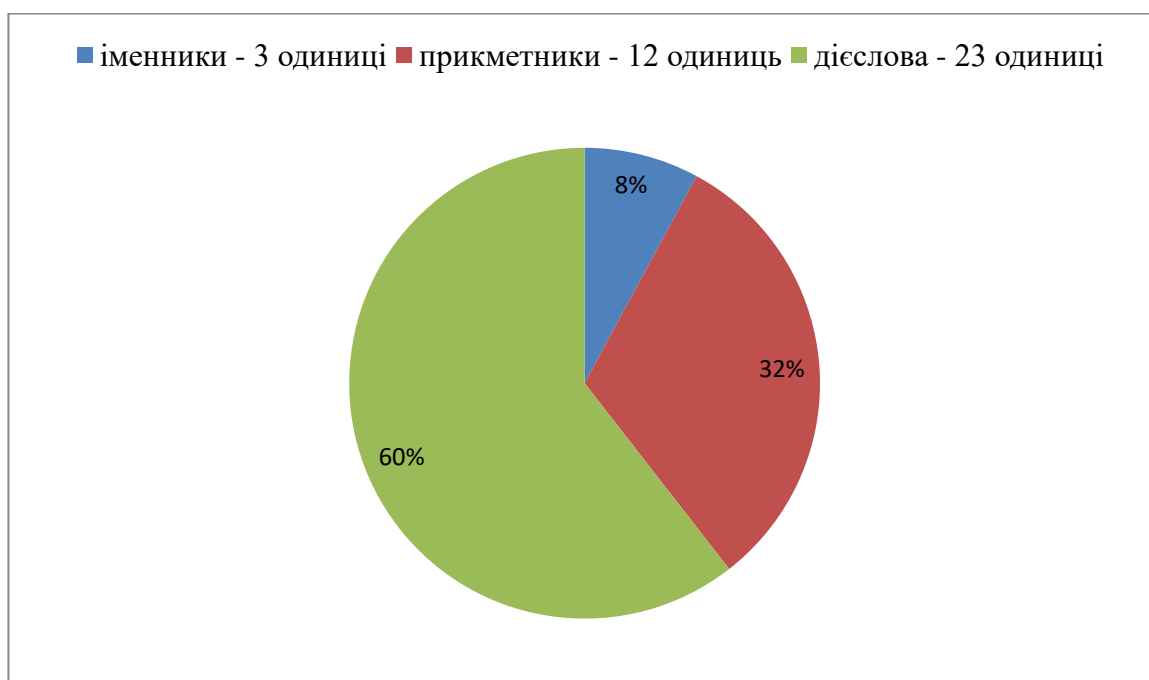

Рис. 3.2. Відсоткове відношення термінів, утворених префіксальним способом, за частиномовною належністю

Відповідно до частини мови, яка формується з допомогою певного префікса, у нашому дослідженні префікси поділяються на:

1) ті, що утворюють дієслова (дієслівні). Найпродуктивнішими префіксами є префікси *en-* (*enforce, ensign*), *dis-* (*dismantle, discharge*), *inter-* (*interpret,*

interdict), *per-* (*perform*, *permeate*) та *pre-* (*prepare*, *prevent*);

2) ті, що утворюють прикметники (прикметникові): *im-* (*implicit*), *in-* (*indirect*), *non-* (*non-genuine*), *pre-* (*pre-border*), *un-* (*unclear*);

3) ті, що утворюють іменники (іменникові): *in-* (*intaglio*), *per-* (*permit*), *uni-* (*uniform*).

Відсоткове відношення продуктивних префіксів представлено на рис. 3.2.

Префіксально-суфіксальний спосіб означає одночасне приєднання до основи префікса та суфікса. Функції префікса і суфікса дещо відрізняються: суфіксальна частина переважно відіграє словотвірну роль, а префіксальна – виражає словотвірне значення. Наприклад, *de-escalation* (іменник «*деескалація*») – *de-*, *escalate*, *-ion* (*de-* є префіксом, який має заперечне значення, *escalate* – дієслово «загостровати», яке є основою для утворення похідного іменника, *-ion* – суфікс, який в цьому випадку позначає процес). Наведемо приклад, де не відбувається перехід похідної лексичної одиниці в іншу частину мови: *displacement* (іменник «*переміщення*») – *dis*, *place*, *-ment* (*dis-* – префікс, який має заперечне значення, *place* – іменник «місце», який є основою для похідного іменника, *-ment* – суфікс, який передає значення дії). Тобто, від дієслова «*escalate*» префіксально-суфіксальним способом утворився термін-іменник «*de-escalation*», а від іменника «*place*» утворився термін-іменник «*displacement*».

Особливість префіксально-суфіксального способу полягає в тому, що комбінації «*префікс + корінь + суфікс*» виявлено значну кількість (114 ТО, утворені за 82 моделями), але всі вони вживаються від 1 до 4 разів. Отже, показники частотності вживання моделей префіксально-суфіксального способу словотвору варіюються від 3,5% до 0,9% (для порівняння – у суфіксальному способі словотвору цей показник становить від 9,3% до 0,29% відповідно) (див. дод. Б). Для утворення англійських похідних термінів префіксально-суфіксальним способом найчастіше використовуються комбінації *inter-/ion* (*interaction*, *intervention*), *un-/ed* (*unaccompanied*, *undocumented*) та *non-/ed* (*non-admitted*, *non-specialised*) – по чотири рази відповідно (12 ТО, 10,5% від загальної кількості термінів, утворених префіксально-суфіксальним способом).

Наступними за частотою вживання є поєднання *de-/-tion* (*de-escalation, demobilization*), *non-/-tion* (*non-declaration, non-discrimination*), *pre-/-ed* (*pre-registered, pre-vetted*), *pro-/-ing* (*processing, profiling*) та *mis-/-ed* (*misappropriated, mis-aligned*), *sub-/-ence* (*subsidence, subsistence*) по три рази відповідно (18 ТО, 15,8%). Продуктивними також виявилися моделі *dis-/-ing* (*disabling, disguising*), *dis-/-tion* (*dis-colouration, distribution*), *in-/-ing* (*incoming, inprocessing*), *mis-/-tion* (*misdescription, mis-registration*), *non-/-ance* (*non-admittance, non-compliance*), *non-/-ment* (*non-alignment, non-refoulement*), *over-/-ing* (*overfishing, over-printing*), *pre-/-ing* (*pre-screening, preserving*), *in-/-ed* (*invalidated, integrated*), *co-/-ion* (*coordination, cooperation*), *re-/-ion* (*readmission, reintroduction*) – кожна модель вживалася двічі (20 ТО, що у відсотковому відношенні становить 56,2 % відповідно).

Серед опрацьованих лексичних одиниць по одному разу трапляються моделі *de-/-ate* (*demarcate*), *dis-/-able* (*dishonourable*), *dis-/-ed* (*displaced*), *dis-/-ment* (*displacement*), *dis-/-ance* (*disturbance*), *en-/-ed* (*enlisted*), *e-/-ing* (*evaluating*), *e-/-tion* (*evaluation*), *il-/-al* (*illegal*), *im-/-ate* (*immediate*) та інші (64 ТО) (див. дод. В.2).

Таким чином, за результатами словотвірного аналізу афіксальний спосіб є високопродуктивним для утворення англійських прикордонних термінів. Найпродуктивнішим є суфіксальний спосіб, найменш продуктивним – префіксальний.

3.1.2. Словоскладання як спосіб творення прикордонних термінів

Словоскладання – один із способів словотвору, що полягає у морфологічному з'єднанні двох або більше основ чи цілих слів або їх скорочень. Це один з продуктивних способів творення слів, у результаті якого утворюються складні слова або композити, що функціонують граматично і семантично як одне слово [77, с. 95].

Словоскладання – один із найважливіших засобів збагачення мови. Воно є одним із найдавніших способів словотвору, що зберіг в англійській мові

продуктивність і на сучасному етапі його розвитку. Завдяки йому мова поповнює свій словниковий склад й удосконалює свій устрій.

Словоскладання тісно пов'язане із граматиною та має великий вплив на лексичний склад мови. Воно відбиває специфіку мови, тому що поряд із деякими загальними для багатьох мов рисами, мають місце і національні, характерні тільки для даної мови особливості, становлячи одну з відмінностей однієї мови від іншої [163].

Складні терміни утворюються шляхом об'єднання двох наявних у мові слів [176, с. 93]. Їх ще називають термінами-композирами. До категорії складних термінів належать кореневі слова (модель $N+N$; *barcode*, модель $V+N$: *cross-border*; модель $A+N$: *dual-purpose* та інші) і похідні слова: *line-throwing*, *security-based*, до того ж такі терміни зафіксовані у словниках як одне слово (*seagoing*) або слово, написане через дефіс (*work-related*).

Класифікація складних слів, запропонована І. В. Арнольд [9, с. 123], передбачає аналіз їхніх складників, до чого ми і звертаємося в нашому дослідженні. Зокрема виокремлюємо: 1) складні слова, що містять прості основи (*roadblock*, *short-term*, *trans-border*); 2) складні слова, у яких є хоча б один похідний елемент (*photo-substituted*, *rebel-controlled*, *rights-related*); 3) складні слова, у яких хоча б один з елементів є скороченням (*e-passport*, *e-tickets*, *EU-level*); 4) складні слова, один з елементів яких є складною основою (*airport-internal*, *biometric-based*, *border-crossing-point*).

До другорядних структурних типів складних слів належать словесно-цифрові сполучення та деякі інші утворення, наприклад, *1d barcode*.

За твердженням видатного американського лінгвіста Леонарда Блумфільда, сполучуваність та місце розташування терміноелементів у складних термінах є фіксованими, що і передбачає семантичні зв'язки між ними [268, с. 229]. Е. Т. Ланюк, зазначає, що «лексичні одиниці, які входять у склад композиту як частини нового цілого, обмежують свою семантичну і граматичну (морфолого-синтаксичну) багатогранність і самостійність. На основі значень

компонентів, вони підпорядковуються новим парадигматичним і синтагматичним функціям» [122, с. 182].

В композитології складні слова досліджувалися в багатьох аспектах такими науковцями, як Є. С Кубрякова [117], М. Д. Степанова [197], О. Д. Мешков [141], А. Е. Левицький [124], Л. К. Крайняк [111], Е. Г. Балюта [16] та інші. Приблизно до середини 70-х років минулого століття основна увага науковців була спрямована на виявлення спільності слова і словосполучення, на синтаксичну інтерпретацію складних слів, а самі складні слова стали незмінним об'єктом трансформацій, номіналізацій та інших структурних перетворень, об'єктом пошуків переважно структурної (не семантичної) відповідності складного слова словосполученню; особливо велика увага приділялась питанням внутрішнього синтаксису, виведенню значення складного слова з його складу, правилам згортання речень у складні слова, правилам номінації [141, с. 8-9].

З. А. Харитончик вважає, що складні слова, як правило, виникають на основі синтаксичних конструкцій як заміна синтаксичного цілого [220, с. 182]. Майже кожна модель складного слова має своє синтаксичне джерело, яке перетворюється в акті деривації: аналітичне найменування перетворюється на синтетичне, багатослівне найменування універбалізується і перетворюється на найменування-слово. У результаті таких перетворень між синтаксичним джерелом і складним словом виникає дистанція, яка впливає, головним чином, на семантичні властивості одиниць. Значення композита складається з об'єднаного лексичного значення основ і структурного значення моделі.

Семантичним центром композита є лексичне значенням другої складової, модифікованої і обмеженої значенням першого. Семантичні центри складних слів і семантичні відносини, втілені у структурні моделі, слугують передумовою поділу композитів на певні лексико-семантичні групи (далі – ЛСГ) [191, с. 145]. Складні ТО прикордонної сфери було поділено на такі ЛСГ: 1) ЛСГ складних слів, що позначають дію, яка притаманна агенту, наприклад, *Frontex-coordinated, hand-fired, rebel-controlled*; 2) ЛСГ сполучень, які позначаючи дії, описані стосовно їх часу або місця, наприклад, *entry-area, long-stay*; 3) ЛСГ композитів,

що позначають об'єкти, призначені для певної мети, наприклад, *environmental-protection, fire-control, lifeboat*; 4) ЛСГ сполук, які позначають предмети, які є частинами цілого, наприклад, *sea-duty*; 5) ЛСГ сполучень для позначення активних виконавців, наприклад, *radarman, radioman, storekeeper*. Лексичні значення обох компонентів зливаються і створюють нову семантичну одиницю з новим значенням, що не є просто додатковим, а домінує над індивідуальними значеннями основ.

Словоскладання як продуктивний вид словотвору в англійській прикордонній терміносистемі перебуває у повній відповідності із загальними тенденціями продуктивного словотвору сучасної англійської мови.

Терміни-композиції – це складені термінологічні одиниці, що є багатокомпонентними структурами і вирізняються певною семантичною цілісністю й автономністю [147, с. 241]. Особливістю є їх графічна форма: вони можуть писатися разом або через дефіс.

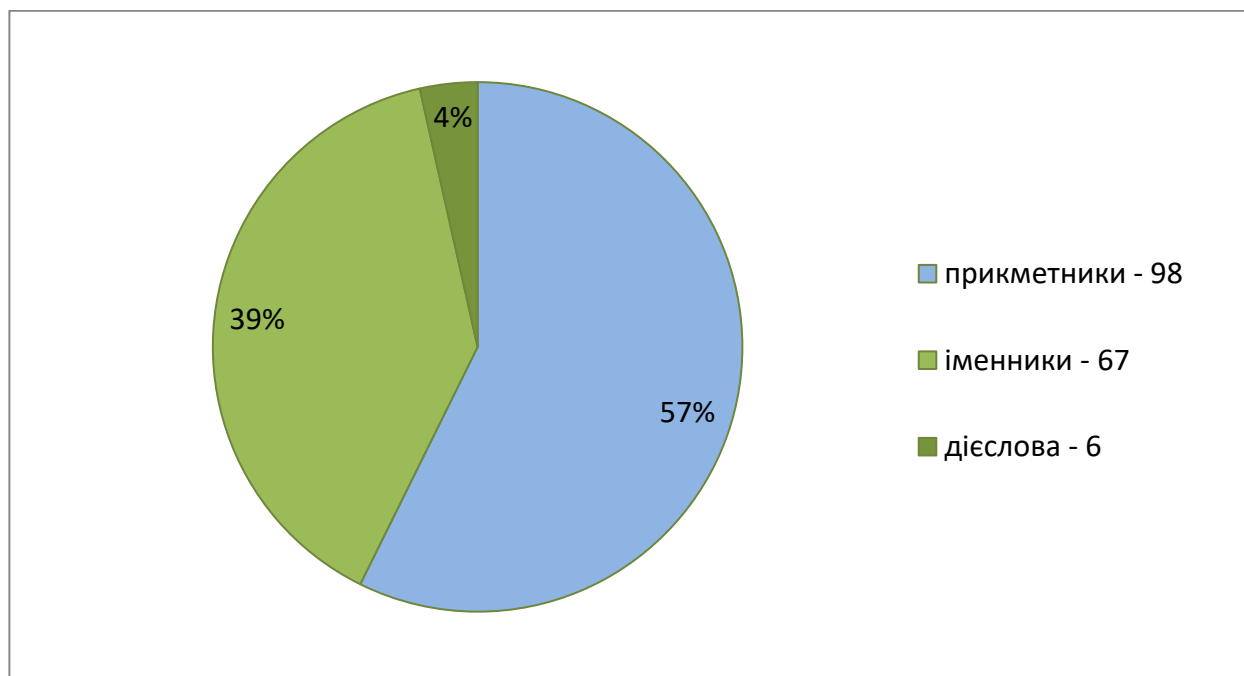

Рис. 3.3. Кількісне співвідношення англійських прикордонних термінів-композицій за частиномовною належністю

У досліджуваній прикордонній терміносистемі виділено 171_складний термін. Вони можуть вживатися як самостійні повнозначні лексичні одиниці (*blockprint, coxswain, overstayer* та ін.) або входити до складу інших ТО (*air border-crossing, airport border checks, barcode scanner* та ін.).

З погляду частиномовної приналежності, тобто за морфологічним принципом, найбільша кількість композитів є прикметниками (98 одиниць): *anti-corruption, anti-human-smuggling, anti-human-trafficking* та інші. Наступне місце посідають іменники (67 одиниць): *asylum-seeker, barcode, check-point* та інші. А от дієслів-композитів виявлено лише 6: *to cross-check, to overrule, to over-write, to pat-down, to rub-down, to safeguard* (див. рис. 3.3).

Усі виявлені композити поділяються на двокомпонентні та трикомпонентні. Двокомпонентні терміни-композити значно переважають: їх було виявлено 155 порівняно з 16 трикомпонентними. Отже, трикомпонентні терміни становлять лише 9,5% від загальної кількості термінів-композитів. Своєю чергою, двокомпонентних термінів було виявлено 90,5%.

Аналізуючи двокомпонентні складні прикордонні ТО, виявлено продуктивні моделі (див. Дод. Г.1):

- 1) N+N (55 одиниць, 35.5% від загальної кількості композитів): *laissez-passer, check-point, duty-day*;
- 2) ADJ+N (32 одиниці, 20.4%): *wet-stamp, third-country, short-term*;
- 3) N+Ved/V3 (23 одиниці, 15.1 %): *shoulder-fired, service-related, security-based*;
- 4) N+Ving (10 одиниць, 6.6%): *watchstanding, seagoing, line-throwing*;
- 5) Num+N (6 одиниць, 3.9%): *two-person, two-star, third-country*;
- 6) Prep +N (5 одиниць, 3.3%): *anti-corruption, overstayer, in-country*;
- 7) Prep + Ving (5 одиниць, 3.3%): *outgoing, counter-trafficking, anti-Trafficking*;
- 8) V+Prep (5 одиниць, 2.6%): *to pat-down, to rub-down, follow-up*;
- 9) Adj+Adj (4 одиниці, 2.6%): *ultra-violet, high-ranking, civil-military*;
- 10). N+Adj (2 одиниці, 1.3%): *child-sensitive, servicewide*;

- 11) prep+V (2 одиниці, 1.3%): *to overrule, to overwrite*;
- 12) Adj+V (2 одиниці, 1.3%): *to cross-check, to safeguard*;
- 13) Prep+Ved (1 одиниця, 0.6%): *under-documented*;
- 14) Ved+Prep (1 одиниця, 0.6%): *checked-in*;
- 15) V+N (1 одиниця, 0.6%): *cross-border*;
- 16) N+prep (1 одиниця, 0.6%): *stop-over*.

Серед досліджених 16 трикомпонентних складних прикордонних термінів виявляємо такі продуктивні моделі (див. дод. Г.2):

- 1) N+Prep+N (4 одиниці, 2.38% від загальної кількості композитів): *side-by-side, officer-in-charge, master-at-arms*;
- 2) Prep+Article+N (2 одиниці, 1.19%): *round-the-clock, on-the-job*;
- 3) Numeral+N+N (2 одиниці, 1.19%): *1d barcode, 2d barcode*;
- 4) Prep+N+Ving (2 одиниці, 1.19%): *anti-human-smuggling, anti-human-trafficking*;
- 5) N+Ving+N (1 одиниця, 0.6%): *border-crossing-point*;
- 6) N+N+Ved (1 одиниця, 0.6%): *immigration-control-related*;
- 7) Adj+Prep+N (1 одиниця, 0.6%): *right-of-way*;
- 8) N+N+Adj (1 одиниця, 0.6%): *airport-internal*;
- 9) Adj+N+N (1 одиниця, 0.6%): *midshipman*;
- 10) N+Conjunction+N (1 одиниця, 0.6%): *search-and-rescue*.

Серед сукупності досліджуваних термінів є декілька термінів, які містять скорочення (*1d barcode, e-passport*) та аббревіатуру (*EU-level, ID card*). Дані скорочення є інтернаціональними, тому їх вживання в прикордонній галузі є цілком виправданим.

Таким чином, найпродуктивнішими є моделі, де іменник поєднується з іменником, прикметником або дієсловом. Вартим уваги є той факт, що дієслово переважно застосовується у формі Participle 1 (дієприкметника теперішнього часу) або Participle 2 (дієприкметника минулого часу), оскільки більшість термінів N+Ved/V3 та N+Ving є прикметниками за своєю морфологічною приналежністю: *hand-fired, life-saving* та інші. Своєю чергою, найменш

продуктивними є поєднання приєменників з дієприкметниками у двокомпонентних композитах, іменників з дієприкметниками, сполучниками та прикметниками у трикомпонентних. Кожен із них трапляється лише один раз і, відповідно, становить менше одного відсотка від загальної кількості.

Підсумовуючи вищезгадані результати дослідження, зазначаємо, що англійські прикордонні терміни композити становлять близько 12% прикордонної терміносистеми, можуть вживатися самостійно, комбінуватися з одноосновними термінами та складними термінами. Аналіз структурних та морфологічних особливостей складних англійських прикордонних термінів уможливив виявити процентне співвідношення композитів за їх частиномовною належністю. У процесі аналізу виявлено, що двокомпонентні терміни-композити переважають над трикомпонентними у 9 з половиною разів (9,4% і 90,6% відповідно). Всього було виявлено 26 словотворчих моделей. Двокомпонентні моделі (16 моделей) є значно продуктивнішими за кількісним показником, ніж трикомпонентні (10). Найвищу комбінаторну здатність має іменник, значно нижчу – прикметник і дієслово, найменшу – службові частини мови, форми дієслова, числівник та прикметник (особливо – у трикомпонентних термінах).

3.1.3. Абревіація в прикордонній терміносистемі

Український мовознавець В. О. Горпинич зазначає, що абревіація відрізняється від словоскладання (чи основоскладання) характером з'єднаних компонентів: при складанні з'єднані компоненти є повноцінними семантичними одиницями – словами або їхніми лексичними основами, а при абревіації з'єднані компоненти є найчастіше асемантичними частинами слова або окремими звуками [54, с. 129]. Абревіатура – складноскорочене слово, утворене поєднанням початкових складів, перших літер чи частин слів [40, с. 7].

Однією з основних причин виникнення абревіатури є потреба в точності, мовленнєвій і графічній економії. Особливістю термінологічних абревіатур є те, що вони функціонують як паралельний варіант багатоконпонентних термінів, які,

зазнаючи компресії, утворюють нові слова, не змінюючи значення вихідного терміна [219, с. 51].

Можливість широкого застосування абрєвіації, на думку В. В. Борисова, у сучасному термінотворенні пов'язана з такими інтралінгвістичними причинами:

1) матеріальністю мовного знака, що дає можливість створювати абрєвіатури – скорочену оболонку повного слова або словосполучення;

2) лінійністю мовного потоку, унаслідок чого використання абрєвіатур, які конденсують інформацію, дає змогу передати велику кількість інформації в одиницю часу;

3) надлишком інформації на всіх рівнях мови, що уможливорює скорочення її без втрати інформативності;

4) нерівномірністю розміщення інформації між елементами мовного потоку: із максимумом інформації, який падає – на початок слова, і мінімумом – на кінець [цитата за 26, с. 4].

Залежно від уживання всі скорочення термінів розподіляються на дві великі групи: *контекстуальні* та *стійкі*. Контекстуальні – це скорочення окремих авторів, спорадичні скорочення, які з часом можуть закріпитися в мові науки і перейти до групи стійких скорочень, а можуть так і залишитися оказіональними.

Зазвичай контекстуальні скорочення пояснюють автори або в примітках, або в самому тексті. Слід зазначити, що без пояснення контекстуальні скорочення можуть бути незрозумілі для одержувачів інформації. Таких абрєвіатур виявлено 30, більшість з них вживаються для номінації підрозділів Берегової Охорони США (*ASPD - Armed Services Police Detachment, CIDS - Army Criminal Investigation Command – CIDS, SP - shore patrol*) та назв посад військовослужбовців та цивільного персоналу, який задіяний в органах Берегової Охорони США (*ASM - aviation survivalman, DC - damage controlman, MST - marine science technician*) (див. дод. Г.2).

Стойкі скорочення – це загальноприйняті скорочення або умовні графічні зображення термінів-простих слів і термінів-складних слів, загальноновживані

короткі варіанти термінів-словосполучень, які фіксуються в термінологічних словниках і широко відомі спеціалістам певної сфери діяльності [152, с. 71].

У процесі аналізу англійських прикордонних ТО нами було виявлено 25 стійких аббревіатур та 37 випадків їх вживання у складі композитів, синтаксичних сполучень та як самостійних термінів-іменників. Ці аббревіатури: 1) назви міжнародних організацій (*EU – European Union, FRONTEX – the European Border and Coast Guard Agency, EUBAM – European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine*); 2) назви документів та їх структурних елементів (*SIS – the Schengen Information System, ID card, 1d barcode – one-dimension barcode, 2d barcode – two-dimension barcode*); назви навчальних закладів, які займаються підготовкою прикордонників Європи (*EASS – Estonian Academy of Security Sciences, UNED – National University for Distance-Learning Education (Spain)*) та інші (*BCP - border-crossing point, OVD - optical videodisc*). Певні аббревіатури вживають самостійно, інші – у складі словосполучень (*EU asylum acquis, EU borders, photo ID check*) та композитів (*e-tickets, EU-level database*) (див. дод. Г.1).

Такі види скорочень є цілком виправданими у прикордонній термінології, оскільки більшість прикордонних понять пов'язані з міжнародною діяльністю прикордонників і тому саме міжнародні назви організацій, установ та документів вживаються в керівних та звітних документах організацій, які займаються охороною кордонів Європи та США.

Залежно від наявності чи відсутності власної звукової оболонки і лексико-граматичних особливостей мовної одиниці, усі термінологічні скорочення поділяємо на дві якісно різні групи: лексичні і графічні.

Лексичні скорочення мають свою особливу, іншу від відповідних вихідних одиниць, звукову оболонку і свою власну графічну форму. Вони мають основні ознаки окремого слова як одиниці словникового складу мови, яке постає об'єднанням лексичних і граматичних ознак, і є повноцінними одиницями комунікації. Лексичне скорочення (тобто скорочене або складноскорочене слово) – це складна і неподільна єдність смислової структури, звукової форми і

графічного зображення [152, с. 72] (*IOM – International Organization for Migration, OVD – optical videodisc, US Coast Guard – United States Coast Guard*).

Виявлені і проаналізовані лексичні аббревіатури поділяються на три категорії:

1) акроніми (4 ТО) – це ініціальні лексичні аббревіатури, що вимовляються як слова нового типу, фонетична структура котрих відповідна фонетичній структурі одноморфемних слів, а читаються, відповідно до правил орфоєпії англійської мови як звичайні слова: *EUBAM, FRONTEX, ICAO, SIS*;

2) алфавітні – мають повну алфавітну вимову і наголос (20 ТО): *BSP, ID, IOM, ILO* та всі контекстуальні аббревіатури в нашій роботі (*PS, TT, YN*);

3) складні – першим їхнім елементом є буква (букви), другим – ціле слово (1 ТО): *e-ticket*.

Графічних скорочень (умовних графічних зображень, які не мають власної звукової оболонки і лексико-граматичних ознак мовної одиниці) виявлено не було, оскільки такий тип скорочень більш властивий іншим галузям знань: фізиці, хімії, інформаційним технологіям, математиці та іншим, і не є специфічним для функціонування прикордонних термінів.

Отже, цей тип словотвору не є специфічним для функціонування прикордонних термінів. Прикордонна терміносистема містить стійкі (25 одиниць) і контекстуальні (30 одиниць) аббревіатури. Контекстуальні аббревіатури трапляються по одному разу, в той час, як стійкі аббревіатури можуть використовуватися до 6 разів (зокрема, у складі ТО-словосполучень). Найбільша кількість аббревіатур є алфавітними (50 ТО від загальної кількості 55 ТО).

3.2. Синтаксичний спосіб формування прикордонних термінів

За типом структури англійські терміни поділяються на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та полікомпонентні. Однокомпонентні терміни складають лише невелику частину від загальної кількості (близько 100 ТО, близько 12,3%). Своєю чергою, дво-, три- та полікомпонентні становлять основу прикордонного вокабуляру. Однокомпонентні терміни – найменш чисельна

група серед англійських прикордонних термінів. Загалом виявлено та проаналізовано 106 однокомпонентних ТО. Ці терміни використовуються ізольовано, їх лексико-граматичне оточення неможливо рахувати як компонент терміна-словосполучення.

Більшість однокомпонентних термінів є іменниками – 99 одиниць, що становить 93,4% (*asylum, contraband, deportation* та ін.). Прикметників виявлено 6, що складає 5,7%: *electrostatic, mis-aligned, mis-registered, page-substituted, photo-substituted та work-related*. Дієслово, яка вживалося без прямого додатка, тобто не у складі терміна словосполучення, було одне (0,9%) – *to re-examine* (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Однокомпонентні прикордонні ТО

№	Частина мови	Кількість	Відсоток
1	Іменник	99	93,4%
2	Прикметник	6	5,7%
3	Дієслово	1	0,9%
Всього		106	100

Оскільки багатоконпонентні терміни переважають, то слід їх детально простудіювати. Більшість лінгвістів солідарні в думці, що терміні-словосполучення є невід’ємною частиною кожної фахової мови та становлять більшу частину її лексичного термінофонду.

Особливості таких термінологічних сполук є предметом аналізу українських та зарубіжних мовознавців, а саме: В. П. Даниленка, Д. С. Лотте, Т. І. Панько, О. О. Тараненка, О. М. Толикіної, Л. О. Симоненко та ін. [61; 128; 154; 97; 207; 186]. Кожен автор, залежно від його наукових орієнтирів, вдається до довільного використання термінів зазначеної сфери номенів: термінологічні словосполучення, терміни-словосполучення, терміносполуки,

багатокомпонентні терміни, термінологічні об'єднання, багатослівні терміни, складені терміни, концептуальні об'єднання [156, с. 95].

У результаті структурного аналізу вибірки англійських прикордонних термінів ми дійшли висновку, що, багатослівні терміни є найпоширенішим типом утворення англійських прикордонних термінів, які є об'єктом нашого дослідження (див. дод. Є).

Інтенсивне утворення терміносполучень у процесі розвитку будь-якої сфери наукової та професійної діяльності, на думку С. В. Ільїної, зумовлене обмеженістю лексичного складу мови та необмеженістю потреби в номінації нових понять [81, с. 9].

Переважання термінологічних об'єднань над однослівними термінами О. М. Толікіна пояснює характерною для термінотворення тенденцією до семантико-парадигматичної регуляторності, тобто до відображення у формі терміна родових і численних неродових відношень, що вимагає появи більшої кількості складових терміна-словосполучення [207].

Український лінгвіст М. П. Годована зазначає, що аналітичні терміни є продуктивними і, на відміну від термінів-однословів, виявляють більшу здатність до конкретизації значень завдяки їхній можливості надавати додаткові уточнювальні галузеві характеристики загальноживаним словам [47, с. 101].

Основний принцип побудови термінологічних словосполучень синтаксичним способом полягає в конкретизації базового поняття. Введення кожного нового компонента до складу терміносполуки деталізує й поглиблює базове поняття, завдяки чому воно вирізняється із ряду подібних за спеціальними інтегральними ознаками. Така деталізація не порушує основних вимог до терміна – точності та лаконічності, оскільки функцією термінологічної одиниці є найточніше розкривати поняттєве поле спеціального поняття [156, с. 96].

Зараховуючи словосполучення до термінів прикордонної сфери, ми, опираючись на ознаки, які запропонувала І. М. Гумовська, враховували такі аспекти:

1) приналежність таких словосполучень до множини понять певної системи, а також обмеженість їх використання;

2) наявність деяких лексико-граматичних ознак, а саме:

а) термінологічність складових частин;

б) відносна стійкість;

в) обмежена здатність компонента утворювати словосполучення [58, с. 85].

В. І. Карабан зазначає, що найважливішою ознакою терміна-словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття. Складений термін буде стійким лише для певної системи [86, с. 123-124]. За межами конкретної термінологічної системи таке словосполучення не буде стійким і не сприйматиметься як зв'язана мовна одиниця. Отже, за кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного (розчленованого) професійного поняття. Термінологія для терміна є полем, яке дає йому точність і однозначність, і за межами якого слово втрачає ознаки терміна [146].

Особливістю синтаксичної структури складеного терміна є те, що за зв'язаністю елементів їх можна вважати вільними (бо його компоненти зберігають своє пряме значення) і одночасно – закритими (бо в довільному включенні до їх складу інших слів, вони втрачають свою термінологічність). Порівняймо: *border check* та *thorough border check*, *baggage information* та *essential baggage information*. Під час додавання прикметників, які уточнюють явище, виражене термінологічним словосполученням, ці ТО частково втрачають свою термінологічність, акцент зміщується на характеристику, виражену прикметником (*thorough, essential*).

Наше дослідження засвідчило, що терміни-словосполучення прикордонної сфери можуть утворюватися:

1) завдяки загальноновживаним словам: *line – border line, leader – shift leader, country – third-country nationals*;

2) взаємного проникнення з різних галузей: *management – border management, corruption – anti-corruption measures*. Закономірно, що більшість термінів проникають із суміжних галузей: з юридичної терміносистеми (*to detect, a victim of human trafficking, valid/invalid, law enforcement, legal effect, current legislation* та інші), терміносистеми військової справи (*dual-purpose gun, to carry weapon, military training*), терміносистеми мореплавства (*buoyage, coxswain, fleet*), терміносистеми поліграфії (*overprinting, paper fiber, side stitching*), терміносистеми авіаційної справи (*air force, glider, high-risk flight*), терміносистеми інженерно-технічної галузі (*communication equipment, radar, radiofrequency*), дипломатичної терміносистеми (*asylum-seeker, deportee, expel*), терміносистеми митної справи (*customs authorities, customs checks, customs laws*) та терміносистеми комп'ютерної науки (*alphanumeric data, barcode, database*). Терміни, запозичені із суміжних галузей, функціонують переважно у складі синтаксичних конструкцій прикордонної терміносистеми, поєднуючись з ТО суміжних сфер та з словами загального вжитку (юр. «*authentic*» – прик. «*authentic travel documents*», дипл. «*asylum*» - прик. «*asylum-seeking passengers*»);

3) запозичень із міжнародної лексики за словотвірними моделями, які характерні для сучасної англійської мови (*demarcation line, to transport illicit items, immigration, to guard, observation post* та інші).

Ядерним компонентом словосполучення є родове слово, яке вказує на групу, до якої належить словосполучення, у процесі утворення ТС саме до нього приєднуються нові слова [57, с. 144].

Наприклад, у словосполученні *fraudulent passport* ядром є лексема *passport*, до неї приєднується прикметник *fraudulent*, який модифікує цей іменник, таким чином утворюючи стійке словосполучення. До іменника *passport* приєднуються прикметники та прислівники, формуючи інші дво- та трикомпонентні словосполучення: *fraudulently altered passport, genuine passport, page-substituted passport* та інші. Своєю чергою, в інших словосполученнях іменник *passport* вже не є ядром: *passport holder, passport issuance process, to examine the passport for*

authenticity, to permeate the passport number. Ядром тут є інші іменники (*holder, process*) та відповідні дієслова (*to examine, to permeate*).

За синтаксичними ознаками розрізняємо:

1) безприйменникові сполучення слів, з'єднаних способом керування (886 ТС): *data protection principle, expiry date, forcibly displaced children* та інші;

2) прийменникові словосполучення (414 ТС): *database on foreigners, resident of border area, subject to return procedure* та інші.

Окремою групою термінів-словосполучень виділяємо сполучникові ТС, утворені з допомогою сполучника *and*. Таких ТС було виявлено 58: 30 трикомпонентних (*electronic detection and tracking, entry and departure procedures*), 24 полікомпонентних (*trafficking in drugs and psychotropic substances, validity and authenticity of travel documents*), 4 двокомпонентні (*command and control, Readiness and Reserve*).

У процесі аналізу структурних особливостей англійських прикордонних термінів виявлено і проаналізовано 690 двокомпонентних термінів, тобто 53% від загальної кількості словосполучень і 49 % від загальної кількості 1 406 термінологічних одиниць. За морфологічною ознакою двокомпонентні терміни-словосполучення поділяються на:

- іменникові, де іменник є головним словом (*accountability mechanism, blue border, control booth* та ін.) – 615 ТО;

- дієслівні, у яких дієслово є головним словом (*to carry out the search, to provide protection, to tackle corruption* та ін.) – 71 ТО;

- прикметникові, які мають функцію означення (*in line of duty, surveillance related*) – 4 ТО.

Отже, за кількісним співвідношенням, більшість двокомпонентних термінів є іменниковим (615 ТО, 89,1%), дієслівних словосполучень виявлено значно менше (71 ТО, 10,2%), а прикметникових – лише 4 (близько 0,5 %).

У дослідженні двокомпонентних англійських термінів-словосполучень вдалося виявити 26 продуктивних моделей. Характерним є те, що певні моделі є високопродуктивними (наприклад, шляхом поєднання двох іменників (N+N)

утворено 177 термінів з 690 – *entry stamp, the Schengen Agreement, visa sticker* тощо), а декілька моделей є низькопродуктивними і використовуються лише по 1 разу: Ved+N(comp) – *altered bio-data*, Ving+Ving – *disguising routing* та N(comp)+Prep+N(comp) – *checkpoint of entry-exit*.

На особливу увагу заслуговує той факт, що до складу термінів-словосполучень належать не лише одноосновні лексичні одиниці (похідні і непохідні), а й композити (*air border-crossing, anti-human-smuggling squad, asylum-seeking passenger, border-control procedure, Frontex-coordinated activities, immigration-control-related task*). У процесі аналізу структурного складу двокомпонентних термінів встановлено, що високо продуктивними є складні іменники.

Аналізуючи двокомпонентні терміни з погляду частоти їх вживання, нами було виявлено, що поєднання іменника з прикметником є типовими атрибутивними сполученнями і становить найбільшу частину двокомпонентних термінів (загалом 266 термінів, утворених за чотирма словотворчими моделями). І прикметник, і іменник може бути як і одноосновною лексичною одиницею, так і складним словом (комполитом). До цієї категорії уналежнюємо такі комбінації:

- Adj+N (156 одиниць, 22,5% від загальної кількості двокомпонентних термінів): *behavioural analysis, coastal waters, direct evidence*;
- Adj (compound word)+N (98 одиниць, 13,9%): *high-ranking officers, immigration-control-related task, life-saving equipment*;
- Adj(comp)+N(comp) (8 одиниць, 1,1%): *entry-exit check-point, EU-level database, hand-drawn wet-seal, second-generation e-passport*.
- Adj+N (comp) (4 одиниці, менше 0,5%): *aviation survivalman* та *professional self-development*.

Не поступається за частотою вживання у прикордонній терміносистемі є комбінація двох іменників (в тому числі – з'єднаних за допомогою прийменника чи сполучника), які є одноосновними лексичними одиницями або композитами (266 ТО):

- N+N (177 одиниць, 25,9%): *document examiner, expiry date, immigration officer;*
- N+Prep+N (70 одиниць, 10,3%): *movement of aliens, rejection of asylum, the Code of Conduct;*
- N(comp)+N (6 одиниць, 0,9%): *biodata page, hazardous-duty pay, counterinsurgency operation;*
- N+Conj+N (4 одиниці, 0,6%): *command and control, cords and tassels, deck and ordnance, Readiness and Reserve;*
- N+N(comp) (4 одиниці, 0,6%): *damage controlman, children's ombudsperson, port securityman;*
- N(comp)+Prep+N (2 одиниці, 0,3%): *database of passports та database on foreigners;*
- N+Prep+N(comp) (2 одиниці, 0,3%): *detention of asylum-seekers, treatment of asylum-seekers;*
- N(comp)+Prep+N(comp) (1 одиниця, 0,1%): *checkpoints of entry-exit.*

Продуктивними серед досліджуваних моделей є ті, до складу яких входять дієслівні форми: герундій та дієприкметник теперішнього часу, які в нашій роботі ми позначаємо Ving, та дієприкметник минулого часу, який ми позначаємо Ved (84 термінів-словосполучень):

- Ved+N (29 одиниць, 4,1%): *separated children, trafficked persons, unaccompanied minors* та ін. В одному випадку дієприкметник минулого часу поєднується зі складним іменником: *altered bio-data;*
- N+Ving (16 одиниць, 2,3%): *ethanol smuggling, navigation receiving, people smuggling;*
- Adj +Ving (15 одиниць, 2,1%): *digital processing, discriminatory profiling, ethnic profiling;*
- Ving+N (13 одиниць, 2,1%): *operating capability, pre-screening control, supporting documents;*
- N+Ved (3 одиниці, 0,4%): *entry allowed, entry refused, surveillance related;*

- N+Prep+Ving (2 одиниці, 0,3%): *evidence of counterfeiting, victim of trafficking*;

- Ving+Prep+N (2 одиниці, 0,3%): *smuggling of commodities, trafficking of weapons*;

- N(comp)+Ving (2 одиниці, 0,3%): *rainbow printing*;

- Ving+Ving (1 одиниця, 0,1%): *disguising routing*;

- Ved+N(comp) (1 одиниця, 0,1%): *altered bio-data*.

Наступними за чисельністю є дієслівні конструкції (74 лексичні одиниці): комбінація дієслова з іменником (з артиклем та без, з прийменником та без):

- V+N (34 одиниці, 4,9 %): *detect weapon, ensure safety, identify fraud*;

- V+Art+N (30 одиниць, 4,3 %): *apprehend the offender, conduct the inspection, disable the vessel*;

- V+Prep+N (7 одиниць, 1%): *attend to duty, carry out procedures, qualify for asylum*;

- V+Prep+Art+N (3 одиниці, 0,4%): *admit to the EU, carry out the investigation, carry out the task*.

Серед двоконпонентних термінів-словосполучень виявлені такі, які містять аббревіатури та скорочення (10 одиниць):

- EU (European Union) – 5 одиниць (*EU borders, EU directive, EU national, EU regulation, EU-level database, to admit to the EU*);

- BCP (border crossing point) – 2 одиниці (*railway BCP, road BCP*);

- ICAO (International Civil Aviation Organization) – 1 одиниця (*ICAO guideline*);

- ID (identification) – 1 одиниця (*ID card*);

- UV (ultraviolet) – 1 одиниця (*UV printing*).

Слід зазначити, що певні аббревіатури та акроніми не розглядалися як стійкі прикордонні терміни, оскільки вони виступали умовними скороченнями в межах певного документа і не є інтернаціоналізмами, на відміну від вищезгаданих стійких аббревіатур. Наприклад, *aviation survivalman, boatswain's mate, damage controlman* та інші лексичні одиниці, які позначають посади службовців

Берегової охорони США, скорочуються у інструкції з підготовки офіцерів Берегової Охорони США як *ASM*, *BM* та *DC* відповідно, але не можуть розглядатися як міжнародні скорочення і аналізуватися поруч з інтернаціоналізмами, такими, як *EU*, *UV* та *ID*, бо вони є зрозумілими лише вузькоспеціалізованим фахівцям і використовуються у спеціалізованій літературі задля зручності сприйняття тексту.

Поруч з абрєвіатурами виявлено два терміни, які містять номенклатурні скорочення (символічні, умовні назви словесно-буквеної чи цифрової структури, які спеціально створюються на базі термінів денотативного типу): *1d barcode* (one-dimensional barcode) та *2d barcode* (two-dimensional barcode).

Також серед двоконпонентних термінів трапляються власні назви двічі (*Schengen evaluations*, *Schengen flights*). Використання власних назв, які стосуються Шенгенської угоди, є закономірним для прикордонної терміносистеми.

Узагальнюючи вищезазначені факти, ми доходимо висновку, що серед продуктивних моделей двоконпонентних англійських термінів-словосполучень домінують моделі, де іменник поєднується з іменником (266 одиниць, 38.5%), а також моделі, де іменник поєднується з прикметником (266 одиниць, 38.5%) та словосполучення, до складу яких входять дієслівні форми (84 одиниці, 12.2%), а також моделі, у яких дієслово поєднується з іменником (74 одиниці, 10.8%) (див. дод. Д.1).

Трикомпонентні терміни-словосполучення становлять значну частку англійської прикордонної терміносистеми. У процесі аналізу структурних особливостей англійських прикордонних термінів виявлено 462 трикомпонентні терміни-словосполучення, що становить 35,7% від загальної кількості словосполучень і 33% від загальної кількості прикордонних термінологічних одиниць. Особливістю трикомпонентних термінів є різниця в частоті вживання певних структурних моделей. Наприклад, 91 словосполучення утворені за моделлю $N+N+N$, а словосполучення $Adj+N+Adj$, $V+N+V$,

N+PREP+VING+VED, N+VING+N, Adj+Adj(Comp)+N та N(Comp)+N+N вживаються лише по одному разу.

Більшість трикомпонентних ТС є іменниковими (321, 69,5%). З усієї сукупності моделей, 19,6 % є моделі, які складаються виключно з іменників:

N+N+N (91 одиниця, 19,6%): *Asylum Procedure Directive, child refugee status, passport issuance process* та інші.

Наступними за чисельністю є поєднанням іменників зі службовими частинами мови:

- N+Prep+N+N (35 одиниць, 7,5%): *assessment of entry conditions, cooperation with customs authorities, indicator of risk factor*;

- N+Conj+N+N (10 одиниць, 2,1%): *asylum and immigration law, entry and departure procedures, terrorism and disaster prevention*;

- N+Prep+N+Prep+N (5 одиниць, 1,1%): *confirmation of presence of spouse, information on the purpose of visit, persons in need of protection, the Convention on the Rights of the Child*;

- N+N+Prep+N (4 одиниці, 0,8%): *risk profiling of travellers* та *The Police Academy of Slovenia*.

До категорії іменникових трикомпонентних ТС, де іменник поєднується з прикметником (зокрема, в комбінації зі службовими частинами мови – прийменником та сполучником), належать наступні моделі (176 термінів-словосполучень):

- Adj+N+N (78 одиниць, 16,6%): *authentic work permit, coastal sentry force, European border security*;

- N+Prep+Adj+N (35 одиниць, 7,9%): *detection of cross-border crime, indicator of irregular entry, person with unclear identity*;

- Adj+Adj+N (27 одиниць, 5,6%): *basic international documents, free legal aid, military relevant discipline*;

- N+Adj+N (16 одиниць, 3,4%): *machine readable zone, Schengen associated countries, staff rear admiral*;

- Adj+N+Prep+N (15 одиниць, 3,2%): *documentary evidence of adulthood, illegal import of vehicles, legislative instruments on immigration;*
- Adj+N+Conj+N (2 одиниці, 0,4%): *electronic detection and tracking та federal laws and regulation;*
- Adj+Conj+Adj+N (2 одиниці, 0,4%): *administrative and scientific group та operational and administrative control;*
- Adj+N+Adj (1 одиниця, 0,2%): *rigid hull inflatable.*

1.7 % трикомпонентних ТС складають словосполучення, до складу яких входять прислівники способу дії, які вказують на те, яким способом відбувається дія чи виявляється ознака: Adv+Adj+N (8 одиниць, 1,7 %): *digitally printed photo, optically variable device, publicly certified interpreter* та інші.

У процесі аналізу вибірки англійських прикордонних термінів нами було виявлено 4 трикомпонентні іменникові ТС, які містять дієслівні форми: 2 ТО, утворених за моделлю N+Ved+N – 2 одиниці, 0,4% (*passengers rejected entry, persons refused entry*) та по 1 одиниці N+Prep+Ving+Ved (*evidence of being hand-trimmed*) і N+Ving+N (*passenger needing protection*) – по 0,2% відповідно.

Дієслівні конструкції становлять 27,8% від загальної кількості трикомпонентних термінів-словосполучень (129 ТС) і значно поступаються іменниковими. Першоосновою таких дієслівних складених ТС здебільшого виступає бінарна модель V+N, саме тому ми вважаємо їх дієслівно-іменними терміносполуками. Решта сполук, де дієслово поєднується з іменником, прикметником, прислівником та службовими частинами мови, є результатом структурного розширення домінантним дієслівним компонентом бінарної іменної моделі:

- V+Adj+N (48 одиниць, 10,4%): *acquire legal aid, carry dangerous objects, detect secret compartments;*
- V+N+N (41 одиниця, 9%): *enhance migration control, improve border security, pay custom duty;*
- V+N+Prep+N (13 одиниць, 2,8%): *delegate authorities to subordinates, integrate the photo with biodata, investigate violations of regulations;*

- V+Prep+N+N (12 одиниць, 2,6%): *admit for asylum purpose, carry out border check, travel for study purpose*;
- V+Prep+N+Prep+N (6 одиниць, 1,3%): *be on the lookout for overfishing, be on the lookout for smuggling та comply with the rights of passengers*;
- V+Prep+Adj+N (4 одиниці, 0,8%): *apply for international protection, carry out a detailed check, carry out administrative formalities, search for dangerous objects*;
- V+N+Adv (2 одиниці, 0,4%): *assess passengers verbally та assess passengers visually*;
- V+Adj(Comp)+N (2 одиниці, 0,4%): *combat cross-border crime, counter cross-border criminality*;
- V+N+V (1 одиниця, 0,2%): *require a person to halt*.

Як і двоконпонентні терміни, триконпонентні ТС містять аббревіатури та власні назви. Аббревіатури є міжнародними назвами країн, організацій чи документів:

- ID (identification) – 4 одиниці (*photo ID check, blue ID card, red ID card*);
- EU (European Union) – 2 одиниці (*EU asylum acquis, the EU Anti-Trafficking Directive*);
- CRC (the Convention on the Rights of the Child) – 1 одиниця;
- IOM (the International Organization for Migration) -1 одиниця;
- ICAO (International Civil Aviation Organization) – 1 одиниця (*to conform to ICAO standards*);
- US (United States) – 1 одиниця (*US Coast Guard*).

Власні назви (7 одиниць) вживаються у словосполученнях, які є назвами навчальних закладів, котрі займаються підготовкою прикордонників (*Netherlands Defence Academy, The Police Academy of Slovenia*) та словосполученнях, які позначають поняття, котрі стосуються захисту внутрішніх та зовнішніх кордонів Європейського Союзу (*European border security, Schengen associated countries, Schengen Information System, the Schengen Border Code, the Schengen Borders Code*).

Таким чином, за частиномовною належністю англійські прикордонні трикомпонентні терміни-словосполучення є здебільшого іменниковими конструкціями (72,2%), дієслівних конструкцій (які ми також трактуємо як дієслівно-іменні) виявлено значно менше (27,8%). Серед термінотворчих моделей найпродуктивнішою є модель $N+N+N$ (91 одиниця, 19,6%), наступними за рівнем продуктивності є поєднання прикметника з двома іменниками $Adj+N+N$ (78 одиниць, 16,6%), а також дієслівна конструкція $V+Adj+N$ (48 одиниць, 10,4%). Результати дослідження представлені у таблиці (див. Дод. Д.2).

Специфіка полікомпонентних термінів-словосполучень в тому, що ця частина термінів є не багаточисельною (148 одиниць, 10,4% від загальної кількості), але продуктивних моделей є більша кількість, ніж у вищезгаданих дво- і трикомпонентних. У відсотковому відношенні більшість ТС (70,3%) містять 4 компоненти, 29,7% - 5 і більше компонентів. 64,4 % конструкцій є номінативними (96 одиниць), дієслівні ТС становлять 35,6% (52 одиниці). До найбільш уживаних моделей належать:

- $Adj+N+N+N$ (11 одиниць, 7,4%): *civilian law enforcement officer, national border service provisions, senior Coast Guard Officer;*
- $V+Adj+N+N$ (8 одиниць, 5,5%): *conduct initial safety inspection, demarcate the state border line, identify implicit asylum request;*
- $N+N+N+N$ (7 одиниць, 4,8%): *Coast Guard flight crew, Navy Rescue Swimmer course, Radio Frequency Identity Device;*
- $V+N+Prep+Adj+N$ (6 одиниць, 4,1%): *enter the country in an irregular manner, lodge applications for international protection, provide detail about financial condition;*
- $Adj+N+Prep+N+N$ (5 одиниць, 3,4%): *strong evidence of photo substitution, strong indication of photo substitution, technical means of vehicle recognition;*
- $N+N+Prep+Adj+N$ (4 одиниці, 2,7%): *police force with military status, the EU Charter of Fundamental Rights, Uniform Code of Military Justice;*

- N+Prep+N+N+N (4 одиниці, 2,8%): *certificates of aircraft crew members, checks in the Schengen Information System, surveillance between border crossing points;*
- V+N+Prep+N+N (3 одиниці, 2,0%): *be the subject for border checks, determine compliance with entry requirements, verify compliance with entry requirements;*
- V+N+Prep+V3+N (3 одиниці, 2,0%): *construct a fleet of armed vessels, maintain a fleet of armed vessels, man a fleet of armed vessels;*
- V+N+N+N (3 одиниці, 2,0%): *enforce the “Zero Tolerance” program, have law enforcement authority, interpret body language responses;*
- V+N+Prep+N+Ving (3 одиниці, 2,0%): *identify signs of human trafficking, identify victims of human trafficking, spot signs of human trafficking;*
- V+Prep+N+Prep+Adj+N (3 одиниці, 2,0%): *be on the lookout for illegal equipment, deal with passengers in a respectful way, to discriminate on grounds of sexual orientation;*
- V+N+N+Prep+N (3 одиниці, 2,0%): *assess the passport pages for consistency, to stamp a travel document on exit, to stamp a travel document on entry.*

Одинадцять моделей полікомпонентних термінів вживається лише по два рази (22 терміни-словосполучення):

- N+Adj+N+N: *Army Criminal Investigation Command, Guardia Civil Officers’ Academy;*
- N+Conj+Adj+N+N: *Asylum and international protection procedures, weapon or combat systems department;*
- N+N+Conj+N+N: *asylum seekers and aliens’ rights, Facility Design and Construction Center;*
- Adj+N+Prep+Adj+N: *European Agency for Fundamental Rights, transit point from a non-Schengen country;*
- N+N+Conj+N+N: *asylum seekers and aliens’ rights, Facility Design and Construction Center;*

- Adj+Adj+N+Adj+N: *full-time active-duty civilian personnel, full-time active-duty military personnel;*
- Adj+Adj+N+N: *International Civil Aviation Organization, operative combat border command;*
- Ving+N+Prep+N+N: *preserving evidence at a crime scene, marking evidence at a crime scene;*
- Adj+N+Prep+N+Ving: *parental consent on children travelling, potential victim of human trafficking;*
- N+N+PREP+N+N: *entry conditions for third-country nationals, collecting evidence at a crime scene;*
- V3+N+N+N: *integrated border management concept, shared border crossing point.*

Найбільша кількість полікомпонентних термінів-словосполучень (63 одиниці) є малопродуктивними і вживаються лише по 1 разу:

- Adj+N+N+Prep+Adj+N: *Air Force Office of Special Investigations;*
- N+N+Prep+Ving+Adj+N: *airport alert on preventing illegal migration;*
- Adj+N+Ving+N: *airport-internal passenger handling system;*
- N+Prep+N+Conj+N+N+N: *Bureau of Navigation and Steamboat Inspection Service;*
- N+Prep+Adj+N+Prep+Adj+N: *Charter of Fundamental Right of the European Union;*
- N+Prep+Adj+Ving+Prep+V3+N: *detection of international trafficking in stolen vehicles;*
- N+Prep+N+Prep+Adj+N: *displacement from the country of habitual residence;*
- N+Prep+N+Ving+N: *identification of human trafficking victim;*
- Adj+Ving+Prep+Adj+N: *illegal crossing of the state border;*
- Adj+N+Prep+Ving+Prep+N+N: *legislative instruments on trafficking in human beings;*
- Adj+Adj+Conj+N+N: *maritime humanitarian and safety organization;*

- Adj+Adj+Adj+N: *Master Chief Petty Officer;*
- N+Prep+N+Prep+N+Prep+N: *obligation of recognition of victims of crime;*
- N+Prep+N+N+Conj+N: *Office of Navigation Safety and Waterway Services;*
- N+Ving+Prep+N+Ving: *officer training on human trafficking;*
- V3+n+prep+n+Ving: *presumed victims of human trafficking;*
- Adj+Conj+Adj+N+Prep+N: *professional and respectful treatment of passengers;*
- Ving+N+V+Adj+N: *promoting measures to enhance national security;*
- Ving+Adj+Adj+Adj+N: *promoting safe and efficient maritime transportation;*
- Ving+N+Prep+Adj+N: *promoting the collection of national revenues;*
- Ving+N+Prep+N+Conj+N+Ving+Adj: *promoting the preservation of life and property following maritime incidents;*
- Adj+N+N+Ving+N+N: *Royal Netherlands Marechaussee Training and Expertise Center;*
- N+Prep+N+N+Prep+N: *The Academy of the Police Force in Bratislava;*
- N+N+Prep+N+N+N: *the Avram Ianku School for Border Police Agents;*
- Adj+Conj+V3+Ving+N+Prep+Adj+N+Prep+N: *The Basic and Advanced Training Centre of the Federal Police in Eschwege;*
- N+N+N+Prep+Adj+N+N+N+Prep+N+Prep+N+Prep+N: *The Border Guard School of the State Border Guard Service of the Ministry of the Interior of Lithuania;*
- N+Prep+Adj+Conj+Adj+Ving+Prep+N+N: *The School for Basic and Further Training of Border Personnel;*
- V3+N+N+N+N+N: *the United Kingdom Border Force Operations Manual;*
- Adj+Conj+V3+Ving+N+Prep+Adj+N: *the Basic and Advanced Training Centre of the Federal Police;*
- Ving+Prep+N+Conj+Adj+N: *trafficking in drugs and psychotropic substances;*
- N+Conj+N+Prep+N+N: *validity and authenticity of travel documents;*
- N+Prep+Adj+N+N: *Violations of Intellectual Property Rights;*

- V+N+Conj+N+N: *apply spray and gas techniques;*
- V+Prep+N+Prep+N+Conj+N+N: *be in line with the Schengen and the EU acquis;*
- V+V3+Prep+Adj+N: *be referred for protection procedure;*
- V+Ving+Prep+N+N+Conj+N: *combat trafficking in consumer goods and meat;*
- V+Ving+Prep+N+Conj+Adj+N: *combat trafficking in drugs and psychotropic substances;*
- V+N+N+Ving: *conduct law enforcement training;*
- V+Prep+Adj+N+N: *cooperate with civil society organizations;*
- V+Adj+N+Conj+N: *ensure public safety and security;*
- V+N+Prep+Adj+N+Adj+N: *ensure the observance of the state border juridical regime;*
- V+V3+Conj+Adj+N: *identify falsified and suspicious documents;*
- V+Adj+N+N+N: *promote a European border guard culture;*
- V+Adj+N+Prep+N+Conj+N: *protect the free exercise of rights and freedoms;*
- Adj+N+N+Prep+N+Prep+N: *national contact points for consultation on minors;*
- Adj+N+Prep+Adj+N+N: *temporary reintroduction of internal border control;*
- N+Prep+N+Prep+Adj+N+N: *The Convention on Facilitation of International Maritime Traffic;*
- N+Prep+N+Conj+N+Prep+Ved+N: *The Convention on Privileges and Immunities of Specialised Agencies;*
- Ved+N+N+Prep+N+Prep+N: *the United Nations Convention on the Law of the Sea;*
- V+N+Prep+N+N+N: *to circumvent the checks at border crossing points;*
- V+Adj+N+Prep+Ved+N: *to discriminate on grounds of racial or ethnic origin;*
- V+N+N+Prep+Adj+N: *to exceed the maximum duration of authorised stay;*

- V+Prep+N+Prep+Adj+Conj+Adj+N: *to reintroduce border control at internal borders;*
- N+N+Adj+N: *Member States' internal security;*
- N+Prep+N+Adj+N: *The Treaty on the Functioning of the European Union;*
- V+V3+Prep+V+N: *to be authorised to enter the port;*
- V+Prep+N+Prep+Conj+N: *to discriminate on grounds of religion or belief;*
- V+N+Adj+N: *to enjoy the right of free movement;*
- Adv+V+Adj+N: *to fully respect human dignity;*
- V+V3+N+N: *to prevent unauthorised border crossings;*
- V3+N+Prep+Adj+N: *unauthorised crossing of external borders.*
- N+Prep+Adj+Adj+N: *The Convention on International Civil Aviation;*
- Adj+N+N+Prep+N+Prep+N: *national contact points for consultation on minors;*
- Adj+N+Prep+Adj+N+N: *temporary reintroduction of internal border control;*
- N+Prep+N+Prep+Adj+N+N: *The Convention on Facilitation of International Maritime Traffic;*
- N+Prep+N+Conj+N+Prep+V3+N: *The Convention on Privileges and Immunities of Specialised Agencies;*
- V3+N+N+Prep+N+Prep+N: *the United Nations Convention on the Law of the Sea;*
- V+N+Prep+N+N+N: *to circumvent the checks at border crossing points;*
- V+Adj+N+Prep+V3+N: *to exceed the maximum duration of authorised stay;*
- V+N+N+Prep+Adj+N: *to reintroduce border control at internal borders;*
- V+PREP+N+PREP+ADJ+CONJ+ADJ+N: *to discriminate on grounds of racial or ethnic origin.*

Чотирикомпонентні терміни-словосполучення містять аббревіатури та власні назви, як і дво- і трикомпонентні. Серед аббревіатур 4 рази вживається аббревіатура EU: *Charter of Fundamental Right of the European Union, EU data*

protection law, the EU Charter of Fundamental Rights, be in line with the Schengen and the EU acquis.

Власні найменування вживаються переважно в назвах вищих навчальних закладів (7 одиниць): *Estonian Academy of Security Sciences, Rezekne Higher Educational Institution, Royal Netherlands Marechaussee Training and Expertise Center, the Academy of the Police Force in Bratislava, the Avram Ianku School for Border Police Agents, the Basic and Advanced Training Centre of the Federal Police in Eschwege, the Border Guard School of the State Border Guard Service of the Ministry of the Interior of Lithuania.* Власні назви також використовуються двічі в назвах керівних документів, які регламентують захист кордонів Європи (*Charter of Fundamental Right of the European Union, the United Kingdom Border Force Operations Manual, the Convention on Facilitation of International Maritime Traffic, the Convention on Privileges and Immunities of Specialised Agencies, the United Nations Convention on the Law of the Sea*) та один раз у дієслівному ТС *promote a European border guard culture.* Кількісний аналіз свідчить, що власні назви вживаються 10 разів у складі полікомпонентних ТС.

Отже, іменникові конструкції домінують серед полікомпонентних термінів-словосполучень (96 одиниць, 64,4%). Дієслівних конструкцій виявлено і проаналізовано 52 одиниці (35,6%). Найпродуктивнішою є модель Adj+N+N+N, яка трапляється 13 разів. Найменш продуктивні моделі використовуються лише по одному разу (див. Дод. Е).

Робимо висновок що, ТО-словосполучення прикордонної сфери – це синтаксична конструкція, утворювана поєднанням двох чи більше повнозначних слів на основі підрядного або сурядного зв'язку і відповідних йому семантично-синтаксичних відношень. Цей вид термінотворення є продуктивним в англійській прикордонній терміносистемі. Констатуємо той факт, що найбільша кількість термінів – це двокомпонентні терміни (690 одиниць), наступними за чисельністю є трикомпонентні терміни (462 одиниці), полікомпонентні та однокомпонентні терміни представлені 148 та 106 одиницями відповідно (див. Дод. Є).

3.3. Семантичний спосіб творення термінів і термінізація, транстермінізація, метафоризація

Семантичний спосіб утворення термінів виконує суттєву функцію у формуванні фахового термінологічно вокабуляру та уможлиблює виявлення зв'язку між термінами і загальноживаною лексикою.

Аналіз семантичних особливостей термінотворення, що впливають на лінгвопрагматичний аспект функціонування термінів у фахових текстах, передбачає виявлення їх семантичних зсувів в основному через процеси метафоризації, метонімізації, транстермінізації терміна тощо [176, с. 113].

Семантичний спосіб термінотворення дослідники також називають *вторинною номінацією*, тобто “використання вже наявних у мові номінативних засобів у новій для них функції – найменування” [154, с. 161]. Таким чином, з виникненням нових понять слова для їх номінації відбираються із загального вжитку і їм приписуються нові, додаткові або спеціальні значення. Деякі слова запозичуються із інших галузей, і в нових галузях вони отримують нові або пов'язані значення [291, с. 9].

Вторинну номінацію досліджували Л. М. Алексеева [1], Н. Д. Арутюнова [12], М. Блек [25], А. Вежбицька [28], В. Г. Гак [37], О. І. Дуда [65], Ю. А. Зацний [78], Т. Р. Кияк [60], М. Джонсон та Дж. Лакофф [274], та ін.

Історично термінізація слів пояснюється тим, пише В. П. Даниленко, що наукові поняття формуються на підставі узагальнень, отриманих у процесі практичного пізнання світу, на підставі «мовних понять», на які накладаються логічно опрацьовані наукові поняття. Лінгвістично це веде до ускладнення семантичної структури слова [цитата за 137, с. 37].

Як справедливо зазначає Л. П. Васковець, термінологія найчастіше виникає на основі загальноживаної лексики, тому не може повністю позбутися ознак первинного значення. Це свідчить про те, що головним фактором, який лежить в основі термінологічної номінації, є полісемічність лексичних одиниць, тобто можливість одним і тим самим словом передати кілька понять [27, с. 87].

У термінах, утворених на основі загальноновживаних слів, інформація кодується двічі. Перший раз в лексичній одиниці кодується загальнономовна інформація, а другий – термінологічна. Цей факт дає усі підстави розглядати термінологічну номінацію у межах вторинної. Внаслідок термінологічної номінації лексична одиниця стає носієм нової інформації – термінологічної [176, с. 115].

Серед неосемантизмів Ю. Люкшин (J. Lukszyn) і В. Змарзер (W. Zmarzer) розрізняють дві підгрупи: 1) ті, що виникли внаслідок переносного вживання загальнонаціональних слів (термінізація); 2) ті, що належали до інших термінологічних систем, а в новому термінологічному лексиконі отримали нове значення, зберігаючи, однак, свою первісну семантичну прозорість (транстермінізація) [285].

Беручи до уваги згадані вище наукові розвідки, у нашій роботі ми здійснимо спробу проаналізувати термінізацію, транстермінізацію та метафоризацію.

Термінізація загальноновживаних слів є процесом, який свідчить про питомість національної мови як інструмента, здатного накопичувати, зберігати та продукувати фахові поняття. Наприклад, лексична одиниця *border* («межа між чим-небудь») – слово загального вжитку, яке в прикордонній сфері позначає межу, що розділяє території держав; слово *interview*, перше значення якого «інтерв'ю», у прикордонному вокабулярі має значення «опитування(порушника)»; слово загального вжитку *watch* («нагляд») у прикордонній терміносистемі набуває значення «варта».

Формування іншого принципу творення термінів можна вважати наслідком міждисциплінарних зв'язків. У процесі *транстермінізації* відбувається не тільки залучення терміна з іншої галузі знань до конкретного термінологічного лексикону у значенні, узгодженому зі своїми потребами, а й здійснюється необхідна модифікація первісного значення. Цей напрямок термінізації зумовлений тим, що рівень знань у певних галузях науки та розвиненість деяких спеціальних терміносистем переважає над іншими [28]. У

нашому випадку, мова йде, насамперед, про терміносистему військової справи (136 ТО) (*chain of command, personnel, reconnaissance, sentry, squad*) та юридичну терміносистему і терміносистему правоохоронної діяльності (127 ТО) (*arrest, corruption, counter-smuggling, detainee, legal advice*), оскільки ці дві сфери тісно пов'язані з прикордонної цариною, і тому велика кількість понять у терміносистемах цих галузей є суміжною. Англійські терміни прикордонної сфери також запозичуються із інших галузей, які є пов'язаними із прикордонною, так-як прикордонна діяльність передбачає велику кількість взаємопов'язаних аспектів, таких як перевірка документів, патрулювання на морському кордоні та повітряному просторі тощо. Серед опрацьованого вокабуляру виявлені ТО, «запозичені» із таких терміносистем:

терміносистема мореплавства – 84 ТО (*coast guard, motor lifeboat, shore patrol, two-star admiral, vessel*);

терміносистема поліграфії – 52 ТО (*laminare, overprinting, pin-punched, UV printing, watermarks*);

терміносистема авіаційної справи – 38 ТО (*helicopter, itinerary, laissez-passer, regular crew, stop-over airport*);

терміносистема інженерно-технічної галузі – 28 ТО (*digital processing, kinegram, radiofrequency, scanner, thermography*);

дипломатична терміносистема – 27 ТО (*extradite, protection status, seize, veto, visa*);

терміносистема митної справи – 7 ТО (*customs violations, customs functions, pay customs duty, revenue collection*);

терміносистема комп'ютерної науки – 6 ТО (*alphanumeric data, barcode, database, memory chip, machine readable zone*).

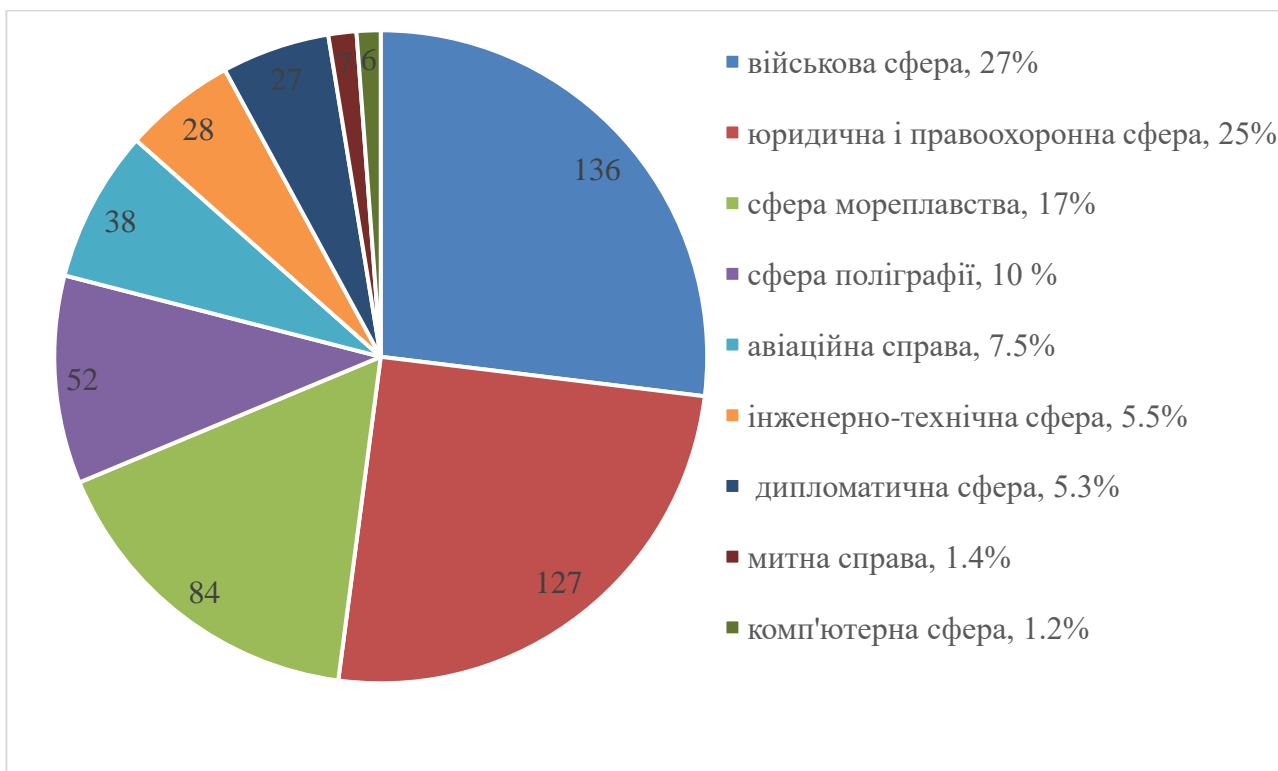

Рис. 3.4. Кількісний склад міжнаукових термінів

Загалом, 505 ТО перенесені із суміжних сфер для номінації прикордонних понять (див. рис. 3.4). Дані сфери є тісно пов'язаними з термінологією прикордонної галузі і велика кількість понять у цих терміносистемах є суміжними. Проте, не слід вважати, що 505 ТО суміжних сфер становлять 36% від загальної кількості термінів прикордонної сфери (1 406 ТО). Вищезгадані ТО суміжних сфер входять до дво- та трикомпонентних ТО прикордонної сфери (*border offence, cooperation with customs authorities*), а також функціонують як однокомпонентні (*counterfeiter, detainee*). Наведемо приклади прикордонних ТО, утворених шляхом «запозичення» з інших сфер. «*Airport's asylum centre*» є трикомпонентною ТО прикордонної сфери, яка утворилась шляхом поєднання ТО авіаційної справи «*airport*», ТО дипломатичної сфери «*asylum*» та загальноживованої ЛО «*centre*». «*Border patrolling*» - двокомпонентна ТО, сформована шляхом поєднання ТО військової сфери «*patrolling*» та загальноживованої ЛО «*border*», таким чином утворюючи ТО прикордонної

сфери. Цілісне значення прикордонних ТО такого типу вмотивоване комбінацією семантичних значень компонентів.

На основі кількісних даних зробимо висновок, що семантичний спосіб утворення англійських прикордонних термінів є малопродуктивним порівняно з синтаксичним та морфологічним, що пояснюється тим, що прикордонна терміносистема почала виникати відносно недавно у процесі інтеграції кордонів у Європі, і тому більшість термінів були адаптовані з наявного юридичного (правоохоронного) та військового вокабуляру, створені за чинними загальномовними принципами англійської мови, дотримуючись принципу точності, влучності та однозначності.

Метафоризація прикордонних ТО також має місце у прикордонній термінології.

Метафора як активний механізм творення фахових термінів привертає увагу великої кількості вітчизняних та зарубіжних учених. Вивченню процесів метафоризації в термінологіях різних фахових мов присвячені праці К. А. Лут (економіка) [129], Х. П. Дацишин (політика) [62], С. Г. Дудецької (медицина) [66], Т. М. Галай (геологія) [38] тощо.

Н. Д. Арутюнова стверджує, що метафора відповідає здатності людини охоплювати і створювати подібності між різними індивідами і класами об'єктів. Ця здатність відіграє важливу роль як у практичному, так і теоретичному сенсі [12, с. 15]. Ми також погоджуємося з думкою Р. С. Помірко, що «метафора – це одна з фундаментальних форм людського мислення, як принцип ментальності вона лежить за межами мови. Це результат “прориву” змістів із таємних глибин людської свідомості в оточуючу людину реальність; це нитка, яка зв'язує свідомість людини і реальність» [160, с. 5].

Метафоризації (переносу ознаки одного предмета на інший через наявність у цього іншого предмета подібної ознаки) та метонімізації (переносу на асоціаціях суміжності) піддаються саме ті слова, що позначають найбільш відомі поняття й предмети з найближчого оточення людини, а найменування поняття переноситься на інший предмет чи поняття на основі їх подібності. Отже, можна

сказати, що в основі метафори лежать об'єктивовані асоціативні зв'язки, які відображаються в конотативних ознаках, що містять відомості про побутовий, практичний досвід даного етносу і про його культурно-історичне значення. Представляючи універсальні явища, метафора та метонімія займають особливе місце у сфері термінології [215, с. 86].

Сприйняття людиною навколишнього світу здійснюється за посередництвом мови. Реалії зазнають категоризації та концептуалізації і включаються в наукову картину світу. Освоєні за допомогою вищезгаданих механізмів поняття, є орієнтирами в осягненні і пізнанні світу, що мотивують і спрямовують пошук щодо вивчення нових, науково не оброблених понять. У своїй роботі ми погоджуємося з Д. П. Шапран у тому, що у метафоричній номінації відображаються особливості концептуалізації дійсності в процесі її наукового осмислення [231, с. 527].

Необхідність використання метафори в мові науки (у нашому випадку – у прикордонному термінознавстві) викликана тим фактом, що коло понять є завжди ширшим, ніж наявний мовний інвентар. Л. А. Ільїнська, М. В. Платонова та Т. Г. Смирнова зазначають, що у технічних текстах метафоричні терміни часто використовуються для позначення понять, які ще не отримали назви. Вони виконують декілька функцій: розширяють межі переданої інформації, в той же час стискаючи інформацію розширенням значення наявної лінгвістичної одиниці, вони фіксують нові значення, визначаючи нові концепти. Такі терміни неможливо описати традиційними категоріями через їхню складну семантичну структуру і їх потенціал різноманітних значень можливо виявити лише в конкретному комунікативному оточенні» [82].

Сучасна когнітивна лінгвістика розглядає метафору не як мовний вислів чи спосіб семантичного словотвору або особливий вид переносного значення, а як базовий механізм людського мислення. На сучасному етапі розвитку мовознавства когнітивна лінгвістика пояснює явища метафоризації з погляду теорії концептуальної метафори (далі – ТКМ). Зупинимось на понятті «концепт». У нашій роботі ми погоджуємося з Н. Є. Пилячик, що «під концептом розуміємо

дискретне ментальне утворення, яке є базовою одиницею мисленнєвого коду людини, має відносно впорядковану внутрішню структуру, є результатом пізнавальної (когнітивної) діяльності людини в суспільстві, несе комплексну, енциклопедичну інформацію про певний предмет чи явище, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю та ставлення суспільства до цього явища чи предмета» [157, с. 18].

Дж. Лакофф та М. Джонсон, автори теорії концептуальної метафори, у своїй праці описують концептуальну метафору як перетин знань про одну концептуальну сферу в іншій концептуальній сфері. В основі метафоризації лежить процес взаємодії між структурами знань (фреймами, сценаріями, схемами) двох концептуальних сфер – сфери джерела (source domain) та сфери мети (target domain). Сфера джерела – конкретніша, відома з безпосереднього досвіду, антропоцентрична – через односпрямовану метафоричну проєкцію (metaphorical mapping) «постачає» знаки для менш зрозумілої концептуальної сфери мішені, тож метафора стає містком від очевидного до менш очевидного [284, с. 246]. Іншими словами, концептуальна метафора – це є результат відображення знань і досвіду однієї концептуальної сфери в іншій концептуальній сфері.

Згідно з ТКМ метафора є властивістю мислення, а метафоричні вирази і вислови у мові є лише поверхневим вираженням концептуальних метафор, що лежать в їх основі. Таким чином, у межах ТКМ метафора здобуває нове визначення як “розуміння та сприйняття однієї речі в категоріях (або через призму) іншої” [там само, с. 5].

А. Ченкі визначає метафору як «спосіб думати про одну сферу через призму іншої» [229, с. 351]. В. М. Телія вбачає в метафорі такий спосіб мислення про світ, який використовує набуті знання. На його основі виникає уявлення про метафору як про модель знання: з певного ще не чітко «осмисленого» поняття формується новий концепт за рахунок використання буквального значення вираження і асоціацій, які його супроводжують [цитата за 132, с. 66].

К. А. Лут, описуючи явище «концептуальна метафора», пояснює, що одним із наслідків процесу відображення знань і досвіду однієї сфери в іншій концептуальній сфері є транстермінологізація, тобто «міграція» термінів з однієї системи знань до іншої з повним або частковим їх переосмисленням та перетворенням на міжгалузеві омоніми, що дає змогу вважати концептуальну метафору одним із найпродуктивніших засобів формування вторинних назв. Первинне значення переосмисленого терміна може викликати підсвідомі асоціації, що сприяє емоційнішому та об'ємнішому сприйняттю інформації [129, с. 78].

А. П. Мартинюк зазначає, що концептуальні метафори втілюються конвенціональними одиницями мовлення (переважно, вільними словосполученнями). Такі конвенціональні одиниці, як правило, не усвідомлюються як метафори пересічними носіями мови, оскільки вони не мають яскраво вираженої образності і, до того ж, доволі часто використовуються у повсякденній [135, с. 24].

Н. Г. Єсипенко, досліджуючи явище метафоризації термінів, зазначає, що становлення терміна способом метафоризації відбувається за три етапи. На першому етапі вирізняються розпізнавальні ознаки об'єкта, які репрезентують узагальнене первинне поняття про цей об'єкт. Таке первинне поняття детермінує вибір слова-репрезентанта із лексичного фонду мови. Метафорична номінація ґрунтується на збігу окремої ознаки двох гетерогенних об'єктів, що є суттєвою у понятті про новий об'єкт на конкретному етапі його пізнання. Встановлення спільної ознаки, своєю чергою, вимагає зіставлення значення загальноживаного слова та поняття про об'єкт, лексичне вираження якого підлягає метафоризації. Етап концептуалізації є наступним у метафоричному термінотворенні. Він полягає у подальшому формуванні поняття об'єкта під впливом певного значення загальноживаного слова, що визначає пізнання й осмислення об'єкта дійсності. При цьому можуть також виявлятися й усвідомлюватися розбіжності двох понять, що порівнюються. Для цього етапу характерна інтенсивна розумова діяльність суб'єкта, що пізнає. Третій етап утворення терміна на основі

метафоричного перенесення вимагає закріплення обраної одиниці номінації за новим термінізованим поняттям і, відповідно, розмежування семантичних планів загальноживаного слова і терміна на підставі того, що нове найменування набуває нового змісту. У зв'язку з цим нова одиниця номінації набуває окремої номінативної ваги і стає терміном [70, с. 84].

Аналіз метафоризації прикордонних ТО засвідчив, що прикордонна сфера – це є менш предметна галузь, ніж, наприклад, технічні і природничі галузі, де метафоричний перенос здійснюється в основному на основі функціональної чи зовнішньої подібності. У нашому випадку прослідковується метафоризація за асоціативною ознакою. Розглянемо приклади прикордонних термінологічних одиниць, опираючись на класифікацію метафор за видом перенесення, яку запропонувала О. О. Селіванова [179]. Отже, згідно із способом взаємодії донорської та реципієнтної зони, вчена виокремлює три види метафоричного перенесення:

1. *Структурний* різновид характеризує інтеграція «донорської та реципієнтної зон на підставі однієї спільної когнітивної ознаки, яка в інтегрованих структурах знань належить до пропозиційних ядерних складників».

2. *Дифузний* різновид ґрунтується на «інтеграції донорської та реципієнтної зон на підставі спільного сценарію або комплексу асоціації».

3. *Гештальтний* різновид «полягає в застосуванні знаків донорських зон на позначення реципієнтних структур знань на підставі стереотипного уподібнення зорових, слухових, одоративних, тактильних, смакових гештальтів» [там само, с. 207].

В процесі аналізу виявлено вісім термінів-метафор, які належать до прикордонної сфери: *honeycomb grid, kiss cut, rainbow printing, red ID card, blue ID card, saw-tooth edge, green border, blue border*, які утворилися шляхом поєднання іменника і прикметника за наступними моделями:

- *honeycomb grid* (глибокий друк документа у вигляді стільникової сітки)
– $N+N$;

- *kiss cut* (технологія, яка застосовується у приклеюванні візової етикетки) – (N+N);
- *rainbow printing* (райдужний друк) – N+N;
- *red ID card* (ідентифікаційна картка з високим рівнем доступу) – (Adj+N+N);
- *blue ID card* (ідентифікаційна картка з загальним рівнем доступу) – (Adj+N+N);
- *saw-tooth edge* (зубчастий край(документа)) – (N+N);
- *blue border* (морський кордон) – Adj+N;
- *green border* (сухопутний кордон) – Adj+N.

Ці терміни містять складні іменники *rainbow* (N+N) та *saw-tooth* (N+N), а також аббревіатуру *ID* (=identification).

Проаналізуємо кожну метафору за типом взаємодії донорської і реципієнтної зони:

1. *Honeycomb grid* (глибокий друк документа у вигляді стільникової сітки) – гештальтний різновид метафори, який будується на подібності зорових образів. Донорська зона – натурфакт (продукт природного походження – бджолині соти), реципієнтна зона – артефакт («решітка»).

2. *Kiss cut* (технологія, яка застосовується у приклеюванні візової етикетки) – структурний різновид подібності, який базується на подібності дій людини (поцілунок, поріз). У даному випадку, дієслово «*kiss*» імітує дотик.

3. *Rainbow printing* (райдужний друк) – гештальтний різновид метафори, де мотиваційною ознакою є натурфакт «веселка». Знак донорської зони «природний об'єкт» (різнобарвність веселки) застосовується для позначення реципієнтної зони «артефакт» (вид друку) на підставі зорової подібності.

4. *Red ID card* (ідентифікаційна картка з високим рівнем доступу) – гештальтний різновид метафори, де перенесення відбувається на підставі стереотипного уподібнення зорового гештальту «колір». Червоний колір традиційно асоціюється із небезпекою та заборонаю і трапляється у різних сферах науки (зокрема, технічні та природничі науки: «мухомор» як втілення

небезпеки отруєння чи «червоне світло світлофора» у правилах дорожнього руху).

5. *Blue ID card (ідентифікаційна картка з загальним рівнем доступу)* – метафора, значення якої тісно пов'язане із символічним перенесенням у попередньому прикладі (*red ID card*). Тобто, якщо у метафорі «*red ID card*» червоний колір уособлює заборону, застереження чи підвищену увагу, то синій колір, відповідно, володіє меншим ступенем емоційного забарвлення і традиційно асоціюється зі стандартним рівнем функціонування будь-чого. За класифікацією, ця метафора теж належить до гештальтного різновиду метафори, де перенесення відбувається на підставі стереотипного уподібнення зорового гештальту «колір». В аналізі двох вищезазначених метафор можемо говорити про градацію у ступені вираження емоційного забарвлення значення. Використання зорових перенесень для утворення метафор спричиняє посилення образного сприйняття терміна, особливо на початкових етапах його існування.

6. *Saw-tooth edge (зубчастий край(документа))* – гештальтний різновид артефактної метафори, яка будується на основі стереотипного уподібнення зорових образів (*saw-tooth* – пила). Суть перенесення полягає у схожості форми краю документу до рукотворного предмета «пила» (за наявністю зубців).

7. *Green border (сухопутний кордон)* – як і *red ID card* та *blue ID card* – це є гештальтний різновид метафори, де перенесення відбувається на підставі стереотипного уподібнення зорового образу «колір». Значення елементів реалізується за кольором: зелений є втіленням поняття «рослинний».

8. *Blue border (морський кордон)* – є комплементарним антонімом терміна «*green border*» і, відповідно, також належить до гештальтного різновиду метафори із перенесенням на підставі стереотипного уподібнення зорового гештальту «колір». Блакитний колір виступає втіленням концепту «вода» і у прикордонній сфері уособлює водойми, по яких проходять кордони України.

Отже, застосування концептуальної метафори у прикордонній сфері відіграє важливу епістеміологічну роль. Метафора є інструментом імплементації прикордонних понять, які потребують номінації чи оновлення. Як і інші сфери

науки та діяльності, прикордонна терміносистема розширює свій склад шляхом застосування людського досвіду та пізнання в якості метафоричного переносу.

Висновки до розділу 3

1. Способи творення англійських прикордонних термінів реалізуються на основі наявних у мові ресурсів за загальномовними правилами словотвору. Найпродуктивнішими способами словотвору є морфологічний, синтаксичний та семантичний. Кожен із них, своєю чергою, поділяється на підтипи: до морфологічного належать афіксація, словоскладання та абревіація; синтаксичний тип охоплює формування дво-, три- та полікомпонентних словосполучень; до семантичного способу відносимо термінізацію, транстермінізацію та метафоризацію.

2. До афіксального способу словотвору належать суфіксальний тип (яким було утворено 373 термінологічні одиниці), префіксальний (38 термінологічних одиниць) та префіксально-суфіксальний спосіб словотвору (114 термінологічних одиниць). Загалом, з допомогою суфіксального способу утворено 525 термінів.

3. Терміни-комpozити в аналізованій терміносистемі посідають значне місце, оскільки складні назви мають кілька переваг: вони компактніші від словосполучень, на основі яких будуються, для них властива семантична єдність, і вони є вищим ступенем конкретизації, оскільки об'єднання в одному слові по кілька основ дає можливість точно характеризувати предмети, явища за кількома ознаками. Усі виявлені композити поділяються на двокомпонентні та трикомпонентні. Двокомпонентні терміни-комpozити значно переважають кількісно: їх було виявлено 155 порівняно із 16 трикомпонентними. Найбільша кількість композитів є прикметниками (98 термінологічних одиниць), іменників виявлено 67, а дієслів-комpozитів – 6.

4. Особливість абревіації у прикордонній терміносистемі як способу словотворення полягає в тому, що вона спрямована на створення більш коротких порівняно з вихідними структурами (словосполуками або реченнями) ТО. Стійкі

(25 TO) та контекстуальні (30 TO) аббревіатури вживаються для позначення понять, пов'язаних з прикордонною діяльністю.

5. У дослідженні прикордонної терміносистеми ми дійшли висновку, що синтаксичний спосіб словотвору є найпродуктивнішим, оскільки 1 300 із 1 406 досліджуваних термінів є словосполученнями, а 106 – однокомпонентними термінологічними одиницями. Серед 1 300 словосполучень домінують двокомпонентні терміни (690 термінів, 53,0%), наступними за продуктивністю є трикомпонентні словосполучення (462 терміни, 35,7%), а полікомпонентні терміни є найменш чисельною групою серед досліджуваних словосполучень (148 термінів, 11,3%). Складові словосполучень, своєю чергою, є похідними і непохідними лексемами, однокомпонентними термінами або композитами.

6. Семантичний спосіб словотвору полягає передусім у термінізації слів загальноживаної лексики. Частина термінів утворена лексико-семантичним способом, тобто на основі наявних у мові лексичних одиниць загальноживаної, чи міжнаукової лексики, а також з допомогою метафоричного перенесення. Семантична деривація передбачає вторинну номінацію, яка в гносеологічному аспекті базується на здатності понять переходити одне в одного й формуватися на основі попередньо пізнаного, одночасно відображаючи нові ознаки дійсності. Семантичний спосіб утворення англійських прикордонних термінів є менш продуктивним порівняно з синтаксичним та морфологічним. Прикордонна терміносистема почала інтенсивно розвиватися і збагачуватися у процесі інтеграції кордонів у Європі, і тому більшість спеціальних термінів адаптовані із суміжних терміносистем: військової та правоохоронної.

Основні положення розділу висвітлено в таких публікаціях автора [244; 251; 252; 255; 256; 257; 258; 259; 260; 261, 307].

РОЗДІЛ 4

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОЇ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

4.1. Лексико-семантичне поле англійської прикордонної термінології

Як стверджує іспанський лінгвіст Тереза Кабре, термінологія базується на семантиці, а терміни – це одиниці, які співвідносять мову і реальність, і уособлюють об'єкти навколишнього світу. Фахівці певної галузі використовують терміни для вираження конкретного фахового поняття, для обміну думками і задля структуризації своєї дисципліни. У нашій роботі ми здійснюємо спробу змоделювати лексико-семантичне поле (далі – ЛСП) прикордонної термінології (далі – ЛСППТ). Для початку визначимо базові поняття, якими оперуватимемо в описі ЛСППТ.

Лінгвісти в різний час мали неоднакове бачення будови лексичної системи мови і використовували різні підходи до її трактування. Згідно визначенню, яке ввів Й. Трір, основоположник методу лінгвістичного поля, поле – це сукупність мовних (головним чином лексичних) одиниць, об'єднаних спільністю змісту (іноді також спільністю формальних показників) і які відображають понятійну, наочну або функціональну схожість явищ, які позначаються [303]. Лексико-семантичне поле, за визначенням Ю. М. Караулова – це група слів однієї мови, що мають тісний смисловий зв'язок [89, с. 57]. М. П. Кочерган визначає ЛСП як сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну й функціональну подібність позначуваних явищ [109, с. 211]. У сучасній лінгвістиці лексико-семантичне поле трактується також як семантико-парадигматичне утворення, що має певну автономність і специфічні ознаки організації: спільну нетривіальну частину у тлумаченні, ядерно-периферійну структуру, існування зон семантичного переходу [63, с. 78].

Виділення того чи іншого поля у мовній системі проводять за принципом ідентифікації (принцип Ш. Баллі). У своїй основі – це принцип семантичної

ідентифікації. Наприклад, у зарахуванні мовного елемента до складу морфосемантичного поля враховується не тільки зовнішня, а й внутрішня, семантична, спільність формальних показників. Мовні одиниці, які утворюють поля, відображають об'єктивні зв'язки явищ і предметів матеріальної дійсності, їхню предметну, понятійну або функціональну схожість [139, с. 117].

Дослідження ЛСП передбачає аналіз його структурних елементів. Л. І. Солодка виокремила наступну структуру лексико-семантичного поля: лексико-семантичне поле (ЛСП) – лексико-семантична група (ЛСГ) – лексико-семантична підгрупа (ЛСПГ), де ЛСПГ – це сукупність хремотонімів (назв предметів), об'єднаних диференційною семою, яка пов'язує їх опозитивними відношеннями подібності або протиставлення; ЛСГ – це сукупність ЛСПГ, об'єднаних однією архісемою, що наявна у значенні всіх членів групи й відображає їхні спільні категорійні властивості й ознаки; ЛСП – це сукупність ЛСГ, об'єднаних за поняттєвим / концептуальним критерієм навколо мікроконцепту [193, с. 332].

Таким чином, особливої уваги заслуговує проблема структурування лексико-семантичного поля. Більшість учених дійшли згоди щодо розуміння поля як структури, що має ядро і периферію. На думку О. Ю. Антомонова, для організації семантичного поля важливими є такі елементи, як:

1) *ядро поля*, що представлене родовою семою – компонентом, навколо якого розгортається поле. Оскільки ядро є лексичним вираженням смислів або семантичних ознак, воно як представник усієї парадигми може замінити кожен із членів мікросистеми;

2) *центр поля*, який складається з одиниць з інтегральним значенням, що об'єднує ядро з окремими компонентами поля;

3) *периферія поля*, до складу якої входять одиниці, найвіддаленіші за своїм значенням від ядра. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи перебувають у зв'язку з іншими семантичними полями, утворюючи лексико-семантичну цільність мовної системи. Зазвичай, виділяють ближню і дальню периферію;

4) *фрагменти поля*, які є водночас вертикальною ядерною і центро-периферійною структурою і за своєю семантикою утворюють окрему гіперо-гіпонімічну конструкцію однотипного / різнотипного складу [цитата за 45, с. 75-76].

У нашому моделюванні ЛСП прикордонної термінології ми опираємося на зазначені вище способи структурування поля. Відповідно ЛСППТ характеризується ієрархічною будовою і містить у своєму складі певну кількість лексико-семантичних груп термінів, котрі, своєю чергою, можуть ділитися на лексико-семантичні підгрупи. Моделювання лексико-семантичного поля є нерозривно пов'язаним зі семантикою терміна, тому що в основі моделювання лежить значення лексеми.

Моделювання лексико-семантичного поля прикордонної сфери базується на визначенні його складових компонентів (лексико-семантичних груп та підгруп термінів), які формують ядро, центр і периферію (ближню і дальню), а також на вивченні парадигматичних відношень між їх одиницями ЛСП (синонімія та антонімія, які досліджуватимуться в наступному розділі). Отже, ми розглядаємо ЛСППТ як цілісне об'єднання термінів, які позначають прикордонні поняття, котрі перебувають між собою в семантичних взаємозв'язках. Елементи ЛСППТ утворюють ієрархічну будову прикордонної терміносистеми і можуть бути схематично зображеними в такий спосіб:

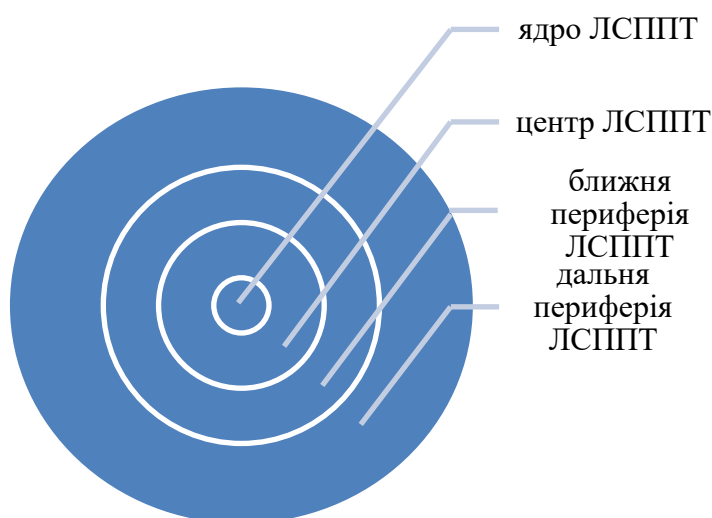

Рис.4.1. Лексико-семантичне поле прикордонної термінології

До ядра ЛСППТ належать терміни, які позначають поняття «кордон» (*border*), «обов'язки» (*responsibilities*), «контроль» (*control*), «перевірка» (*check*), «захист» (*protection*), «охорона» (*guard*) та дотичні до них поняття. До центру поля входять терміни з високим рівнем детермінованості, які безпосередньо пов'язані з термінами ядра поля і які позначають документи, що регламентують діяльність прикордонників та перетин державного кордону (*the Schengen Borders Code*), організації та відомства, задіяні в охороні кордонів (*EUBAM, FRONTEX*), також основні напрямки діяльності прикордонників (*to perform border control*) тощо. До ближньої периферії належать терміни на позначення основних процедур перевірки документів та ідентифікації подорожніх (*to verify compliance with entry requirements*); терміни, які позначають боротьбу з нелегальним перетином кордону (*illegal border crossing*), контрабандою та незаконною міграцією (*to counter illegal migration*); правопорушення (*trans-border offence*); територіальний поділ кордону (*road BCP*). До дальньої периферії належать терміни на позначення уніформи військовослужбовців (*cap insignia*), навчальних закладів, де здійснюється підготовка офіцерів (*the Avram Ianku School for Border Police Agents*), види зброї (*dual-purpose gun*), технічні (*technical means of vehicle recognition*) та транспортні засоби (*patrol boat*) тощо. Графічне представлення ЛСПП прикордонної сфери наведено у Дод. Ж.

Англійська прикордонна термінологія – це сукупність термінологічних лексичних одиниць, які за матеріалами нашого дослідження стосуються діяльності прикордонників в Україні, у Європі та Сполучених Штатах Америки. Проаналізувавши англійські прикордонні термінологічні одиниці, які трапляються у програмах підготовки прикордонників США та ЄС, а також звітні документи міжнародних організацій із співпраці щодо охорони кордонів FRONTEX та EUBAM, нами було виокремлено 9 семантичних ЛСГ, які в свою чергу поділяються на підгрупи та взаємодіють одне з одним.

I ЛСГ: Оперативно-службова діяльність прикордонників.

1.1. Типи та види прикордонної перевірки: *checks of pedestrians, check of passenger vehicles, checks of busses, check of lorries, check of cargo, check of*

passenger trains, general entry controls, airport entry checks, second-line check procedure, customs check та інші.

1.2. Процедура прикордонно-митного оформлення та ідентифікація подорожніх: *to ascertain the passenger's identity, to examine travel documents, to integrate the photo with biodata, to recognize the data, to capture the data, to assess the passport pages for consistency, to examine the legality, protection of personal data, to comply with the rights of passengers, to question the passenger, border-control record, to re-examine та інші.*

1.3. Документи на право перетину кордону. У межах цієї підгрупи можливо виділити 3 менші сегменти.

1.3.1. Структура та захисні ознаки документів на право перетину кордону: *biodata page , date of birth, date of expiry, personal number , alphanumeric numbers, check-sum digits, lamina , retro reflective, UV printing , hologram , OVD (optical video disc), security printing, red ID card ,blue ID card, nationality, alphanumeric data, ethnicity, code of transport та інші.*

1.3.2. Дійсні проїзні документи: *the authenticity of documents validity and authenticity of travel documents, genuine passport, to conform to ICAO standards, legitimate document, non-discriminatory profiling, authentic travel documents, authentic work permit, valid visa.*

1.3.3. Недійсні і підроблені проїзні документи: *fraud trends , counterfeit and fantasy documents, falsified documents, evidence of alteration, page-substituted passport, to permeate the passport number, forged car document, invalid document, retention of irrelevant documents, discriminatory profiling, visa abuse, document abuse та інші.*

1.4. Запобігання контрабанді: *international counter-smuggling system, smuggling of commodities, to be on the lookout for smuggling, drug enforcement operation, drug intervention program, drug smuggling, drug interdiction, drug-smuggling vessel, to detect hidden drugs, to detect secret compartments, to stop smugglers, to enforce the “Zero Tolerance” program, to arrest the drug user,*

contraband, narcotics interdiction, to detect air smuggling, to interdict air smuggling, anti-corruption activity, anti-corruption measure, to tackle corruption та інші.

1.5. Запобігання нелегальній міграції і торгівлі людьми: *alien smuggling, to seize the vessel, to stop illegal migration, to intercept immigration, readmission and asylum procedure, immigration status, immigration-related procedure, discriminatory indicator, combat terrorism, anti-human-trafficking squad, anti-human-smuggling squad, international protection need, high-risk destination, passenger needing protection, right to asylum* та інші.

II ЛСГ: Захист та охорона державних кордонів – охоплює переважно абстрактні поняття, які стосуються різноманітних аспектів діяльності прикордонників: *to meet international regulations, dog handling, border-crossing rules, EU borders, border guard function, border guard activity, interoperability, Schengen associated countries, to promote a European border guard culture, European border security, crisis management, operational level, strategic level, terrorism and disaster prevention, to protect the rights and freedoms, data protection principle, to facilitate border-crossing-point work, check-in, border professional* та інші. У цій ЛСГ, на нашу думку, доцільно виділити три підгрупи:

2.1. Повсякденна службова діяльність прикордонників: *border guard activities, to carry out a security check, , entry and departure procedures, air border activities, Specific risk analysis, day-to-day mission, air interdiction operation, intelligence collection methods, exclusion area, limited area, controlled area, external security, to identify a boat, to screen a visitor* та інші.

2.2. Завдання та місії офіцерів-прикордонників: *to execute duties, marine environmental protection, promoting safe and efficient maritime transportation, to protect revenue collection , to ensure revenue collection, to prevent maritime disaster, to maintain discipline, to conduct external investigations, to conduct the inspection, to enforce federal laws, to enforce criminal laws, to enforce pollution laws, to maintain internal integrity, to enforce marine traffic regulations* та інші.

2.3. Різноманітність службової діяльності прикордонників ЄС та США: *tactics, border-related situation, human rights standards, to deal with passengers in a*

respectful way, professional and respectful treatment of passengers, to ensure safety, accountability mechanism, standard security measure, check-in, border professional та інші.

III ЛСГ: Кар'єра прикордонника. У цій ЛСГ нами також були виокремлено шість підгруп:

3.1. Військова підготовка офіцерів, задіяних в охороні кордонів: *motoric skills, work-related, surveillance related simulated situation, force-related simulated situation, absence of life-threatening habits, mobilization readiness, command post exercise, field training, fleet exercises, naval cadet, recruit training, on-the-job training, training on child-sensitive communication, training on interviewing children, training on data protection та інші.*

3.2. Навчальні заклади, які готують військовослужбовців для захисту державних кордонів: *the Coast Guard Academy (USA), The Border Guard School of the State Border Guard Service of the Ministry of the Interior of Lithuania, the School for Basic and Further Training of Border Personnel, The Academy of the Police Force in Bratislava, The Police Academy of Slovenia.*

3.3. Військові та спеціальні звання: *soldier, sergeant, lieutenant, captain, mayor, colonel, general, four-star admiral, three-star admiral, one-star admiral, two-star admiral, high-ranking officers та інші.*

3.4. Уніформа прикордонників: *authorized liberty uniform, maternity uniform, Uniform Distribution Center, cap insignia, left-arm sleeve insignia, shoulder board, collar devices, breast insignia, cords and tassels та інші.*

3.5. Посади та службові обов'язки військовослужбовців та цивільних осіб, задіяних у захисті та охороні кордонів: *tactical commander, type commander, administrative commander, officer of the day, officer of the watch, petty officer of the watch, executive officer (XO), department head, Command Enlisted Adviser (CEA), division officer, communications officer, watchstanding personnel та інші.*

3.6. Звільнення офіцерів, задіяних в охороні кордонів: *retirement pay, retired personnel, honorable discharge, general discharge, bad-conduct discharge,*

dishonorable discharge, uncharacterized discharge, service-connected disability, general demobilization, hardship discharge.

IV ЛСГ: Порушення законодавства з прикордонних питань. Ця ЛСГ містить три підгрупи:

4.1. Класифікація правопорушень: *minor crime, major crime, trafficking in drugs and psychotropic substances, illegal migration, cross-border crime, cigarette smuggling, smuggling of counterfeit goods, trans-border offence, customs violations, alcohol/ethanol smuggling, illegal import of vehicles, non-declaration, misdescription, undervaluation, violations of intellectual property rights* та інші.

4.2. Виявлення та затримання порушників: *to prepare statements of evidence, to report a violation, to report suspicious occurrence, to apprehend the offender, serious misconduct, non-admission decision, interim measure, immediate removal, detention order, overstayer* та інші.

4.3. Процедури та юридичні наслідки правопорушень: *to enter the country through illegal means, abuse of the transit concession, transit jumpers, denial of entry, removal from the country, a detainee, to enter the country in an irregular manner, indicator of irregular entry, non-admittance, a subject to return procedure, inadmissible children, past entry ban, entry ban list* та інші.

V ЛСГ: Засоби охорони кордону. До цієї ЛСГ належать два підгрупи:

5.1. Технічні засоби: *technical means of vehicle recognition, the equipment for border surveillance, Telecommunications equipment, national safety equipment, metal detector controls, electronic detection and tracking, navigation receiving, radionavigation transmitting, communication equipment, internal communication system* та інші);

5.2. Транспортні засоби: *Vessel Technical Support, Ship Repair Detachment, high-endurance cutter, medium-endurance cutter, icebreaker, patrol boat, Coast Guard aviation, right-of-way vessel, stand-on vessel* та інші.

VI ЛСГ: Організації, відомства та підрозділи, які займаються охороною кордонів: *FRONTEX, EUBAM, IOM, ICAO, US Coast Guard, Cooperative authorities, crisis management agencies, International Civil Aviation Organization*

(ICAO), *Air Force Office of Special Investigations (OSI)*, *Army Criminal Investigation Command (CIDS)*, *National Police Force (Spain)*, *the International Organization for Migration (IOM)*, *International Labour Organization (ILO)* та інші.

Ця ЛСГ, своєю чергою, поділяється на три підгрупи:

6.1. Організації: *International Labour Organisation - IOL*.

6.2. Відомства: *European Agency for Fundamental Rights*.

6.3. Підрозділи та служби: *US Coast Guard, Life-Saving Service*.

VII ЛСГ: Нормативно-правові документи, які регламентують захист кордонів: *the Schengen Borders code, national border service provisions, airport security regulation, aircraft security regulations, Passenger lists, ICAO guideline, customs laws, vessel documentation, Personnel Data Record, Enlisted Qualifications Manual, Personnel Security Manual, Naval Investigative Service (NIS), the Code of Conduct, Strategic Border Management, EU Anti-Trafficking Directive, Charter of Fundamental Right of the European Union, the United Kingdom Border Force Operations Manual, EU asylum acquis, Asylum Procedure Directive, the Human Trafficking Directive, asylum and immigration law, asylum and residence law, EU data protection law* та інші.

Серед даної лексико семантичної групи нами були виділені дві підгрупи:

7.1. Види нормативних документів: *asylum and immigration law, asylum and residence law*.

7.2. Офіційні назви нормативних документів: *EU Anti-Trafficking Directive, Charter of Fundamental Right of the European Union*.

VIII ЛСГ: Територіальний поділ кордону та види пунктів пропуску: *border crossing point, land border, road BCP, railway BCP, border control unit, border demarcation, to demarcate the state border line, external border of the EU, green border, blue border* та інші.

IX ЛСГ: Зброя, яку застосовують прикордонники у службовій діяльності: *gun, rocket, missile, torpedo, mine, bomb, bag gun, case gun, automatic gun,*

semiautomatic gun, dual-purpose gun, saluting gun, line-throwing gun, battery, small arms, rifle, pistol, revolver та інші.

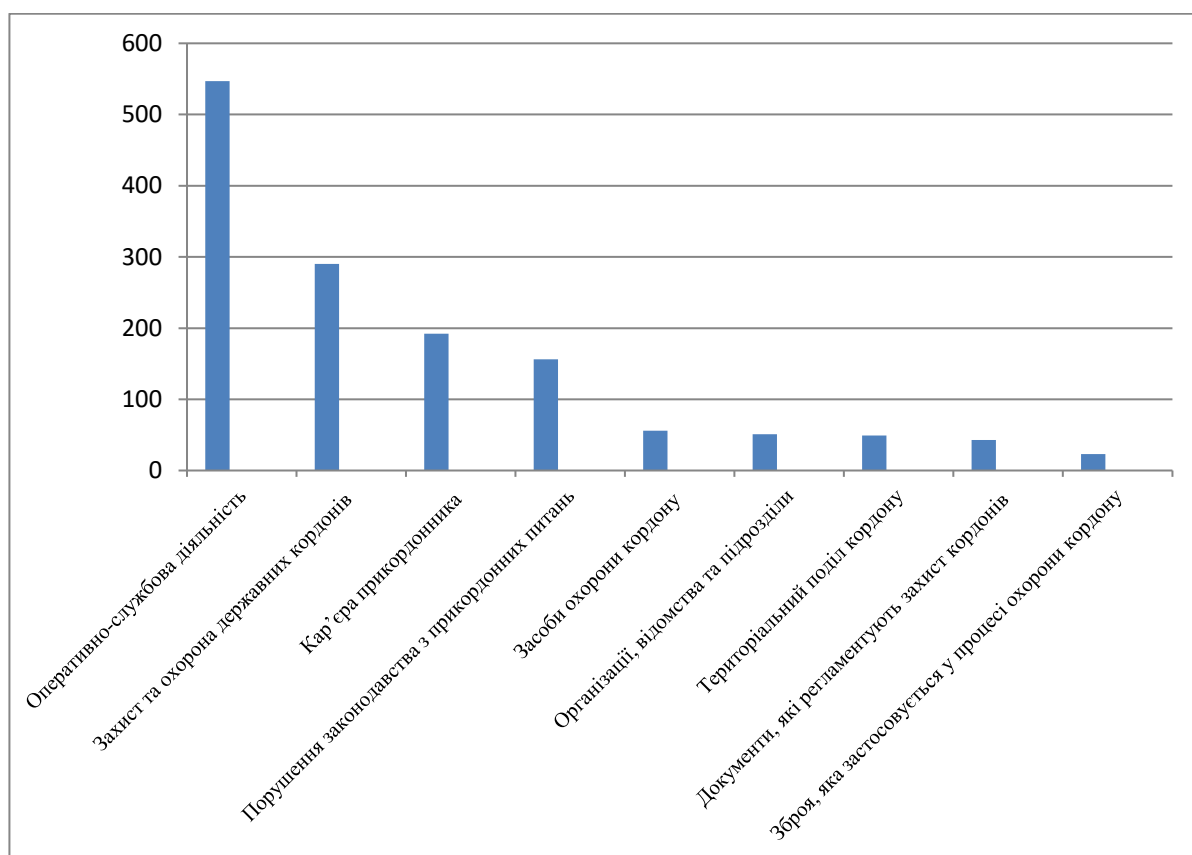

Рис. 4.2. Лексико-семантичні групи англійської прикордонної термінології: кількісне співвідношення

Кожна з виділених ЛСГ та підгруп не є ізольованою одна від одної. Це – відкриті мікросистеми, члени яких ходять у певні зв'язки між собою, формуючи прикордонну терміносистему (див. Дод. Ж). Закономірно, кількісний склад проаналізованих ЛСГ варіюється. Чисельна наповненість цих ЛСГ є такою (див. рис. 4.2):

- Оперативно-службова діяльність прикордонників – 547 ТО;
- Захист та охорона державних кордонів – 290 ТО;
- Кар'єра прикордонника – 192 ТО;
- Порушення законодавства з прикордонних питань – 156 ТО;
- Засоби охорони кордону – 56 ТО;

- Організації, відомства та підрозділи, які займаються охороною кордонів – 51 ТО;
- Територіальний поділ кордону – 49ТО;
- Документи, які регламентують захист кордонів, та суміжні поняття – 43 ТО;
- Зброя, яку застосовують в процесі охорони кордону – 23 ТО.

Розглянемо ЛСГ «Оперативно-службова діяльність прикордонників» з погляду лексико-семантичних відношень. Ця група є найбільшою за кількісним складом (547 ТО). Фрагментами цієї ЛСГ є такі ТО: *check of cargo, general entry controls, non-Schengen incoming passengers, to determine person's nationality, biodata page, documentary evidence of adulthood, to conform to ICAO standards, to assess the severity of fraud, to arrest the drug user, migration management process* тощо. У цій групі інтегрально є сема *border guard activity* (прикордонна діяльність), до структури цієї ЛСГ належать терміни *to conduct profiling of persons, verification of personal data, to refer a passenger for a second-line check, to identify fraud* та інші. На основі виокремлення диференційних сем *border check, identification of travellers, documents check, anti-smuggling* та *counter illegal migration* виділено наступні підгрупи: «*Типи та види прикордонної перевірки*», «*Процедура прикордонно-митного оформлення та ідентифікація подорожніх*», «*Документи для перетину кордону*», «*Запобігання контрабанді*», «*Запобігання нелегальній міграції і торгівлі людьми*». Своєю чергою, підгрупа «*Документи для перетину кордону*» ділиться на три менших сегменти: «*Структура та захисні ознаки документів на право перетину кордону*», «*Дійсні проїзні документи*», «*Недійсні і підроблені проїзні документи*». Цей розподіл був здійснений на основі диференційних сем «*travel document*», «*valid*» та «*invalid*».

За аналогією, можливим є здійснення аналізу інших лексико-семантичних груп. Наступною за кількісним складом є ЛСГ «*Захист та охорона державних кордонів*» (290 ТО), інтегральною є сема «*guard*», диференційними є семи «*service*», «*mission*» та «*duty*». На їх основі були виявлені підгрупи «*Повсякденна службова діяльність прикордонників*», «*Завдання та місії офіцерів-*

прикордонників», «Різноманітність службової діяльності прикордонників ЄС та США».

ЛСГ *«Кар'єра прикордонника»* містить 192 ТО, інтегральною є сема *«border guard»*, диференційними є семи *«training»*, *«university»*, *«rank»*, *«uniform»*, *«position»*, *«discharge»*, на основі яких було виявлено шість підгруп: *«Військова підготовка офіцерів, задіяних в охороні кордонів»*, *«Навчальні заклади, які готують військовослужбовців для захисту державних кордонів»*, *«Військові та спеціальні звання»*, *«Уніформа прикордонників»*, *«Посади та службові обов'язки військовослужбовців та цивільних осіб, задіяних в захисті та охороні кордонів»*, *«Звільнення офіцерів, задіяних в охороні кордонів»*.

Четвертою є ЛСГ *«Порушення законодавства з прикордонних питань»* (156 ТО). Інтегральною семою є ТО *«violation»*. Виявлено три диференційні семи: *«crime»*, *«violator»* та *«procedure»*. Ці диференційні семи є основою для виділення трьох підгруп у межах цієї ЛСГ: *«Класифікація правопорушень»*, *«Виявлення та затримання порушників»*, *«Процедури та юридичні наслідки правопорушень»*.

Наступною нами була проаналізована ЛСГ *«Засоби охорони кордону»* (56 ТО). Інтегральною є сема *«means»*, диференційними є семи *«technical»* та *«transport»*, на основі яких були сформовані два відповідні підгрупи: *«Технічні засоби»* та *«Транспортні засоби»*.

В межах ЛСГ *«Організації, відомства та підрозділи та служби, які займаються охороною кордонів»* (51 ТО) було виявлено інтегральну сему *«establishment»* та три диференційні семи: *«organisation»*, *«agency»* та *«department»*, які слугували основою для виділення трьох підгруп: *«Організації»*, *«Відомства»* та *«Підрозділи та служби»*.

ЛСГ *«Територіальний поділ кордону та види пунктів пропуску»* містить 49 ТО. Архісемою є цієї ЛСГ є *«area»*.

Найменш чисельними є дві ЛСГ: *«Документи, які регламентують захист кордонів, та суміжні поняття»* та *«Зброя, яку використовують прикордонники у службовій діяльності»*. Вони містять по 43 і 23 ТО відповідно. Інтегральною

семою першої ЛСГ є «*document*», другої – «*gun*». Двома підгрупами ЛСГ «Документи, які регламентують захист кордонів, та суміжні поняття» є «*Види нормативних документів*» та «*Офіційні назви документів*».

Підсумовуючи вищезазначене, робимо висновок, що лексико-семантичне поле англійської прикордонної термінології – це система взаємопов'язаних лексем, об'єднаних у лексико-семантичні групи на основі виділених інтегральних та диференційних сем. У межах ЛСППТ виявлено та проаналізовано ядро, центр, ближню та дальню периферію. Всі елементи лексико-семантичного поля є взаємообумовленими та характеризуються наявністю парадигматичних відношень (синонімії та антонімії). Серед виділених дев'яти лексико-семантичних груп найбільш чисельною є ЛСГ «Оперативно-службова діяльність прикордонників», найменш чисельною – ЛСГ «Зброя, яку використовують прикордонники у службовій діяльності».

4.2. Лексико-семантичні відношення англійської прикордонної термінології

Аналіз феномену лексико-семантичних відношень є вагомим аспектом у дослідженні парадигматичних параметрів номінації прикордонної терміносистеми. На нашу думку, наявність синонімічних та антонімічних відношень характеризує прикордонну терміносистему як цілісне системно-структурне явище і тому вимагає аналізу та деталізації.

Синонімія є семантичним явищем, яке вважають одним з основних у лексиці. Синоніми визначаються як слова з близьким значенням і як слова з тотожним значенням. Головними критеріями виділення синонімів є близькість чи тотожність семного складу, а також здатність чи нездатність до взаємозамінності в певних контекстах. Ідеальні синоніми повинні мати ідентичний семний склад і бути повністю взаємозамінюваними в контексті. Однак через те, що у значеннях слів є різниця, або ж їх не можливо взаємозамінити у контексті, реально «цій умові не задовольняє жодна пара слів, які зараховують до розряду синонімів» [8, с. 219].

Деякі дослідники традиційно вважають, що синонімія в термінології взагалі не представлена, оскільки «немає термінів, близьких за значенням, є термінологічні дублети», а «між дублетами немає тих відношень, які організовують синонімічний ряд, немає опозицій емоційно-експресивних, стилістичних або відтінкових» [207, с. 61]. До висновку про те, що терміни, співвідносні з тим самим поняттям, мають одну дефініцію і, отже, є не синонімами, а дублетами, приходять І. С. Квітко [92] та А. П. Коваль [99]. Проте інші науковці в галузевих термінологіях зауважують значне поширення синонімії, тобто наявність двох або кількох термінів, що виражають якість одне поняття. Більше того, на думку Ю. М. Караулова «спільність денотатів двох порівнюваних слів» часто декларується як «необхідна умова синонімії» [цитата за 134, с. 62].

С. І. Терещенко припускає, що оскільки термінологічні системи характеризуються динамічністю, природно-штучним характером утворення, то, очевидно, синонімію в них слід вважати явищем закономірним [205, с. 328]. Т. І. Панько, розглядаючи явище синонімії в термінології, пропонує таке визначення: «Синоніми в термінології – це терміни, що належать до одного і того ж денотата, але мають відмінності у поняттєвому плані, а також відрізняються семантикою словотворчих елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування» [154, с. 181].

Поруч із синонімією, явище антонімії є закономірним для термінологічної лексики, оскільки воно не суперечить специфіці терміна і не порушує основних принципів термінології: точності, однозначності, стилістичної нейтральності, системності та прозорості [151, с. 134]. Сучасні лінгвісти Т. І. Панько, І. М. Кочан і Г. П. Мацюк не заперечують існування антонімії в термінологічній лексиці і стверджують, що «антонімія як семасіологічна категорія невід’ємна від термінологічних систем, що номінативно систематизують наукові поняття – складану багату мережу мережу протиставлень, що сприяє суттєвому впорядкуванню термінологічної сфери» [154, с. 188]. О. В. Колган наголошує, що антоніми не порушують, а підкреслюють виявлення мовної системності, бо

ґрунтуються на відмінності всередині одного і того ж явища (якості, властивості, стану, руху, тощо) [100, с. 200]. У нашому дослідженні ми поділяємо думку щодо можливості існування явищ синонімії й антонімії для ТО прикордонної терміносистеми.

4.2.1. Синонімічні відношення

Визначаємо *прикордонний термін* як одиницю найменування прикордонних понять, створену штучно, взяту з природної мови чи запозичену з суміжних галузей, з якою співвідноситься певне поняття і яка співвідноситься з іншими найменуваннями в цій галузі та утворює разом з ними термінологічну систему. Специфіка прикордонної термінології полягає у особливостях функціонування Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ). Тобто, виходячи з функцій ДПСУ (охорона державного кордону України, здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України, участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та ін.) було встановлено, що одне і те ж поняття може позначатися різними лексичними одиницями, залежно від контексту та сфери вживання. Наприклад, поняття «дозвіл батьків для перетину дитиною Державного кордону» передається англійською мовою трьома синонімічними поняттями: *parental custody, parental permission, parental consent*.

У процесі аналізу вибірки прикордонних термінів було виявлено 58 синонімічних рядів, до яких входять 128 ТО. Явище синонімії прослідковується у процесі аналізу наступних ЛСГ:

- «Захист та охорона державних кордонів»: *захищати – to defend, to protect; виконувати – to carry out, to execute;*
- «Запобігання контрабанді»: *контрабанда – smuggling, contraband;*
- «Запобігання нелегальній міграції і торгівлі людьми»: *запобігати нелегальній міграції – to counter illegal migration, to prevent illegal migration;*

- «Перевірка документів та ідентифікація подорожуючих»: *перевірка особистої інформації – verification of personal data, check of personal data;*
- «Дійсні проїзні документи»: *дійсний проїзний документ – legitimate travel document, valid travel document;*
- «Недійсні і підроблені проїзні документи»: *підроблений паспорт – fraudulent passport, forged passport;*
- «Виявлення та затримання порушників кордону»: *проводити обшук – to conduct search, to carry out search;*
- «Процедури та юридичні наслідки правопорушень»: *заборонити в'їзд – to deny entry, to refuse entry.*

Своєю чергою, є низка ЛСГ, які повністю виключають синонімічні відношення. Тобто, явище синонімії є їм абсолютно не притаманним, бо вони позначають унікальні, єдині в своєму роді поняття. Здебільшого, вони є номенклатурними позначеннями, абрєвіатурами та акронімами. Сюди належать такі ЛСГ:

- «Організації, відомства та підрозділи, які займаються охороною кордонів»: *FRONTEX, EUBAM, IOM, ICAO, US Coast Guard* та інші;
- «Документи, які регламентують захист кордонів та суміжні поняття»: *the Schengen Borders code, ICAO guideline, Personnel Data Record, Enlisted Qualifications Manual, Personnel Security Manual* та інші;
- «Назви навчальних установ, які займаються підготовкою прикордонників»: *The Border Guard School of the State Border Guard Service of the Ministry of the Interior of Lithuania, the School for Basic and Further Training of Border Personnel, The Academy of the Police Force in Bratislava, The Police Academy of Slovenia* та інші;
- «Документи для перетину кордону»: *e-tickets, confirmation of presence of spouse, bio-date page* та інші;
- «Технічні засоби»: *technical means of vehicle recognition, the equipment for border surveillance, telecommunications equipment* та інші;

- «Транспортні засоби»: *armed federal vessel, revenue cutter, patrol boat* та інші;
- «Уніформа прикордонників»: *authorized liberty uniform, maternity uniform, Uniform Distribution Center, cap insignia* та інші;
- «Зброя, яку застосовують в процесі охорони кордону»: *gun, rocket, missile, torpedo, mine, bomb, bag gun, case gun, automatic gun* та інші;
- «Територіальний поділ кордону та види пунктів пропуску»: *border crossing point, land border, road BCP, railway BCP* та інші;
- «Типи та види прикордонної перевірки»: *checks of pedestrians, check of passenger vehicles, checks of busses, check of lorries, check of cargo, check of passenger trains* та інші.

Виокремлені синонімічні ТО ми покласифікували у лексико-граматичні класи, і кількісний розподіл представляємо на рис. 4.3.

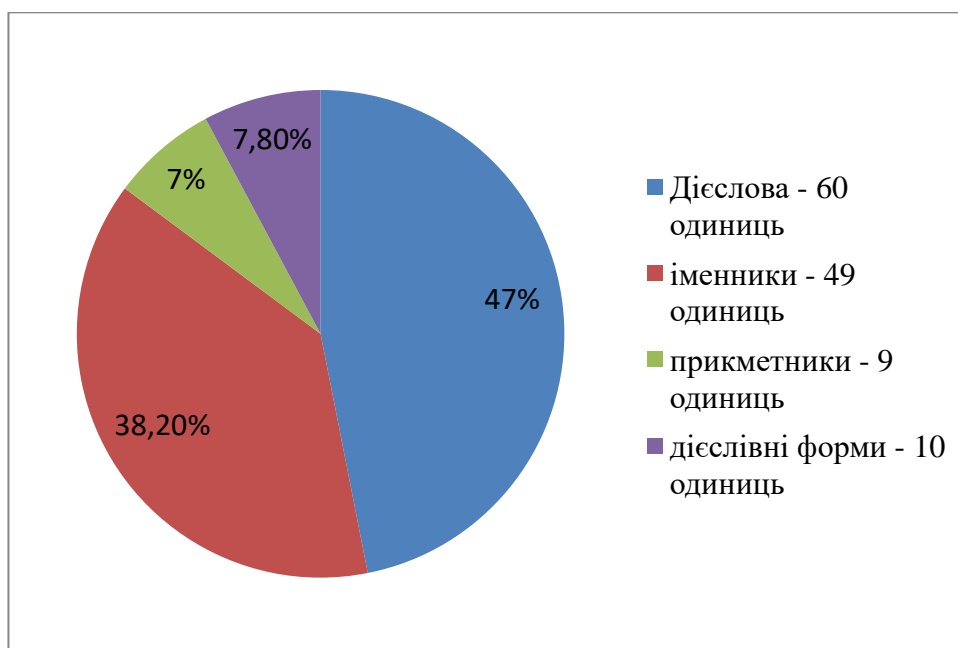

Рис. 4.3. Відсоткове відношення синонімічних ТО за частиномовною належністю

За морфологічним критерієм більшість синонімічних термінів є дієсловами (60 ТО, 47%), іменниками – 49 ТО (38,2%), дієслівними формами – 10 ТО (7,8%), прикметниками – 9 ТО (7%).

Проаналізувавши структуру синонімічних термінів у межах прикордонної терміносистеми, ми констатуємо той факт, що більшість синонімічних термінологічних одиниць є однокомпонентними термінами – 58 одиниць (51,3%). Двокомпонентних синонімів було виявлено 41 ТО (28,3%), трикомпонентних – 23 ТО (15%), а чотирикомпонентних – лише 6 ТО (5,3%). Отже, найпродуктивнішими серед синонімів є однокомпонентні терміни. Серед синонімічних прикордонних термінів композити вживаються 14 разів – як самостійно в якості однокомпонентних термінів (*service-connected / service-related*), так і у складі двокомпонентних (*separatist-controlled zones / rebel-controlled territory*), трикомпонентних (*to combat trans-border crime / to counter cross-border crime*) прикордонних термінів. Кількісні дані подаємо на рис. 4.4.

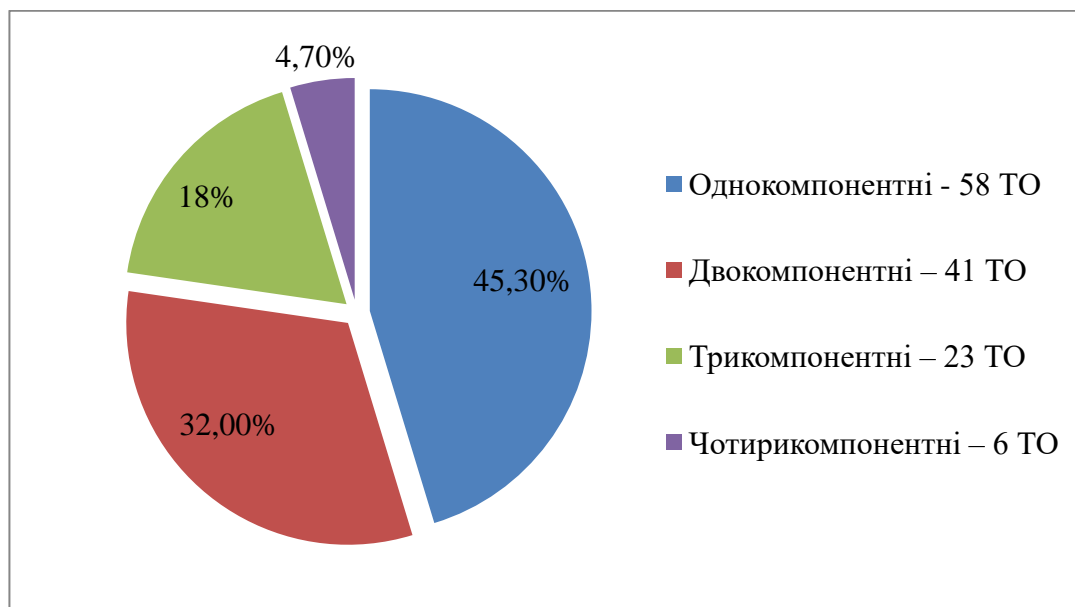

Рис 4.4. Відсоткове відношення синонімічних термінів за структурним критерієм

Як зазначає у своїй роботі М. Я. Саламаха, центральне слово в синонімічному ряді термінів є інваріантом. Такий термін-домінанта володіє

спільними семантичними ознаками, характерними для усього ряду. Інші терміни в синонімічному ряді, що називаються конститuentами, відрізняються від домінанти певними диференційними семантичними ознаками. Залежно від того, на якій відстані від терміна-домінанти розміщені синоніми з диференційними ознаками, розрізняємо *абсолютні синоніми*, які мають найменшу розбіжність семних ознак з домінантою і *відносні (часткові)*, які перебувають на периферії та найбільше відрізняються диференційними ознаками [176, с. 129].

Абсолютні синоніми виникають у результаті зіткнення запозичень, кальок та термінів, створених на основі власної мови і характеризуються повним збігом семного складу, що свідчить про відображення ідентичних семантичних особливостей [там само, с. 130]. *Абсолютні синоніми* відрізняються тим, що вони цілком тотожні за своїм семантичним складом і не вимагають контекстуальних умов. У багатьох лінгвістів абсолютні синоніми отримали різні назви: точні синоніми (Ю. Д. Апресян); повні синоніми, тотожні синоніми (С. Беренсан); стовідсоткові синоніми (М. М. Шанський); паралельні терміни (Л. А. Булаховський); дублети (Д. Лотте); лексичні дублети (О. С. Ахманова); синонімічні дублети (М. М. Степанова); термінологічні дублети (В. М. Молодець) [156, с. 130].

Абсолютні синоніми в прикордонній термінології англійської мови охоплюють більшість синонімічних рядів – 94 одиниці, 43 синонімічні ряди, які містять від 2 (*check/verification*) до 5 синонімів (*counterfeit/ fantasy/ forged/ fraudulent, falsified documents*). Як приклади абсолютних синонімів наведемо: *biometrical travel document/ biometric-based travel document, contraband/smuggling, people smuggling/ human trafficking/ trafficking in human beings, rebel-controlled/ rebel-held territory, to combat trans-border crime/ to counter cross-border crime* тощо.

Відносні синоніми – це синоніми, в яких виявлено тотожність окремих лексико-семантичних значень, тобто неповний збіг компонентного складу денотативних значень. До них належать терміни досліджуваної сфери, які мають одне і те ж саме семантичне ядро значення, але різні периферійні компоненти.

[176, с. 130]. Синонімічних ТО такого виду виявлено 34 (16 синонімічних рядів). Наприклад, *trans-border offence i trans-border crime* вважаємо синонімами, оскільки вони мають спільну сему «порушення закону», але у зазначених термінах є окремі диференційні ознаки, що зумовлюють різницю між ними, і, отже, неможливість взаємозаміни у всіх спеціальних контекстах, а також лексема «offence» має ширше семантичне значення. До цієї ж категорії належать такі синонімічні ряди: *risk assessment results/threat assessment results, to defend/to protect, transit area/transit route, validity/authenticity* тощо.

Факт переважання абсолютних синонімів кількісно над відносними пояснюємо тим, що прикордонна сфера є сферою правоохоронної діяльності і функціонування прикордонних термінологічних одиниць характеризується максимальною точністю номінації і виключає наявність чіткого емоційного забарвлення та відтінків значення термінологічних одиниць.

Отже, для прикордонної термінології притаманне явище синонімії (128 ТО, 9% від загальної кількості досліджуваних термінів прикордонної галузі), але це явище є непоширене, коли мова йде про нормативні документи та номенклатурні позначення, де явище синонімії може призвести до хибного тлумачення того чи іншого поняття охорони кордону. Водночас цей феномен є цілком допустимим в фахових текстах з прикордонної тематики, які мають описове спрямування. Синонімія є закономірним явищем для позначення спеціальних понять у галузі прикордоннології, яке дає змогу варіювати мовними засобами в межах цієї терміносистеми. Структурний аналіз синонімічних одиниць свідчить про те, що найпродуктивнішими є однокомпонентні синонімічні терміни. З морфологічної точки зору, більшість синонімів є дієсловами (47%), найменше виявлено прикметників (7%). За семантичним критерієм, 43 ряди абсолютних синонімів становлять переважну більшість термінологічних одиниць порівняно з 16 рядами відносних синонімів.

4.2.2. Антонімічні відношення

У нашій роботі ми погоджуємося з думкою Н. Л. Цимбал, що «антонімія не ускладнює терміносистему ... виявлення антонімічних відношень у термінолексичі допомагає систематизувати поняття, точніше визначити їх місце в терміносистемі, адже часто навіть пояснення через протилежне є ефективним способом доведення істини» [226, с. 192]. Терміни-антоніми мають визначені парадигматичні властивості: фронтальну протилежність і розширення за диференційною ознакою, тісно пов'язаною з її основною дефінітивною функцією [154, с. 186]. Р. І. Дудок зауважує, що антоніми-терміни пов'язані відношеннями протиставлення діаметрально протилежних ознак тотожної якості як основи семантичної опозиції [68, с. 71]. Англійській прикордонній термінології явище антонімії є також властивим. Антонімічні лексеми є способом вираження протилежних понять у досліджуваній термінології. Ми виокремили 50 випадків антонімічних відносин в межах терміносистеми прикордонної сфери (з них 47 – антонімічні пари, 3 – антонімічні ряди) загальною кількістю 107 ТО. Наприклад, термінологічне словосполучення *authentic travel documents* має п'ять антонімічних відповідників: *counterfeit travel documents*, *fantasy travel documents*, *forged travel documents*, *misappropriated documents* та *fraudulent travel documents*; *TC port of departure* має два антонімічних відповідники – *port of arrival*, *port of entry*; *TC to affix a visa* має також два антонімічні відповідники – *to annul visa*, *to revoke visa*. Проаналізувавши терміни-антоніми в англійській прикордонній термінології, ми диференціюємо їх за такими критеріями:

I. За структурою прикордонні терміни-антоніми поділяємо на:

1) однокомпонентні (11 антонімічних пар, 22 ТО, з них 7 – похідні): *entry* (в'їзд) – *exit* (виїзд), *admission* (пропуск) – *non-admission* (не пропуск), *valid* (дійсний) – *invalid* (недійсний) тощо.

2) терміни-словосполучення (39 антонімічних пар та рядів), з них:

- 27 пар двокомпонентних ТС: *blue border* (морський кордон) – *green border* (сухопутний кордон), *dry seal* (суха печатка) – *wet seal* (мокра печатка), *migrant child* (дитина мігрант) – *adult migrant* (мігрант дорослого віку) тощо.

- 11 пар та рядів трикомпонентних ТС: *admission to the state territory* (пропуск на державну територію) – *denial of entry* (відмова у в'їзді), *authentic travel documents* (справжні документи для перетину кордону) – *counterfeit documents, fantasy, forged, fraudulent* (підроблені або фальшиві документи), *to assess passengers verbally* (оцінювати пасажирів вербально) – *to assess passengers visually* (оцінювати пасажирів візуально).

- 1 антонімічна пара полікомпонентних ТС: *to stamp a travel document on exit* – *to stamp a travel document on entry*.

II. За подібністю кореневих морфем антонімічні пари поділяємо на:

1) Спільнокореневі терміни-антоніми (24 антонімічні пари): *corruption activity* (корупційна діяльність) – *anti-corruption activity* (антикорупційна діяльність), *direct evidence* (прямий доказ) – *indirect evidence* (непрямий доказ), *discriminatory profiling* (дискримінаційне профілювання) – *non-discriminatory profiling* (недискримінаційне профілювання) тощо. Спільнокореневі антоніми утворюють антонімічні пари з допомогою афіксації: з додаванням префіксів *anti-* (*anti-corruption, anti-smuggling*), *counter-* (*counter-smuggling*), *dis-* (*dishonorable*), *non-* (*non-admission, non-cooperative, non-image* та інші), *in-* (*indirect*), *il-* (*illegal*), *ir-* (*irregular*);

2) Різнокореневі терміни-антоніми (26 антонімічних пар): *entry allowed* (в'їзд дозволено) – *entry refused* (у в'їзді відмовлено), *civil* (цивільний) – *military* (військовий), *major crime* (серйозний злочин) – *minor crime* (незначний злочин).

III. За частиномовною належністю виділено такі антонімічні пари:

1) прикметникові – ті, які містять прикметники з протилежним значенням у складі ТС, або є одноосновними антонімами (21 ТО): *blue border* (морський кордон) – *green border* (сухопутний кордон), *national* (державний) – *international* (міжнародний), *regular* (правильний) – *irregular* (незаконний) тощо;

2) іменникові – ті, які є одноосновними антонімічними лексемами або містять іменники з протилежним значенням у складі ТС (18 ТО): *authenticity* (автентичність) – *fraud* (підробка), *admission to the state territory* (пропуск на державну територію) – *denial of entry* (відмова у в'їзді); *land border* (сухопутний кордон) – *sea border* (морський кордон) тощо;

3) дієслова та дієслівні форми (9 ТО): *to refuse entry* (відмовити у в'їзді) – *to permit the person to pass* (дозволити перетин кордону), *entry allowed* (дозвіл на в'їзд) – *entry refused* (у дозволі на в'їзд відмовлено), *counter-smuggling* (той, що стосується протидії корупції) – *smuggling* (корупція);

4) антоніми, які належать до інших частин мови (2 ТО): числівник *1d* (=one-dimension) *barcode* (одновимірний штрих код) – *2d* (=two-dimension) *barcode* (двовимірний штрих код) та прислівник *to assess passengers verbally* (оцінювати пасажирів вербально) – *to assess passengers visually* (оцінювати пасажирів візуально).

Л. О. Новіков пропонує класифікацію антонімів за семантичним критерієм [148]. За цією класифікацією антоніми поділяються на контрарні, комплементарні, векторні та контрадикторні. Послугуючись цією класифікацією робимо спостереження, що англійська прикордонна термінологія є неоднорідною за ступенем протилежності, і залежно від типу протилежності антонімічні пари поділяємо на такі класи:

1) терміни-антоніми, що виражають контрадикторну протилежність і утворюють пари, члени яких позначають полярно протилежні поняття та взаємовиключають один одного, тобто заперечення одного з них дає визначення іншого. Прикладами контрадикторної антонімії можуть слугувати пари спільнокореневих термінів [156, с. 140]. Таких антонімічних пар нами було виявлено 16: *direct evidence* (прямі докази) – *indirect evidence* (непрямі докази), *Schengen flights* (рейси в межах шенгенської зони) – *non-Schengen flights* (рейси поза межами шенгенської зони), *valid* (дійсний) – *invalid* (недійсний) тощо;

2) терміни-антоніми, які виражають контрарну протилежність і передбачають існування проміжного терміна. У контрарному зіставленні

утворюється антонімічний ряд, де лише крайні члени виражають антонімію, а середні вказують на збільшення чи зменшення якісної ознаки [там само, с. 140]. Такі термінологічні ряди не є типовими для досліджуваної терміносистеми, оскільки не було виявлено жодного антонімічного ряду, де б якась ознака була присутня у спадному чи висхідному порядку, але було виявлено 5 антонімічних пар і 3 антонімічні ряди, у яких прослідковується присутність спільної ознаки у певній мірі. Наприклад, *high-risk destination* (пункт призначення з високим ступенем ризику) – *lowest risk route* (маршрут з найнижчим ступенем ризику) є крайніми членами антонімічного ряду, які виражають ступінь ризикованості маршруту подорожі, а проміжний член (наприклад, *medium risk route*) у досліджуваних документах не був виявлений, але ми можемо пропустити існування проміжної ознаки (або ознак): *high-medium-low-lowest*. Прикладами антонімічних пар даного типу є: *1d barcode* – *2d barcode*, *first-line check* – *second-line check*, *high-endurance cutter* – *medium-endurance cutter* та *major crime* – *minor crime*.

3) терміни-антоніми, які виражають комплементарну протилежність і передбачають не взаємозаперечення, а додатковість (комплементарність), тобто складники таких пар не містять у собі будь-якої негативної ознаки, а лише нейтральну сутність. Комплементарна пара також не може бути розширена за рахунок проміжного компонента [там само, с. 141]. У досліджуваній терміносистемі прикладами комплементарних антонімів є 8 антонімічних пар: *automatic gun* (автоматичний пістолет) – *semiautomatic gun* (напівавтоматичний пістолет), *blue border* (морський кордон) – *green border* (сухопутний кордон), *country of habitual residence* (країна проживання) – *destination country* (країна призначення), *national* (державний) – *international* (міжнародний), *to assess passengers verbally* (оцінювати пасажирів вербально) – *to assess passengers visually* (оцінювати пасажирів візуально), *to travel for holiday purpose* (подорожувати з метою відпочинку) – *to travel for study purpose* (подорожувати з метою навчання).

4) терміни-антоніми, що виражають векторну протилежність різноспрямованих ознак, дій, властивостей [там само, с. 141]. До цієї групи належить 18 антонімічних пар: *authenticity* (автентичність) – *fraud* (підробка), *dry seal* (суха печатка) – *wet seal* (мокра печатка), *land border* (сухопутний кордон) – *sea border* (морський кордон) тощо.

Розглянемо графічне представлення відсоткового відношення видів антонімів за семантичним критерієм (рис. 4.5).

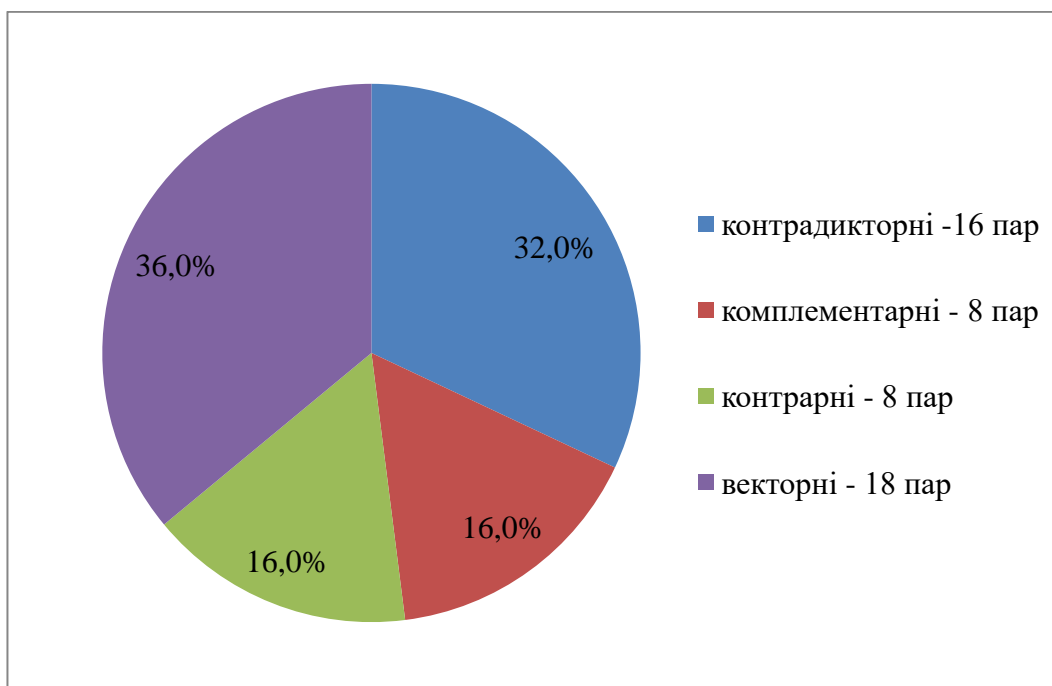

Рис. 4.5. Антонімічні пари англійських прикордонних ТО за типом протилежності

Дані діаграми вказують на те, що найчисельнішими в англійській прикордонній терміносистемі є антонімічні пари, які виражають векторні зв'язки (36%), а групи контрарних та комплементарних антонімів є однаково наповненими (по 16% відповідно).

Отже, явище антонімії в англійській прикордонній терміносистемі прослідковується рідше, ніж явище синонімії (50 антонімічних пар та рядів порівняно з 58 синонімічними рядами), що зумовлено специфікою функціонування термінологічних одиниць у англійській мові. Антонімія у

прикордонній терміносистемі виконує узагальнювальну та описову функцію, за допомогою якої дається вичерпна характеристика понять, явищ, процесів та особливостей прикордонної діяльності. Найбільша кількість антонімічних ТО є двокомпонентними термінами-словосполученнями (54%). Наявність антонімічно-синонімічних відношень в аналізованій терміносистемі зафіксовано у спільнокореневих (24 пари, 48%) і різнокореневих (26 пар, 52%) антонімічних рядах. За морфологічним критерієм переважають ад'єктивні антонімічні пари (42%), найменше виявлено прислівників і числівників (по 1 ТО). Терміни-антоніми контрадикторного та векторного типу представлені значно більше, ніж комплементарні та контрарні.

4.3. Шляхи поповнення лексичного складу англійської прикордонної терміносистеми

Міжмовні контакти відіграють важливе значення в розвитку будь-якої мови, оскільки вони стимулюють її розвиток, сприяють збагаченню словникового складу та актуалізують життєву практику суспільства. Термінологія є найбільш динамічним складником лексичної системи мови, що характеризується постійним розвитком, важливим чинником якого, поряд із дією внутрішньомовних тенденцій, є лексичний вплив інших мов [131].

У англійській мові, як і в будь-якій іншій, окрім внутрішніх джерел збагачення лексикону (семантичний, синтаксичний і морфологічний способи), існують зовнішні чинники збагачення лексики – *запозичення* іншомовних слів.

Проблема мовних контактів під впливом політичних та культурних чинників посідає важливе місце в сучасному мовознавстві, саме тому запозиченням різних періодів, зокрема їхній семантичній адаптації та класифікації, присвячено чимало праць у українській лінгвістиці (Л. М. Архипенко [13], Ю. А. Жлуктенко [73], С. В. Семчинський [185], В. В. Шило [235, с. 203-206]). Однак етимологічний склад англійської прикордонної терміносистеми наразі все ще потребує системного дослідження.

Більшість мовознавців схиляються до думки, що запозичення – процес переміщення (переходу) різних елементів з однієї мови в іншу. Термін «запозичення» означає процес надходження та засвоєння іншомовних слів внаслідок різних соціальних причин, а саме: війни, торгівлі, подорожей, технічного співробітництва, культурних зв'язків тощо. Запозичені лексичні одиниці становлять майже 70% словникового складу англійської мови [149].

За визначенням О. В. Овадюк, запозичення – це процес, у результаті якого в мові з'являється і закріплюється певний іншомовний елемент. Це невід'ємний складник функціонування та історичної зміни мови, одне з основних джерел поповнення словникового запасу; також це повноцінний елемент мови, що є частиною її лексичного багатства, служить джерелом нових коренів і словотворчих елементів [там само, с. 207-212].

На думку Аїно Ніклас-Салмінен, особливістю запозичень як одного із важливих джерел збагачення лексики на противагу іншим способам словотворення є те, що вони сприяють виникненню нових основних лексичних одиниць у мові-реципієнті, не вдаючись до вже наявних у ній словотворчих елементів [цитата за 214].

Для комплексного дослідження терміносистеми будь-якої галузі необхідно визначити ступінь впливу на її лексичний склад інших мов. Саме це дає можливість об'єктивно оцінити рівень доцільності й необхідності використання конкретних запозичених одиниць для потреб термінологічної номінації. Процес лексичного запозичення супроводжується суттєвими змінами у значеннях окремих лексико-семантичних варіантів слів, у їх кількості та взаємних зв'язках [84, с. 38], трактується як єдиний діалектичний процес, у якому перетинаються дві різні мовні системи, що охоплює при цьому різні рівні мови: фонологічний, морфологічний, синтаксичний, лексико-семантичний.

Прикордонна терміносистема характеризується наявністю великої кількості запозичених лексем та основ. Прикордонна галузь є відносно новою галуззю знань і для номінації більшості прикордонних понять використовують наявні в мові лексичні ресурси, зокрема – запозичення.

У результаті здійсненого етимологічного аналізу виявлено, що частина ТО прикордонної сфери походить із староанглійської, фризької, німецької, голландської та данської мови (*ban, boat, handle, excise, smuggler, stamp*). У нашому дослідженні ми детально вивчили запозичення з латинської, грецької, французької, італійської та іспанської мов. Загальна кількість запозичених ТО – 682 одиниці.

Виявилося що, найбільше прикордонних термінологічних одиниць походить зі старофранцузької мови, яка, своєю чергою, запозичила більшість лексем та твірних лексем із латинської мови. Кількість французьких запозичень у англійській прикордонній терміносистемі є значно більшою за кількість запозичень із латинської мови, що пояснюється історичними умовами, коли довгий час французька мова використовувалася як офіційно-ділова. Таких термінів – 249 (*academy, aid, air, assignment, civilian, command, crime, detention, examine* та інші).

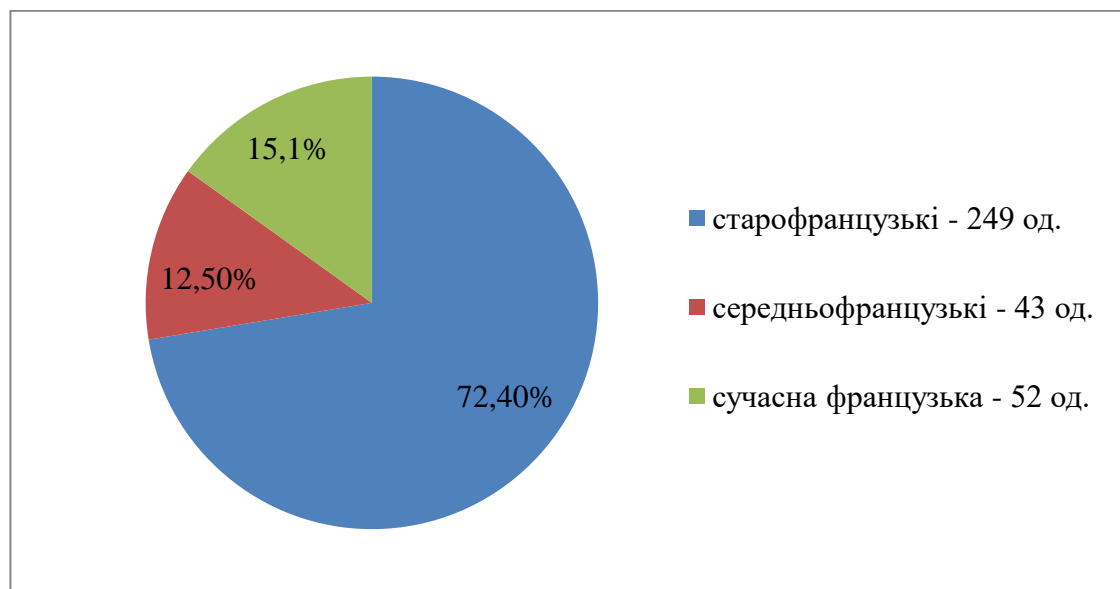

Рис. 4.6. Відсоткове відношення французьких запозичень в англійській прикордонній терміносистемі (за історичним критерієм)

43 терміни були запозичені зі середньофранцузької мови (*cooperation, deportation, function, identity, intervention* та інші). Найпізніше були запозичені

сучасні французькі одиниці. Їх було виявлено 52 (*immigrant, military, surveillance, terrorism, visa* та інші). Більшість запозичених французьких лексичних одиниць утворилися на основі латинізмів. У науковій літературі під «латинізмами» традиційно розуміють слова, їх окремі значення, вислови, морфемі тощо, запозичені з латинської мови або утворені за їх зразком [172, с. 192]. Отже, більшість таких запозичень визначаються як опосередковані, тобто потрапили до французької мови з латинської та асимілювалися в ній. Результати етимологічного аналізу представлені на рис. 4.6.

На протипагу латинським лексемам, які асимілювалися у французькій мові, а на пізнішому етапі увійшли в англійську мову, існують і суто латинські терміни (113 одиниць). Вони були запозичені безпосередньо з латинської, асимілювалися в англійську мову, а пізніше набули нових відтінків значення, увійшовши у прикордонну терміносистему (*extra, indicia, lamina, minor, motor, result, status, sector* та інші). З грецької мови було запозичено 23 терміни, тобто значно менше, ніж з латинської та французької (*asylum, crisis, ethnic, pyro, unit* та інші). Три терміни було запозичено із італійської мови (*intaglio, manage, risk*), 2 – з іспанської (*cargo, squawk*). Відсоткове співвідношення видів запозичення представлено в діаграмі на рис. 4.7.

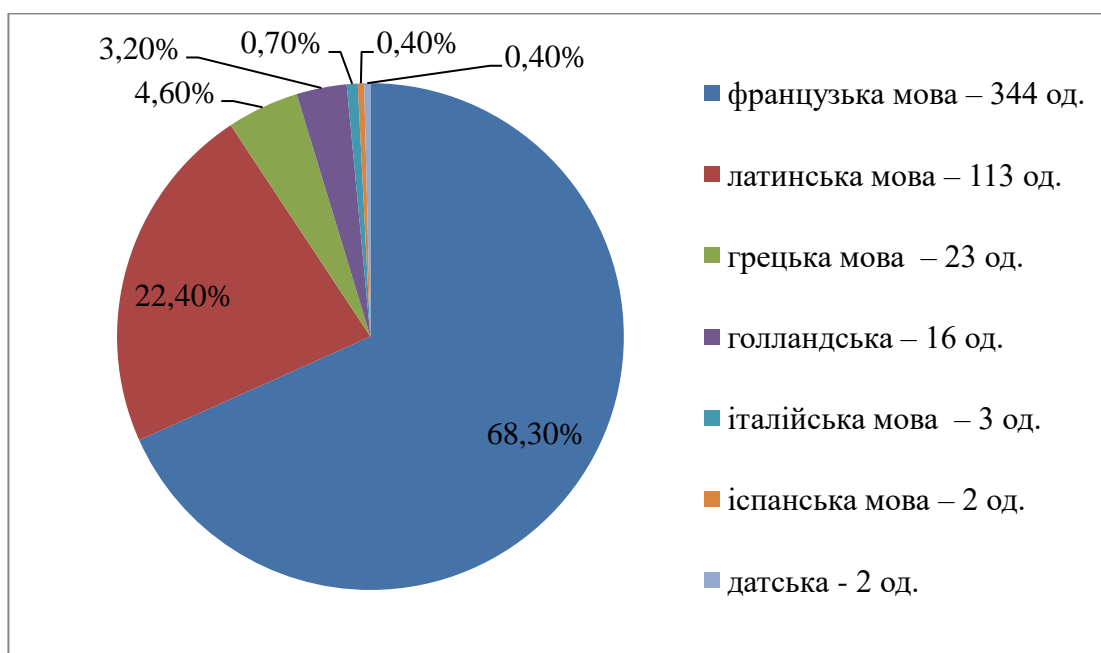

Рис. 4.7. Етимологія запозичених прикордонних термінів

Проаналізувавши твірні основи, від яких було утворено 187 термінів, ми дійшли висновку, що більшість основ запозичені із старофранцузької мови – 99 ЛО (*authorized* – old French “authorize” + ed, *endorsement* – old french “endosser” + ment, *non-declaration* – non + Old French, Latin “declaration, *operational* – Old French, Latin “operation” + al, *seizure* – Old French, Latin “seisir” + ur) та середньофранцузької – 16 одиниць (*interviewing* - Middle French “entrevue” + ing, *irrelevant* – ir + Middle French, Latin “relevant”, *racist* - Middle French, Latin “race” + ist, *machinist* – Middle French, Latin “machine” + ist, *suspected* – Middle French, Latin “suspecter” + ed). 45 твірних основ є латинського походження (*cooperative* – Latin “cooperat” + ive, *ethnicity* (1953) – Latin “ethnic” + ity, *immigration* – Latin “immigratus” + tion, *misconduct* – mis+Latin “conduct”, *motoric* – Latin “motor”+ic), 11 – грецького (*automatic* – old Greek “automatos” + ic, *basic* – old Greek “basis”+ic, *cyborg* – Greek “cybernetic” + ”organism”, *optical* - Greek “optikus” + al, *technical* – Greek “tekhnikos” + al). Італійських основ виявлено 6 (*de-escalation* – de + Italian “scalata” + tion, *management* – Italian “maneggiare” + ment, *profiling* – Italian “profilo” + ing, *trafficker* – Italian, Latin “trafique” + er). Поруч з основами, досить частими є випадки запозичення афіксів: з латинської – *inter-* (*interdiction*), *non-* (*non-admission*), *dis-* (*discharge*), *intra-* (*intra-area*), *trans-* (*trans-border*), *de-* (*deportation*), *multi-* (*multimission*), *sub-* (*subsidiary*); з французької – *en-* (*enforce*), *tres-* (*trespasser*); з грецької – *off* (*off-set*). Розглянемо графічне представлення відсоткового відношення твірних основ в англійській прикордонній термінології. Кількісний розподіл твірних основ за етимологічної ознакою подаємо на рис. 4.8.

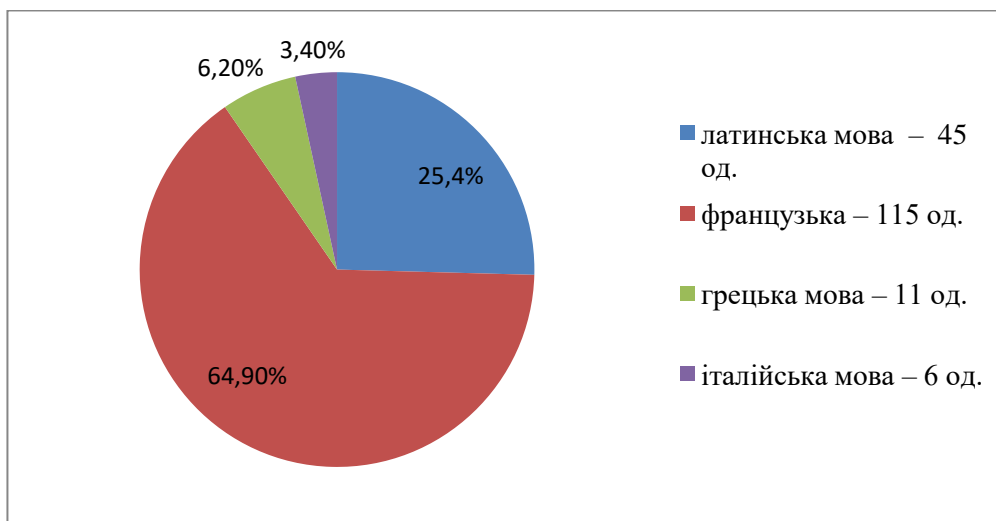

Рис. 4.8. Етимологія твірних основ англійських прикордонних термінів

На особливу увагу заслуговує той факт, що певні термінологічні одиниці утворені відносно недавно і нам вдалося відслідкувати рік їхньої появи в англійській мові:

- *detainee* (1914) – французька лексема латинського походження “*detain*” + суфікс *ee*;
- *discriminatory* (1954) – латинське запозичення “*discriminatus*” + *ory*;
- *documentary* (1921) – французьке запозичення;
- *ethnicity* (1953) – латинське запозичення “*ethnic*” + суфікс *ity*;
- *laser* (1960) – лексема латинського походження;
- *mobile* (1927) – французьке запозичення;
- *non-discriminatory* (1954) – префікс *non* + латинська основа “*discriminare*” + суфікс *ory*;
- *processor* (1957) – латинська лексема “*proces*” + суфікс *or*;
- *racist* (1932) – французька лексема латинського походження “*race*” + суфікс *ist*;
- *radar* (1950) – латинське запозичення, від “*radius*” + суфікс *or*;
- *retro* (1974) – французьке запозичення;
- *sabotage* (1907) – французьке запозичення;
- *terrorist* (1944) – французьке запозичення.

Поява вищезгаданих неологізмів пов'язана з тим фактом, що 20 століття було століттям швидкого економічного та науково-технічного розвитку, і саме тому виникала потреба номінувати нові поняття, які з'являлися у мові (*laser, processor, mobile, radar*). Певні лексеми виникли в контексті міжнародних конфліктів (*terrorist, racist, sabotage*) та стрімкого розвитку міжнародних відносин та глобалізації (*ethnicity, discriminatory, documentary*).

Отже, запозичення становлять один із продуктивних способів розширення та збагачення словникового складу мови, зокрема її термінологічних підсистем.

Інтернаціоналізми є особливим пластом запозиченої лексики. Поповнення термінологічних словників інтернаціоналізмами є цілком закономірним процесом у контексті світової інтеграції та глобалізації.

Чітких критеріїв визначення поняття інтернаціоналізм, на жаль, немає, і тому різні науковці тлумачать його по-різному. Наукове визначення поняття лексичного інтернаціоналізму намагався дати І. К. Белодеда, стверджуючи, що інтернаціоналізмами у мовознавстві слід називати особливо важливі форми лексичної спільності, які є міжмовною синхронічною категорією, що має прояв лише при зіткненні або зіставленні мов [17, с. 13]. На думку більшості науковців, інтернаціоналізми мають міжнаціональний характер вживання (їх не можна уналежнювати до слів рідної мови), однакові за значенням та аналогічні за вимовою як мінімум у трьох неспоріднених мовах. При цьому вони не обов'язково мають характер запозичень (вони виходять за межі запозичень), бо багато слів рідної мови стали інтернаціоналізмами [96, с. 144-145].

Т. Р. Кияк наголошує, що інтернаціоналізм відрізняється від простого запозичення тим, що будь-який елемент може називатися інтернаціональним тільки тоді, коли він існує принаймні у трьох неспоріднених мовах. Якщо такої умови нема, тоді нема підстав називати таке запозичення інтернаціоналізмом. У такому разі то є звичайне запозичення на національному рівні. З іншого боку, інтернаціональною може бути не лише зовнішня, але й внутрішня форма [60, с. 120].

М. В. Хайрулін зауважує, що інтернаціоналізмами є загальні елементи декількох світових мов, засвоєних завдяки генетичній спільності або взаємним культурним впливам. Інтернаціоналізми мають у результаті взаємовпливів або випадкових збігів зовні подібну форму й деякі однакові значення в різних мовах [218, с. 61].

В. В. Михайленко стверджує, що «інтернаціоналізми, інтернаціональна лексика – слова, які виражають поняття міжнародного значення та існують у багатьох мовах світу (споріднених і неспоріднених), зберігаючи близьке або спільне значення й фонетико-морфологічну будову» [142, с. 38-39].

В. І. Пілецький у своєму дослідженні зазначає, що інтернаціоналізмами зазвичай називають спільні слова або словосполучення у близьких за походженням або географічним розташуванням мовах [158, с. 428].

Одним із найбільш повним на сьогодні є визначення інтернаціоналізмів А. Е. Рицарєвої: «під інтернаціоналізмами розуміються лексичні одиниці, що функціонують у декількох (не менш ніж у трьох) світових мовах, близькі за звуковою, графічною і семантичною формою, що є наслідком мовного контакту, що й виражають загальні для багатьох культур поняття з галузей науки, техніки, бізнесу, політики, мистецтва, засобів комунікації» [173, с. 9]. У своєму визначенні вона розкриває саму суть явища інтернаціоналізмів, причини їх виникнення та функції у лексиці мов.

На підставі цих тлумачень можна зробити висновок про те, що основною ознакою у визначенні інтернаціоналізмів вважається його функціонування у декількох мовах та спільність зовнішньої форми й семантики.

Інтернаціоналізми в мові науки відображають тенденції міжнародної співпраці, об'єднання зусиль вчених і фахівців з метою високоефективного обміну досвідом і професійного спілкування. З одного боку, інтернаціоналізм важче сприймається і розуміється, але, з іншого, його стислість, відносна точність і міжнародна популярність створюють перевагу у спілкуванні [95, с. 77].

У нашій роботі інтернаціоналізмами трактуємо ті ТО (переважно французького, грецького та латинського походження), які увійшли в англійську

мову поряд з іншими світовими мовами, а також власне англійські лексеми, які є широко вживаними у трьох і більше мовах. У ХХ столітті роль англійської мови у процесі глобалізації значно зросла. Це зумовило різке зростання кількості англійських термінів-запозичень у різних світових мовах, особливо – у споріднених з англійською (німецькою, датською, голландською).

Методом суцільної вибірки ми виявили 251 інтернаціональну ТО у прикордонній термінології (38,6% запозичених лексичних одиниць). Серед інтернаціоналізмів більшість іменників (158 ТО), прикметників було виявлено 77, дієслів – 14, прислівників – лише 2.

Інтернаціоналізми, які застосовуються у прикордонній сфері, позначають:

- професії або рід діяльності: *admiral, officer, cadet* та інші;
- абстрактні поняття, які описують діяльність: *communication, cooperation, examination* та інші;
- поняття фізики та інженерії: *machine, laser, chip* та інші;
- характеристики чи ознаки явищ та предметів: *criminal, electronic, visual* та інші;
- опис діяльності прикордонників: *identify, integrate, register* та інші;
- назви видів протиправної діяльності: *contraband, corruption, terrorism* та інші;
- речовини: *alcohol, narcotics, gas*;
- навчальні заклади: *academy, college*;
- прилади та інструменти: *instrument, motor, navigator*;
- зброю: *bomb, pistol, revolver*;
- транспортні засоби: *helicopter*;
- інші поняття: *agent, cigarette, transport*.

Констатуємо, що інтернаціональна лексика належать до окремого шару англійської прикордонної лексики. Інтернаціональні ТО частково мають характер іншомовних запозичень, але за спектром свого функціонування та вживання виходять за рамки цього визначення.

Будь-якій терміносистемі властиві новоутворення і прикордонна терміносистема не є винятком.

Необхідність визначити і систематизувати колосальний потік новоутворень і їх значень зумовила становлення самостійної галузі в лексикології – неології, яка розуміється як наука про неологізми, тобто такого пласту лексики, який характеризується «конотацією новизни» [238]. Проблемою неології займалися такі українські вчені, як Ю. А. Зацний [77; 78], Ю. О. Жлуктенко [73], Е. Ф. Скороходько [190], І. В. Андрусак [5], Л. С. Янишина [239], Ж. В. Колоїз [101], О. М. Головка [50], О. І. Дзюбіна [64] зарубіжні вчені В. Г. Гак [37], О. Д. Мешков [141], Є. С. Кубрякова [118], В. Н. Телія [204], Г. Рондо (G. Rondeau) [297], А. Рей [296] та інші.

Іспанська лінгвіст Тереза Кабре аргументує появу неологізмів так: «Відсутність певної теми в комунікації чи спеціалізованому тексті – це «лакуна» в термінології, і якщо її виявляє термінолог, то саме він має заповнити її неологізмом» [270, с. 116].

Французький лексикограф Ален Рей дав ретельне теоретичне обґрунтування процесу лексичної неології і заклав теоретичні основи для систематичного лексикологічного і термінологічного дослідження в цій сфері. Рей визначив соціальні та прагматичні аспекти лінгвістичної неології. Неологізм як лінгвістичне явище має розглядатися в різних аспектах: часовому (синхронічний), географічному, соціальному і комунікативному. За визначенням А. Рея, неологізм – це «одинаця словникового складу, слово, елемент слова або фраза, значення якої передбачає ефективне функціонування в специфічній моделі комунікації і яка не мала ні матеріальної форми, ані лінгвістичної форми на попередньому щаблі розвитку словникового складу мови» [296, с. 97].

Український лінгвіст Ю. А. Зацний присвятив свої чисельні праці неології англійської мови. Дослідник наголошує, що «...збагачення новими за формою та змістом інноваціями, тобто лексичними неологізмами, на сучасному етапі розвитку англійської мови відбувається в ній майже винятково шляхом

словотвору, причому значна частина вихідних “будівельних” елементів (кореневих основ, афіксів) у свій час була запозичена з інших мов» [76, с.162].

В сучасному мовознавстві має місце класифікація за структурно-семантичними параметрами, згідно якої неологізми поділяють на «неоверби» - нові лексичні одиниці; «неофрази» - нові фразеологічні одиниці; «неоморфи» - одиниці, які отримали нову форму, але зберегли старий зміст; «неосеми» - нові лексико-семантичні варіанти існуючих мовних одиниць [50].

На нашу думку, детального трактування потребує різниця між неологізмами та okazіоналізмами, а також неологізмами та неонімами. Згідно зі словником лінгвістичних термінів, неологізм – «це слово або мовний зворот, створене на позначення нового предмета чи вираження нового поняття» [40, с. 151], а okazіоналізм – це «слово, утворене за непродуктивною моделлю, вживане лише в умовах певного контексту» [там само, с. 165]. О. А. Семенюк зауважує, що у сучасному мовознавстві існує проблема розрізнення неологізмів та okazіоналізмів. Даючи визначення неологізмів, деякі мовознавці поділяють їх на загальнономвні неологізми – це слова, а також їхні окремі значення, сполучення слів чи вислови, які або з'явилися в мові на певному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями, та на неологізми-okазіоналізми (індивідуально-авторські), які були вжиті тільки в якомусь тексті, ситуації спілкування чи в мові певного автора [184, с. 105].

Ж. В. Колоїз визначає неологізм «як матеріальний репрезентант, що характеризується нульовим або мінімальним рівнем адаптації в «мовному просторі» і, відповідно, нульовим або мінімальним ступенем відтворюваності в комунікативному просторі». Дослідниця виключає урахування розрізнення «неологізм / okazіоналізм», оскільки нові слова із нульовим ступенем відтворюваності є окремими випадками вживання, обмеженими комунікативним простором, причому деякі з них можуть увійти до загального вжитку [101, с. 8]. Частково погоджуючись з думкою дослідниці, ми вважаємо, що кожен неологізм проходить початкову стадію свого існування як okazіональне слово, а вже потім закріплюється або не закріплюється в мові.

Українські лінгвісти звертають увагу на потребу розмежувань неологізмів та неонімів. Е. Ф. Скороходько визначає неонім як слово чи словосполуку, яку сконструював автор тексту, щоб дати назву щойно запропонованому поняттю [188]. Неонім як назва щойно введеного поняття переважно супроводжується в тексті дефініцією, проте, на відміну від власне терміна, він не є усталеною мовною одиницею і вживається лише автором тексту. Неонім – це ім'я поняття, яке на час його появи ще не відоме науковій громадськості. Натомість термін – ім'я поняття, яке вже використовується низкою авторів. На цій підставі неоніми протиставляються як давно вживаним термінам, так і неологізмам [189].

Ю. В. Коржаєва при визначенні поняття новий термін опирається на концепт неоніма (концепт канадського лінгвіста Г. Рондо, трактується як термінологічний неологізм), вказуючи на те, що новим є термін що входить до професійного мовлення в результаті відкриття нового концепту, який функціонує в науковому середовищі й згодом потребує свідомої номінації [105].

У поглядах Г. Рондо відмінність неологізму (нового слова) та неоніма (термінологічного неологізму) у фіксуванні етапу життя: для першого – він завершується фіксацією в словниках, а для другого цього не достатньо, бо він має бути перевірений шляхом додаткового звертання до найсвіжішої науково-технічної документації та до висновків експертів [там само].

На відміну від неологізмів загальноживаної мови, неоніми мають низку специфічних ознак, зумовлених особливостями терміна: систематичністю, фіксованістю змісту в межах певної терміносистеми на даний період розвитку тієї чи іншої сфери знання; прогнозованим характером появи (новий термін виникає в результаті завершеного дослідження); відсутністю експресивно-стилістичних нашарувань і, зазвичай, полілексемною структурою на початковому етапі свого існування [там само, с. 68].

Г. Рондо протиставляє неоніми неологізмам як за зовнішньою, так і за функціональною ознаками: нові лексичні одиниці, утворені за синтагматичним способом, часто є довгими багатокомпонентними утвореннями, які не завжди підлягають скороченню. Він пропонує «неонімічні критерії», за якими

визначають «етапи життя» неологізму vs неоніма: етап новизни, етап закріплення у вживанні та етап старіння. Етап новизни визначається за суб'єктивним критерієм, який автор пропонує назвати «колективним відчуттям тих, хто говорить». Звідси, функціональна відмінність неоніму від неологізму: в першому випадку виникає необхідність у погляді спеціалістів певної галузі знань, а не простих носіїв мови [там само].

Зважаючи на сутність поняття неоніму, ми не можемо стверджувати, що всі новотвори прикордонної сфери належать до цієї категорії. Проте, новотвір прикордонної сфери ототожнюємо з неонімом за такими ознаками:

- неонім сконструював автор тексту, щоб дати назву щойно запропонованому поняттю (наприклад, Адам Свейн у своїй статті називає повстанців, який підтримує Росія, «Russian-backed insurgents» [309]);
- на відміну від власне терміна, він не є усталеною мовною одиницею (наприклад, «rebel-held east» – не є постійним словесним комплексом, а синтаксичною сполукою, утвореною «вільним» типом підрядного зв'язку і використовується лише для позначення конфлікту на Сході України; лексема *east* у цій синтаксичній структурі може замінюватися залежно від контексту на *area* та *territory*);
- це ім'я поняття, яке на час його появи ще не відоме науковій громадськості («Joint Forces Operation» (Операція Об'єднаних Сил) – поняття, яке позначає комплекс військових і спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України і датується 30 квітнем 2018 року; отже, виникла потреба номінувати поняття, досі не відоме українській і світовій спільноті).

Позначення неологізмів, яке до недавнього часу визначалось загальним (родовим) терміном для позначення всіх типів нової лексики, перестає задовільняти деяких вчених, тому сучасні дослідники все частіше звертаються до поняття «інновація», що розуміється як «новоутворення, нововведення, будь-яке лексико-семантичне нововведення» (зокрема, О. І. Дзюбіна [64],

В. В. Погонєць [159]). У сучасній неології очевидною стала необхідність конкретизувати обсяг поняття «інновація». «Даним родовим поняттям охоплюється арсенал видових понять, пов'язаних з процесом словникового поповнення мови» [53].

У нашій роботі ми розглядаємо інновації, які виникли у прикордонній терміносистемі у зв'язку зі збройним конфліктом на Сході України. Ю. А. Зацний та А. Б. Семенчук у своїй монографії «Антитерористична боротьба і поповнення словникового складу сучасної англійської мови» розглядають лексико-фразеологічні, семантичні і словотворчі інновації англійської мови, що відбивають проблему тероризму і пов'язану з ним антитерористичну боротьбу. Дослідженням новотворів, які виникли у зв'язку з військовими подіями та антитерористичною діяльністю, займалися також В. В. Погонєць [159], В. Г. Черемська та В. Г. Сухенко [230]. О. А. Семенюк називає новотвори в період соціальних перетворень «неологізмами на годину» - це – «слово або вираз – з'являються разом із явищем, функціонують у мовленні впродовж короткого терміну, а згодом зникають, не потрапивши до словників» [184, с. 3]. В контексті проведення Операції об'єднаних сил (ООС) (раніше – антитерористичної операції (АТО) на сході України та інших суспільно-політичних подій у житті держави з'являється велика кількість понять і, відповідно, потреба їх номінувати, не лише в українській мові (*кіборг, найманець, непідконтрольна територія*), а й у мовах, якими висвітлюються ці події в зарубіжних та українських засобах масової інформації (*cyborg, Russian mercenary, separatist-controlled zones* тощо). Інтерес світової спільноти прикутий до подій в зоні АТО та інших суспільно-політичних подій в житті нашої держави, тому виникає необхідність максимально точно, влучно, адекватно та стисло передати те чи інше поняття.

Активний розвиток традиційних ЗМІ (радіо, телебачення, преси), поява і широке поширення інтернет-комунікації призвели до створення особливого медіасередовища, єдиного інформаційного простору, реалізованого на базі великого числа медіапотоків. Сучасні тенденції розвитку ЗМІ, безсумнівно, відбулися на процесах освіти й поширенні мовних новоутворень, особливості їх

вживання у мовленні, характер і динаміку мовних процесів у сучасній англomовній пресі. Значний обсяг виникнення лексичних новоутворень доводиться сьогодні на сферу засобів масової комунікації [238, с. 166]. Українські та зарубіжні журналісти не залишаються осторонь трагічних подій, пов'язаних з гібридною війною на сході України, а вчені, своєю чергою, досліджують особливості впливу суспільно-політичних подій на мову.

Проаналізувавши українські та зарубіжні газети («The New-York Times», «The Spectator», «Kyivpost», «Волинь Post», «Волинські новини») та інтернет-ресурси (Ukraine Today, Ukraine Crisis Media Center, Informator, Ukr.Media, Інформаційне агентство «Уніан», sensor.net, «Урядовий портал», EuromaidanPress, офіційний сайт Міністерства Оборони України, офіційний сайт СБУ, офіційний сайт ДПСУ) за 2014-2019 рр., було виявлено низку новотворів військової та прикордонної сфери, що виникли за час Операції об'єднаних сил (Joint Forces Operation) та Антитерористичної операції (Antiterrorist Operation) на території нашої країни.

Проаналізувавши новотвори, пов'язані із проведенням військової операції на сході України, та прикордонні інновації зокрема, які вживаються в повідомленнях ЗМІ, ми дійшли висновку, що більшість джерел схиляються до уніфікованого використання військових, правоохоронних та прикордонних ТО.

Розглядаючи дію механізму аналогії як універсального механізму, що значною мірою регулює систему словотвору і, тим самим, в сучасних умовах функціонування англійської мови, коли вона збагачує і оновлює свій словниковий склад майже виключно за рахунок історично сформованих власних ресурсів, можна констатувати, що і весь розвиток лексико-семантичної системи цієї мови залежить від дії зазначеного універсального механізму [76, с. 162]. Прикладами аналогій у нашій роботі є неонім «separatist-controlled», за зразком раніше створеної одиниці «state-controlled». Шляхом аналогічного словотвору, як демонструють і наведені приклади, виникають нові одиниці, що знаходяться у синонімічно-антонімічних або «тематичних» парадигматичних відносинах зі словом-моделлю. У засобах масової інформації також широко вживається

поняття «зони, контрольовані сепаратистами», яке перекладається як «separatist-controlled territories», «separatist-controlled region» або «rebel-controlled territory» чи «rebel-held territory». Всі вони є антонімами до «state-controlled». Наведемо наступні приклади інформаційних повідомлень та статей: International Crisis Group «Kyiv should re-forge economic ties across the front line, including by expanding access to pensions for those in separatist-controlled territories and searching for ways to stimulate cross-line trade» [323], американський журнал National Geographic «The Kremlin has expressed concern that the Ukrainian military might try to re-take the Russian separatist-controlled regions in the east» [328], інформаційне агентство Reuters «Russia to ramp up support for Ukraine's rebel-held east» [325], інтернет-ресурс Daily Sabah «Rebel-held region in eastern Ukraine plans to hold new referendum» [324].

У зв'язку з прихованим характером намірів агресора, війна на сході України характеризується як гібридна. Інтернет-сервер «Вікіпедія» визначає гібридну війну як війну, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною [46]. Аналогічне поняття існує в англійській мові – «hybrid war». Його використовують українські та зарубіжні ЗМІ («Science Daily»), а також використовується на офіційному сайті НАТО при висвітленні подій в зоні АТО на сході України.

Поняття «кіборг» (незламний духом захисник Донецького аеропорту) передається шляхом дослівного перекладу – «cyborg», що спостерігається, наприклад, у таких джерелах, як Unian («АТО 'cyborg' to work for Anti-Corruption Prosecutor's Office») [312] та censor.net («Cyborg Ihor Branovytskyi, killed publically by terrorist Motorola, buried in Kyiv») [317]. О. С. Черемська також розглядає появу цього поняття, і зазначає, що «Військові дії на Сході України ознаменували появу таких понять, як кіборг (скорочення від біологічного наукового терміна «кібернетичний організм», що у фантастиці позначає напівлюдину-напівмашину; почало активно вживатися після 2014 р. на

позначення воїна – учасника боїв за Донецький аеропорт, семантично пов'язано зі стійкістю, нездоланністю українських захисників)» [230, с. 242].

Існує декілька варіантів передачі поняття «повстанці, яким допомагає Росія». Наприклад, джерело the Conversation використовує варіант «Russian-backed insurgents»: «Russian-backed insurgents put Ukraine advance on hold – and wait for the West's next move» [327]. Аналогічний варіант використовують і інші ЗМІ: друковане видання Kyivpost «Adam Swain: Russian-backed insurgents put Ukraine advance on hold» [309], телевізійний канал 112 - «Russian-backed insurgents continue using heavy-caliber weapons banned under Minsk peace deal» [318]. Агенція UNIAN використовує також синонімічне словосполучення «Russian-led forces» [319], Kyivpost - «Russia-occupation forces» [326]. Для позначення цієї ж категорії використовується термін «сепаратист» в українській мові, який є інтернаціональною лексичною одиницею, що використовується англійськими ЗМІ: американський журнал National Geographic «A buildup of Russian troops on Ukraine's border raises fears that the simmering separatist conflict may flare into outright war between the two countries» [328], британська телерадіокомпанія BBC «A top Russian official has warned that Moscow could intervene to help Russian-speaking residents in eastern Ukraine if Ukraine launches an all-out assault on separatists there» [330].

Поняття «Антитерористична операція» відображається в закордонних та українських ЗМІ як «Anti-Terrorist operation» та має високі комбінаторні здібності, поєднуючись з іменниками та будучи в ролі означення: *the ATO Staff*, *the ATO area* [315], [310]. На зміну цьому поняттю у 2018 році було введено поняття Операція Об'єднаних Сил (*Joint Forces Operation*).

Стосовно прикордонної діяльності в умовах гібридної війни закономірним є поява певних термінологічних одиниць для позначення понять, які виникли в контексті проведення АТО та ООС. Наприклад, *бойова оперативна комендатура* позначається терміном «operative combat border command», який повністю передає семантику цього поняття. Українські та зарубіжні ЗМІ, а також

сайт Державної прикордонної служби використовує саме цю лексичну одиницю для опису подій, які відбуваються в зоні АТО за участі прикордонників.

Часто у випусках новин згадується таке прикордонне поняття, як блокпост. Сайт Державної прикордонної служби дає наступне визначення блокпосту: « ... загороджувальний пункт у визначеному місці (на ділянці місцевості, у споруді або їх комплексі) в районі проведення антитерористичної операції (далі – АТО), призначений для контролю за рухом людей, транспортних засобів, перевірки в осіб документів, що посвідчують особу, особистого огляду осіб і огляду речей, що при них знаходяться, огляду транспортних засобів та речей, що ними перевозяться ...» [206]. Наведемо приклад використання ТО *block post*: «Servicemen stopped the Russian terrorist troops' offensive near the 29th and the 31st block posts» [314]. Сайт Ukrainian Helsinki Human Rights Union та сайт ДПСУ передають прикордонне поняття «контрольний пункт в'їзду-виїзду» як «entry-exit check-point»: «Arrangement of EECPPs (entry/exit checkpoints) at the administrative border with Crimea may be not completed in time, by the end of this year, – activists» [311], «Parliamentarians of the “Lublin triangle” visited the entry-exit checkpoint “Hnutove”» [322].

Отже, українські, зарубіжні ЗМІ, а також європейська та світова спільнота не залишаються осторонь важливих подій у соціально-політичному житті нашої держави. Саме завдяки всебічному висвітленню подій на сході України, а також влучній передачі правоохоронної, військової та прикордонної термінології англійською мовою, певні новотвори, які стосуються проведення ООС, увійшли у лексикон українських та зарубіжних засобів масової інформації. У нашому дослідженні ці новотвори ми частково ототожнюємо з поняттям «неонім».

Проаналізувавши запозичення, інтернаціоналізми та неоніми, ми дійшли висновку, що вони є ефективними способами збагачення прикордонного термінологічного вокабуляру. Процес входження певної лексеми в мову та її адаптація відбуваються відповідно до правил функціонування англійської мови. Англійська мова є мовою міжнародної політичної і соціальної спільноти, і саме тому вона тісно взаємодіє з іншими європейськими та світовими мовами,

служуючи базою для міжнародних запозичень та інтернаціоналізмів та одночасно володіючи великою кількістю запозичених та інтернаціональних лексем, які асимілювалися в англійську мову у процесі її історичного розвитку. Процес неологізації є притаманним ХХІ століттю у зв'язку з стрімким розвитком міжнародних зв'язків та потребою номінувати поняття, які виникають в результаті політичних, наукових та соціально-культурних змін.

4.4. Функціональні особливості англійських прикордонних термінів

Термін «функція» має два значення: по-перше, це роль, яку виконує мовна одиниця (граматична категорія, граматична форма) під час відтворення у мовленні, а по-друге, це призначення / використання різних аспектів мови та її елементів. Під «функцією слова» розуміється мета та призначення відтворення лексичної одиниці у мові, її (лексичної одиниці) актуалізація [171, с. 592]. Згідно зі «Словником лінгвістичних термінів» Д. І. Ганича й І. С. Олійника, функція – це роль, яку виконують мовні одиниці при їх відтворенні у мовленні [40, с. 327].

За словами В. М. Лейчика, головними функціями терміна у фаховій комунікації є такі: номінативна – називання загальних понять, категорій, ознак (якостей) понять, предметів спеціального знання; сигніфікативна – позначення загального поняття, яке є елементом системи спеціальних понять певної галузі науки чи техніки та комунікативна – передача у часі та просторі фахових знань (іноді цю функцію називають інформаційною). Виокремлюють ще й дефінітивну функцію, оскільки термін є засобом логічного визначення спеціального поняття. Прагматична функція тісно пов'язана з комунікативною, вона обумовлюється зв'язком знака з учасниками комунікації, конкретними умовами та сферою спілкування, залежить від тієї мети, яку обирає продуцент мови, впливаючи на реципієнта: переконати, спонукати до дії тощо. Як зауважують дослідники, ця функція яскраво виражається лише в політичних термінах [125, с. 63-69].

Як зазначає О. М. Ріба, у більшості наукових досліджень виокремлюються номінативна, сигніфікативна, дефінітивна, комунікативна, прагматична та

когнітивна або гносеологічна функції терміна. Когнітивну функцію поділяють на такі вторинні підфункції:

1. Евристична функція терміна, яка полягає у відкритті нового знання;
2. Формулююча (функція формування нового знання);
3. Фіксуюча (функція фіксування нового знання);
4. Акумуляційна (функція накопичення та зберігання знання);
5. Компресійна (функція концентрації знань);
6. Репродуктивна (функція відтворення знань);
7. Комунікативно-орієнтована (функція передачі знань) [169, с. 21].

Л. І. Фурсова зауважує, що оскільки слово є нерозривною єдністю форми (знака) та змісту, то термінологічність мовного знака перебуває у прямій залежності від рівня спеціалізації поняття, яке асоціюється з його значенням. Вказівкою на термінологічність знака, який здатний виконувати термінологічну функцію, є сам факт його уживання у спеціальній мові, за межами якої він утрачає функціональну та семантичну специфіку та перестає бути терміном [182, с.167].

Дисертаційне дослідження ґрунтується на функційному підході, який базується на твердженні, що термін – це поняття функціональне. Терміни – це, передусім, мовні одиниці у межах певної лексичної системи, слова в особливій функції. Узагальнюючи погляди видатних лінгвістів на проблему функцій термінологічних одиниць, зазначимо, що основними функціями є *номінативна, сигніфікативна, комунікативна, дефінітивна, прагматична та когнітивна (або гносеологічна)*. Також у наукових працях згадується функція *знакової систематизації та евристична функція* [187, с. 441]. Слід зазначити, що у нашому дослідженні англійські прикордонні ТО розглядаються здебільшого ізольовано, поза дискурсом, окрім термінів-новотворів, що вже проаналізовані.

Функції мовної одиниці – це прояв її сутності, реалізації її ролі, місця та призначення в системі мови, що обумовлено її особливостями. Основною функцією термінології є обслуговування спеціальної професійної комунікації, в нашому випадку – прикордонної.

Прагматичне функціонування термінів у мовленні спеціалістів зумовлено особливостями суб'єктно-адресатних відношень, комунікативними потребами фахівців, функціями термінів, способами передачі інформації, соціально-прагматичною спрямованістю, дотриманням норм певного типу комунікації. Функціонування термінів безпосередньо пов'язано з реалізацією таких ознак слів-термінів, як системність, дефінітивність, однозначність та інформативність [19].

Перш за все, прикордонним ТО властива *номінативна функція*, суть якої полягає в найменуванні предметів, явищ та процесів. Ця функція визначає спосіб зв'язку між словом, предметом та явищем, яке є ним позначене. Процес номінування мовної одиниці характеризується пошуком чи підбором найвдалішого слова на позначення певного явища (предмета, процесу прикордонної сфери) за допомогою встановлених у мові словотвірних моделей в межах термінологічної системи. Г. О. Винокур стверджує, що терміни – це мовні одиниці в особливій функції – номінативній. [цитата за 195, с. 112]. Т. Р. Кияк теж дотримується думки, що терміни утворені саме для позначення глибоких наукових понять [60]. О. О. Реформатський у своєму визначенні термінів трактує їх як мовні одиниці, що служать, перш за все, для називання певних предметів у всіх галузях науки й техніки [цитата за 187, с. 441].

Номінативна функція прикордонних ТО інколи ототожнюється з *репрезентативною*. Тобто, кожна лексема номінує (репрезентує) конкретне поняття. Специфіка реалізації цієї функції терміна в тому, що він позначає спеціальне поняття певної спеціальної сфери людської діяльності. Як зазначає В. М. Лейчик, «в останній час частіше говорять не про називання предметів, а про репрезентацію їх за допомогою лексичних одиниць» [125, с. 64]. Іншими словами, номінативну функцію, яку виконують прикордонні ТО, реалізовано в найменуванні чи позначенні понять професійної діяльності, предметів, процесів та явищ у прикордонній сфері.

Потреба номінації прикордонних понять пов'язана із стрімким розвитком суспільно-політичних подій в світі. Розширення міжнародних зв'язків, свобода

пересування, загроза нелегальної міграції та контрабанди спричинили появу значної кількості понять, які одразу потрібно було позначити засобами мови. Наприклад, лексеми *border, entry, check, indication, image, process* та інші, які є словами загальномовного вжитку, були використані в одному зі своїх значень для номінації прикордонних понять. Лексеми *illegal, law enforcement, legal justification* були запозичені з юридичної галузі, *electronics technician, engineering i processor* – з інженерної, *mine, pistol* та *revolver* – з військової галузі. Функція цих лексем – номінація саме прикордонних понять, хоч самі лексеми не є першопочатково власне прикордонними термінами, що ще раз підтверджує постулат, що терміносистема – це сукупність усіх лексичних одиниць, які функціонують у межах цієї терміносистеми і максимально позначають поняття галузі. Якщо внутрішньомовних ресурсів не вистачає для позначення певного поняття, лексеми запозичуються не лише із суміжних галузей, але й з інших мов: *authentic* (автентичний, справжній) – французького походження, *barrack* (казарма) – іспанського походження, *custody* (опіка) – латинського походження, *psychotropic* (психотропний) – грецького походження тощо. Слід зазначити, що потреба запозичення лексичних одиниць стосується не лише терміносистем, а й мови загалом, а також, що запозичення відбувається не обов'язково з метою номінації нового, раніше не вживаного поняття. Наприклад, лексема *contraband* була запозичена із французької мови раніше, ніж розпочався стрімкий розвиток прикордонної сфери, до цього часу цей термін стосувався суто правоохоронних понять. Отже, однією з основних функцій прикордонних ТО є номінативна, яка реалізується шляхом номінації прикордонних понять лексичними одиницями, які створюються спеціально задля позначення певного явища (*operative combat border command* – оперативна бойова прикордонна комендатура), запозичуються із суміжних галузей (*crime* – злочин, *radar* – радар, *rocket - raketa*) та інших мов (*reconnaissance* – розвідка, *sabotage* – саботаж, *status - статус*), або є словами загальномовного вжитку у одному з їх значень (*duty* – наряд, *expel* – видворяти, *rub-down* – ретельний ручний обшук).

Слово як одиниця мови є носієм інформації, воно завжди співвідноситься з означуваними ним певними об'єктами та явищами дійсності. Фіксація у слові об'єктивної дійсності та суспільно-історичного досвіду в різних формах їх вияву визначає *сигніфікативну (означувальну) функцію*. Іншими словами, сигніфікативна функція пов'язана з відображенням об'єктивної реальності через поняття. Вона полягає у здатності мовної одиниці виражати відмінні риси, змістовне поняття про певний клас предметів. Ця функція властива термінам як лексичним одиницям, які функціонують за загальномовними правилами. Існує думка, що оскільки не всі терміни є повністю (правильно) вмотивованими, тож і не всі з них можуть виражати поняття – деякі лише його називають [126]. Терміни виражають певні ознаки поняття з різною мірою точності та повноти. Наприклад, метафори можуть означати певне явище (процес, властивості), але спірним є питання, чи це позначення є таким самим точним, як і інші ТО (не метафори). Метафора *green border* означає ділянку кордону, яка проходить між двома офіційними сухопутними пунктами пропуску (через ліс або гори). Її фігуративне значення є зрозумілим лише користувачам прикордонного вокабуляру, тому, на нашу думку, вираження ознаки «сухопутний, не морський» є не зовсім повним. Для порівняння, термін *border police officer* цілковито виражає поняття «офіцер прикордонної поліції»: офіцер (а не солдат), поліцейський (а не пожежник), прикордонний (а не митний). Повнота цього терміна не викликає сумнівів. Отже, сигніфікативна функція притаманна ТО прикордонної терміносистеми, але реалізується вона по-різному.

Ще однією функцією терміна є *дефінітивна* – наявність у термінів чіткої та точної дефініції. Кожен термін зіставляється з чітким окремим визначенням, що орієнтує на відповідне прикордонне поняття. Наведемо приклади термінів та їх визначень: *anti-human-trafficking squad* – загін з боротьби з торгівлею людьми, *border area* – прикордонний район, *Coast Guard aviation* – авіація Берегової охорони, *data protection violation* – порушення захисту даних, *drug-smuggling vessel* – судно, яке транспортує контрабандні наркотики тощо. Погоджуємося з думкою Г. О. Винокура, В. В. Виноградова, Б. Н. Головіна, Л. Ф. Омельченко,

що терміни відрізняються від нетермінів своєю співвіднесеністю з дефініціями. В. В. Виноградов вважає, що термін є засобом логічного визначення спеціального поняття [176, с. 155]. Отже, якщо звичайним словам властива лише номінативна функція, то терміни виконують ще й дефінітивну функцію. Якщо термін виходить за межі своєї терміносистеми, він втрачає домінуючу роль, не виконує дефінітивної функції і, по суті, перестає бути терміном. Тобто, звідси висновок, що детермінація – це процес перетворення терміна у нетермін шляхом нейтралізації його дефінітивної функції [178, с. 165]. Існує також тенденція до об'єднання номінативної і дефінітивної функції, а не до їх розмежування чи протиставлення. Наприклад, О. С. Петрина стверджує, що сутність номінативно-дефінітивної функції полягає у здатності повно і точно відобразити необхідні розрізнявальні ознаки базового поняття [156, с. 98]. Термін і його дефініція повинні однаковою мірою репрезентувати поняття. Термін дорівнює своїй дефініції, а дефініція відповідає обсягу поняття і передає його головний зміст. Тобто термін найменше поняття, а його зміст визначається за допомогою дефініції. Дефініція подає мінімум інформації, необхідної для розуміння, сприйняття і розрізнення окремих понять один від одного [199, с. 161]. У нашому дослідженні ми розмежуємо ці дві функції ТО прикордонної терміносистеми.

Однією з найважливіших функцій ми вважаємо *комунікативну*, суть якої у передачі між суб'єктами певної змістовної інформації за допомогою слів із встановленням зворотного зв'язку. Іншими словами, мова є, насамперед, засобом передачі думок і почуттів. Ця функція притаманна всім лексичним одиницям. Комунікативна функція термінів дещо відрізняється від функцій загальномовних лексем. Якщо пересічні учасники комунікативного процесу (носії однієї мови) у побутовому спілкуванні цілком розуміють один одного, то фахівці нерідко змушені уточнювати певний термін чи навіть сперечатися з приводу його точного визначення. На думку Д. В. Щерби, це пов'язано з різницею між наївними та науковими поняттями, а також із намаганням учасників професійного діалогу найбільш адекватно передати та сприйняти певну фахову

інформацію. Насамперед це стосується сфер вживання фахових мов, що розвиваються, що пояснюється наявністю в таких терміносистемах термінів-синонімів, термінів з невизначеною дефініцією та, навіть, існуванням понять, що їх ще не було вербалізовано та термінологізовано. Отже, специфічне середовище використання термінів – сфера професійної комунікації – зумовлює більш виважене, точне, порівняно з побутовим спілкуванням, використання лексичних одиниць (термінів) його учасниками [237].

Наведемо приклад комунікативної функції. Існування ТО прикордонної сфери зумовлено потребою внутрішньовідомчої та міжнародної комунікації. Всі ТО виникли у зв'язку з потребою передати певні знання (або інформацію). Тобто, щоб пояснити певне поняття, представнику прикордонної сфери не потрібно щоразу вигадувати новий термін. Офіцер прикордонної служби чи інша особа, задіяна в сфері охорони кордонів Європи, користуються усталеними поняттями, які формувалися в певний момент розвитку прикордонної термінології. Наприклад, офіцери не використовують замість ТО *passport* (*паспорт*) лексему *an official document issued by a government* (*офіційний документ, виданий державою*), замість *immigration* (*іміграція*) – *the action of coming to live permanently in a foreign country* (*прибуття в іншу державу з метою постійного проживання*) [271], тому що в терміносистемі вже існують відповідні ТО, які зрозумілі усім особам, причетним до відповідної сфери, а також подорожнім. Ефективна комунікація між представниками сфери прикордонної термінології, а також подорожніми забезпечується шляхом використання влучних, точних та однозначних ТО. У своїй роботі ми дотримуємося думки, що прагматична функція (використання мови для інтелектуального, емоційного чи вольового впливу на адресата мовлення) є підфункцією комунікативної, але цієї функції ми не досліджували стосовно прикордонної термінології, оскільки її реалізація можлива лише в дискурсі.

Когнітивна функція позначає термін як результат вербалізації тривалого процесу пізнання сутності предметів і явищ об'єктивної дійсності [264, с. 297]. Як зазначає В. М. Лейчик, термін визнається результатом тривалого процесу

пізнання сутності предметів та явищ об'єктивної дійсності, тобто він описується як результат дискурсу, який реалізує процес пізнання. У цьому процесі термін виявляється результатом тривалого наближення до адекватності спеціального знання [125, с. 71-72]. Ця функція визначається як властивість лексичних одиниць «встановлювати зв'язок мисленнєвих процесів з процесами вивчення дійсності, передавання знань» [200, с. 337]. Проте, не всі вчені погоджуються з тим фактом, що терміну властива когнітивна функція. А. В. Лемов вважає, що термінам, і лише їм властива «компресійна» функція: «термін, окрім іншого, призначений скорочувати, компресіювати, концентрувати професійне знання про поняття чи предмет» [126, с. 76]. С. Е. Нікітіна визначає термін як «ім'я згустку смислу». І. С. Куликова, Д. В. Салміна називають функції формування спеціального поняття та акумуляції (накопичення) професійних знань [120, с. 96]. Тобто, ці функції терміна (компресійна, формування спеціального знання та акумуляції спеціальних знань) і є власне вираженням когнітивної функції, але її трактування варіюється.

М. Я. Саламаха у своїй роботі згадує поняття «терміни з великою когнітивною вартістю» та «терміни з невеликою когнітивною вартістю». Перші – ті, за допомогою яких утворюється значна кількість інших термінологічних словосполучень – семантичних дериватів. Таким чином, це загальні терміни, які мають незначне смислове навантаження. І, другі – терміни з невеликою кількістю семантичних дериватів. Це переважно терміни, які складаються із багатьох компонентів, мають велику інформаційну насиченість та передають нову інформацію. [176, с. 156] У нашій терміносистемі до термінів із великою когнітивною вартістю доцільно віднести наступні ТО: *border* (кордон), *asylum* (притулок), *officer* (офіцер), *entry* (в'їзд), *passenger* (пасажир), *protection* (захист), *guard* (охорона), *procedure* (процедура), *crime* (злочин), *trafficking* (переправляння), *security* (безпека) та *check* (перевірка, перевіряти). Кожен із них трапляється від 20 до 30 разів, і в ролі однокомпонентних термінів, і в складі композитів (*border-crossing* (той, який стосується перетину кордону), *asylum-seeker* (біженець, який просить (політичного) притулку), *entry-exit* (в'їзд-виїзд),

officer-in-charge (відповідальний офіцер) тощо) та багатокомпонентних словосполучень (*crime investigation* (розслідування злочинів), *human trafficking* (торгівля людьми), *subject to return procedure* (той, який підлягає процедурі повернення), *border guard activities* (діяльність прикордонників), *to be the subject for border checks* (бути предметом прикордонної перевірки), *to refer a passenger for a second-line check* (відправляти пасажирів на перевірку другої лінії) та інші). Терміни з невеликою когнітивною вартістю (когнітивним навантаженням) у нашій роботі – це багатокомпонентні словосполучення: двокомпонентні (*security threat* – загроза безпеці, *expel an alien* – видворяти іноземця), трикомпонентні (*the Human Trafficking Directive* – Директива щодо запобігання торгівлі людьми, *abuse of the transit concession* – зловживання транзитною пільгою) та полікомпонентні (*to be referred for protection procedure* – звертатися за дозволом пройти процедуру захисту, *to enforce the “Zero Tolerance” program* – впроваджувати програму «нульової терпимості»). Звідси робимо висновок, що у межах однієї ТО можуть поєднуватися між собою лексеми з великою когнітивною вартістю (*border guard* – прикордонник), поєднуватися лексеми з великою когнітивною вартістю із лексемами з невеликою когнітивною вартістю (*application for international protection* – звернення за міжнародним захистом), а також лексеми з невеликою когнітивною вартістю між собою (*recruit training* – навчання новобранців). Отже, з точки зору когніції, термін вербалізує абстрактне предметне знання та забезпечує передачу знань, пов'язаних з прикордонною сферою.

Узагальнюючи, ми виділяємо такі функції прикордонних термінологічних одиниць: номінативну, сигніфікативну, дефінітивну, комінікативну та когнітивну.

На нашу думку, на особливу увагу заслуговують функції окремих структурних та лексико-семантичних груп: композитів, антонімів та синонімів. Крім вищезгаданих функцій, прикордонні *терміни-компози* виконують також *синтаксичну* та *компресивну* функції. Суть синтаксичної функції полягає в тому, що складний термін є результатом перетворення словосполучень або речень.

Структурні взаємовідношення компонентів, які формують композит, є близьким до взаємовідношень лексем, які входять до складу згорнутих синтаксичних конструкцій – словосполучення або речення. Метою творення прикордонних термінів-композитів є потреба в узагальненні значень, які можна прослідкувати зі значень словотвірних морфем, з допомогою однієї лексеми. Отже, в цьому випадку синтаксичну функцію композитів можна також трактувати як узагальнювальну. Наприклад, прикметник-композит *crime-related* (той, який стосується злочину) стисло передає поняття «*the one which is related to the crime*», іменник *check-point* (контрольний пост) передає значення словосполучки «*an establishment, where passengers, pedestrians, cargo and vehicles are checked*», дієслово *to safeguard* передає поняття «*protect from harm or damage with an appropriate measure*». Узагальнювальна функція композитів тісно пов'язана з компресивною, яка має на меті скорочення вже наявних у мові номінативних одиниць. Причиною існування компресивної функції для великої кількості композитів у межах прикордонної терміносистеми (163 ТО) є тенденція до заощадження часу спілкування, друкованої площі, а також раціонального вираження думок. Наведемо приклади компресії: *entry-area=area of entry*, *Frontex-coordinated=coordinated by Frontex*, *immigration-control-related=related to the control of immigration* тощо. Отже, компресійні композити найчастіше використовуються як паралельний варіант або аналог багатоконпонетних термінів.

Прикордонні терміни-синоніми та прикордонні терміни-антоніми теж володіють низкою специфічних функцій. Як зазначає Р. І. Дудок, більшість дослідників схиляється до думки, що феномен синонімічно-антонімічних відношень у процесах термінотворення є ключовим аспектом його функціонування та відіграє важливу роль у процесі номінації наукового терміна [68, с. 68]. Прикордонним термінам-синонімам властиві (крім вищезгаданих, притаманним усім ТО) функція *заміщення*, пов'язана з прагненням уникнути небажаних повторів тих самих лексичних одиниць, та функція *уточнення*, пов'язана з бажанням чітко та влучно передати думку. Функція заміщення

найбільше проявляється у абсолютних синонімах, яких було виявлено 88 одиниць. Наприклад, TO *contraband* та TO *smuggling* передають ідентичне поняття «контрабанда». Перше є запозиченим, друге – власне англійським. Обидва терміни передають те ж саме поняття без жодних відтінків значення, у разі потреби заміщуючи один одного з метою уникнення тавтології. Функція уточнення може стосуватися більшою мірою відносних синонімів (25 TO). Наприклад, TO *risk assessment results* та *threat assessment results* є відносними синонімами, адже не завжди загроза є тотожною ризику. У прикордонних документах, на основі яких здійснювалася вибірка, використовуються обидва словосполучення, але в кожному окремому випадку саме лексеми *risk / threat* яскраво демонструють функцію уточнення.

Щодо функцій термінів-антонімів, то термінологічна антонімія не лише не перешкоджає обміну спеціальною інформацією, а, навпаки, підтримуючи системність термінології, допомагає терміну виконувати його комунікативну функцію [23, с. 6]. Одразу зазначимо, що поза дискурсом стилістична (одна з основних) функція антонімів не проявляється. Антоніми у прикордонній терміносистемі виконують три основних функції: функцію *протиставлення*, *узагальнення та опису*. Наведемо приклади протиставлення серед прикордонних TO: *land border* (сухопутний кордон) – *sea border* (морський кордон) – векторні антоніми, *visible printing* (видимий друк) – *non-visible printing* (невидимий друк) – контрадикторні антоніми, *first-line check* (перевірка першої лінії) – *second-line check* (перевірка другої лінії) – контрарні антоніми, *national* (державний) – *international* (міжнародний) – комплементарні антоніми. Крім основної функції антонімів – протиставлення – ці антонімічні групи описують певні явища: TO *first-line check* (перша лінія перевірки) описує саме цей вид перевірки, маючи на увазі, що існує, відповідно, і друга лінія перевірки (*second-line check*). Антоніми також узагальнюють явища та поняття прикордонної сфери (наприклад, терміни *land border* та *sea border* узагальнюють явище типологічної класифікації кордонів). Отже, прикордонні терміни-антоніми є закономірним явищем для термінологічної лексики і їх основні функції (протиставлення, опис, уточнення,

а також ті, яка характерні для усіх прикордонних ТО) є яскравим доказом того, що терміни-антоніми функціонують за тими ж законами, що й антоніми загальної мови та інших спеціалізованих сфер.

Одним зі способів поповнення прикордонного вокабуляру є новотворами (неонімами) та запозиченнями, які, поряд із вищезгаданими функціями, властивими усім англійським прикордонним ТО, володіють декількома функціями, властивими суто цим ТО. Загалом, неологізми характеризуються експресивно-оцінною функцією, а найбільш вираженими є номінативна та когнітивна функції. У випадку з термінологічним вокабуляром експресивно-оцінна функція нівелюється, оскільки однією з вимог до терміна є відсутність експресивності. Л. С. Янишина зазначає, що неологізмам притаманне дихотомічне поєднання інформативної (дейктичної) й комунікативної функцій [239, с. 45]. За твердження М. О. Шутової, неологізми можна інтерпретувати як лексичні відповідники до змінених комунікативних умов [236, с. 84]. У нашій роботі комунікативні умови визначаються соціально-політичною ситуацією в Україні, яка виникла у зв'язку із проведенням АТО (ООС) на Сході України. Наприклад, *Joint Forces Operation (Операції об'єднаних сил)*, *Combined Russian-separatist forces (об'єднані російсько-сепаратистські сили)*, *“separatist” fighters (сепаратисти)*, *the ATO regime (режим АТО)* – інновації, які виникли у процесі неологізації у зв'язку з потребою номінувати поняття, які виявилися новими для українського суспільного життя, частково надаючи водночас експресивно-оцінне забарвлення (зокрема – негативне ставлення до дій агресора на Сході України) представниками ЗМІ та несучи нове когнітивне навантаження.

Констатуємо, що у ході неологізації проявляється номінативна функція ТО-неонімів, тобто новоствореним поняттям присвоюються назви, а також когнітивна, зокрема ТО-новотвори вербалізують абстрактні предметні знання (в нашому випадку – про гібридну війну на Сході України) та забезпечують передачу знань.

Щодо запозичень, то, крім своєї основної функції – номінативної – вони володіють рядом специфічних функцій. Наприклад, Л. О. Гончаренко виділяє

функцію *прецизного висвітлення* проблеми, яка передбачає ясність і точність висловлювання. Ясність значною мірою залежить від знання аудиторії і від вміння знайти відповідну словесну форму вираження, найбільш доступну і зрозумілу цій аудиторії. Точність висловлювання означає відповідність висловлювання задуму автора [52, с. 296]. Тобто, критерій точності передусім визначається вмінням підібрати точну, влучну лексему для опису чи позначення певного предмета (явища, процесу). Також у науковій літературі трапляється твердження, що функцією запозичення – це забезпечення запозиченим із мови-донора словом *вищий ступінь термінологічної визначеності* у порівнянні з наявним відповідником у мові-реципієнті [29, с. 60]. Тобто, запозичений термін може влучнішим, ніж наявний у мові. Найзагальнішою функцією запозичення, яку виділяють українські та зарубіжні лінгвісти, є *збагачення лексичного складу мови-реципієнта*, сприяючи її розвитку у зв'язку з появою нових засобів, удосконалюють дериваційні потенції через активізацію малопродуктивних словотвірних засобів [там само, с. 61]. Термінологічні одиниці *aid* (старофранц., лат) – *допомога*, *asylum* (грец.) – *притулок*, *bureau* (фр.) – *бюро*, *cargo* (ісп.) – *вантаж*, *data* (лат.) – *дані* є прикладами запозичень, які функціонують у межах англійської прикордонної терміносистеми, і котрі точно та влучно передають відповідні поняття та володіють високим ступенем термінологічної визначеності.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, робимо висновок, що основними функціями англійських прикордонних термінів є номінативна (номінація прикордонних понять), сигніфікативна (позначення прикордонних понять), дефінітивна (наявність у термінів чіткої дефініції), комунікативна (передача спеціальної інформації) та когнітивна (вербалізація процесу пізнання). Крім п'яти основних функцій, існують специфічні функції, які властиві певним структурним та лексико-семантичним категоріям. Терміни-композиції володіють синтаксичною та компресивною функцією, терміни-синоніми – функцією уточнення та заміщення, терміни-антоніми – протиставлення, узагальнення та опису, новотвори – функцію вираження неіномінації, запозичення – функцією

прецизного висвітлення проблем та збагачення лексичного складу прикордонної терміносистеми та забезпечення вищого ступеня термінологічної визначеності. Сукупність усіх загальномовних та власне термінологічних функцій забезпечує ефективне функціонування англійської прикордонної терміносистеми.

Висновки до розділу 4

1. ЛСП – семантико-парадигматичне утворення, що має певну автономність і специфічні ознаки. До структури ЛСППТ належать ядро, центр, ближня та дальня периферія. ЛСППТ характеризується ієрархічною будовою і містить певну кількість лексико-семантичних груп, які поділяються на лексико-семантичні підгрупи. Моделювання лексико-семантичного поля є нерозривно пов'язаним з семантикою терміна, оскільки в основі моделювання лежить значення лексеми. Всі ЛСГ та підгрупи є взаємопов'язаними і характеризуються розгалуженими семантичними зв'язками. Елементи ЛСППТ утворюють ієрархічну будову прикордонної терміносистеми: ядром є семи, навколо яких розгортається поле («кордон» (*border*), «обов'язки» (*responsibilities*), «контроль» (*control*), «перевірка» (*check*), «захист» (*protection*), «охорона» (*guard*); центр поля складається з одиниць з інтегральним значенням, таких, як «організація» (*organisation*), «здійснювати прикордонний контроль» (*to perform border control*) тощо. До *ближньої периферії* належать терміни на позначення основних процедур перевірки документів та ідентифікації подорожніх; позначають боротьбу з нелегальним перетином кордону, контрабандою та незаконною міграцією; правопорушення та злочини; територіальний поділ кордону. До *дальньої периферії* належать терміни на позначення уніформи військовослужбовців, навчальних закладів, видів озброєння, технічних та транспортних засобів тощо.

2. Виявлено дев'ять ЛСГ, які презентують сукупність термінологічних одиниць англійської прикордонної терміносистеми: «Оперативно-службова діяльність прикордонників», «Захист та охорона державних кордонів», «Кар'єра прикордонника», «Порушення законодавства з прикордонних питань», «Засоби охорони кордону», «Організації, відомства та підрозділи, які займаються

охороною кордонів», «Документи, які регламентують захист кордонів, та суміжні поняття», «Територіальний поділ кордону», «Зброя, яку застосовують в процесі охорони кордону». Найчисельнішою є ЛСГ «Службово-оперативна діяльність прикордонників» (547 ТО), найменш чисельною – «Зброя, яку застосовують в процесі охорони кордону» (23 ТО).

3. Синонімія є типовим явищем для позначення спеціальних понять у прикордонній сфері, яке дає змогу варіювати мовними засобами у межах цієї терміносистеми. У процесі аналізу вибірки прикордонних термінів було виявлено 58 синонімічних рядів, до яких входять 128 термінологічних одиниць. Специфікою функціонування синонімів у межах прикордонної терміносистеми є той факт, що не всі ЛСГ можуть містити синоніми. Деякі, навпаки, повністю виключають синонімічні відношення («Організації, відомства та підрозділи, які займаються охороною кордонів», «Документи, які регламентують захист кордонів та суміжні поняття», «Назви навчальних установ, які займаються підготовкою прикордонників», «Документи для перетину кордону», «Технічні засоби», «Транспортні засоби», «Уніформа прикордонників», «Зброя, яку застосовують в процесі охорони кордону», «Типи та види прикордонної перевірки»). Наявність синонімів може призвести до хибного тлумачення цих понять.

Структурний аналіз синонімічних одиниць свідчить про те, що найпродуктивнішими ТО за здатністю утворювати синонімічні ряди є однокомпонентні терміни. З морфологічного погляду, більшість синонімів є дієсловами. За семантичним критерієм 73% проаналізованих ТО є абсолютними синонімами і становлять переважну більшість термінологічних одиниць порівняно з 27% відносних синонімів.

4. Антонімічні ТО є способом вираження діаметрально протилежних ознак тотожної якості в досліджуваній прикордонній термінології. Виокремлено 50 випадків антонімічних зав'язків. Найбільша кількість антонімічних ТО є двокомпонентними термінами-словосполученнями (54%). За морфологічним критерієм переважають ад'єктивні антонімічні пари (42%). Проаналізовано чотири типи антонімів: контрадикторні, векторні, комплементарні та контрарні.

З них найширше представленими є терміни-антоніми векторного (36%) та контрадикторного (32%) типу.

5. Запозичення (47,7% від загальної кількості прикордонних ТО) та інтернаціоналізми (36,8 % від кількості запозичень) є ефективними способами поповнення прикордонної терміносистеми. Процес входження певної ТО в терміносистему та її адаптація відбуваються відповідно до загальномовних правил функціонування англійської мови.

Найбільша кількість прикордонних ТО походить зі старофранцузької мови, яка, своєю чергою, запозичила більшість лексем та твірних лексем із французької мови (68,3%). Частина термінів запозичена безпосередньо з латинської мови (22,4%). Із грецької мови було запозичено 4,6% термінів, з голландської – 3,2%, з італійської – 0,7% , з іспанської і датської по 0,4%.

Ознакою виокремлення ТО-інтернаціоналізмів вважається їх функціонування в декількох мовах та спільність зовнішньої форми й семантики. У прикордонній термінології вони становлять 36,8% усіх запозичень та позначають здебільшого професії або рід діяльності; абстрактні поняття, які описують діяльність; поняття фізики та інженерії; характеристики чи ознаки явищ та предметів; опис діяльності прикордонників; назви видів протиправної діяльності; речовини; навчальні заклади; прилади та інструменти; транспорт; зброю.

6. Завдяки висвітленню подій на сході України засобами масової інформації, а також влучній передачі правоохоронної, військової та прикордонної термінології англійською мовою, новотвори, які стосуються проведення ООС, увійшли в лексикон українських та зарубіжних засобів масової інформації (*cyborg, entry-exit checkpoint, Russian-backed insurgents, Russian-led forces, operative combat border command*). У нашій роботі ми частково ототожнюємо ці новотвори з поняттям неонімії.

7. Основними функціями англійських прикордонних термінів є номінативна, суть якої полягає в номінації прикордонних понять; сигніфікативна, тобто позначення прикордонних понять; дефінітивна, яка проявляється в наявності чіткої дефініції; комунікативна, тобто функція передачі спеціальної інформації; когнітивна, суть якої полягає в вербалізації процесу

пізнання. Крім вищезгаданих основних функцій, існують додаткові функції окремих груп ТО. Терміни-композиції володіють синтаксичною та компресивною функцією, терміни-синоніми – функцією уточнення та заміщення, терміни-антоніми – протиставлення, узагальнення та опису, неоніми – функцією вираження неонімізації, запозичення – функцією прецизного висвітлення проблем та збагачення лексичного складу прикордонної терміносистеми та забезпечення вищого ступеня термінологічної визначеності.

Основні положення розділу висвітлено в таких публікаціях автора [240; 241; 243; 245; 246; 247; 249; 254; 262; 263].

ВИСНОВКИ

Стрімкий розвиток науки та техніки, а також зміни в суспільно-політичному житті спричиняють зміни у словниковому складі мови. Прикладом цього є поповнення наявних фахових терміносистем та виникнення нових. Основою спеціальної лексики є термінологія, що трактується як сукупність термінологічних одиниць, які використовуються у певній галузі знань чи людської діяльності.

Існує дві концепції трактування поняття «термін»: структурно-субстанційна та функціональна. У нашій роботі переважає функціональна концепція, у якій термін може розглядатися як загальномова лексема в особливій функції. Термінологічна та загальноновживана лексика є одночасно взаємовиключними і взаємопов'язаними категоріями: загальноновживані слова можуть переходити в категорію «термін» та навпаки.

До основних ознак терміна як одиниці лексичної системи належать однозначність, точність, системність, стислість, лаконічність, милозвучність, мотивованість, деривативність, стилістична нейтральність, чітка дефініція, відсутність синонімів та омонімів, приналежність до так званого “лінгвістичного поля” та обмеженість використання. Термін повинен відповідати низці вимог: бути системним та однозначним (у межах однієї терміносистеми), не залежати від контексту, а також бути точним і логічним, за можливості – коротким і стислим, умотивованим, експресивно та стилістично нейтральним, милозвучним та узгодженим з мовними нормами англійської мови.

Англійська прикордонна термінологія – це структурована система взаємопов'язаних термінологічних одиниць, які позначають відповідні поняття прикордонної галузі та розвиваються за законами англійської мови й під впливом позамовних чинників. Формування та функціонування сучасної прикордонної термінології тісно пов'язані з розвитком міжнародних відносин та міжмовних контактів.

Прикордонний термін ми визначаємо як одиницю найменування прикордонних понять, взяту з природної мови чи запозичену з суміжних галузей

(здебільшого військової справи, юриспруденції та правоохоронної галузі), з якою співвідноситься певне поняття, і яка співвідноситься з іншими найменуваннями в цій області та утворює разом з ними термінологічну систему. Структурно-семантичний аналіз прикордонних термінологічних одиниць у фаховому прикордонному тексті дає змогу простежити типологію англійської прикордонної терміносистеми. Кожен термін займає своє визначене місце серед інших термінів системи і перебуває з ними у зв'язках. Упорядкування прикордонної термінології та її уніфікація передбачає подальше активне застосування валідної прикордонної термінології у здійсненні міжмовних контактів з представниками іноземних країн.

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження англійської прикордонної термінології послугувала системно-структурна дослідницька парадигма, а також частково антропоцентрична й функційна. У межах цих парадигм здійснено аналіз структурно-семантичної організації термінології прикордонної сфери та функцій ТО. Дисертаційне дослідження відповідно до конкретного етапу вивчення прикордонної термінології зумовлює комплексне застосування таких методів: словотвірного аналізу, етимологічного аналізу, аналізу за безпосередніми складниками, компонентного аналізу, дефініційного та семантичного аналізу, методу польового моделювання, методу опозиційного аналізу, а також методу кількісних підрахунків, який застосовувався на всіх етапах дослідження. Метафорична транспозиція у прикордонній термінології відбувається за тими законами, що й у загальнонародній мові та інших терміносистемах. Оцінно-образне забарвлення терміна з часом нівелюється, і метафоричний за своєю природою термін вже не сприймається як метафора.

Як свідчать результати нашого дослідження, найпродуктивнішими способами словотвору є морфологічний, синтаксичний та семантичний. Кожен із них, своєю чергою, поділяється на підтипи: до морфологічного належать афіксація, словоскладання та аббревіація; синтаксичний тип охоплює формування дво-, три- та полікомпонентних словосполучень; до семантичного способу входить термінізація, транстермінізація та метафоризація.

Чільне місце серед способів словотвору англійських прикордонних посідає морфологічний спосіб. За результатами нашого дослідження, найвищу продуктивність в афіксальному термінологічному словотворенні має суфіксальний спосіб (373 ТО), за допомогою якого утворюються нові терміни на основі іменників, прикметників і дієслів; менш продуктивним є суфіксально-префіксальний (114 ТО), найменш продуктивним – префіксальний (38 ТО). Отриманий результат цілком збігається із англійськими загальномовними тенденціями словотвору. Денотативне значення словотвірних афіксів передається відповідним похідним ТО і може зумовлювати перехід в іншу частину мови чи іншу семантичну групу.

Терміни-композиції також є наслідком морфологічного способу словотвору. Ці ТО характеризуються компактністю та високим ступенем конкретизації. Виявлені композиції поділяються на двокомпонентні та трикомпонентні. Щодо кількісного співвідношення, то двокомпонентні терміни-композиції значно переважають: 155 двокомпонентних порівняно з 16 трикомпонентними. Найбільша кількість композицій є прикметниками (98 ТО), іменників було виявлено 67, а дієслів-композицій – 6.

Ми дійшли висновку, що аббревіація не належить до продуктивного виду морфологічного словотвору, оскільки в процесі здійснення вибірки прикордонної термінології виявлено лише 25 стійких аббревіатур, 30 контекстуальних та 2 номенклатурні скорочення.

У процесі аналізу словотвірних закономірностей прикордонної терміносистеми ми з'ясували, що синтаксичний спосіб словотвору є найпродуктивнішим – 1 300 із 1 406 досліджуваних термінів є словосполученнями, а лише 106 – однокомпонентні ТО. Серед 1 300 словосполучень домінують двокомпонентні терміни (690 термінів, 53%), наступними за продуктивністю є трикомпонентні словосполучення (462 терміни, 35,7%), а полікомпонентні терміни, своєю чергою, є найменш чисельною групою серед досліджуваних синтаксичних словосполучень (148 термінів, 11,3%). Складові словосполучень є похідними і непохідними

лексемами, однокомпонентними термінами або композитами. Високий відсоток цієї категорії термінів пояснюємо їх здатністю точніше та детальніше описати поняття галузі, а також можливістю утворювати похідні термінологічні одиниці: на основі двокомпонентних термінів-словосполучень утворено три- та багатокомпонентні структури. За результатами кількісного аналізу термінів-словосполучень на основі виділених словотвірних моделей робимо висновок, що серед продуктивних моделей двокомпонентних англійських термінів-словосполучень домінує модель, де іменник поєднується з прикметником (266 одиниць, 38,6%), серед трикомпонентних – поєднання трьох іменників (91 одиниця, 19,6%), серед полікомпонентних – поєднання прикметника із трьома та більше іменниками.

Семантичний спосіб утворення англійських прикордонних термінів є менш продуктивним порівняно з синтаксичним та морфологічним, оскільки прикордонна терміносистема почала розвиватися і збагачуватися у процесі інтеграції кордонів у Європі порівняно недавно, і тому більшість спеціальних термінів адаптовані із суміжних терміносистем (здебільшого, військової справи, юриспруденції та правоохоронної галузі) із дотриманням основних вимог до терміна. Аналіз метафоризації прикордонних ТО засвідчив, що прикордонна сфера – це фахова галузь, де метафоричний перенос здійснюється в основному за асоціативною ознакою. Виявлено вісім термінів-метафор, які утворилися шляхом поєднання іменника і прикметника. Концептуальна метафора є інструментом імплементації прикордонних понять, які потребують номінації чи оновлення.

У нашій роботі здійснений аналіз лексико-семантичного поля прикордонної термінології. ЛСППТ характеризується наявністю основних ознак: ядра, центру, ближньої та дальньої периферії. Фрагментами ЛСП є прикордонні термінологічні одиниці. Прикордонні ТО об'єднуються в лексико-семантичні групи на основі виділених інтегральних (архісем) та диференційних сем. Підґрунтям для визначення зв'язків між термінами у межах прикордонної терміносистеми є семантика терміна.

У результаті здійснення аналізу лексико-семантичних особливостей ЛСППТ на основі методу польового моделювання із застосуванням семантичного та дефініційного аналізу виявлено та проаналізовано дев'ять лексико-семантичних груп, які унаочнюють уявлення про сукупність термінологічних одиниць в англійській прикордонній сфері. Такими лексико-семантичними групами є «Оперативно-службова діяльність прикордонників», «Захист та охорона державних кордонів», «Кар'єра прикордонника», «Порушення законодавства з прикордонних питань», «Засоби охорони кордону», «Організації, відомства та підрозділи, які займаються охороною кордонів», «Документи, які регламентують захист кордонів, та суміжні поняття», «Територіальний поділ кордону», «Зброя, яку застосовують у процесі охорони кордону». Найчисельнішою виявилася ЛСГ «Оперативно-службова діяльність прикордонників» (547 ТО), найменш чисельною - «Зброя, яку застосовують у процесі охорони кордону» (23 ТО). Сім ЛСГ (крім «Територіальний поділ кордону», «Зброя, яку застосовують у процесі охорони кордону») поділяються на підгрупи.

Англійська прикордонна термінологія як прошарок сучасної англійської мови характеризується такими лексико-семантичними зв'язками, як синонімія та антонімія. На нашу думку, синонімія дає змогу варіювати мовними засобами у межах прикордонної терміносистеми, зважаючи на функцію ТО уточнення та доповнення. У процесі аналізу вибірки прикордонних термінів було виявлено 58 синонімічних рядів, до яких входять 128 ТО. Особливістю функціонування синонімів є той факт, що не всі ЛСГ містять синоніми. Деякі, навпаки, повністю виключають синонімічні відношення, якщо це може призвести до хибного тлумачення позначуваних понять. Антоніми (50 антонімічних пар та рядів) є ефективним вираженням протилежних понять у прикордонній системі загалом та у межах ЛСГ зокрема.

Досліджені шляхи поповнення прикордонного вокабуляру з допомогою запозичень, інтернаціоналізмів та неологізмів. Значною частиною прикордонної термінології є запозичення зі старофранцузької мови (249 ТО), лише 5 одиниць

були запозичені з іспанської та італійської. Інтернаціоналізми становлять 38,6% усіх запозичень. Щодо прикордонних неологізмів, то на особливу увагу заслуговують найновіші неологізми, які виникли у зв'язку із проведенням ООС та АТО на Сході України.

До основних функцій англійських прикордонних термінів належать номінативна, сигніфікативна, дефінітивна, комунікативна та когнітивна. Номінативна функція знаходить своє вираження в номінації прикордонних понять, сигніфікативна – у позначенні прикордонних понять, комунікативна – у передачі спеціальної інформації, когнітивна – у вербалізації процесу пізнання, дефінітивна – у наявності у термінів чіткої дефініції. Крім п'яти основних функцій, існують специфічні функції, які властиві певним структурним та лексико-семантичним категоріям: синтаксична, компресивна, уточнення, заміщення, протиставлення, узагальнення, вираження неонімації, функція прецизного висвітлення проблем, збагачення лексичного складу прикордонної терміносистеми та забезпечення вищого ступеня термінологічної визначеності.

Результати наукової роботи відкривають перспективи подальших структурних, семантичних та функціональних розвідок у фаховій термінології, а також удосконалення і поглиблення методики аналізу терміносистеми прикордонної сфери. Вважаємо, що у подальших дослідженнях може бути залучено більший термінологічний корпус прикордонних термінів у зв'язку зі стрімким розвитком описаної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Л. М. Деривационный аспект исследования термина и процессов терминообразования: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук: [спец.] 10.02.04 “Германские языки”. Пермь, 1990. 21 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке: учеб. пособие. Москва: ФЛИНТА, 2018. 416 с. ISBN 978-5-89349-573-7.
3. Андрейчук Н. І. Антропоцентрична парадигма сучасної лінгвістики: ідеологія і програми досліджень. *Лінгвістичні студії : зб. наук. пр.* Донецьк : ДонНУ, 2008. Вип. 17. С. 273-278. URL: <http://mova.dn.ua/lingvistichni-studiyi/vipusk-17/213-zmist.html> (дата звернення: 06.07.2020).
4. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 87-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_7_14 (дата звернення: 06.07.2020).
5. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу [Текст] : дис... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 268 с.
6. Антомонов А. Ю. Исследование структурной организации лексико-семантического поля: автореф. дис... канд. филол. наук: [спец.] 10.02.19 / КГУ. Киев, 1987. 16 с.
7. Антонова О. В. Лінгвокогнітивний механізм метафори. *Нова філологія*. 2007. № 2/22. С. 134–140.
8. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. Москва: Языки русской культуры; Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. Т. 1. 472 с. ISBN 5-88766-043-0.
9. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. Москва: ФЛИНТА, 2012. 376 с. ISBN 978-5-9765-1041-8.

10. Артикуца Н. В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. №6. Київ: КНЕУ, 2005. С. 84–89.
11. Арутюнов В. Х., Свінцицький В. М. Філософія глобальних проблем сучасності: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 90 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7132.html> (дата звернення: 06.07.2020).
12. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. Теория метафоры. Москва: Прогресс, 1990. 280 с.
13. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.01 “Українська мова” / Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2005. 314 с.
14. Атанасова И. О. О характеристике термина. ВТУ имени Святых Кирилла и Мефодия. Филологический факультет. Кафедра русского языка. Ежегодные лингвистические чтения 15 ноября 2003 года. Велико Тырново: Изд-во ВТУ, 2004. С. 7-12.
15. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. 5-е издание. Москва: Книжный дом "Либроком", 2010. 576 с.
16. Балюта Е. Г. Нова лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структурно-семантичні і функціональні параметри: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.04 “Германські мови” / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2007. 201 с.
17. Белододеда И. К. Интернациональные элементы в лексике и терминологии. Харьков: Вища школа, 1980. 208 с.
18. Беляевская Е. Г. Семантика в трёх парадигмах лингвистического знания: (критерии выбора метода). *Парадигмы научного знания в современной лингвистике*. Москва: РАН ИНИОН, 2008. С. 64 – 81.
19. Березовская О. В., Левурда О. А. Вживання слів-термінів іншомовного походження в мовленні економічних та юридичних

спеціальностей. *Вісник науковця*. 2011. № 3. URI: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/1832> (дата звернення: 06.07.2020).

20. Бехта І. А. Сучасна парадигма лінгвістичних знань: поняття, сутність, інтерпретація. *Філологічні студії*. Луцьк, 2002. №3. С. 66–73.

21. Бехта І. А. Текст у дискурсно-орієнтованих дослідженнях. *Слов'янський вісник*. Зб. наук. праць. Серія “Філологічні науки”. Рівне, 2004. Вип.5 . С. 43– 51.

22. Бехта І. А. Функційно-прагматична дієвість тексту у світлі когніції й дискурсу. *Людина. Комп'ютер. Комунікація / Збірник наукових праць [за ред. О. П. Левченко]*. 2013. Львів: Вид-во Львівська політехніка. С. 99 –103.

23. Біян Н. Р. Антонімічні терміни галузі туризму в англійській мові. *Наукові записки. Серія “Філологічна”*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. Вип. 36. С. 6-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_36_4 (дата звернення: 06.07.2020).

24. Біян Н. Р. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів у галузі туризму в англійській мові. *Іноземна філологія*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2009. Вип. 121. С. 142-149. DOI: 10.30970/fpl.2009.121.500.

25. Блэк М. Метафора. *Теория метафоры*: сб. Москва: Прогресс, 1990. С. 153-172.

26. Бойко І. І. Абревіація як спосіб творення термінів в галузях естетичної медицини та косметології. *Одеський лінгвістичний вісник*. №5. Т.2. 2015. С. 3-8. URL: <http://olj.onua.edu.ua/index.php/olj/article/view/223> (дата звернення: 08.07.2020).

27. Васковець Л. П. Термінологізація та детермінологізація в казначейській терміносистемі. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. *Проблеми української термінології*. 2013. № 765. С. 87–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPUT_2013_765_21 (дата звернення: 08.07.2020).

28. Вежбицкая Анна. Семантика: примитивы и универсалии. Семантические универсалии и описание языков. Москва: Языки русской культуры, 1999. 780 с. ISBN 5-7859-0032-7.

29. Вербенец М. Б. Лексико-семантичні процеси в сучасній юридичній термінології. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2005. №11. С. 54-65. URL: [http://nbuv.gov.ua /UJRN/apyl_2005_11_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2005_11_11) (дата звернення: 08.10.2020).

30. Виноградов В. В. Проблемы литературных языков и закономерностей их образования и развития. Москва: Наука, 1967. С. 69-82. URL: <http://danefae.org/lib/vvv/prolit/iv.htm> (дата звернення: 06.07.2020).

31. Вит Ю. В. Терминология и ее место в языке. *IV Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови, пам'яті професора В. Л. Скалкіна (27–28 січня 2005)* : зб. наук. праць. Одеса : Астропринт, 2005. С. 258–263.

32. Вовчанська С. І. Семантичні особливості фахових текстів маркетингу. *Academia*. URL: <https://www.academia.edu/22153418> (дата звернення: 24.06.2021).

33. Вовчанська С. І. Німецька фахова мова маркетингу: структурно-семантичний, лінгвопрагматичний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Ів.-Франківськ, 2014. 223 с.

34. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации). Москва: Изд-во МГУ, 2000. 128 с.

35. Володина М. Н. Психолінгвістический аспект терминологической номинации. *Вестник Московского университета*. Серия 9: Филология. 1996. № 4. С. 55–62.

36. Гайдученко Г. М. Дескриптивна лінгвістика як один із напрямків американського структуралізму. *Збірник наукових праць*. Вип. 21. М-во освіти і науки України, Херсонський держ. пед. ун-т; голов. ред. О. Мішуков. Херсон:

ХДПУ, 2003. С. 25-28. URL: <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx?id=De966dd51-dd2c-4c5d-a1c3-a0ad90533a89> (дата звернення: 22.07.2020).

37. Гак В. Г. Языковые преобразование: монография. Москва: Школа: Языки русской культуры, 1998. 764 с.

38. Галай Т. М. Структурна класифікація метафоричних термінів англійській фаховій мові геології. *Science and Education a New Dimension. Philology*, III (15), Issue: 68, 2015. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/halaj_t._m._structural_characteristics_of_metaphoric_terms_of_the_english_lsp_of_geology.pdf (дата звернення: 23.07.2020).

39. Гальчук І. Ю. Акцентуаційна адаптація запозиченої лексики в українській мові (наголошення слів бутик і дискурс). *Українська мова*. 2006. №3. С. 58–65.

40. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.

41. Гарапко В. І. Структурно-семантичні особливості англійських педагогічних термінів: монографія. LAP LAMBERT Academic, 2018. 101 с.

42. Гаращенко Л. Б. Аналітичні терміни як особливі ономазіологічні знаки в мовній картині світу українців. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*, Ч. III, 2015, С. 71-77. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/PoltNTU/768/Аналітичні%20терміни.pdf> (дата звернення: 23.07.2020).

43. Герасимова О. М. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2016. № 22. С.180-182. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v22/51.pdf> (дата звернення: 23.07.2020).

44. Герд А. С. Формирование терминологической структуры русского биологического текста. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1981. 112 с.

45. Гешко Н. Я. Лексико-семантичне поле як системно структурне утворення та методи його дослідження. *Актуальні питання суспільних наук та*

історії медицини. 2014. №2. С. 73-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arcpnim_2014_2_14 (дата звернення: 23.07.2020).

46. Гібридна війна. *Вільна енциклопедія Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гібридна_війна (дата звернення: 24.07.2020).

47. Годована М. П. Словосполучення як джерело поповнення української термінології. *Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. пр.* / Відп. ред. Л.О. Симоненко. Київ: КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 101-103.

48. Голованова Е. И. Когнитивное терминоведение: проблематика, инструментарий, направления и перспективы развития. *Вестник Челябинского гос. ун-та*. 2013. № 24 (315), вып. 82: Филология, искусствоведение. С. 13–18.

49. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах: пособие для филол. спец вузов. Москва: Высшая школа, 1987. 105 с.

50. Головка О. М. Лінгвальна актуалізація вимірів антропного буття (на матеріалі інновацій англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Херсонський державний університет. Херсон, 2010. 20 с.

51. Голубовська І. О. Проблема методології лінгвістичних досліджень у міждисциплінарному висвітленні. *Studia linguistica*. 2012. Вип. 6(1). С. 67-76.

52. Гончаренко Л. О. Функціональний аспект запозичень. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. XXIII, ч. 4. С. 294-301. URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/38543> (дата звернення: 24.07.2020).

53. Городецкая Е. Я. К вопросу о путях образования неологизмов в английском языке (на материале анализа неологизмов в терминосистеме компьютерных технологий). *Научные труды ДВГТУ*. Владивосток, 2001. Вып. 128. С. 52–61.

54. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. закл. освіти. Київ: Вища шк., 1999. 206.

55. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія. Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. 189 с.

56. Грибіник Ю. І. Структурно-семантичні особливості англійської геодезичної термінології [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2016. 233 с.
57. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение: учебное пособие. Москва: Академия, 2008. 304 с. ISBN 978-5-7695-4951-9.
58. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2000. 186 с.
59. Гусев С. С. Наука и метафора. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1984. 152 с.
60. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : [монографія]. Київ: КМ Academia, 2000. 216 с.
61. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания. Москва, 1977. 246 с.
62. Дацишин Х. П. Конотативний аспект функціонування метафори в політичному дискурсі. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. журналістика*. Львів, 2001. Вип. 22. С. 437-446.
63. Денисова С. П. Типологія категорій лексичної семантики. Київ: Вид-во Київського держ. лінгвістичного ун-ту, 1996. 294 с.
64. Дзюбіна Оксана Ігорівна. СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА ТА ПРАГМАТИКА СЛЕНГОВИХ НЕОЛОГІЗМІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ TWITTER ТА FACEBOOK (на матеріалі англійської мови) [Текст] : дис... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. 206 с.
65. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.04 "Германські мови" / КДЛУ. Київ, 2001. 19 с.

66. Дудецкая С. Г. Метафоризация как способ терминообразования (на материале английской терминологии черепно-челюстно-лицевой хирургии и стоматологии) : автореф. дисс. ... канд. фил. наук : 10.02.04 / Самарский государственный педагогический университет. Самара, 2007. 24 с.

67. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 358 с.

68. Дудок Р. І. Синонімічно-антонімічні відношення у термінотворенні. *Записки з романо-германської філології* [ред. І.М. Колегаєва]. Вип. 1 (30). Одеса: КП ОМД, 2013. 252 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/zrgf_2013_1_11.pdf (дата звернення: 24.07.2020).

69. Єрмоленко С. Я., Биби́к С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.

70. Єсипенко Н. Г. Антрополінгвістичний аспект метафоризації термінів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. 2015. Вип. 40. С. 84-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnu_fil_2015_40_22 (дата звернення: 24.07.2020).

71. Жайворонок В. В. Термінологія в загальномовному словнику. *Українська термінологія і сучасність*: збірник наукових праць. Київ, 1998. С. 210-212.

72. Жербунова Л. А. Устойчивый словесный комплекс в когнитивно-дискурсивных исследованиях. *Современные исследования социальных проблем*. 2017. Том 9. №1. С. 126-135. DOI: 10.12731/2077-1770-2017-1-126-135.

73. Жлуктенко Ю. А., Березинский В. А. Английские неологизмы. Киев: Наукова думка, 1983. 154 с.

74. Журавлева Т. А. Особенности терминологической номинации. Донецк: АООТ Торговый дом «Донбасс», 1998. 252 с.

75. Запоточна Л. І. Методи дослідження англійських медичних термінів фахової мови кардіології. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2017. №3(15). С. 56-59. DOI: 10.24061/2411-6181.3.2017.77.

76. Зацний Ю. А. Про деякі тенденції в словотвірних процесах сучасної англійської мови. *Нова філологія*. 2014. № 64. С. 162-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2014_64_34 (дата звернення: 13.08.2021).

77. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: Запорізький університет, 1998. 429 с.

78. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС, 2007. 228 с.

79. Зацний Ю. А., Семенчук А. Б. Антитерористична боротьба і поповнення словникового складу сучасної англійської мови: монографія. Запоріжжя: ЗНУ. 2013. 220 с.

80. Заяць В. М., Заяць М. М. Методи зіставлення статистичних характеристик при формуванні вибірок у лінгвістиці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. № 673[41]. С. 296-305. URI: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/6753> (дата звернення: 24.07.2020).

81. Ильина С. В. Анализ речевого функционирования составных терминов в аспекте построения ИПЯ (на материале текстов по экономике и управления строительством) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец. 10.02.01] “Русский язык”; 10.02.21 “Прикладная и математическая лингвистика” / Горьковский государственный университет им. Н. И. Лобачевского. Горький, 1988. 18 с.

82. Ильинская Л. А., Платонова М. В., Смирнова Т. Г. Сборник материалов 190-го европейского симпозиума по языкам для специальных целей, 8-10 июля 2013 г., Вена, Австрия URL: <https://glebov.com.ua/metaforicheskie-terminy.html> (дата звернення: 24.07.2020).

83. Іващишин О. М. Англійські термінологічні словосполучення у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля [Текст] : автореф. дис... канд.

філол. наук: 10.02.04 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2007. 20 с.

84. Каминін І. М. Лексичне запозичення: співвідношення значень. *Вивчаємо українську мову та літературу*. № 27 (175). Харків: Основа, 2008. С. 38-40.

85. Канделаки Т. Л. Значения терминов и системы значений научно-технических терминологий. *Проблемы языка науки и техники*. Логические, лингвистические и историко-научные аспекты терминологии. Москва: Наука, 1970. С. 3-40.

86. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Навчальне видання, Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова книга, 2001. 302 с.

87. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навчальний посібник. Вид. 5-те, випр. Вінниця: Нова Книга, 2018. 656 с.

88. Караулов Ю. Н. Современное состояние и тенденции развития русской лексикографии. *Советская лексикография*. Москва: Русский язык, 1988. С. 5-8.

89. Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля. *Филологические науки*. 1972. №1. С. 57–68.

90. Карлинский А. Е. Методология и парадигмы современной лингвистики. Алматы: КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2009. 220 с.

91. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: ВЦ Академія, 2006. 334 с. ISBN 966-580-208-9.

92. Квитко И. С. Термин в научном документе. Львов: Вища школа, 1976. 127 с.

93. Кислюк Л. П. Слововірний потенціал запозичень у сучасній українській літературній мові (на матеріалі англійських та німецьких

запозичень) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. філол. наук : [спец.] 10.02.15 “Загальне мовознавство” / НАН України. Київ, 2000. 17 с.

94. Кияк Т. Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. №27. С. 32-34. URI: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/1068> (дата звернення: 24.07.2020).

95. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения. Киев: УМК ВО, 1989. 104 с.

96. Кияк Т. Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти). *Іноземна філологія*. 1992. №104. С. 141-150.

97. Клименко Н. Ф. Абревіатура. Українська мова: Енциклопедія; [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Укр. енцикл., 2004. 824 с.

98. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика: Учебник. Изд. 5-е, испр. и доп. Москва: Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2012. 352 с. ISBN: 978-5-397-02422-8.

99. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: Структура наукового тексту. Київ: В-во Київ. ун-ту, 1970. 306 с.

100. Колган О. В. Антонімія української гірничої термінології. *Проблеми української термінології*. Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2008. №620. С. 200-203. URL: <http://vlp.com.ua/node/1148> (дата звернення: 24.07.2020).

101. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація : монографія. Київ: Акцент. 2007. 311 с.

102. Колосова С. О., Радецька С. В. Формування англійської термінології індустрії моди. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]*. Філологічні науки. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. Кн. 1. С. 26-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2016_1_7 (дата звернення: 24.07.2020).

103. Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: учебное пособие. Екатеринбург: Изд-во УрФУ, 2012. 818 с.
104. Коржаєва Ю. В. Неонімія у сучасній французькій мові : способи та шляхи термінотворення. *Іноземна філологія*. Український науковий збірник. Львів, 2009. Вип. 16. 68 с.
105. Коржаєва Ю. В. Неонімія у сучасній французькій мові: способи та шляхи термінотворення. *Віснику Львівського національного університету*. 2009, Вип. 16. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/lingua/article/view/2491/2554> (дата звернення: 13.08.2021).
106. Косович О. До питання про суть неологізму в сучасній лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2012. Вип. 2. С. 71-79.
107. Кочан І. М. Словотвірні норми і термінологія. *Термінологічний вісник*: Зб. наук. пр. Київ: ІУМ НАНУ, 2013. №2 (1). С. 202-209. URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/51275> (дата звернення: 25.07.2020).
108. Кочан І. М. Термінологія: національна чи міжнародна? *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2009. №648. С. 3-8.
109. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с. ISBN 966-580-100-7.
110. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. [Вид. 2-е, випр. і доп]. Київ: «Академія», 2006. 464 с.
111. Крайняк Л. К. Композити з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові: семантико-когнітивний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: [спец.] 10.02.04 «Германські мови» / Київський національний лінгвістичний ун-т. Київ, 2001. 19 с.
112. Крижанівська А. В. Склад і структура термінологічної лексики української мови / [А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т. І. Панько та ін.]; за ред. А. В. Крижанівської. Київ: Наукова думка. 1984. 196 с.

113. Кронгауз М. А. Семантика : Учебник для студ. линг. фак. висш. учеб. заведений. 2-е изд., испр. и доп., 2005. Москва: Издат. центр «Академия». 352 с.
114. Крыжановская А. В., Симоненко Л. А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии; отв. ред. Н. Н. Пилинский; Академия наук Украинской ССР, Институт языковедения им. А. А. Потебни. Киев: Наукова думка, 1987. 163 с.
115. Кубрякова Е. С. Основы морфологического анализа на материале германских языков. 2-е издание. Москва: ЛКИ, 2008. 328 с.
116. Кубрякова Е. С. Предисловие. *Концептуальный анализ языка: Современные направления исследования*: сб. науч. тр. Москва: РАН. Ин-т языкознания; ТГУ им. Г. Р. Державина, 2007. С. 7–19.
117. Кубрякова Е. С. Словообразование как процесс номинации и его отличительные формальные и содержательные характеристики. *Теоретические основы словообразования и вопросы создания сложных лексических единиц*: [межвуз. сборн. науч. трудов] / Пятигорский гос. пед. ин-т иностр. яз. Пятигорск: ПГПИИЯ, 1988. С. 3-23.
118. Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Москва: Ин-т языкознания РАН, 2004. 560 с. ISBN 5-94457-174-8.
119. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка: [учеб. пособие для филол. фак. ун-тов]. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Высш. шк., 1989. 216 с.
120. Куликова И. С., Салмина Д. В. Введение в металингвистику (системный, лексикографический и коммуникативно-прагматический аспекты лингвистической терминологии). Санкт Петербург: «Сага», 2002. 352 с.
121. Кун Т. Структура научных революций. Москва: Прогресс, 1977. 300 с.
122. Ланюк Е. Т. До питання про становлення галузевої лексичної системи (на матеріалі німецької торговельно-економічної лексики) : дис. ... канд. філолог. наук. Львів: ЛНУ ім. І Франка, 1974. 278 с.

123. Лебедев С. А. Философия науки: краткая энциклопедия (основные направления, концепции, категории). Москва: Академический проект, 2008. 692 с.
124. Левицкий А. Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка. Киев: Издательство "АСА", 1998. 362 с.
125. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд. 3-е. Москва: Издательство ЛКИ, 2007. 256 с.
126. Лемов А. В. Система, структура и функционирование научного термина (на материале русской лингвистической терминологии). Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2000. 192 с.
127. Ліпінська А. В. Науково-технічна термінологія : навч. посіб. для дистанційного навчання [За ред. акад. М. І. Жалдака]. Київ: Університет «Україна», 2007. 219 с.
128. Лотте Д. С. Как работать над терминологией. Основы и методы: [пособие сост. по трудам Д. С. Лотте и Ком. науч.-техн. терминологии. АН СССР]. Москва: Наука, 1968. 76 с.
129. Лут К. А. Концептуальна метафора в економічній літературі. *Мова і культура*. Київ: Вид. Дім Дм. Бураго, 2007. Вип.9, Том IV. С. 77-79.
130. Лучицкий Р. М. Термінологічна культура викладача. *Обрії*. №2 (35). 2012. С.72-76. URL: https://www.ippo.if.ua/images/stories/Obr_2012/Obrii_2_12/Luchytskiy.pdf (дата звернення: 08.10.2020).
131. Ляшук А. М., Мошнягул А. С. Семантичні та етимологічні характеристики запозичених юридичних термінів англійської мови. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. №10 (2). С. 129-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2016_10%282%29__27 (дата звернення: 24.07.2020).
132. Майкова Т. А. Концептуальная метафора в терминологии социологии. *Вестник Российского университета дружбы народов*. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика. 2015. №3. С. 67-74. URL: <https://rucont.ru/efd/414978> (дата звернення: 24.07.2020).

133. Макаров М. Л. Интерпретативный анализ дискурса в малой группе. Тверь: Изд-во Тверск. гос. ун-та, 1998. 200 с.
134. Малевич Л. Д. Теоретичні засади дослідження термінологічної варіантності. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Серія: Філологічна. 2012. №31. С. 61-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_31_19 (дата звернення: 08.10.2020).
135. Мартинюк А. П. Відтворення англійських конвенціональних метафор емоцій в українських перекладах. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2017. № 85. С. 21-28.
136. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
137. Марченко В. С. Основні способи термінотворення (на матеріалі будівельної термінології). *Культура слова*. Київ : Наук. думка, 1980. С. 36–40.
138. Маслова В. А. Современные направления в лингвистике: учебное пособие. Москва: Академия, 2008. 266 с.
139. Межжеріна Г. В. Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2002. №5. С. 114-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apy1_2002_5_13 (дата звернення: 08.10.2020).
140. Мельничук Н. О. Ад'єктивні емосемізми в англійськомовній картині світу: семантичний і словотвірний аспекти [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2015. 227 с.
141. Мешков О. Д. Словообразование в современном английском языке: учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высш. шк., 1985. 187 с.
142. Михайленко В. В. Алгоритм інтро-перекладацьких стратегій у мультимедійному форматі. *Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції "Наука і освіта '2004"*. Том 25. Актуальні проблеми перекладу. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. С. 38-39.

143. Михальчук Н. О. Морфологічні способи словотвору в сучасній англійській мові. *Науковий блог Національного університету «Острозька академія»*. Острог, 2013. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2013/morfolohichni-sposoby-slovotvoru-v-suchasnij-anhlijiskij-movi/> (дата звернення: 08.10.2020).

144. Моисеев А. И. О языковой природе термина. *Лингвистические проблемы научно - технической терминологии*. Москва: Наука, 1970. С. 127-139.

145. Нікітіна Ф. О. Засоби структуризації інтернаціональних терміноелементів в українській науковій термінології. *Науково-теоретичний журнал інституту мовознавства ім. О. О. Потебні та Інституту української мови НАН України*. 1996. №4-5. С. 47–49.

146. Нікіфорова С. М. Особливості юридичної термінології в англійській мові. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. «Право». 2012. №19. С. 173-179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_pravo_2012_19_31 (дата звернення: 08.10.2020).

147. Нікуліна І. М. До питання про синтактико-морфологічний тип термінотворення в субконтинуумі інформатики й обчислювальної техніки (на матеріалі французької, української і російської мов). *Studia Linguistica*. 2009. №3. С. 241-248.

148. Новиков Л. А. Антонимия в русском языке (семантический анализ противоположности в лексике). Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1973. 190 с.

149. Овадюк О. В. Запозичення як засіб збагачення англійської мови. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. Філологія, педагогіка, психологія. 2013. №27. С. 207-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2013_27_34 (дата звернення: 08.10.2020).

150. Основні функції та принципи діяльності Державної прикордонної служби України. *Державна прикордонна служба України*. URL: <http://dpsu.gov.ua/ua/osnovni-funkcii-ta-principi-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini/> (дата звернення: 06.07.2020).

151. Павлова О. И. Особенности терминологической антонимии. *Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції “Треті Каразінські читання: методика і лінгвістика – на шляху до інтеграції”*. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2003. С. 134-136.

152. Павлова О. І. Роль і місце аббревіації в системі термінотворення. *Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Сер.: Філологічна*. 2012. №27. С. 71-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_27_23 (дата звернення: 08.10.2020).

153. Павлова О. І. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. 2008. №620. Проблеми української термінології. С. 49–54. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/796> (дата звернення: 08.10.2020).

154. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство : [підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищ. навч. закладів]. Львів: Світ, 1994. 217 с.

155. Пашкова Н. І. Етимологічний аналіз у концептуальних дослідженнях. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. Філологія, педагогіка, психологія. 2013. №27. С. 32-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2013_27_8 (дата звернення: 08.10.2020).

156. Петрина О. С. Формування та функціонування англomовних та українських терміносистем банківської сфери [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.17 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 202 с.

157. Пилячик Н. Є. Моделювання фреймового концепту ЯВИЩА ПРИРОДИ у рамках когнітивної лінгвістики. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури*. 08-12 лютого 2017 р. Житомир, 2017. С. 18–20.

158. Пілецький В. І. Сучасний український термін (проблеми збереження національно мовної самобутності). *Вісник Львівського університету*. Серія

філологічна “Проблеми української термінології”. Львів, 2004. №34. Ч. I. С. 428-437.

159. Погонєць В. В. Поповнення військової лексики та фразеології англійської мови: лінгвальний та соціолінгвальний параметри [Текст] : дис... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2019. 224 с.

160. Помірко Р. С., Дудок Р. І. Когнітивні механізми транспозиції смислів: метафора та метонімія (на матеріалі англійської фахової мови економіки). *Вісник Львів. нац. ун-ту*. Сер. “Іноземні мови”. 2010. №17. С. 3-10. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/lingua/article/view/2233> (дата звернення: 08.10.2020).

161. Правдун Т. О. Особливості репрезентацій лексико-семантичної групи «прикордонник» в українській та англійській мовах: структурно семантичний та семантико-стилістичний аналіз. *Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]*. Сер. : Філологічна. 2013. №39. С. 196-200. URL: https://lingvj.oa.edu.ua/assets/files/full/2013/n39/NZ_Vyp_39.pdf (дата звернення: 08.10.2020).

162. Прохорова В. Н. Метафора в общелитературном языке и терминологии. *Терминоведение*. Вып. 1–3 / под ред. В. А. Татарина. Москва: Московский лицей, 1996. С. 75–76.

163. Радочинська Л. Г. Особливості словоскладання в англійській мові. *Materials Miedzynarodowej naukowii-praktycznej konferencji «Aktualne problemy nowoczesnych nauk - 2014»*. Volume 16. Filologiczne nauki - Przemysl. Nauka i studia, 2014. С. 56-60. URI: <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/642> (дата звернення: 08.10.2020).

164. Раєвська Н. М. English lexicology. Київ: Головне видавництво видавничого об'єднання «Вища школа», 1991. 302 с.

165. Реформатский А. А. Введение в языковедение. Москва: Аспект–Пресс, 1996. 536 с.

166. Реформатский А. А. Мысли о терминологии. *Современные проблемы русской терминологии*. Москва, 1986. С. 163-198.
167. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология. *Вопросы терминологии*. Москва: Изд-во АН СССР. 1961. С. 46–55.
168. Ричардс А. Философия риторики. *Теория метафоры*: сборник. Москва: Прогресс, 1990. С. 44–67.
169. Ріба О. М. Німецька фахова мова нафтової промисловості: структурно-семантичні та функціональні особливості: дис... канд. філол. наук: [спец.] 10.02.04 «Германські мови» / Івано-франківський національно-технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2010. 296 с.
170. Ріба-Гринишин О. М. Типологія лексичних одиниць німецькомовного науково-технічного тексту з наф-тової промисловості. *Наукові праці*. Серія : Філологія. Мовознавство. 2013. Вип. 207. т. 219. С. 102–104.
171. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Справочник по русскому языку. Словарь лингвистических терминов. Москва: Оникс. Мир и Образование, 2008. 624 с.
172. Русанівський В. М. Українська мова : [енциклопедія] / ред. : В. М. Русанівський (співголова) та ін. – [2-ге вид., випр. і доп.]. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
173. Рыцарева А. Э. Прагмалингвистический аспект интернациональной лексики: диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук: [спец.] 10.02.04 / Волгоградский государственный университет. Волгоград, 2002. 197 с.
174. Сав'юк А. М. Вивчення суфіксальної та префіксальної системи англійської мови як важливого когнітивного аспекту під час підготовки філологів у вищих навчальних закладах. *Наукові записки. Серія "Філологічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)* / відп. ред. проф. Г. В. Самойленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. Кн. 3. С. 240-243.

175. Саламаха М. Я. Англійський термін сфери охорони довкілля: структурний підхід. *Іноземна філологія*. 2012. №124. С. 74-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/infil_2012_124_13 (дата звернення: 08.10.2020).

176. Саламаха М. Я. Англомовна терміносистема охорони довкілля: структура, семантика, прагматика [Текст] : дис... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 317 с.

177. Саламаха М. Я. Англомовний термін сфери охорони довкілля та його базові ознаки. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія : Філологічна. 2014. №45. С. 49-52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_45_16 (дата звернення: 08.10.2020).

178. Сапожник І. В., Суродейкіна Т. В. Процеси термінологізації та детермінологізації в художньому й мистецтвознавчому дискурсі. *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2014. №720. С. 163-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_720_19 (дата звернення: 08.10.2020).

179. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2010. 844 с.

180. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

181. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.

182. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Видавництво ТОВ «Довкілля - К», 2006. 716 с.

183. Семенюк О. А. Особливості сучасної комунікації як фактори впливу на процеси функціонування і засвоєння неологізмів. *Наукові записки*. Серія «Філологічні науки». Кіровоград, 2016. Вип. 145. С. 3-6.

184. Семенюк О. А. Язык эпохи и его отражение в сатирико-юмористическом тексте. Кіровоград: РИЦ КГПУ им. В.К. Винниченко, 2001. 368 с.

185. Семчинський С. В. Про «негативні» семантичні запозичення. *Studia linguistica*. 2012. №6 (1). С. 38-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6%281%29__9 (дата звернення: 08.10.2020).
186. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць*. Київ: КНЕУ, 2001. № IV. С. 3–8.
187. Ситдиков П. Г. Проблема формулювання дефініції та визначення ознак терміну. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2011. №20. С. 441-447. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2011_20_56 (дата звернення: 08.10.2020).
188. Скороходько Е. Ф. Неоніми в когнітивній та комунікативній структурі наукового тексту (на матеріалі англійської мови). *Мовознавство*. 2004. №1. С. 45-53.
189. Скороходько Е. Ф. Структура багатокomпонентних англomовних термінів. *Теоретична та прикладна лінгвістика: Зб. наук. праць*. Київ, 2004. Випуск 2. С. 116-127.
190. Скороходько Е. Ф. Сучасна англійська термінологія: Навч. посіб. Київ: УІЛМ, 2002. 76 с.
191. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. Москва: Московский Государственный Университет, 1998. 260 с.
192. Соловій В. З. Основні підходи до вивчення терміна. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Житомир, 2011. Вип. 59. С. 171-173. URI: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/7342> (дата звернення: 06.07.2020).
193. Солодка Л. І. Лексико-семантичне поле назв руху в газетних заголовках сучасних видань. *Теле- та радіожурналістика* : зб. наук. пр. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2010. №9. С. 330-335.
194. Старченко О. А. Метафоризація як спосіб термінотворення в термінології виборчого процесу й виборчих процедур англійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія*. 2014.

Вип. 708-709. С. 133-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_708-709_33 (дата звернення: 08.10.2020).

195. Стацюк Р. В. Основні підходи до визначення поняття "термін" у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). 2016. №5(2). С. 112-116.

196. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики. Изд. 6-е. Москва: ЛКИ, 2007. 312 с.

197. Степанова М. Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в немецком языке. Москва: Высшая школа, 1984. 264 с.

198. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М. Н. Кожинной; члены редколлегии: Е. А. Баженова, М. П. Котюрова, А. П. Сковородников. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Флинта: Наука, 2006. 696 с.

199. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: вопросы теории. Москва: ЛИБРОКОМ, 2012. 248 с.

200. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: терминологическая деятельность. Москва: Едиториал УРСС, 2005. 288 с.

201. Тарасова В. В. Семантичне поле "Засоби пересування" в сучасних англійській, німецькій, російській та українській мовах : монографія. Київ: ТЗОВ "SprintPrint", 2010. 225 с.

202. Татаринев В. А. Общее терминоведение: Энциклопедический словарь. Российское терминологическое общество РоссТерм. Москва: Московский Лицей, 2006. 528 с.

203. Телешун К. О. Термінологічна лексика в структурі турецької фахової мови торгівлі. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2015. №51. С. 544-550. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2015_51_80 (дата звернення: 08.10.2020).

204. Телия В. Н. Типы языковых значений : Связанное значение слова в языке. Москва: Наука, 1981. 269 с.

205. Терещенко С. І. Синонімія в термінології (лексикографічний аспект). *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. Київ, 2001. № IV. С. 328-330.
206. Тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей. *Офіційний вебсайт Державної прикордонної служби України*. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/timchasoviy-poryadok-kontrolyu-za-peremishchennyam-osib-cherez-liniyu-zitknennya-u-mezhah-doneckoi-ta-luganskoj-oblastey/> (дата звернення: 08.10.2020).
207. Толикина Е. Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина. *Лингвистические проблемы научно-технической терминологии*. Москва: Наука, 1970. С. 53-67.
208. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія]. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
209. Тур О. М. Уніфікація та стандартизація документознавчої термінології в Україні [Текст]: дис. ... док. наук із соц. комунікацій: [шифр] 27.00.02 / Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Національна академія наук України. Київ, 2019. 447 с.
210. Туркевич О. В. Термінолексемі методики викладання української мови як іноземної: структурно-семантичний підхід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології», 2010. № 676. С. 77–81.
211. Турчак О. М. Особливості словотвору економічної термінології. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Філологічні науки. 2016. № 2. С. 247–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduerf_2016_2_38 (дата звернення: 08.10.2020).
212. Уфимцева А. А. К вопросу о так называемом дефиниционном методе описания лексического значения. *Слово в грамматике и словаре*. Москва: Наука, 1984. С. 131–141.

213. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): для институтов и факультетов иностр. языков. Учеб. пособие. 5-е изд. Санкт Петербург: Филологический факультет СПбГУ; Москва: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. 416 с.

214. Федоряченко Ю. О. Англійські запозичення у французькій економічній термінології. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки* : матер. III щорічної Всеукр. наук.-практ. конф., 18 квіт. 2013 р. С. 246-251.

215. Філіппова Н. М. Метафора в термінології (на матеріалі соматизмів в англійській суднобудівній термінології). *Проблеми української термінології* : міжнар. наук. конф., 1–2 жовт. 2010 р. : зб. наук. пр. Львів, 2010. С. 85–87.

216. Фогель А. Б. К вопросу об определении понятий «термин» и «терминология» (на материале автомобильной терминосистемы. *Вісник Запорізького державного університету*: Збірник наукових статей. Філологічні науки /Головний редактор Толоч В. О. Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2000. С. 198-203. URL: <http://visnykznu.org/issues/archive/articles/790.pdf> (дата звернення:08.10.2020).

217. Фурсова Л. І. Проблема функціональних особливостей терміна. *Вісник Житомирського педагогічного університету*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2001. №8. С. 167-170.

218. Хайрулин М. В. Деякі питання єдності інтернаціонального і національного в різносистемних мовах. Казань: Наука, 1991. 61 с.

219. Халіновська Л. А. Особливості аббревіації в українській авіаційній термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. № 675. С. 50–53. URL: <http://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-675-2010/osoblivosti-abreviatsiyi-v-ukrayinskiy> (дата звернення: 08.10.2020).

220. Харитончик З. А. Лексикология английского языка. Минск: Высшая школа, 1992. 229 с.

221. Харченко Л. О. Структура лексико-семантичного поля дієслів на позначення емоційного стану і почуттів. *Проблеми граматики і лексикології української мови*. Зб. наук. праць / Відп. ред. А. П. Грищенко. Київ: Правда Ярославичів, 1998. С. 80–88.

222. Хомутова Т. Н. Научные парадигмы в лингвистике. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2009. №35 (173). Филология. Искусствоведение. Вып. 37. С. 142-151.

223. Царьова І. В. Мова і термінологія наукових досліджень у юриспруденції : навчальний посібник. Дніпро: Вид. «Інновація», 2019. 114 с.

224. Цвяк Л. В. Сучасна прикордонна термінологія: особливості утворення та перекладу. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2013. №11. С. 357-365. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2013_11_55 (дата звернення: 08.10.2020).

225. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Видавн. Дім «Слово», 2004. 240 с.

226. Цимбал Н. А. Антонімічні відношення в термінології органічної хімії. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць*. Київ, 1998. С. 188-192.

227. Цимбал Н. А. Морфологічний спосіб творення термінів будівництва та архітектури. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. 2013. № 34. С. 303-307. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2013_34_86 (дата звернення: 08.10.2020).

228. Циткіна Ф. О. Термінологія й переклад. Львів: ВЛІ, 2003. 187 с.

229. Ченки Алан. Семантика в когнитивной лингвистике. *Современная американская лингвистика: фундаментальные направления* / под ред. А. А. Кибрика, И. М. Кобозевой, И. А. Секериной. Москва: УРСС, 2002. С. 340-366.

230. Черемська О. С., Сухенко В. Г. Інноваційна лексика в добу політичних трансформацій: збагачення чи втрата ідентичності. *Challenges and*

achievements of European countries in the area of philological researches : Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. С. 237-252.

231. Шапран Д. П. Мілітарна метафора в українській маркетинговій термінології. *Молодий вчений*. №5 (32), травень 2016 р. С. 526-530.

232. Шелов С. Д. Еще раз об определении понятия «термин». *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2010. №4(2). С. 795–799.

233. Шелов С. Д. Термин. Терминологичность. Терминологические определения. Санкт Петербург: Филологический факультет СПбГУ, 2003. 280 с.

234. Шелов С. Д., Цумарев А. Э. IV Международный симпозиум «Терминология и знание». *Вопросы языкознания*. 2015. № 3. С. 138–144.

235. Шило В. В. Структура та семантика іменникових парадигм в англійській мові (на матеріалі французьких правових запозичень XI-XIX ст.) [Текст] : дис... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2005. 227 с.

236. Шутова М. О. Неологізми в сучасній англійській мові. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*: серія філологія, педагогіка, психологія. №21. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2010. 147 с.

237. Щерба Д. В. Функції термінів в сучасному термінознавстві. *Нова філологія*. Збірник наукових праць. №26. 2007. С. 194-198.

238. Щипачова Д. С. Неологізми англійської мови у ЗМІ. *Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм*: міжнар. наук.-прак. конф. 10-11 березня 2017 р. Львів: «Логос». С. 166-168. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/shchypachova_neologismy.pdf (дата звернення: 08.10.2020).

239. Янишина Л. С. Процеси неологізації у словниковому складі англійської мови XIX століття (на матеріалі прозових літературних творів) [Текст] : дис... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 2017. 202 с.

240. Янковець О. В. Англійська прикордонна термінологія: лексико-семантичний аналіз та особливості вживання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Перекладознавство та міжкультурна

комунікація». Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2018. № 1. С. 119-123. URL: http://tsj.kherson.ua/archive/2018/1/part_1/23.pdf.

241. Янковець О. В. Вплив гібридної війни на сході України на появу військових, правоохоронних та прикордонних неологізмів в англійській мові. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів сектору безпеки*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 21 квітня 2017 року. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. С. 171-173. URL: <http://napu.com.ua/wp-content/uploads/2016/12/VERSTKA22222222222222222222.pdf/>

242. Янковець О. В. Джерела і способи формування англійської термінології. *Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: Львів, 14-15 жовтня 2016 р. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2016. С. 152-154.

243. Янковець О. В. Етимологія англійської прикордонної термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2016. № 22. С. 148-150. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v22/44.pdf>.

244. Янковець О. В. Концептуальна метафора як один із способів номінації у терміносистемі прикордонної сфери. *«Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. Вип. № 34. Том 5. С. 177-182. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_5/29.pdf.

245. Янковець О. В. Особливості антонімічних відношень у англійській прикордонній терміносистемі. *Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку*: VIII Всеукраїнська науково-практична конференція, Харків, 22-23 лютого 2019 року. С. 71-73.

246. Янковець О. В. Особливості відображення військових та прикордонних неологізмів в контексті проведення гібридної війни на сході України. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників*

філологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 24-25 лютого 2017 року. С. 69-73.

247. Янковець О. В. Особливості відображення військової та прикордонної термінології українськими та зарубіжними ЗМІ в контексті проведення АТО на сході України. *Науковий вісник Чернівецького університету*: збірник наукових праць. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2017. Вип. 784: Германська філологія. С. 134-142. URL: <http://germanicphilol.chnu.edu.ua/?p=25>.

248. Янковець О. В. Особливості розвитку термінознавчої науки наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*: науковий журнал / редкол. В. І. Кушнерик та ін. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД». 2018. Вип. 1(15). С. 359-363.

249. Янковець О. В. Особливості семантичної класифікації англійської прикордонної термінології. *Філологія: сучасний погляд на вивчення актуальних проблем*: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Запоріжжя, 16-17 лютого 2018 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. С. 58-61. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=briefwebr&S21ALL.

250. Янковець О. В. Особливості та етапи застосування словотвірного аналізу при вивченні англійських прикордонних термінів. *Закарпатські філологічні студії*. №8. 2019. С. 46-50. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/index.php/vipusk-8-1>.

251. Янковець О. В. Особливості функціонування англійських однокомпонентних прикордонних термінів. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України*: тези ХІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 15 листопада 2018 року). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2018. С. 677-679. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/xi-vseukrainsko-naukovo-praktychna-konferentsiia-15_11_2018.pdf.

252. Янковець О. В. Особливості функціонування гештальтної метафори у сучасній англійській прикордонній термінології. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі: тези міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 28-29 серпня 2020 р.* Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 123-125.

253. Янковець О. В. Роль прикордонної термінології у розвитку професійної іншомовної комунікативної компетенції майбутніх офіцерів-прикордонників. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць / За заг. ред. В. В. Жуковської, О. А. Черниш.* Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2016. 453 с. С. 436 – 439. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/805/1>.

254. Янковець О. В. Синонімічні відношення у прикордонній терміносистемі. *Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches: Conference Proceedings, April 27-28, 2018.* Tbilisi: Baltija Publishing. P. 226-229.

255. Янковець О. В. Словотвірні суфікси англійських термінів-іменників прикордонної сфери. *Науковий вісник Львівського Національного Університету імені Івана Франка.* Серія «Іноземна філологія». 2019. Вип. 132. С. 45-56 URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/foreignphilology/article/view/2921>

256. Янковець О. В. Словотвірно-структурні особливості англійських прикордонних полікомпонентних термінів-словосполучень. *Science and Education a New Dimension. Philology.* VI (54). Issue: 183. 2018 Nov. P. 55-57. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/fil_vi_183_54.pdf.

257. Янковець О. В. Структурні особливості англійських одноосновних прикордонних термінів. *Концептуальні проблеми розвитку філологічних наук у сучасному полікультурному просторі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 21-22 вересня 2018 р.* Київ: Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2018. С. 44-47.

258. Янковець О. В. Структурні особливості англійської прикордонної термінології. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія «Філологічні науки». 2016. №1. С. 243-248. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/11390/1/47.pdf>.

259. Янковець О. В. Структурні особливості прикордонної термінології. *Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасному світі*. Матеріали XIV міжнародної студентської інтернет-конференції (Вінниця, 17-18 березня 2016 року) / Гол. ред. Ямчинська Т. І. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2016. С. 140-141.

260. Янковець О. В. Терміни-композити в англійській прикордонній терміносистемі: структурний аналіз та морфологічні особливості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2018. Вип. 34. Том 2. С. 59-61. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=123>.

261. Янковець О. В., Єсипенко Н. Г. Словотвірні суфікси англійських термінів прикордонної сфери: фонетичний та семантичний аспект (англійською мовою). *Науковий вісник ХДУ*. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». 2020. Вип. 2. С. 14-20. URL: <https://tsj.journal.kspu.edu.ua/index.php/tsj/article/view/559>.

262. Янковець О. В., Янковець А. В. Особливості появи та функціонування неологізмів, пов'язаних з проведенням ООС на Сході України. *Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Харків, 14 березня 2019 р. С. 60-61.

263. Янковець О. В., Янковець А. В. Функціональні особливості англійських прикордонних термінологічних одиниць. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України: тези міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 22 листопада 2019 р.)*. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 670-671. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/konferen_listopad_2019.pdf.

264. Янкович Р. Я. Семантичні та функціональні аспекти економічних термінів у німецькій публіцистиці. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. №6. 2016. С. 294-299.
265. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: Большая Российская энциклопедия, 2002. 709 с.
266. Adams Valerie. *Complex Words in English*. London, New York: Routledge, 2001. 184 p. (English Language Series). ISBN 0582239648.
267. Annual Report. 1 December 2012 – 30 November 2013. *European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine*. URL: http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/Report_2013_ENGL-.pdf (дата звернення: 01.10.2019).
268. Bloomfield Leonard. *Language*. London: George Allen and Unwin Ltd., 1973. 566 p.
269. Budin Gerhard. A Critical Evaluation of the State-of-the-art of Terminology Theory. *In Terminology Science & Research*. 2001; 12(1-2): 7-23.
270. Cabre M. Teresa. *Terminology: theory, methods, and applications*; edited by Juan C. Sager; translated by Janet Ann DeCesaris. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1999. 263 p. DOI: 10.1075/tlrp.1.
271. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 06.07.2020).
272. Condamines Anne. Corpus analysis and conceptual relation patterns. *In Terminology*. 2002; 8(1): 141-162.
273. Condamines Anne. Terminology: New needs, new perspectives. *In Terminology*. 1995; 2(2): 219-238.
274. Condamines Anne. Variations in terminology. *In Terminology*. 2010; 16(1): 30-50.
275. Dudok Roman, Tatarovska Olesya, Tsyntar Natalia, Tsviak Larysa, Bloschynskyi Ihor. Compound Nouns in the German Terminology of the Border Guarding Sphere. *Applied Linguistics Research Journal*. 2021; 5(4): 113-117. DOI: 10.14744/alrj.2021.08831

276. Felber Helmut. Terminology manual. Paris: Unesco: Infoterm, 1984. 426 p.
277. Frontex. Common Core Curriculum. EU Border Guard Basic Training. Warsaw: Frontex, 2017. 347 p. DOI: 10.2819/829367
278. Frontex. Exercising Mobility in Border Guard Basic Training. Warsaw, Poland, 2015. 132 p.
279. Fundamental Rights at Airports: Border Checks at Five International Airports in the European Union. Luxembourg: Publications office of the European Union, 2014. 124 p.
280. Hoffmann L. Vom Fachwort zum Fachtext. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1988. 265 S.
281. Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej / Pod red. J. Lukszyna. Warszawa, 2002. S. 146.
282. John Lyons. Semantics. Cambridge: Cambridge University Press, 1977. DOI: 10.1017/CBO9780511620614
283. Krietemeyer George E. The Coast Guardsman's Manual. 9th ed. Naval Institute Press, 2000. 708 p. ISBN13: 9781557504685.
284. Lakoff George, Johnsen Mark. Metaphors we live by. London: The university of Chicago press, 2003. 193 p. URL: <http://shu.bg/tadmin/upload/storage/161.pdf> (дата звернення: 06.07.2020).
285. Lukszyn J., Zmarzer W. Teoretyczne podstawy terminologii. Warszawa, 2001. S. 77.
286. Newman Stanley. English Suffixation: A Descriptive Approach // WORD, 1948. 4:1, p. 24-36. DOI: 10.1080/00437956.1948.11659324.
287. Niklas-Salminen Aino. La lexicologie. Paris: Armand Collin, 1997. 188 p. ISBN: 9782200015039.
288. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com> (дата звернення: 06.07.2020).
289. Ortony A. (Ed.). Contents. In Metaphor and Thought (2nd ed., pp. vii-x). toc, Cambridge: Cambridge University Press, 1993. URL:

<https://msu.edu/~orourk51/800-Phil/Handouts/Readings/Linguistics/Reddy-TheConduitMetaphor-1979.pdf> (дата звернення: 06.07.2020).

290. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (дата звернення: 13.08.2021).

291. Pearson Jennifer. *Terms in Context*. John Benjamins. Amsterdam / Philadelphia, 1998. 258 p. ISBN 978-1556193422.

292. Plag Ingo. *Word-formation in English* (Cambridge Textbooks in Linguistics). Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 240 p. DOI: 10.1017/CBO9780511841323.

293. Prefixation. Classification of Prefixes. URL: https://studopedia.su/10_43002_Prefixation-Classification-of-Prefixes.html (дата звернення: 06.07.2020).

294. Prihodko A. I. Projections of cognitive and ecological linguistics. *International scientific and practical conference*. Czestochowa, Republic of Poland. April 23–24, 2021. P. 68-72. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-073-5-2-17>.

295. Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code), OJ L 77, 23.3.2016, p. 1–52. ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/399/oj> (дата звернення: 01.10.2019).

296. Rey A. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 184 p.

297. Rondeau Guy. *Introduction à la terminologie*. Quebec: Gaëtan Morin, 1983. 238 s.

298. Sageder Dagmar. Terminology today: a science, an art or a practice? : Some aspects on terminology and its development. *Brno Studies in English*. 2010. Volume 36, No. 1. P. 123–134. URL: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/105092> (дата звернення: 13.08.2021).

299. Sager Juan. *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1996. 258 p. DOI: 10.1075/z.44.

300. Sukhorolska S. M., Fedorenko O. I. *Methods of linguistic analysis. Study manual for students and researchers*. Lviv: Intelkt-zakhid, 2009. 347 p.

301. Suzanne Öhman. Theories of the “Linguistic Field”. *WORD*. 1953, 9:2, 123-134. DOI: 10.1080/00437956.1953.11659462
302. Temmerman Rita. Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2000. 258 p. DOI: 10.1075/tlrp.3
303. Trier Jost. Das sprachliche Feld. Wortfeldforschung: *Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1973. S. 1-162.
304. Trier Jost. Sprachliche Felder. *Zeitschrift für deutsche Bildung*. 1932. № 8, 9. S. 417.
305. Ullman St. Words and their meaning. Canberra: Australian National University Press, 1974. 23 p.
306. Weisgerber L. Vom inhaltlichen Aufbau des deutschen Wortschatzes. *Wortfeldforschung: Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1973. S. 193-226.
307. Yesypenko Nadia, Yankovets Olena, Beshlei Olga, Yankovets Andrii, Bloshchynskyi Ihor. Conceptual Metaphor as a Means of Terminological Nomination. *ALR Journal*. 2021; 5 (2): 24-29. DOI: 10.14744/alrj.2021.57805.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

308. 46 enemy attacks reported along demarcation line, - ATO HQ. *112.UA*. URL: <http://112.international/conflict-in-eastern-ukraine/46-enemy-attacks-reported-along-demarcation-line-ato-hq-5866.html> (дата звернення: 06.07.2020).
309. Adam Swain: Russian-backed insurgents put Ukraine advance on hold. *KyivPost*. URL: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/adam-swain-russian-backed-insurgents-put-ukraine-advance-on-hold-362686.html> (дата звернення: 06.07.2020).

310. Applications for accreditation in the ATO area. *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. URL: <https://mfa.gov.ua/en/news/3698-poryadok-akreditaciji-v-rajoni-ato> (дата звернення: 06.07.2020).

311. Arrangement of EECPS (entry/exit checkpoints) at the administrative border with Crimea may be not completed in time, by the end of this year, – activists. *The Ukrainian Helsinki Human Rights Union*. URL: <https://helsinki.org.ua/en/articles/arrangement-of-eecps-entry-exit-checkpoints-at-the-administrative-border-with-crimea-may-be-not-completed-in-time-by-the-end-of-this-year-activists/> (дата звернення: 06.07.2020).

312. ATO 'cyborg' to work for Anti-Corruption Prosecutor's Office. *UNIAN Information Agency*. URL: <http://www.unian.info/politics/1203379-ato-cyborg-to-work-for-anti-corruption-prosecutors-office.html> (дата звернення: 06.07.2020).

313. ATO HQ: 88 shellings along entire demarcation line and massive artillery strike in Krymske. *112.UA*. URL: <http://112.international/politics/ato-hq-88-shellings-along-entire-demarcation-line-and-massive-artillery-strike-in-krymske-8964.htm> (дата звернення: 06.07.2020).

314. ATO NEWS: Ukrainian servicemen stop terrorists' offensive near 29th and 31st block posts. *Ministry of Defence of Ukraine*. URL: <https://www.mil.gov.ua/en/news/2015/01/21/ato-news-ukrainian-servicemen-stop-terrorists-offensive-near-29th-and-31st-block-posts/> (дата звернення: 06.07.2020).

315. ATO Staff: Situation in the ATO zone escalated dramatically. Russian supervisors order militants to use 120-mm and 82-mm mortar launchers more intensively. *Ukraine Crisis Media Center*. URL: <https://uacrisis.org/en/40242-shtab-ato-27> (дата звернення: 06.07.2020).

316. ATO: Situation along demarcation line tense, militants fire on Avdiivka overnight. *UNIAN Information Agency*. URL: <http://www.unian.info/war/1078256-ato-situation-along-demarcation-line-tense-militants-fire-on-avdiivka-overnight.html> (дата звернення: 06.07.2020).

317. Cyborg Ihor Branovytskyi, killed publically by terrorist Motorola, buried in Kyiv. *Censor.NET*. URL: <http://en.censor.net.ua/news/331347/>

cyborg_igor_branovytskyi_killed_publically_by_terrorist_motorola_buried_in_kyiv_photo (дата звернення: 06.07.2020).

318. Fresh shelling in Ukraine's Donetsk region. *I12.UA*. URL: <https://i12.international/conflict-in-eastern-ukraine/donbas-luhanske-under-attack-4732.html> (дата звернення: 06.07.2020).

319. JFO: Ukraine reports seven enemy attacks in Donbas warzone in past 24 hours. *UNIAN Information Agency*. URL: <https://www.unian.info/war/10374912-jfo-ukraine-reports-seven-enemy-attacks-in-donbas-warzone-in-past-24-hours.html> (дата звернення: 06.07.2020).

320. Militants launch 22 attacks on ATO forces. *LB.ua*. URL: http://en.lb.ua/news/2016/09/20/1863_militants_launch_22_attacks_ato.html (дата звернення: 06.07.2020).

321. No attacks reported along demarcation line. Army helps restore Donbas infrastructure, - ATO press center. *Censor.NET*. URL: http://en.censor.net.ua/news/353195/no_attacks_reported_along_demarcation_line_army_helps_restore_donbas_infrastructure_ato_press_center (дата звернення: 06.07.2020).

322. Parliamentarians of the “Lublin Triangle” visited the entry-exit checkpoint “Hnutove”. *State Border Guard Service of Ukraine*. URL: <https://www.dpsu.gov.ua/en/news/parliamentarians-of-the-lublin-triangle-visited-the-entry-exit-checkpoint-hnutove/> (дата звернення: 06.05.2021).

323. Peace in Ukraine (III): The Costs of War in Donbas. *International Crisis Group*. URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/ukraine/261-peace-ukraine-iii-costs-war-donbas> (дата звернення: 06.09.2020).

324. Rebel-held region in eastern Ukraine plans to hold new referendum. *Daily Sabah*. URL: <https://www.dailysabah.com/europe/2019/02/16/rebel-held-region-in-eastern-ukraine-plans-to-hold-new-referendum> (дата звернення: 06.07.2020).

325. Russia to ramp up support for Ukraine's rebel-held east – Putin. *REUTERS*. URL: <https://www.reuters.com/article/us-russia-putin-ukraine-idUSKBN28R1BZ> (дата звернення: 20.12.2020).

326. Russia-backed separatists violate ceasefire in Donbas 4 times. *KyivPost*. URL: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/adam-swain-russian-backed-insurgents-put-ukraine-advance-on-hold-362686.html> (дата звернення: 06.07.2020).

327. Russian-backed insurgents put Ukraine advance on hold – and wait for the West's next move. *The Conversation*. URL: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/russia-backed-separatists-violate-ceasefire-in-donbas-4-times-3.html> (дата звернення: 20.05.2021).

328. See why the conflict in eastern Ukraine is heating up. *National Geographic*. URL: <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/see-why-conflict-eastern-ukraine-heating-up> (дата звернення: 06.07.2020).

329. Situation within entry-exit checkpoints at the boundary line and in the ATO area. *Government Portal*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/249243892> (дата звернення: 06.07.2020).

330. Ukraine conflict: Moscow could 'defend' Russia-backed rebels. *BBC.com*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-56678665> (дата звернення: 10.04.2021).

331. Ukraine reports 2 WIAs as militants use anti-tank assault weapons near Vodiane. *UNIAN Information Agency*. URL: <https://www.unian.info/war/10099622-ukraine-reports-2-wias-as-militants-use-anti-tank-assault-weapons-near-vodiane.html> (дата звернення: 06.07.2020).

332. Ukraine says separatists violated ceasefire within hours. *REUTERS*. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-ceasefire-idUSKCN24S101> (дата звернення: 20.12.2020).

333. Ukrainian troops repel militant attack on Donetsk airport, reports say. *The Los Angeles Times*. URL: <https://www.latimes.com/world/europe/la-fg-ukraine-russia-donetsk-20140710-story.html> (дата звернення: 06.07.2020).

ДОДАТКИ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у фахових виданнях України

1. Янковець О. В. Структурні особливості англійської прикордонної термінології. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія «Філологічні науки». 2016. №1. С. 243-248. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/11390/1/47.pdf>.
2. Янковець О. В. Етимологія англійської прикордонної термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2016. № 22. С. 148-150. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v22/44.pdf>.
3. Янковець О. В. Особливості відображення військової та прикордонної термінології українськими та зарубіжними ЗМІ в контексті проведення АТО на сході України. *Науковий вісник Чернівецького університету*: збірник наукових праць. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2017. Вип. 784: Германська філологія. С. 134-142. URL: <http://germanicphilol.chnu.edu.ua/?p=25>.
4. Янковець О. В. Англійська прикордонна термінологія: лексико-семантичний аналіз та особливості вживання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2018. № 1. С. 119-123. URL: http://tsj.kherson.ua/archive/2018/1/part_1/23.pdf.
5. Янковець О. В. Особливості розвитку термінознавчої науки наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*: науковий журнал / редкол. В. І. Кушнерик та ін. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД». 2018. Вип. 1(15). С. 359-363.
6. Янковець О. В. Терміни-композити в англійській прикордонній терміносистемі: структурний аналіз та морфологічні особливості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса:

Видавничий дім «Гельветика». 2018. Вип. 34. Том 2. С. 59-61. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=123>.

7. Янковець О. В. Особливості та етапи застосування словотвірного аналізу при вивченні англійських прикордонних термінів. *Закарпатські філологічні студії*. №8. 2019. С. 46-50. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/index.php/vipusk-8-1>.

8. Янковець О. В. Словотвірні суфікси англійських термінів-іменників прикордонної сфери. *Науковий вісник Львівського Національного Університету імені Івана Франка*. Серія «Іноземна філологія». 2019. Вип. 132. С. 45-56 URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/foreignphilology/article/view/2921>

9. Янковець О. В., Єсипенко Н. Г. Словотвірні суфікси англійських термінів прикордонної сфери: фонетичний та семантичний аспект (англійською мовою). *Науковий вісник ХДУ*. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». 2020. Вип. 2. С. 14-20. URL: <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/559>.

10. Янковець О. В. Концептуальна метафора як один із способів номінації у терміносистемі прикордонної сфери. *«Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. Вип. № 34. Том 5. С. 177-182. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_5/29.pdf.

Наукові праці у періодичних виданнях інших держав

11. Янковець О. В. Словотвірно-структурні особливості англійських прикордонних полікомпонентних термінів-словосполучень. *Science and Education a New Dimension*. Philology. VI (54). Issue: 183. 2018 Nov. P. 55-57 (Угорщина). URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/fil_vi_183_54.pdf.

12. Yesypenko Nadia, Yankovets Olena, Beshlei Olga, Yankovets Andrii, Bloschynskiy Ihor. Conceptual Metaphor as a Means of Terminological Nomination. *ALR Journal*. 2021; 5 (2): 24-29. DOI: 10.14744/alrj.2021.57805.

Наукові праці апробаційного характеру

13. Янковець О. В. Роль прикордонної термінології у розвитку професійної іншомовної комунікативної компетенції майбутніх офіцерів-прикордонників. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць / За заг. ред. В. В. Жуковської, О. А. Черниш. Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2016. 453 с. С. 436 – 439. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/805/1>.*

14. Янковець О. В. Структурні особливості прикордонної термінології. *Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасному світі. Матеріали XIV міжнародної студентської інтернет-конференції (Вінниця, 17-18 березня 2016 року) / Гол. ред. Ямчинська Т. І. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2016. С. 140-141.*

15. Янковець О. В. Джерела і способи формування англійської термінології. *Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: Львів, 14-15 жовтня 2016 р. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2016. С. 152-154.*

16. Янковець О. В. Особливості відображення військових та прикордонних неологізмів в контексті проведення гібридної війни на сході України. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 24-25 лютого 2017 року. С. 69-73.*

17. Янковець О. В. Вплив гібридної війни на сході України на появу військових, правоохоронних та прикордонних неологізмів в англійській мові. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів сектору безпеки: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 21 квітня 2017 року.*

23. Янковець О. В. Особливості антонімічних відношень у англійській прикордонній терміносистемі. *Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку*: VIII Всеукраїнська науково-практична конференція, Харків, 22-23 лютого 2019 року. С. 71-73.

24. Янковець О. В., Янковець А. В. Функціональні особливості англійських прикордонних термінологічних одиниць. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України*: тези міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 22 листопада 2019 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 670-671. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/konferen_listopad_2019.pdf.

25. Янковець О. В. Особливості функціонування гештальтної метафори у сучасній англійській прикордонній термінології. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі*: тези міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 28-29 серпня 2020 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 123-125.

ДОДАТОК А

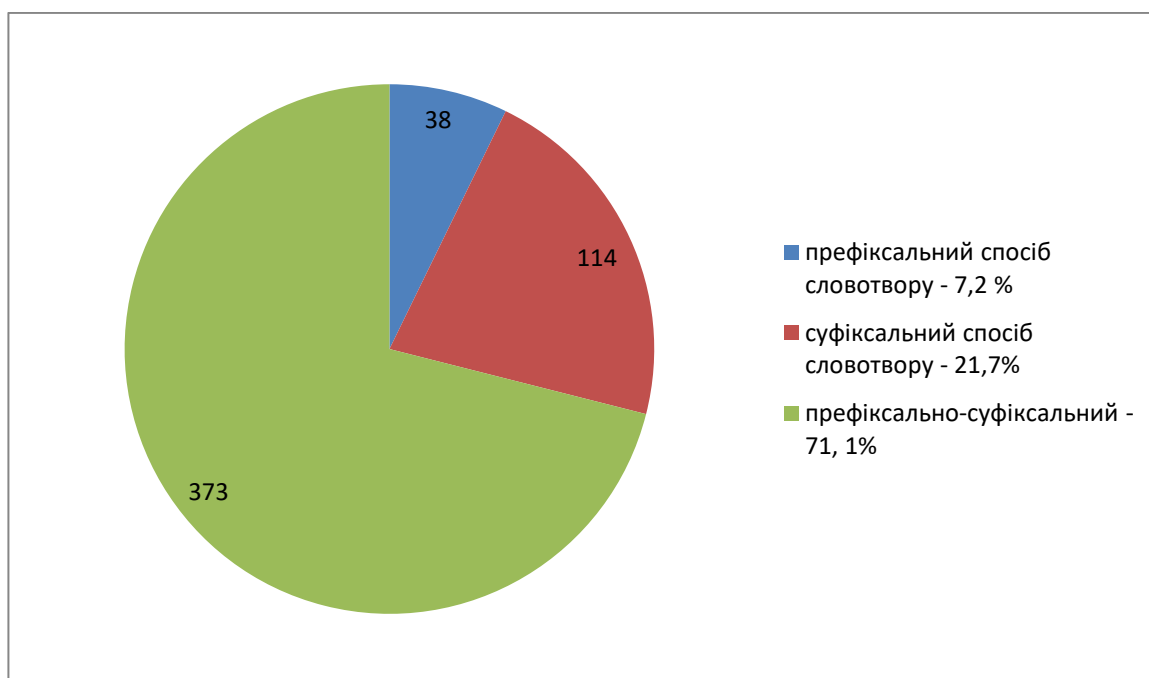

Рис. А.1. Відсоткове відношення афіксального способу словотвору

ДОДАТОК Б.

Термінотворчі суфікси в англійській прикордонній терміносистемі

Таблиця Б.1.

Іменникові суфікси

	суфікс	кількість	Відсоток, %
1	-tion	38	17.6
2	-ion	36	16.7
3	-ment	20	9.3
4	-er	21	9.7
5	-ity	16	7.4
6	-y	12	5.6
7	-ance	9	4.2
8	-al	7	3.2
9	-ant	5	2.3
10	-or	5	2.3
11	-ist	5	2.3
12	-ence	5	2.3
13	-ure	4	1.9
14	-ness	3	1.4
15	-ee	3	1.4
16	-ty	3	1.4
17	-ian	3	1.4
18	-age	2	0.9
19	-ism	2	0.9
20	-on	2	0.9
21	-ise	1	0.5
22	-ent	1	0.5

23	-en	1	0.5
24	-ary	1	0.5
25	-ics	1	0.5
26	-ise	1	0.5
27	-dom	1	0.5
28	-ia	1	0.5
29	-ship	1	0.5
30	-ery	1	0.5
31	-ce	1	0.5
32	-cy	1	0.5
33	-ry	1	0.5
34	-ue	1	0.5
35	-ial	1	0.5
		216	100

Прикметникові суфікси

	Суфікс	Кількість	Відсоток, %
1	- al	21	29.2
2	-ive	13	18.0
3	-ic	8	11.1
4	-ial	6	8.3
5	-able	4	5.6
7	-ual	3	4.2
8	-ary	3	4.2
9	-ous	2	2.8
10	-ian	1	1.4
11	-ant	1	1.4
12	-ent	1	1.4
13	-ine	1	1.4
14	-an	1	1.4
15	-ful	1	1.4
16	-less	1	1.4
17	-ible	1	1.4
18	-ory	1	1.4
19	-y	1	1.4
20	-ar	1	1.4
21	-ate	1	1.4
		72	100

Таблиця Б.3

Суфікси дієслів та дієслівних форм

	суфікс	кількість	Відсоток, %
1	-ing	35	46.7
2	-ed	32	42.6
3	-ate	3	4.0
4	-y	2	2.7
5	-en	1	1.3
6	-ite	1	1.3
7	-le	1	1.3
8	-er	1	1.3
9	-ise	1	1.3
10	-ize	1	1.3
		75	100

Таблиця Б.4

Прислівникові суфікси

	суфікс	кількість	Відсоток, %
1	ly	7	100

ДОДАТОК В

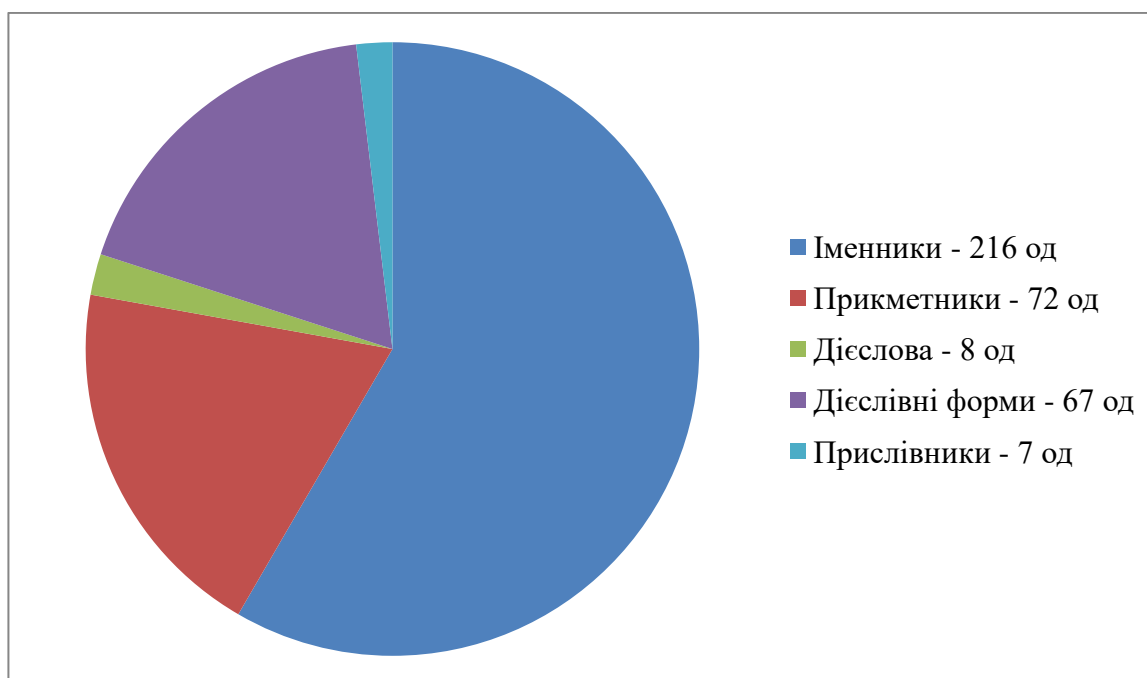

Рис. В.1. Відсоткове відношення термінів, утворених суфіксальним способом за частиномовною приналежністю

Таблиця В.2

Префіксально-суфіксальний спосіб словотвору

	Префікс	Кількість	Відсоток, %
1	inter/ion	4	3.5
2	non/ed	4	3.5
3	un/ed	4	3.5
4	de/tion	3	2.6
5	non/tion	3	2.6
6	pre/ed	3	2.6
7	pro/ing	3	2.6
8	mis/ed	3	2.6
9	sub/ence	3	2.6
10	dis/ing	2	1.75
11	dis/tion	2	1.75
12	in/ing	2	1.75
13	mis/tion	2	1.75
14	non/ance	2	1.75
15	non/ment	2	1.75
16	over/ing	2	1.75
17	pre/ing	2	1.75
18	co/ion	2	1.75
19	in/ed	2	1.75
20	re-ion	2	1.75
21	co/ive	1	0.9
22	de/ate	1	0.9
23	dis/able	1	0.9
24	dis/ed	1	0.9
25	dis/ment	1	0.9
26	dis/ance	1	0.9

27	dis/ity	1	0.9
28	dis/ity	1	0.9
29	en/ed	1	0.9
30	e/ing	1	0.9
31	e/tion	1	0.9
32	il/al	1	0.9
33	im/ate	1	0.9
34	im/ant	1	0.9
35	im/tion	1	0.9
36	im/or	1	0.9
37	im/ible	1	0.9
38	in/able	1	0.9
39	in/ia	1	0.9
40	in/ent	1	0.9
41	in/ity	1	0.9
42	inter/al	1	0.9
43	inter/ity	1	0.9
44	inter/er	1	0.9
45	inter/ing	1	0.9
46	in/tion	1	0.9
47	in/ive	1	0.9
48	ir/ar	1	0.9
49	ir/ant	1	0.9
50	multi/ed	1	0.9
51	multi/ion	1	0.9
52	non/ion	1	0.9
53	non/ive	1	0.9
54	non/ory	1	0.9
55	non/ible	1	0.9

56	over/er	1	0.9
57	per/ion	1	0.9
58	pre/ary	1	0.9
59	pre/ce	1	0.9
60	pre/ation	1	0.9
61	pre/ion	1	0.9
62	pro/ure	1	0.9
63	pro/or	1	0.9
64	pro/al	1	0.9
65	pro/ed	1	0.9
66	pro/ion	1	0.9
67	re/ine	1	0.9
68	semi/ic	1	0.9
69	sub/e	1	0.9
70	sub/ary	1	0.9
71	sub/ce	1	0.9
72	sub/ion	1	0.9
73	trans/ed	1	0.9
74	trans/ing	1	0.9
75	trans/tion	1	0.9
76	trans/e	1	0.9
77	tres/er	1	0.9
78	uder/tion	1	0.9
79	ac/ed	1	0.9
80	bi/al	1	0.9
81	circum/ion	1	0.9
82	re/ce	1	0.9
		114	

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Продуктивні моделі двокomпонентних термінів-комполитів

	Модель	кількість	Відсоткове вiдношення
1	N+N	55	35.5
2	Adj+N	32	20.4
3	N+Ved/V3	23	15.1
4	N+Ving	10	6.6
5	Num+N	6	3.9
6	Prep+N	5	3.3
7	Prep+Ving	5	3.3
8	V+Prep	5	3.3
9	Adj+Adj	4	2.6
10	N+Adj	2	1.3
11	Prep+V	2	1.3
12	Adj+V	2	1.23
13	Prep+Ved	1	0.6
14	Ved+Prep	1	0.6
15	V+N	1	0.6
16	N+Prep	1	0.6
		155	100

Продуктивні моделі трикомпонентних термінів-композитів

	Модель	кількість	Відсоткове відношення
1	N+Prep+N	4	2.46
2	Prep+Art+N	2	1.23
3	Num+N+N	2	1.23
4	Prep+N+Ving	2	1.23
5	N+Ving+N	1	0.6
6	N+N+Ved	1	0.6
7	Adj+Prep+N	1	0.6
8	N+N+Adj	1	0.6
9	Adj+N+N	1	0.6
10	N+Art+N	1	0.6
		16	100

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Англійські прикордонні стійкі терміни-аббревіатури

№ з/п	Абревіатура	Значення	Частота вживання
1	EU	European Union	6
2	ICAO	International Civil Aviation Organization	3
3	ID	identification	3
4	BCP	border-crossing point	2
5	ILO	International Labour Organization	2
6	1d	one-dimension	1
7	2d	two-dimension	1
8	EASS	Estonian Academy of Security Sciences	1
9	e-ticket	electronic ticket	1
10	EUBAM	European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine	1
11	FRA	European Agency for Fundamental Rights	1
12	FRONTEX	the European Border and Coast Guard Agency	1
13	IOM	the International Organization for Migration	1
14	MP	military police	1
15	UNED	National University for Distance-Learning Education	1
16	NIS	Naval Investigative Service	1
17	OVD	optical videodisc	1
18	CRC	the Convention on the Rights of the Child	1
19	UCMJ	Uniform Code of Military Justice	1
20	US	United States	1
21	UV	ultraviolet	1
22	XO	executive officer	1

23	SIS	the Schengen Information System	1
24	FAL Convention	the Convention on Facilitation of International Maritime Traffic	1
25	VIS	the Visa Information System	1
			37

Таблиця Г.2

Англійські прикордонні контекстуальні терміни-аббревіатури

№ з/п	Абревіатура	Значення
1.	AP	air police
2.	ASPD	Armed Services Police Detachment
3.	CIDS	Army Criminal Investigation Command
4.	AE	aviation electrician's mate
5.	AT	aviation electronics technician
6.	AD	aviation machinist's mate
7.	AM	aviation structural mechanic
8.	ASM	aviation survivalman
9.	BM	boatswain's mate
10.	CIC	combat information center officer
11.	CEA	Command Enlisted Adviser
12.	DC	damage controlman
13.	EM	electrician's mate
14.	ET	electronics technician
15.	FT	fire-control technician
16.	GM	gunner's mate
17.	MK	machinery technician
18.	MST	marine science technician
19.	MAA	master-at-arms
20.	MLBs	motor lifeboats

21.	PS	port securityman
22.	PA	public affair specialist
23.	QM	quartermaster
24.	RD	radarman
25.	RM	radioman
26.	SP	shore patrol
27.	SK	storekeeper
28.	SS	subsistence specialist
29.	TT	telephone technician
30.	YN	yeoman

ДОДАТОК Д

Таблиця Д.1

Продуктивні моделі двокомпонентних термінів-словосполучень

№	Модель (-лі)	Кількість	Відсоткове відношення, %
1	N+N	177	25.9
2	Adj+N	156	22.5
3	Adj (comp)+N	98	13.9
4	N+Prep+N	70	10.3
5	V+N	34	4.9
6	V+Art+N	30	4.3
7	Ved+N	29	4.1
8	N+Ving	16	2.3
9	Adj +Ving	15	2.1
10	Ving+N	13	2.1
11	Adj(comp)+N(comp)	8	1.1
12	V+Prep+N	7	1.0
13	N(comp)+N	6	0.9
14	N+N(comp)	4	0.6
13	N+Conj+N	4	0.6
15	Adj+N (comp)	4	0.6
16	V+Prep+Art+N	3	0.4
17	N+Ved	3	0.4
18	N(comp)+Prep+N	2	0.3
19	N+Prep+N(comp)	2	0.3
20	N+Prep+Ving	2	0.3
21	Ving+Prep+n	2	0.3
22	N(comp)+Ving	2	0.3

23	N(comp)+Prep+N(comp)	1	0.1
24	Ving+Ving	1	0.1
25	Ved+N(comp)	1	0.1
Всього		690	100

Таблиця Д.2

Продуктивні моделі трикомпонентних термінів-словосполучень

№	Модель (-лі)	Кількість	Відсоткове відношення, %
1	N+N+N	91	19.6
2	Adj+N+N	78	16.6
3	V+Adj+N	48	10.4
4	V+N+N	41	9.0
5	N+Prep+Adj+N	35	7.9
6	N+Prep+N+N	35	7.5
7	Adj+Adj+N	27	5.6
8	N+Adj+N	16	3.4
9	Adj+N+Prep+N	15	3.2
10	V+N+Prep+N	13	2.8
11	V+Prep+N+N	12	2.6
12	N+Conj+N+N	10	2.1
13	Adv+Adj+N	8	1.7
14	V+Prep+N+Prep+N	6	1.3
15	N+Prep+N+Prep+N	5	1.1
16	V+Prep+Adj+N	4	0.8
17	N+N+Prep+N	4	0.8
18	Adj+Conj+Adj+N	2	0.4
19	Adj+N+Conj+N	2	0.4

20	V+N+Adv	2	0.4
21	V+Adj(Comp)+N	2	0.4
22	N+prep+Ving+Ved	1	0.2
23	N+Ving+n	1	0.2
24	N+Ved+n	2	0.2
25	Adj+n+adj	1	0.2
26	V+n+v	1	0.2
Всього		462	100

ДОДАТОК Е

Таблиця Е.1

Продуктивні моделі полікомпонентних термінів-словосполучень

№ (за продуктивністю)	Модель (-лі)	Кількість	Відсоткове відношення, %
1	adj+n+n+n	11	7.4
2	v+adj+n+n	8	5.4
3	n+n+n+n	7	4.7
4	v+n+prep+adj+n	6	4.0
5	adj+n+prep+n+n	5	3.3
6	n+n+prep+adj+n	4	2.7
	n+prep+n+n+n	4	2.7
7	v+n+prep+n+n	3	По 2% кожна модель
	v+n+n+n	3	
	v+n+prep+n+Ving	3	
	v+n+prep+V3+n	3	
	v+prep+n+prep+adj+n	3	
	v+n+n+prep+n	3	
8	n+adj+n+n	2	По 1.33% кожна модель
	n+conj+adj+n+n	2	
	n+n+conj+n+n	2	
	adj+n+prep+adj+n	2	
	n+n+conj+n+n	2	
	adj+adj+n+adj+n	2	
	adj+adj+n+n	2	
	Ving+n+prep+n+n	2	
	adj+n+prep+n+Ving	2	
n+n+prep+n+n	2		

	V3+n+n+n	2	
9	adj+n+n+prep+adj+n	1	По 0.66% кожна МОДЕЛЬ
	n+adj+adj+n	1	
	n+n+prep+Ving+adj+n	1	
	adj+n+Ving+n	1	
	n+prep+n+conj+n+n+n	1	
	n+prep+adj+n+prep+adj+n	1	
	n+prep+adj+Ving+prep+V3+n	1	
	n+prep+n+prep+adj+n	1	
	n+prep+n+Ving+n	1	
	adj+Ving+prep+adj+n	1	
	adj+n+prep+Ving+prep+n+n	1	
	adj+adj+conj+n+n	1	
	adj+adj+adj+n	1	
	n+prep+n+prep+n+prep+n	1	
	n+prep+n+n+conj+n	1	
	n+Ving+prep+n+Ving	1	
	V3+n+prep+n+Ving	1	
	adj+conj+adj+n+prep+n	1	
	Ving+n+v+adj+n	1	
	Ving+adj+adj+adj+n	1	
	Ving+n+prep+adj+n	1	
	Ving+n+prep+n+conj+n+Ving+adj+n	1	
	adj+n+n+Ving+n+n	1	
	n+prep+n+n+prep+n	1	
	n+n+prep+n+n+n	1	
	adj+conj+Ved+Ving+n+prep+adj+n+pre p+n	1	

	n+n+n+prep+adj+n+n+n+prep+n+prep+n +prep+n	1	
	n+prep+adj+conj+adj+Ving+prep+n+n	1	
	V3+n+n+n+n+n	1	
	adj+conj+V3+Ving+n+prep+adj+n	1	
	Ving+prep+n+conj+adj+n	1	
	n+conj+n+prep+n+n	1	
	n+prep+adj+n+n	1	
	v+n+conj+n+n	1	
	v+prep+n+prep+n+conj+n+n	1	
	v+V3+prep+adj+n	1	
	v+Ving+prep+n+n+conj+n	1	
	v+Ving+prep+n+conj+adj+n	1	
	v+n+n+Ving	1	
	v+prep+adj+n+n	1	
	v+adj+n+conj+n	1	
	v+n+prep+adj+n+adj+n	1	
	v+V3+conj+adj+n	1	
	v+adj+n+n+n	1	
	v+adj+n+prep+n+conj+n	1	
	n+n+adj+n	1	
	n+prep+n+adj+n	1	
	v+V3+prep+v+n	1	
	v+prep+n+prep+conj+n	1	
	v+n+adj+n	1	
	adv+v+adj+n	1	
	v+V3+n+n	1	
	V3+n+prep+adj+n	1	
	n+prep+adj+adj+n	1	

	adj+n+n+prep+n+prep+n	1	
	adj+n+prep+adj+n+n	1	
	n+prep+n+prep+adj+n+n	1	
	n+prep+n+conj+n+prep+V3+n	1	
	Ved+n+n+prep+n+prep+n	1	
	v+n+prep+n+n+n	1	
	v+adj+n+prep+Ved+n	1	
	v+n+n+prep+adj+n	1	
	v+prep+n+prep+adj+conj+adj+n	1	
Всього		148	100

ДОДАТОК Є

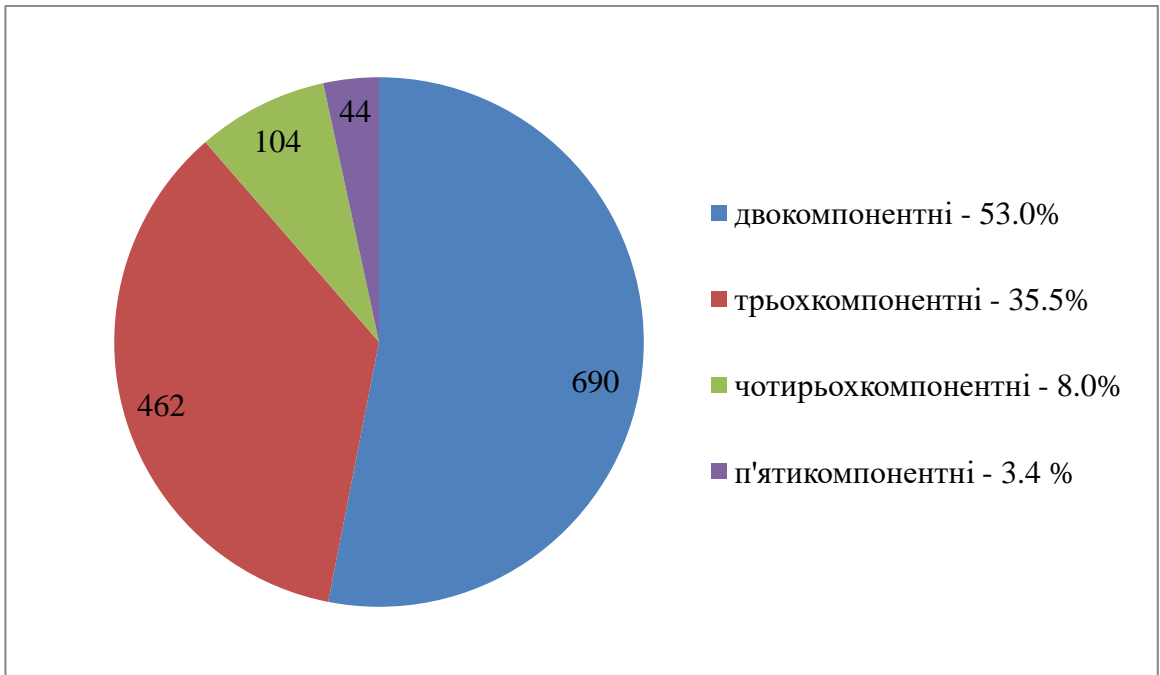
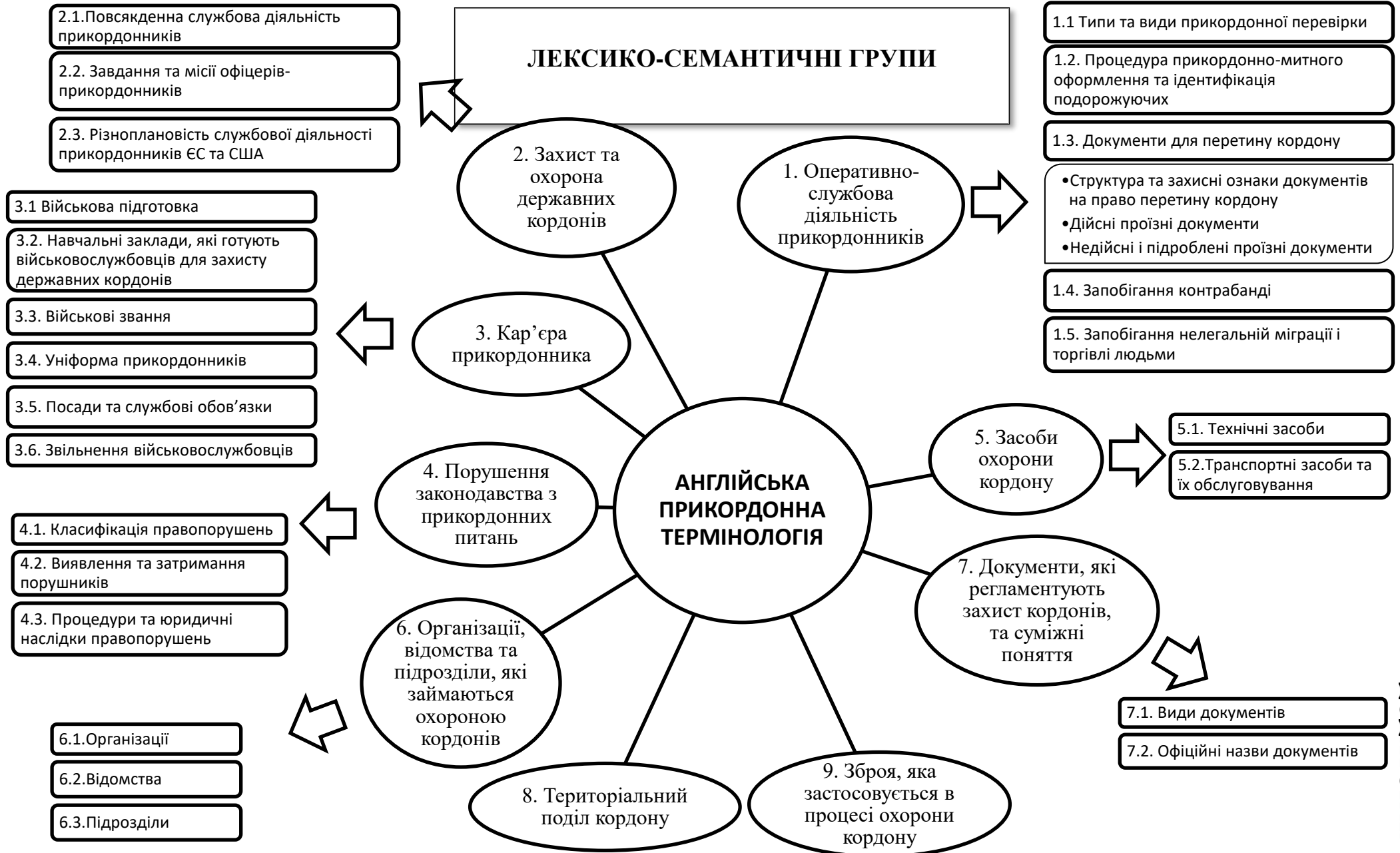

Рис. Є.1. Відсоткове відношення термінів-словосполучень

ДОДАТОК 3

Словник англійських термінів прикордонної сфери

- 1d barcode – одно-вимірний штриховий код
- 2d barcode – дво-вимірний штриховий код
- absence of life-threatening habits – відсутність звичок, які загрожують життю
- abuse of the transit concession – зловживання транзитною поступкою (пільгою)
- academic education – вища освіта
- accelerated procedure – прискорена процедура
- access to legal advice – доступ до юридичної допомоги
- access to the state territory – доступ до державної території
- accompanied minor – неповнолітній у супроводі дорослого
- accountability mechanism – механізм відповідальності
- active-duty Coast Guard member – військовослужбовець Берегової Охорони
- administrative and scientific group – адміністративно-наукова група
- administrative commander – адміністративний командир
- administrative inprocessing – адміністративний злочин
- admission to the state territory – допуск до державної території
- advance passenger information – попередня інформація про пасажирів
- air border activities – діяльність, пов'язана з охороною повітряного кордону
- air border-crossing – перетин повітряного кордону
- Air Force Office of Special Investigations (OSI) – управління спеціальних розслідувань військово-повітряних сил
- air interdiction operation – операція з ізоляції району бойових дій з повітря
- air navigation – повітряна навігація
- air police (AP) – поліція військово-повітряних сил
- Aircraft Repair and Supply Center – центр ремонту авіаційної техніки і постачання авіаційних запасів
- aircraft security regulations – положення про аеродромну безпеку
- airport alert on preventing illegal migration – готовність аеропорту до запобігання незаконній міграції
- airport authorities – адміністрація аеропорту
- airport border checks – прикордонна перевірка в аеропорту

airport border guards – прикордонники, які служать в аеропорту
airport entry checks – перевірка на в'їзд в аеропорту
airport of arrival – аеропорт прибуття
airport of departure – аеропорт відправлення
airport referral system – система передачі особи до іншої юрисдикції (в аеропорту)
airport security – безпека аеропорту
airport security regulation – положення про безпеку аеропорту
airport's Asylum centre – центр надання притулку (при аеропорті)
airport-internal passenger handling system – внутрішньо-аеропортна система поводження з пасажирями
alcohol seizure – конфіскація алкоголю
alcohol smuggling – контрабанда алкоголю
alien smuggling – контрабанда незаконних іммігрантів
alphanumeric data – буквено-цифрові дані
alphanumeric numbers – буквено-цифрові числа
altered bio-data – змінені дані біографії
anti-corruption activity – діяльність, спрямована на протидію корупції
anti-corruption measure – анти-корупційна міра
anti-human-smuggling squad – відділення з боротьби з контрабандою
anti-human-trafficking squad – відділення з боротьби з торгівлею людьми
anti-smuggling operation – анти-корупційна операція
application for a residence permit – заявка на отримання дозволу на громадянство
application for asylum – заявка на отримання дозволу на притулок
application for international protection – застосування міжнародного захисту
application of safeguards – застосування гарантії
area commander – начальник району
armed federal vessel – озброєне федеральне судно
Armed Services Police Detachment (ASPD) – відділ поліції зі збройних сил
Army Criminal Investigation Command (CIDS) – керівництво карного розшуку збройних сил
assessment of entry conditions – оцінка умов в'їзду

Asylum and international protection procedures – процедури надання притулку і міжнародного захисту

asylum – притулок

asylum and immigration law – закон щодо надання притулку та імміграції

asylum and residence law – закон щодо надання притулку та проживання

asylum applicant – прохач притулку

asylum application – заява про надання притулку

asylum authorities – уповноважені з питань надання притулку

asylum claim – прохання про надання притулку

asylum expertise – висновок щодо надання притулку

asylum interview – співбесіда щодо надання притулку

asylum procedure – процедура надання притулку

Asylum Procedure Directive – директива про процедуру надання притулку

asylum referral mechanism – механізм звернення за наданням притулку

asylum request – запит на надання притулку

asylum seeker – прохач притулку

asylum seekers and aliens' rights – права пошуковувачів притулку та іноземців

asylum/immigration procedure – процедура надання притулку/імміграції

asylum-seeking children – діти-пошуковувачі притулку

asylum-seeking passenger – пасажир-пошуковувач притулку

authentic travel documents – достовірні документи для перетину кордону

authentic work permit – справжній (достовірний) дозвіл на роботу

authenticity of documents - достовірність документів

authorized liberty uniform – дозволена вільна форма одягу

authorized staff – уповноважений персонал

automated border control gate – автоматизований турнікет прикордонного контролю

automated check – автоматична перевірка

automatic gun – автоматична зброя

auxiliary personnel – обслуговуючий персонал

aviation electrician's mate (AE) – напарник авіаелектрика

aviation electronics technician (AT) – спеціаліст з авіаелектроніки

aviation group – група армійської авіації

aviation machinist's mate (AD) – головний машинний старшина в авіації
aviation structural mechanic (AM) –будівельний механік в авіації
aviation survivalman (ASM) – фахівець з виживання в авіації
bad-conduct discharge – звільнення через дисциплінарне порушення
bag gun – зброя роздільного зарядження
baggage information – інформація про багаж
barcode scanner – сканер штрихового коду
barrack watch – варта казарми
basic international documents – основні міжнародні документи
basic training for officers – базова підготовка офіцерів
battery – дивізіон
behavioural analysis – аналіз поведінки
bilateral agreement – двостороння угода
biodata page – сторінка (паспорта) з біографічними даними
bio-date page – сторінка (паспорта) з біографічними даними
biographical data – біографічні дані
biometric memory chip – біометрична мікросхема пам'яті
biometrical travel documents – біометричні проїзні документи
biometric-based travel document - біометричний проїзний документ
block post/block-post – блокпост
blockprint – ксилографія
blue border – морський кордон
blue ID card – ідентифікаційна картка з загальним рівнем доступу
boat crew member – член екіпажу човна
boatswain's mate (BM) – напарник боцмана
body checks – особистий огляд
bomb – бомба
border – кордон
border area – прикордонний район
border check office – офіс прикордонного контролю
border checks on persons – прикордонний контроль осіб
border control official – службовець прикордонного контролю
border control responsibilities – обов'язки прикордонного контролю

border control unit – підрозділ прикордонного контролю
border crossing point – пункт перетину кордону
border demarcation – демаркація (розмежування) кордону
Border Force officers – офіцери прикордонної служби
border guard activities – види прикордонної діяльності
border guard activity – прикордонна діяльність
border guard expert – фахівець з охорони кордону
border guard function – функція охорони кордону
border guarding – охорона кордону
border management authorities – адміністрація управління кордонами
border offences – прикордонні правопорушення
border official – службовець прикордонної служби
border patrolling – патрулювання кордону
border police – прикордонна поліція
border police agent – співробітник прикордонної поліції
border police officer – офіцер прикордонної поліції
border professional – фахівець з охорони кордонів
border sector – прикордонна ділянка
border staff – персонал прикордонної служби
border-control procedure – процедура прикордонного контролю
border-control record – запис про здійснення прикордонного контролю
border-control tasks – завдання зі здійснення прикордонного контролю
border-crossing entry point – прикордонний пункт пропуску
border-crossing rules – правила перетину кордону
border-related matters – прикордонні питання
border-related risk – прикордонний ризик
border-related situation – обстановка на кордоні
boundary line – лінія кордону
breast insignia – нагрудні знаки розрізнення
broken security device – пошкоджений захисний пристрій
buoyage system – система обстановки фарватеру
Bureau of Navigation – бюро навігації

Bureau of Navigation and Steamboat Inspection Service – Бюро навігації та Служба інспекції пароплавів
cap insignia – знаки розрізнення головних уборів
cargo connections – вантажне сполучення
carrier – носій, власник (паспорту)
carry out procedures – здійснювати процедури
carry out the investigation – проводити розслідування
case gun – зброя гільзового зарядження
ceasefire agreement – угода про припинення вогню
cell pattern – структура комірки
centre stitching – зшивання по центру
certificates of aircraft crew members – посвідчення члена екіпажу літака
Chain of Command - порядок підпорядкованості
Charter of Fundamental Right of the European Union – Хартія з Прав людини Європейського Союзу
check of cargo – перевірка вантажу
check of lorries – перевірка вантажівок
check of passenger trains – перевірка пасажирських потягів
check of passenger vehicles – перевірка пасажирських транспортних засобів
checked-in luggage – зареєстрований багаж
check-in – реєстрація
check-in process – процес реєстрації
checks in the Schengen Information System (SIS) – перевірка в Шенгенській інформаційній системі
checks of busses – перевірка автобусів
checks of pedestrians – перевірка пасажирів
checks on baggage – перевірка багажу
checks on exit – перевірка на виїзді
checks on foot passengers – перевірка пішоходів
checks on persons – перевірка осіб
checks on rail traffic – перевірка залізничного транспорту
check-sum digits – цифри контрольної суми
child protection system – система захисту дітей

child refugee status – статус дитини-біженця
child trafficking – торгівля дітьми
children’s ombudsperson – уповноважений з прав дітей
child-sensitive communication – спілкування, орієнтоване на дитину
chip device – безкорпусний компонент
cigarette smuggling – контрабанда цигарок
civilian law enforcement officer – цивільний працівник правоохоронної служби
civil-military cooperation – цивільно-військова співпраця
Coast Guard Academy – Академія Берегової охорони
Coast Guard allowance – кошти на утримання Берегової охорони
Coast Guard aviation – Авіація Берегової охорони
Coast Guard Boats – флот Берегової охорони
Coast Guard ensign – емблема Берегової охорони
Coast Guard flight crew – льотний екіпаж Берегової охорони
Coast Guard Investigations – розслідування Берегової охорони
Coast Guard Reserve – військовослужбовці запасу Берегової охорони
Coast Guard standard – стандарт Берегової охорони
coastal fisheries vessel – прибережне рибацьке судно
coastal sentry force – берегова варта
coastal waters – прибережні води
code of transport – код транспорту
coercive measures – примусові заходи
collar devices – емблема на комірцеві
collecting evidence at a crime scene – збір доказів на місці злочину
collective movement order – колективний ордер на пересування
combat information center officer (CIC) – офіцер центру бойової інформації
combat zone – зона бойових дій
command and control – управління військами/командування та управління
Command Enlisted Adviser (CEA) – консультант з питань управління з числа військовослужбовців строкової служби
command post exercise – командно-штабне навчання
command service – екіпаж
commanding officer – командир

commercial ship crew members – члени екіпажу комерційного судна
commissioner of vendue – уповноважена особа з проведення примусового продажу
communication equipment – апаратура зв'язку
Communication Technical Support – технічне забезпечення зв'язку
communications officer – офіцер зв'язку
competent authority – компетентний орган
computer printed wet-seal – надрукована «мокра» печатка
conditions of entry – умови в'їзду
conditions of stay – умови перебування
conduct of a search – проведення обшуку
conduct of border check – проведення прикордонного обшуку
Conduct of border checks – здійснення прикордонної перевірки
confirmation of presence of spouse – підтвердження присутності чоловіка/дружини
continuous training for officers – безперервна підготовка офіцерів
contraband – контрабанда
control booth – пульт управління
control procedure – контрольна процедура/процедура контролю
controlled area – контрольована територія
cooperation with customs authorities – співпраця з представниками митниці
cooperative authorities – взаємодіючі органи
cords and tassels - аксельбанти
counter strip – смуга перед стійкою
counter tab – табличка стійки для здійснення контролю
counterfeit– підробляти
counterfeit and fantasy documents – підроблені і фальшиві документи
counterfeiter– підроблювач
counterinsurgency operations– операції проти повстанців
counter-smuggling system – система протидії контрабанді
counter-trafficking practices – процесуальні норми протидії торгівлі людьми
country of destination – країна призначення
country of origin– країна походження

court-martial– військовий суд
coxswain – рульовий
crew licensing – ліцензування екіпажу
crew list – список екіпажу
crew member certificate – посвідчення члена екіпажу
crime investigation – розслідування злочинів
crime-related information – інформація, яка стосується злочину
crimes against the government – злочини проти влади
criminal intelligence – дані про злочини і розшуки злочинців; поліцейська розвідка
criminal investigation – кримінальне розслідування
criminal investigation procedures – процедури кримінальних розслідувань
crisis management – управління в кризових ситуаціях
crisis management agencies – центр управління в кризових ситуаціях
cross-border crime – транскордонний злочин
Cross-border movement – транс-кордонний рух
cross-border worker – транс-кордонний працівник
cumulative service time distribution – кумулятивний розподіл службового часу
customs check – митна перевірка
customs functions – митні функції
customs laws – митні закони
customs violations – митні порушення
cyborg – кіборг
damage controlman (DC) – контролер ушкоджень
damaged security device – пошкоджений пристрій системи безпеки
data protection – захист даних
data protection principle – принцип захисту даних
data protection violation – порушення захисту даних
database of passports – база даних паспортів
database on foreigners – база даних по іноземцях
date of birth – дата народження
date of expiry – дата закінчення терміну дії
day-to-day mission – щоденне завдання

deck and ordnance – палубне артилерійсько-технічне постачання

de-escalation measures – заходи з деескалації

demarcation line – лінія розмежування

denial of entry – відмова у в'їзді

department head – голова департаменту (відділу)

deportation – депортація

deportees – депортовані

destination – пункт призначення

destination country – країна призначення

detainee – затриманий

detection of cross-border crime – виявлення транскордонної злочинності

detection of distressed vessels – виявлення суден, які зазнали аварії

detection of international trafficking in stolen vehicles – виявлення міжнародної торгівлі викраденими транспортними засобами

detention centre – центр для утримання під вартою затриманих правопорушників

detention conditions – умови затримання

detention of asylum-seekers – затримання біженців, які просять (політичного) притулку

detention order – ордер про затримання

digital processing – цифрова обробка

digitally printed photo – фото, надруковане за технологією цифрового друку

direct/indirect evidence – прямі/непрямі докази

disabling fire – постріл-сигнал про заборону

dis-colouration – знебарвлення

discriminatory indicator – дискримінаційний показник

discriminatory profiling – дискримінаційне профілювання

Disguising routing – приховування маршруту

dishonorable discharge – звільнення з армії з позбавленням прав і привілеїв

displacement from the country of habitual residence – переміщення з місця постійного проживання

displacement from the country of origin – переміщення з країни походження

division officer – командир дивізіону

document abuse – зловживання документом
Document examination – оцінка документу
document examiner – фахівець з аналізу документів
Document holder assessment – оцінка власника документу
documentary evidence of adulthood – документальне підтвердження повноліття
Documenting a crime scene – документування місця злочину
dog handling – кінологія
drug enforcement operation – операція по боротьбі з наркотиками
drug interdiction – перешкоджання ввезенню наркотиків
drug intervention program – програма перешкоджання ввезення наркотиків
drug seizure – конфіскація наркотиків
drug smuggling – контрабанда наркотиків
drug-smuggling vessel – судно, яке перевозить контрабандні наркотики
dry embossing – сухе рельєфне тиснення
dry seal – суха печатка
dry stamp – сухий штамп
dual command authority – командування, яке здійснюється двома особами
dual-purpose gun – універсальна гармата
duty shift leader – начальник зміни
duty-day responsibility – обов'язки в день чергування
effecting an arrest – вплив на арешт
electrician's mate (EM) – напарник електрика
electronic detection and tracking – електронне виявлення та відслідковування
Electronic Maintenance Detachment
Electronics Engineering Center – центр електротехнічних технологій
electronics materiel officer – офіцер з експлуатації електротехніки
electronics technician (ET) – технік з електронного устаткування
electrostatic – електростатичний
endorsement – напис на звороті (документа)/підтвердження
enforce federal laws – слідкувати за дотриманням федеральних законів
engineering and hull group – інженерна група
engineering department – інженерно-технічний відділ

engineering officer of the watch – начальник інженерного відділу варти
 enlisted personnel – рядовий та сержантський склад
 Enlisted Qualifications Manual – устав рядового та сержантського складу
 Entry - в'їзд
 entry allowed – в'їзд дозволено
 entry and departure procedures – процедури в'їзду та виїзду
 entry ban list – список осіб, яким заборонений в'їзд
 entry checks – перевірка на в'їзді
 entry conditions for third-country nationals – умови в'їзду для представників країн третього світу
 entry refused – в'їзд заборонено
 entry requirement – вимоги стосовно виїзду (в країну)
 entry stamp – печатка про в'їзд
 entry-area to EU territory – територія в'їзду на територію ЄС
 entry-exit check-point/ checkpoints of entry-exit – контрольний пункт в'їзду-виїзду
 environmental crime – злочин, пов'язаний з нанесенням шкоди навколишньому середовищу
 equipment for border surveillance – обладнання для прикордонного інспектування
 Estonian Academy of Security Sciences (EASS) – Естонська академія Служби безпеки
 etched areas – вигравірована частина (документу)
 ethanol smuggling – контрабанда спирту
 ethnic profiling – профайлинг на основі етнічної приналежності
 ethnicity – етнічна належність
 e-tickets – електронні квитки
 EU asylum acquis – нормативно-правова база ЄС щодо надання притулку
 EU borders – кордони ЄС
 EU data protection law – закон ЄС про захист даних
 EU directive – директива ЄС
 EU national – громадянин ЄС
 EU regulation – Статут ЄС

EUBAM (EU Border assistance mission to Moldova and Ukraine) - Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні

EU-level database – база даних рівня ЄС

European Agency for Fundamental Rights (FRA) – Європейське відомство з прав людини

European border security – охорона кордонів ЄС

evaluating evidence – оцінка доказів

evidence of being hand-trimmed – ознаки ручного підрізання

evidence of counterfeiting – докази підробки

evidence of photo substitution – докази заміни фото

examination of appeal – оцінка звернення

examination of identity documents – оцінка дійсності документів

exclusion area – заборонна зона (територія)

executive officer (ХО) – старший помічник (командира корабля)

exit stamp – печатка про виїзд

expiry date – дата закінчення терміну дії

external border control search – обшук під час перетину зовнішнього кордону

external border crossing points – пункти пропуску поза межами Шенгенської угоди

external border of the EU – зовнішній кордон ЄС

external communication – зовнішня комунікація

external security – зовнішня безпека

extra small print – дрібний друк

eyelets – петелька (на військовій формі)

Facility Design and Construction Center – розробка і спорудження об'єктів

falsified documents – підроблені документи

fast-track procedure – прискорена процедура

federal laws and regulation – федеральні закони та положення

federal steamboat inspection – огляд федеральних суден

female officer – жінка-офіцер

ferry crew member – члени екіпажу порома

fibres – волокно

field officer of the day – старший черговий офіцер

field training – польові тактичні заняття

fire watch – пожежна охорона

fire-control technician (FT) – спеціаліст з контролю вогню

first-line border guard – прикордонник першої лінії

first-line check – перевірка першої лінії

first-line counter – стійка контролю першої лінії

fleet exercises – навчання флоту

follow-up procedure – наступна процедура

force-related simulated situation – модельована ситуація, яка передбачає застосування сили

Force-related situation – ситуація, яка передбачає застосування сили

forcibly displaced children – депортовані діти

forensic facilities – криміналістичні засоби

forged car document – підроблені документи на автомобіль

form for refusing entry – бланк для оформлення відмови в'їзду

four-star admiral – адмірал

fraud trends – тенденції фальсифікації

fraudulent c printing – підроблений пігментний друк

fraudulent micro-line printing – підроблений мікро-друк

fraudulent passport – підроблений паспорт

fraudulently altered passport – паспорт, змінений шляхом фальсифікації

free legal aid – безкоштовна правова допомога

free movement of persons – вільне пересування людей

front cover – передня сторона обкладинки

FRONTEX (European border and coast guard agency) – Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу

Frontex-coordinated activities – діяльність, яка координується Європейським агентством з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу

front-line officer – офіцер-фронтвик

front-line operational officer – бойовий офіцер-фронтвик

fugitive ink – недовготривале чорнило

full body search – поглиблений особистий огляд

full-time active duty civilian personnel – цивільний персонал дійсної служби

full-time active duty military personnel – військовий персонал дійсної служби
 fundamental rights-related issue – питання, яке стосується прав людини
 gate checks – перевірка на вході до посадкового рукава
 general demobilization – загальна демобілізація
 general discharge – звільнення з військової служби на загальних підставах
 general entry controls – контроль при в'їзді в країну
 general security measure – основна міра безпеки
 genuine passport – справжній паспорт
 glider – планер
 gravure – фотогравюра
 green border – сухопутний кордон
 ground for protection – підстава для захисту
 grounds for refusal – підстави для відмови
 guard duty – наряд
 Guardia Civil Officers' Academy (Spain) – Офіцерська академія цивільної гвардії
 guilloche – друк на гільйоширувальній машині
 gun – вогнепальна зброя
 gunner's mate (GM) – напарник артилериста
 halftone gravure – глибока автотипія
 hand search – ручний обшук
 hand-drawn wet-seal – намальована вручну мокра печатка
 hand-fired firearms – ручна вогнепальна зброя
 handwriting examinations – оцінка почерку
 hardship discharge – звільнення через обтяжуючі обставини
 hazardous-duty pay – доплата за ризиковану роботу
 health service technician (HS) – спеціаліст з охорони здоров'я
 helicopter – (патрульний) гвинтокрил
 high-endurance cutter – високо-витривалий катер
 high-ranking officers – старші офіцери
 high-risk destination – пункт призначення з високим ступенем ризику
 high-risk individual – особа групи високого ризику
 Holders of diplomatic passport – власники дипломатичного паспорту

Holders of official passport – власники службового паспорту
 Holders of service passport – власники службового паспорту
 hologram – голограма
 honeycomb grid – глибокий друк документа у вигляді стільникової сітки
 honorable discharge – звільнення з позитивною характеристикою
 hotel reservations – бронювання готелю
 human rights standards – стандарти прав людини
 human trafficking – торгівля людьми
 hybrid war – гібридна війна
 ICAO (International Civil Aviation Organization) guideline – директива Міжнародної організації цивільної авіації
 Icebreaker – криголам
 ID card – посвідчення особи
 identifiable angular cut – кутовий зріз, який піддається упізнанню
 identification card – посвідчення особи
 identification of human trafficking victim – ідентифікація жертви торгівлі людьми
 identification procedure – процедура ідентифікації
 illegal border crossing – незаконний перетин кордону
 illegal crossing of the state border – незаконний перетин державного кордону
 illegal import of vehicles – нелегальний імпорт суден
 illegal migration – нелегальна міграція
 image area – область зображення
 immediate removal – негайне переміщення
 immigrant packed ship – корабель, який перевозить імігрантів
 immigration control – іміграційний контроль
 immigration decision – рішення, яке стосується іміграції
 immigration document – іміграційний документ
 immigration office – іміграційний офіс
 immigration officer – співробітник іміграційної служби
 immigration official – чиновник іміграційної служби
 immigration process – процес іміграції
 immigration status – іміграційний статус

immigration system – імміграційна система

immigration-control-related task – завдання, пов'язане з контролем імміграції

immigration-related check – перевірка, пов'язана з імміграцією

immigration-related procedure – процедура, пов'язане з імміграцією

immigration-related task – завдання, пов'язане з імміграцією

implementation of border control – запровадження прикордонного контролю

implicit racist attitude – приховане расистське ставлення

improperly documented passengers – пасажери з неналежним чином оформленими документами

in line of duty – при виконанні службових обов'язків

inadmissible children – недопущені діти

Inadmissible persons – недопущені особи

in-country appeal right – внутрішньодержавне право на апеляцію

indication of alteration – ознака зміни (підробки)

indication of protection needs – ознака необхідності захисту

indicative of alteration – той, який свідчить про підробку

indicator of irregular entry – індикатор незаконного в'їзду

indicator of risk factor – індикатор фактору ризику

individual movement order – ордер (дозвіл) на пересування

information on the purpose of visit – інформація щодо мети візиту

initial assessment – початкова оцінка

Initial check – початкова перевірка

initial interview – початкове опитування

initial passenger registration – початкова реєстрація пасажирів

initial point of embarkation – початковий пункт посадки

initial screening – початковий скринінг

inkjet printing – струменевий друк

inkjet process – процес струменевого друку

Inland waterways shipping – перевезення внутрішніми водними шляхами

insurgent - повстанець

insurgent troops – формування повстанців

intaglio – глибокий друк

integrated border management concept – концепція інтегрованого управління кордонами

Intelligence – розвідка

intelligence agency – розвідувальний орган

intelligence collection – збір розвідувальних даних

intelligence collection methods – методи збору розвідувальних даних

Intelligence Coordination Center – Центр координації розвідувальних даних

intended stay – навмисне перебування

interaction with border officers – взаємодія з офіцерами прикордонної служби

inter-agency cooperation – міжвідомча співпраця

interim measure - проміжний (тимчасовий) захід

internal border control – внутрішній прикордонний контроль

internal communication system – система внутрішньої комунікації

internal ferry connection – внутрішнє поромне сполучення

internal flight – внутрішній рейс

internal security strategy – стратегія внутрішньої безпеки

International Civil Aviation Organization (ICAO) – Міжнародна організація цивільної авіації

international cooperation – міжнародна співпраця

international counter-smuggling system – міжнародна система протидії корупції

International Labour Organization (ILO) – Міжнародна організація праці

international law enforcement activities – міжнародна правоохоронна діяльність

international protection applicant – прохач міжнародного захисту

international protection need – потреба міжнародного захисту

international traffic of passengers – міжнародний потік пасажирів

interoperability – можливість взаємодії

interrogation – допит

intra-area district – внутрішньотериторіальний округ

invalid document – недійсний документ

invalidated document – недійсний документ

investigation – розслідування

IOM (International Organization for Migration) – Міжнародна організація з міграції

irregular border crossing – незаконний перетин кордону
irregular entry – незаконний в'їзд
irregular migrant – нелегальний мігрант
kinegram – кінеграма
kiss cut – технологія, яка застосовується при приклеюванні візової етикетки
labour exploitation – експлуатація праці
laissez-passer – дозвіл на в'їзд
lake border – кордон озером
lake port – порт на озері
lamina – ламіна, мембрана
land border – сухопутний кордон
land border crossing points - сухопутний пункт пропуску
land borders – сухопутні кордони
lase printed document – документ, надрукований з допомогою лазерного принтера
laser perforation – лазерна перфорація
latent image – приховане зображення
law enforcement activities – правоохоронна діяльність
law enforcement detachment – правоохоронний відділ/загін
law enforcement duties – правоохоронні обов'язки
law enforcement mission – правоохоронна місія
law enforcement officer – співробітник правоохоронних органів
law enforcement patrol – правоохоронний патруль
law enforcement staff – правоохоронний персонал
leadership training – підготовка командного складу
left-arm sleeve insignia – лівосторонні нарукавні знаки
legal aid – правова допомога
legal basis – правова база
legal justification – обставина, яка юридично виправдовує здійснення діяння
legislative instruments on asylum – законодавча юрисдикція з питань надання притулку
legislative instruments on immigration – законодавча юрисдикція з питань імміграції

legislative instruments on trafficking in human beings – законодавча юрисдикція з питань торгівлі людьми

legitimate document – законний (дійсний) документ

legitimate document holder – власник дійсного документу

length of stay – тривалість перебування

letter of invitation – лист-запрошення

letterpress – високий друк

letter-press process – процес високого друку

liaison officer – офіцер зв'язку

life-saving equipment – спорядження для порятунку

Life-Saving Service – Служба порятунку

lifesaving technology – технологія порятунку

Lighthouse Service – служба догляду за маяком

limited area – обмежена територія

Line on Line – впритул

line-throwing gun – гарпунна гармата

local issuing procedure – місцева процедура видачі документів

local police department – місцевий відділ поліції

logistic commander – командування тилового забезпечення

long-stay visa – довготривала віза

lowest-risk route – маршрут з низьким рівнем ризику

luggage search – обшук багажу

machine gun – кулемет

Machine Readable Zone – зона машинного зчитування

machinery technician (МК) – технік машинного устаткування

major crime – важкий злочин

male officer – офіцер чоловічої статі

management of border intelligence – управління прикордонної розвідки

marine environmental protection – захист

marine environmental-protection equipment – засоби захисту від зовнішнього впливу на морі

marine law enforcement – морське законодавство

marine navigation – морська навігація

marine radio station – морський радіозв’язок
marine science technician (MST) – технік-океанолог
maritime arena – морське поле бою
maritime humanitarian and safety organization – організація з питань гуманітарної допомоги та безпеки
maritime incident – нещасний випадок на морі
maritime law enforcement – морське законодавство
maritime safety – безпека на морі
Maritime Safety Center – Центр безпеки на морі
maritime traffic – морський трафік
marking evidence at a crime scene – позначення доказів на місці злочину
Master Chief Petty Officer – головний корабельний старшина
master-at-arms (MAA) – головний старшина корабельної поліції
maternity uniform – уніформа вагітної
means of subsistence – засоби до існування
Means of subsistence – засоби до життя
medical department – медичний відділ
medium-endurance cutter – сторожовий катер середньої автономності
Member State of destination – країна-призначення, яка є членом Шенгенської угоди
Member State of first entry – країна-член, до якої в’їжджають першою
Member States’ internal security – внутрішня безпека країни, яка є членом Шенгенської угоди
merchant vessel – торгове судно
metal detector controls – контроль з допомогою металодетектора
micro-light aircraft – надлегкий літальний апарат
micro-line printing – мікро-друк
midshipmen – мічман
migration flow – міграційний потік
migration management process – процес управління міграцією
militant – боєць, бойовик
militant roadblock – блок-пост
military ID cards – посвідчення особи військовослужбовця

military leader – воєначальник
military logistic – тилове забезпечення збройних сил
military operation – військова операція
military police (MP) – військова поліція
military relevant discipline – військова дисципліна
military training – військова підготовка
mine – міна
minor crime – незначний злочин
minor misconduct – незначний злочин/порушення
minor safety regulations – другорядні правила безпеки
mis-aligned – той, який не співпадає
misappropriated document – незаконно (неправомірно) привласнений документ
misconduct during a border check – порушення дисципліни (правил поведінки) під час прикордонної перевірки
misdescription – неправильне найменування
mis-registered – невірно зареєстрований
mis-registration – невірна реєстрація
missile – реактивний снаряд
missing persons information – інформація щодо зниклих осіб
mobile unit – мобільний підрозділ
mobilization readiness – готовність до мобілізації
motor buoy boat – моторний гідрографічний катер
motor lifeboats (MLBs) – моторні рятувальні човни
motor self-bailing surfboat – моторна самоосушуюча шлюпка
motoric skills – моторні навички
movement of aliens – переміщення іноземців
multi-coloured pattern – багатоколірний візерунок
multimission organization – багатоцільова організація
narcotics interdiction – перешкоджання ввезенню наркотиків
national border police – (національна) державна прикордонна поліція
national border service provisions – положення про Державну прикордонну службу

national contact points for consultation on minors – державні контактні пункти для консультації з питань неповнолітніх

National Police Force (Spain) – Національна Поліція Іспанії

national safety equipment – устаткування державної оборони

National University for Distance-Learning Education (UNED)(Spain) – Національний університет дистанційної освіти (Іспанія)

nationality – національність

naval cadet – курсант військово-морського училища

Naval Investigative Service (NIS) – слідча служба військово-морських сил США

navigation receiving – прийом навігаційної інформації

navigator – навігаційна система

Navy Rescue Swimmer course – курс для плавців-рятувальників

need for a search – потреба пошуку

needle perforation – голкова перфорація

negative asylum decision – негативне рішення про надання притулку (відмова)

Netherlands Defence Academy, Faculty of Military Science – Академія оборони Нідерландів, Факультет військових наук

non-admission – відмова в пропуску

non-admission decision – рішення про відмову у пропуску

non-admittance – відмова в пропуску

non-admitted passenger – пасажир, якому відмовили в пропуску

non-admitted person – особа, якій відмовили в пропуску

non-alignment – неприєднання, нейтралітет

non-approved ports – неузгоджені до використання порти

non-compliance with entry requirements – недотримання умов в'їзду

non-cooperative passengers – пасажир, які відмовляються співпрацювати

non-declaration – відсутність декларації/той, який не підлягає декларації

non-discriminatory ethnic profiling – недискримінаційне етнічне профілювання

non-discriminatory profiling – недискримінаційне профілювання

non-discriminatory treatment – недискримінаційне ставлення

non-genuine issuance procedure – несправжня процедура видачі

non-image area – частина документу поза зображенням
nonrated advancement – просування по службі рядових військовослужбовців
non-refoulement – невидворення/заборона на видачу особи іншій державі
non-registration – відсутність реєстрації
non-Schengen flights – рейси поза Шенгенською зоною
non-Schengen incoming/outgoing passengers – пасажери, які в'їжджають/виїжджають поза межами дії Шенгенської угоди
non-specialised officer – офіцер без спеціалізації
non-visible printing – невидимий друк
obligation of recognition of victims of crime – обов'язок розпізнавати жертв злочину
Office of Navigation Safety and Waterway Services – Міністерство безпеки судноплавства та Служби Водних шляхів
officer of the day – черговий офіцер
officer of the watch – вартовий офіцер
officer training on human trafficking – підготовка офіцерів з питань протидії торгівлі людьми
officer-in-charge – черговий офіцер
official documentation – офіційна документація
offset lithography – офсетний друк
one-star admiral – молодший контр-адмірал
on-the-job training – навчання у процесі роботи
operating capability – оперативна працездатність
operational and administrative control – оперативно-адміністративний контроль
operational border management task – завдання оперативного управління кордонами
operational expertise – бойові вміння
operational level – оперативний рівень
operational service – бойова служба
operational tactics – бойова тактика
operations control center – центр оперативного контролю
operations department - операційне управління
operative combat border command – оперативна бойова комендатура

Optical Character Recognition – оптичне розпізнавання

optically variable device – оптичний варіативний пристрій

optically variable ink – оптикоперемінна фарба

ordnance - артилерійсько-технічне постачання

Organization and Regulation Manual - Посібник з організації та регулювання

organized crime – організована злочинність

outboard motorboat – човен з підвісним мотором

OVD (optical videodisc) – оптичний відеодиск

over-printing – повторний друк

overstayer – іноземець, дозволений термін перебування якого в країні закінчився

page-substituted – із заміненними сторінками

page-substituted passport – паспорт із заміненними сторінками

palpation of the body – пальпація тіла

paper fibre damage – пошкодження паперових волокон

paper fibre disturbance – пошкодження паперових волокон

parental consent on children travelling – згода батьків на пересування дітей

parental custody – батьківська згода

part-time reserve – тимчасовий резерв

passenger list – список пасажирів

passenger needing protection – пасажир, які потребують захисту

passengers rejected entry – пасажир, яким відмовили у в'їзді

passengers' human dignity – людська гідність пасажирів

passport holder – власник паспорту

passport issuance process – процес видачі паспорту

passport offence – правопорушення, пов'язане з паспортом

past entry ban – минула заборона в'їзду

pat-down – похлопування (як метод обшуку)

pat-down search – обшук методом похлопування

patrol boat – патрульний човен

Pay and Personnel Center – центр грошових виплат та ведення особових справ персоналу

people smuggling – торгівля людьми

performance-based qualifications – кваліфікація за результатами діяльності
person with unclear identity – персона з невстановленою особистістю
personal development – особистий розвиток
personal number – особистий номер
Personnel Data Record – обліковий запис персоналу
personnel manual – настанова для персоналу
Personnel Security Manual – настанова для персоналу з заходів безпеки
persons in need of protection – особи, які потребують захисту
persons refused entry – особи, яким відмовлено у в'їзді
petty officer of the watch – старшина варти
photo ID check – перевірка фото
photo processor – фотопроцесор
photopatch – фоточутливість
photo-substituted – із заміненним фото
physical alteration of the passport – фізична зміна паспорту
physical search – фізичний обшук
physical security of ports – фізична безпека
pilots' licence – посвідчення пілота
pin-punched passport – перфорований паспорт
pistol – пістолет
place of embarkation – місце посадки
planchettes – планшетка
point source – точкове джерело
police force with military status – поліцейський підрозділ з військовим статусом
port authorities – адміністрація (керівництво) порту
port of arrival – порт прибуття
port of call – порт заходу
port of departure – порт відправлення
port of entry – порт ввезення; порт митної обробки
port securityman - співробітник служби безпеки порту
potential asylum seekers – потенційні шукачі притулку
potential traffickers – потенційні торговці забороненим товаром
potential victim of human trafficking – потенційна жертва торгівлі людьми

power-driven vessel – судно з механічним приводом
pre-border checks – перевірка перед прикордонним контролем
preliminary identification – початкова ідентифікація
pre-registered passenger – попередньо зареєстрований пасажир
pre-screening control – контроль перед первинним оглядом
preserving evidence at a crime scene – збереження доказів на місці злочину
presumed victims of human trafficking – потенційні жертви контрабанди людьми
prevent circumvention – запобігати обхід закону
prevention of a crime – запобігання злочину
pre-vetted third-country passenger – пасажир-громадянин країни третього світу, на якого було попередньо накладено вето
printed biographical data – надруковані бібліографічні дані
professional and respectful treatment of passengers – професійне і поважне ставлення до пасажирів
professional capacity – професійна риса
professional conduct – професійна поведінка
professional self-development – професійний саморозвиток
prohibited articles – заборонені предмети
prohibition of trafficking in human beings – заборона торгівлі людьми
promoting measures to enhance national security – активувати міри по підвищенню національної безпеки
promoting safe and efficient maritime transportation – сприяти безпечному та ефективному морському транспортуванню
promoting the collection of national revenues – прискорювати збір державного збору
promoting the preservation of life and property following maritime incidents – сприяти збереженню життя і власності після морських аварій
protecting a crime scene – захист місця злочину
protection of personal data – захист особистих даних
protection of property – захист власності
protection service – служба захисту
protective measure – захисні міри

public affair specialist (PA) – спеціаліст служби по зв'язках з громадськістю
publicly certified interpreter – сертифікований перекладач
purpose of stay – мета перебування
pyro pistol – пістолет з піропатронами
quartermaster (QM) – старшина-кермовий
radar watch – радіолокаційна варта
radarman (RD) - оператор радіолокаційної установки
Radio Frequency Identity Device – пристрій для ідентифікації частоти радіохвиль
radioman (RM) – радист, радіотехнік
radionavigation transmitting – радіонавігаційна передача
railway BCP (border crossing point) – залізничний пункт пропуску
rainbow printing – райдужний друк
rate-related requirement – вимоги відповідно до звання
Readiness and Reserve – бойова готовність і резерв
readmission and asylum procedure – повернення нелегальних мігрантів і процедура надання притулку
rebel - повстанець
rebel-controlled territory – підконтрольна повстанцям територія
rebel-held territory – підконтрольна повстанцям територія
reconnaissance results – результати розвідки
recruit training – підготовка новобранців
red ID card – ідентифікаційна картка з високим рівнем доступу
referral – направлення
refugee – біженець
refugee children – діти-біженці
refugee status – статус біженця
refusal of entry – відмова у в'їзді
regular crew – регулярний екіпаж
regular cross-border commuter – особа, яка регулярно перетинає кордон
regular procedure – звичний порядок
reintroduction of border control – повторне введення прикордонного контролю
rejected asylum seeker – пошукувач притулку, якому відмовили

rejection of an asylum claim – відхилення заявки на надання притулку
rejection of asylum – відмова у притулку
removal from the country – видворення з країни
reservist - резервіст; той, хто знаходиться в запасі збройних сил
residence card – посвідка на проживання
residence permit – дозвіл на проживання
resident of border area – мешканець прикордонної території
respect of human dignity – повага до людської гідності
retention of irrelevant documents – право утримання недійсних документів
retired personnel – персонал у відставці
retirement pay – вихідна допомога
retro reflective – той, який відбивається у зворотному напрямку
retro reflective laminate – ламінування із відбиттям у зворотному напрямку
revenue cutter – митний катер
Revenue Cutter Service – обслуговування митного катеру
revolver – револьвер
Rezekne Higher Educational Institution, Latvia – Вищий навчальний заклад (Резекне, Латвія)
rifle – гвинтівка
right of appeal – право на апеляцію
right of free movement – право на вільне пересування
right to asylum – право на отримання притулку
right to non-discrimination – право на недискримінацію
right-of-way vessel – судно з правом переваги проїзду
rights of free movement – право на вільне пересування
rigid hull inflatable boat (RHIB) – швидкохідний надувний катер
risk assessment – оцінка ризику
risk categorization – категоризація ризиків
risk of deportation – ризик депортації
risk of detention – ризик затримання
risk profiling of travelers – профілювання подорожуючих на предмет ризику
risk/threat assessment results – результати оцінки ризику/загрози
risks for internal security – ризик для внутрішньої безпеки

river border – річковий кордон
river port – річковий порт
road BCP (border crossing point) – автомобільний пункт пропуску
rocket – ракета
Royal Netherlands Marechaussee Training and Expertise Center – Навчально-експертний центр Королівської військової поліції Нідерландів
rub-down – обшук методом похлопування
sabotage – саботаж
sailing vessel – парусне судно
saluting gun – салютна зброя
saw-tooth edge – зубчастий край (документа)
Schengen associated countries – країни-члени Шенгенської асоціації
Schengen borders code – Кодекс Шенгенської угоди
Schengen evaluations – Шенгенська оцінка
Schengen flights – польоти в межах Шенгенської зони
Schengen Information System – Шенгенська інформаційна система
scrambled indicia – прилад цифрової індикації
screen printed wet-seal – мокра печатка, виготовлена методом трафаретного друку
sea border crossing points – морські пункти пропуску
sea border-crossing – перетин морського кордону
sea borders – морський кордон
sea duty – морська варта
sea port – морський порт
sea-duty requirement – вимоги до морської варти
seagoing service – служба на судні
seagoing traffic rules – правила руху суден далекого плавання
search for evidence – пошук доказів
search of suspected criminals – пошук підозрюваних злочинців
search-and-rescue business – справа пошуку і порятунку
search-and-rescue duties – обов'язок пошуку і порятунку
search-and-rescue patrol – пошуково-рятувальний патруль
seat number – номер місця

second-generation e-passport – електронний паспорт другого покоління
 second-line check – перевірка другої лінії
 second-line check procedure – процедура перевірки другої лінії
 second-line interview – опитування під час контролю другої лінії
 section leader – начальник секції
 security and safety procedures – процедури охорони та безпеки
 security checks – перевірка безпеки
 security clearance – допуск (до секретної роботи або секретних матеріалів)
 security code – захисний код
 security of external borders – безпека зовнішніх кордонів
 security printing – друк із захистом від підробок
 security threat – загроза безпеці
 security-based search – обшук у урахуванням заходів безпеки
 see through register – наскрізний реєстр
 seizure of property – конфіскація майна
 self-defense - самозахист
 semiautomatic gun – напівавтоматична зброя
 senior Coast Guard Officer – старший офіцер (командуючий) Берегової Охорони
 sentry duty – варта
 separated children – діти, які подорожують окремо від батьків (діти біженців та нелегальних мігрантів)
 separated migrant children – діти мігрантів, які подорожують окремо від батьків
 separatist – сепаратист
 separatist-controlled territories – території, підконтрольні сепаратистам
 separatist-controlled zones – території, підконтрольні сепаратистам
 serious misconduct – серйозне порушення дисципліни
 service etiquette – службовий етикет
 service-connected disability – непрацездатність (інвалідність), пов'язана зі службовою діяльністю
 service-related educational resource – освітній ресурс, пов'язаний зі службовою діяльністю
 servicewide examination – обстеження в масштабі усієї служби

set through register – установлення через реєстр
sexual exploitation – сексуальна експлуатація
shared border crossing point – спільний пункт пропуску
shift leader – начальник зміни
Ship Repair Detachment – відділ ремонту суден
Shipboard Regulations Manual – настанова з корабельними правилами
shipment of evidence – транспортація доказів
shore duty – берегова служба
Shore Maintenance Detachment – береговий загін технічного обслуговування
shore patrol (SP) – береговий патруль
Shore Technical Support – берегове
short-term holding facility – пункт тимчасового тримання
short-term residential facility - пункт тимчасового тримання
short-term stay – короткотривале перебування
shot gun – дробовик
shoulder board – погон
shoulder-fired firearms – вогнепальна зброя для стрільби з плеча
side stitching – бокове зшивання
side-by-side comparison – безпосереднє порівняння
sign of protection needs – ознака потреби захисту
signature comparison – порівняння підписів
signs of counterfeiting – ознаки підробки
signs of falsification – ознаки фальсифікації
small arms – стрілецька зброя
small-scale aircraft – малогабаритний літак
smuggling of commodities – контрабанда товарів
smuggling of counterfeit goods – контрабанда підроблених
sneak attack – раптовий напад
space navigation – космічна навігація
special facility unit – підрозділ спеціального призначення
special-duty assignment – спеціальне службове завдання
Specific risk analysis – аналіз неспецифічних ризиків
squawk box - гучномовець

staff rear admiral – контр-адмірал
standard security measure – стандартна міра безпеки
stand-on vessel – судно, яке має право проходу
state border guard college – Коледж Державної прикордонної служби
State Border Guard College, Latvia – Коледж Державної прикордонної служби (Латвія)
stateless person – особа без громадянства
station of destination – станція призначення
Steamboat Inspection – перевірка пароплавів
stop-over – проміжна зупинка
stop-over airport – аеропорт проміжної зупинки
storekeeper (SK) – завідувач складом
Strategic Border Management – стратегічне управління кордонами
strategic level – стратегічний рівень
strategy – стратегія
strip search – повний особистий огляд
strong evidence of photo substitution – вагомий доказ заміни фото
strong indication of photo substitution – вагома ознака заміни фото
subject to a visa requirement – той, у якого вимагається віза
subject to an entry check – той, який підлягає перевірці на в'їзді
subject to an exit check – той, який підлягає перевірці на в'їзді
subject to random checks – той, по відношенню до якого може здійснюватися вибіркова перевірка
subject to return procedure – той, хто підлягає процедурі повернення
subject to the visa obligation – той, у якого вимагається віза
subsidiary protection status – допоміжний статус захисту
subsistence specialist – спеціаліст відділу продуктового постачання армії
supply department – відділ (матеріально-технічного) забезпечення
supporting document – документ-підтвердження
supporting documents – супровідні документи
surf rescue boat – берегова рятувальна шлюпка
surveillance – інспектування, нагляд
surveillance between border crossing points – нагляд між пунктами пропуску

surveillance of border crossing points – спостереження у пунктах пропуску

surveillance of the green border – інспектування сухопутного кордону

surveillance related – той, який стосується нагляду або інспекції

suspected trafficking victim – підозрювана жертва контрабанди людьми

tactical commander – тактичний командир

tactics - тактика

tampering – маніпулювання свідками

target rate – порогова дохідність

technical means of vehicle recognition – технічні засоби розпізнавання транспортних засобів

Telecommunications equipment – телекомунікаційне обладнання

telephone technician (ТТ) – телефонний технік

temporary holding – тимчасове утримання

temporary holding facility – пункт тимчасово тримання

temporary reintroduction of internal border control – тимчасове повторне введення внутрішнього прикордонного контролю

temporary residence permit – тимчасовий дозвіл на проживання

temporary shelter facility – пункт тимчасово тримання

terrorism and disaster prevention – запобігання тероризму та природнім лихам

terrorist threat – загроза тероризму

The Academy of the Police Force in Bratislava – Академія поліції в Братиславі

the Auxiliary – іноземні наймані чи союзні війська

the Avram Ianku School for Border Police Agents (Romania) – Школа прикордонної поліції ім.Аврама Інку (Румунія)

the Basic and Advanced Training Centre of the Federal Police in Eschwege (Germany) – Центр базової підготовки та підвищення кваліфікації Федеральної поліції в Ешвеге (Німеччина)

the Basic and Advanced Training Centre of the Federal Police, Oerlenbach – Центр базової підготовки та підвищення кваліфікації Федеральної поліції, Орленбах

the Border Guard School of the State Border Guard Service of the Ministry of the Interior of Lithuania – прикордонна школа Державної прикордонної служби Міністерства внутрішніх справ Литви

the Coast Guard Reserve – військовослужбовець запасу Берегової Охорони

the Code of Conduct – кодекс поведінки

the Convention on Facilitation of International Maritime Traffic (FAL Convention) – Конвенція з полегшення міжнародного морського судноплавства

the Convention on International Civil Aviation – Конвенція з міжнародної цивільної авіації

the Convention on Privileges and Immunities of Specialised Agencies – Конвенція з привілеїв та недоторканості спеціалізованих відомств

the Convention on the Rights of the Child (CRC) – Конвенція прав дитини

the Council of Europe – Рада Європи

the Court of Justice – Судовий Орган

the Courtesy Marine Examination – перевірка моряків на ввічливість

the Department of the Navy – Відділ військово-морських сил

the Department of Transportation – Відділ перевезень

the EU Anti-Trafficking Directive – Директива ЄС щодо запобігання торгівлі людьми

the EU Charter of Fundamental Rights – Хартія ЄС з прав людини

the European Asylum Support Office – Комітет (відомство) з підтримки біженців

the European Commission – Європейська комісія

the European Parliament – Європейський Парламент

the European Police Office – Європейське поліцейське управління

the Human Trafficking Directive – Директива щодо запобігання торгівлі людьми

the International Labour Organization (ILO) – Міжнародна організація праці

the International Organization for Migration (IOM) – Міжнародна Організація з Міграції

The Police Academy of Slovenia – Поліцейська академія Словенії

the Schengen Agreement – Шенгенська угода

the Schengen Borders Code – Шенгенський кодекс про кордони

the Schengen Convention – Шенгенська конвенція

the School for Basic and Further Training of Border Personnel – Школа базової підготовки та підвищення кваліфікації прикордонників

the Treaty on European Union – Договір про Європейський Союз
 the Treaty on the Functioning of the European Union – Договір про функціонування ЄС
 the United Kingdom Border Force Operations Manual – Настанова з оперативного застосування прикордонної охорони Великобританії
 the United Nations Convention on the Law of the Sea – Конвенція ООН про морське право
 the Visa Information System (VIS) – система візової інформації
 thermography – теплографія (отримання теплового зображення)
 third-country border guards – прикордонники країн третього світу
 third-country national – громадянин країни третього світу
 third-country passengers – пасажирів- громадян країни третього світу
 third-country port – порт країни третього світу
 threat to internal security – загроза міжнародній безпеці
 threat to international relations – загроза міжнародним відносинам
 threat to international security – загроза національній безпеці
 threat to public health – загроза громадському здоров'ю
 threat to public policy – загроза державній політиці
 three-star admiral – віце-адмірал
 ticket information – інформація, яка вказана у квитку
 time of issuance – час видачі
 to protect revenue collection – захищати збір мита
 to abolish internal border control - скасувати внутрішній прикордонний контроль
 to acquire legal aid – отримати правову допомогу
 to admit for asylum purpose – впускати когось з метою надання притулку
 to admit to the EU – впускати в ЄС
 to affix entry stamp – поставити печатку про в'їзд
 to affix exit stamp – поставити печатку про виїзд
 to affix visa – поставити візу
 to annul a visa – анулювати візу
 to apply for international protection – звертатися за міжнародним захистом
 to apply spray and gas techniques – застосовувати сльозогінний газ

to apprehend the offender – затримувати правопорушника
to arrest the drug user – заарештовувати наркозалежного
to ascertain the passenger's identity – встановлювати особу пасажирів
to assess a major crime – давати оцінку важкому злочину
to assess a minor crime – давати оцінку незначному злочину
to assess passengers verbally – оцінювати пасажирів словесно
to assess passengers visually – оцінювати пасажирів візуально
to assess the passport pages for consistency – оцінювати дотримання послідовності сторінок паспорта
to assess the severity of fraud – оцінювати серйозність підробки
to attend to duty – виконувати обов'язок
to authorize a stay – санкціонувати перебування
to be authorised to enter the port – бути уповноваженим увійти в порт
to be in line with the Schengen and the EU acquis – точно слідувати законодавчій базі Шенгенської Зони та ЄС
to be on the lookout for illegal equipment – здійснювати пошук нелегального обладнання
to be on the lookout for overfishing – займатися пошуком надмірного вилову риби
to be on the lookout for smuggling – запобігати контрабанді
to be referred for protection procedure – передаватися на розгляд стосовно процедури захисту
to be the subject for border checks – бути предметом прикордонної перевірки
to capture the data – збирати дані
to carry dangerous objects – перевозити небезпечні предмети
to carry out a detailed check – здійснювати детальну перевірку
to carry out a security check – здійснювати перевірку для допуску до секретних документів
to carry out administrative formalities – виконувати адміністративні формальності
to carry out age assessment – оцінювати вік
to carry out border check – здійснювати прикордонну перевірку
to carry out border surveillance – здійснювати спостереження за кордоном

- to carry out entry check – здійснювати перевірку на в'їзді у країну
- to carry out exit check – здійснювати перевірку на виїзді з країни
- to carry out search – здійснювати пошук
- to carry out the task – виконувати завдання
- to carry weapon – перевозити зброю
- to challenge a boat – показувати розпізнавальні сигнали човну
- to channel passenger traffic – створювати канал для незаконного переміщення людей
- to check a package – перевіряти багаж
- to check high-risk flight – перевіряти рейс з високим ступенем ризику
- to circumvent border checks – вводити в оману прикордонний контроль
- to circumvent the checks at border crossing points – вводити в оману під час перевірки в пункті пропуску
- to claim asylum – вимагати притулку
- to combat cross-border crime – боротися з транскордонною злочинністю
- to combat excise goods – боротися з контрабандою акцизних товарів
- to combat illegal migration – боротися з нелегальною міграцією
- to combat terrorism – боротися з тероризмом
- to combat trafficking in consumer goods and meat – боротися із незаконним ввезенням споживчих товарів та м'яса
- to combat trafficking in drugs and psychotropic substances – боротися із незаконним переправлянням наркотиків
- to combat trans-border crime – боротися з транскордонною злочинністю
- to combat vehicle crime – боротися зі злочинами, пов'язаними з транспортними засобами
- to comply with the rights of passengers – дотримуватися прав пасажирів
- to conduct a detailed check – здійснювати детальну перевірку
- to conduct external investigations – здійснювати зовнішнє розслідування
- to conduct initial safety inspection – проводити початкову інспекцію техніки безпеки
- to conduct law enforcement training – здійснювати правоохоронну підготовку
- to conduct profiling of persons – здійснювати профілювання осіб

- to conduct screening of persons – здійснювати огляд пасажирів з допомогою технічних засобів
- to conduct the follow-up interview – проводити другий етап опитування
- to conduct the inspection – проводити інспекцію
- to conform to ICAO standards – відповідати стандартам ІКАО (Міжнародної організації цивільної авіації)
- to construct a fleet of armed vessels – формувати флот озброєних суден
- to cooperate with civil society organizations – співпрацювати з цивільними громадськими організаціями
- to counter (Russian) aggression – протистояти російській агресії
- to counter cross-border crime – протистояти транскордонній злочинності
- to counter cross-border criminality – протидіяти транскордонній злочинності
- to counter illegal migration – протистояти незаконній міграції
- to cross-check the information – здійснювати перехресну перевірку інформації
- to deal with passengers in a respectful way – ставитися до пасажирів з повагою
- to defend the sea coast – захищати морське узбережжя
- to delegate authorities to subordinates – делегувати повноваження підлеглим
- to demarcate the state border line – проводити демаркаційну лінію по державному кордоні
- to deny entry – відмовляти у в'їзді
- to detain a person – затримувати особу
- to detain a trespasser – затримувати правопорушника
- to detain asylum seekers – затримувати осіб, які шукають притулку
- to detect an impostor – виявити самозванця
- to detect air smuggling – виявляти контрабанду в літаку
- to detect hidden drugs – виявляти приховані наркотики
- to detect illegal immigrants – виявляти нелегальних мігрантів
- to detect secret compartments – виявляти приховані відсіки
- to detect trans-border offences – виявляти транскордонні правопорушення
- to detect unaccompanied children – виявляти дітей без супроводу дорослих
- to detect weapon – виявляти зброю
- to determine compliance with entry requirements – визначати відповідність умовам в'їзду

- to determine person's identity – визначати особу подорожуючого
- to determine person's nationality – визначати національність особи
- to disable the vessel – приводити судно в непридатність
- to discriminate on grounds of sexual orientation – дискримінувати на підставі сексуальної орієнтації
- to discriminate on grounds of age – дискримінувати на підставі віку
- to discriminate on grounds of disability – дискримінувати на підставі обмежених фізичних можливостей
- to discriminate on grounds of racial or ethnic origin – дискримінувати на підставі расової приналежності чи етнічного походження
- to discriminate on grounds of religion or belief – дискримінувати на підґрунті релігійних вірувань чи переконань
- to discriminate on grounds of sex – дискримінувати на підґрунті статі
- to dismantle the trafficking network – руйнувати мережу торгівлі людьми
- to enforce criminal laws – вводити в дію кримінальні закони
- to enforce federal boating safety regulations – забезпечувати виконання федеральних правил безпеки судноплавства
- to enforce marine traffic regulations – забезпечувати дотримання правил морського руху
- to enforce pollution laws – забезпечувати дотримання (вводити в дію) закони щодо запобігання забруднення
- to enforce regulations – забезпечувати дотримання положень
- to enforce the “Zero Tolerance” program – забезпечувати дотримання програми «Нульової терпимості»
- to enhance migration control – посилювати міграційний контроль
- to enjoy the right of free movement – користуватись правом вільного пересування
- to ensure public safety and security – забезпечувати громадську безпеку та правопорядок
- to ensure revenue collection – забезпечувати збір доходів
- to ensure safety – забезпечувати безпеку
- to ensure the observance of the state border juridical regime – забезпечувати дотримання юридичного режиму державного кордону

- to enter the country in an irregular manner – в'їжджати в країну нелегальним способом
- to enter the country through illegal means – в'їжджати в країну з використанням нелегальних засобів
- to enter the state in the irregular manner – в'їжджати в державу нелегальним способом
- to entitle an applicant to an interpreter – надавати заявнику право на перекладача
- to establish the identity – встановлювати особу
- to examine asylum application – оцінювати заяву на надання притулку
- to examine facial features – оцінювати риси характеру
- to examine the legality – оцінювати законність
- to examine the passport for authenticity – оглядати паспорт на предмет автентичності
- to examine travel documents – оглядати документи подорожуючих
- to exceed the maximum duration of authorised stay – перевищити максимальний термін дозволеного перебування
- to execute duties – виконувати обов'язки
- to exercise the mission – здійснювати місію
- to exhibit the evidence – наводити речовий доказ
- to expel an alien – видворяти іноземця
- to extradite an alien – видворяти іноземця
- to facilitate border-crossing-point work – прискорювати роботу пункту пропуску
- to facilitate targeted law-enforcement – прискорювати цільове здійснення правоохоронної діяльності
- to format physical fitness – задавати формат фізичної готовності
- to fulfil entry requirements – дотримувати умов в'їзду
- to fully respect human dignity – поважати людську гідність
- to grant a refugee status – надавати статус біженця
- to grant entry – надавати право в'їзду
- to grant temporary admission – надати право тимчасово в'їзду
- to handle aggressive passengers – впоратися (мати справу) з агресивними пасажирами
- to have law enforcement authority – мати правоохоронні повноваження

- to identify a boat – ідентифікувати човен
- to identify child victims – ідентифікувати дітей-жертв
- to identify falsified and suspicious documents – ідентифікувати підроблені і підозрілі документи
- to identify fraud – визначати шахрайство
- to identify implicit asylum request – визначати прихований запит на отримання притулку
- to identify occupants – ідентифікувати окупантів
- to identify protection needs – визначати потреби захисту
- to identify signs of human trafficking – ідентифікувати ознаки торгівлі людьми
- to identify victims of human trafficking – ідентифікувати жертв торгівлі людьми
- to improve border security – підвищувати безпеку кордону
- to improve physical fitness – покращувати фізичну форму
- to initiate a detailed check – ініціювати детальну перевірку
- to initiate a non-admission procedure – ініціювати процедуру непропуску
- to initiate a referral – ініціювати передачу справи в іншу інстанцію
- to initiate a return procedure – ініціювати процедуру повернення
- to integrate the photo with biodata – пов'язувати фото з бібліографічними даними
- to intercept immigration – припиняти імміграцію
- to interdict air smuggling – перешкоджати контрабанді літаком
- to interpret body language responses – інтерпретувати мову тіла
- to investigate trans-border offences – розслідувати транскордонні правопорушення
- to investigate violations of regulations – розслідувати порушення положень (інструкції, статуту)
- to jeopardise the right of entry – ризикувати правом на в'їзд
- to lodge applications for international protection – подавати клопотання щодо міжнародного захисту
- to maintain a fleet of armed vessels – підтримувати флот озброєних суден
- to maintain discipline – підтримувати дисципліну
- to maintain good order – підтримувати порядок
- to maintain internal integrity – підтримувати внутрішню цілісність

- to maintain physical fitness – підтримувати фізичну форму
- to man a fleet of armed vessels – укомплектовувати особовим складом флот озброєних суден
- to manage illegal migration – впоратися з нелегальною міграцією
- to meet entry conditions – дотримуватися умов в'їзду
- to meet international regulations – дотримуватися міжнародних законів
- to meet round-the-clock mission responsibilities – виконувати обов'язки цілодобово
- to overrule a request – відхиляти вимогу
- to over-write an error – писати поверх помилки
- to pass exit control – проходити контроль на в'їзді у країну
- to pay custom duty – платити митний збір
- to perform border control – здійснювати прикордонний контроль
- to perform the task – виконувати завдання
- to permeate the passport number – проникати крізь номер паспорту
- to permit the person to pass – дозволити особі в'їзд
- to prepare statements of evidence – готувати покази свідків
- to prevent illegal migration – запобігати нелегальній міграції
- to prevent irregular entry – запобігати нелегальному в'їзду
- to prevent maritime disaster – запобігати морській катастрофі
- to prevent trans-border offences – запобігати транскордонним правопорушенням
- to prevent unauthorised border crossings – запобігати несанкціонованому перетину кордону
- to process personal data – обробляти особисті дані
- to promote a European border guard culture – заохочувати підвищення Європейської прикордонної культури
- to protect the free exercise of rights and freedoms – захищати вільне дотримання прав та свобод
- to protect the rights and freedoms – захищати права і свободи
- to provide detail about financial condition – надавати інформацію щодо фінансового становища

- to provide effective border control – забезпечувати ефективний прикордонний контроль
- to provide legal aid – надавати правову допомогу
- to provide legal assistance – надавати правову допомогу
- to provide legal counselling – надавати юридичну консультацію
- to provide protection – забезпечувати захист
- to qualify for asylum – отримати право на притулок
- to qualify for protection – отримати право на захист
- to question the passenger – опитувати пасажера
- to raise legal action – ініціювати (починати) юридичні дії
- to recognize potential asylum seekers – впізнавати потенційних прохачів притулку
- to recognize the data – розпізнавати дані
- to reduce risks – скорочувати ризики
- to reduce the waiting times – скорочувати час очікування
- to re-examine – повторно оглядати
- to refer a passenger for a second-line check – відправляти пасажера на перевірку другої лінії
- to refuse entry – відмовити у в'їзді
- to reintroduce border control at internal borders – повторно вводити прикордонний контроль на внутрішніх кордонах (ЄС)
- to reject asylum application – відхилити заяву на надання притулку
- to remove a person – видворити особу
- to repel hostility – відбивати ворожість
- to report a major crime – повідомляти про важкий злочин
- to report a minor crime – повідомляти про незначний злочин
- to report a violation – повідомляти про порушення
- to report suspicious occurrence - повідомляти про підозрілий випадок
- to request asylum – вимагати притулку
- to request international protection – просити дозволу на надання міжнародного захисту
- to require a person to halt – вимагати, щоб особа зупинилась
- to resist registration – чинити опір реєстрації

- to revoke a visa – анулювати візу
- to safeguard the security of the state – обороняти безпеку країни
- to salute the officer – вітатися з офіцером
- to screen a visitor – перевіряти відвідувача
- to search baggage – демонструвати багаж на екрані
- to search for dangerous objects – шукати небезпечні об'єкти
- to search passengers – здійснювати огляд пасажирів
- to seek asylum – звертатися за наданням притулку
- to seek international protection – домагатися міжнародного захисту
- to seize the vessel – захопити судно
- to seize weapon – конфіскувати зброю
- to spot signs of human trafficking – виявити ознаки торгівлі людьми
- to stamp a travel document on exit – ставити печатку на документах для перетину кордону при виїзді
- to stamp a travel document on entry – ставити печатку на документах для перетину кордону при в'їзді
- to stop illegal migration – припинити незаконну міграцію
- to stop smugglers – припинити діяльність контрабандистів
- to support lighthouse establishment – підтримувати діяльність маяка
- to tackle corruption – впоратися з корупцією
- to tackle cross-border crime – побороти транскордонну злочинність
- to transfer passengers – перевозити пасажирів
- to transfer smb to reception facility – перемістити когось до приймального закладу
- to travel for holiday purpose – подорожувати з метою відпочинку
- to travel for study purpose – подорожувати з навчальною метою
- to undergo a search – пройти огляд
- to undergo the checks – пройти перевірку
- to use handcuff techniques – застосувати наручники
- to verify compliance with entry requirements – перевіряти відповідність умовам в'їзду
- to verify entry conditions – перевіряти умови в'їзду
- to verify entry documents – перевіряти в'їзні документи

to verify entry requirements – перевіряти дотримання умов в'їзду
to verify protection needs – перевіряти потребу захисту
to violate 'ceasefire' – порушити режим тиші
to violate ceasefire regime - порушити режим тиші
torpedo – торпеда, сигнальна петарда
tracing system – система стеження
trafficked persons – особи, які стали предметом торгівлі
trafficker – торговець людьми
trafficker in human beings - торговець (людьми)
trafficking in drugs and psychotropic substances - незаконне перевезення наркотиків і психотропних речовин
Trafficking in human beings – торгівля людьми
trafficking of weapons - незаконне перевезення зброї
trafficking process – процес незаконного перевезення
Training Center – Центр Підготовки
training division – підрозділ підготовки
training on child-sensitive communication – підготовка з проведення спілкування з дітьми
training on data protection – підготовка з захисту даних
training on interviewing children – підготовка із інтерв'ювання дітей
training system – система підготовки
trans-border offence – транскордонне порушення
transit area – транзитна територія
transit jumpers – особи, які в'їжджають транзитом
transit point from a non-Schengen country – транзитна точка з країни-не члена Шенгенської угоди
transit route – транзитний маршрут
transit to a third country – транзит до третьої країни
transit zone – транзитна зона
transmitted light – прохідне світло
transverse stitching – поперечне зшивання
travel date – дата подорожі
travel document fraud – підробка проїзного документу

travel itinerary – план маршруту

travel order – припис про відрядження

travel warrant – транспортна накладна

treatment of asylum-seekers – поводження з особами, які бажають одержати притулок

truncheon techniques – застосування жезла

two-person counter – стійка, за якою працюють двоє людей

two-star admiral - контр-адмірал

type commander – той, хто командує однорідними силами флоту

ultra-violet reactive ink – ультра-фіолетове реактивне чорнило

unaccompanied children – діти без супроводу дорослих

unaccompanied migrant child – діти-мігранти без супроводу дорослих

unaccompanied minor – неповнолітній без супроводу дорослих

unaccompanied (immigrant) minors – діти (іммігранти) без супроводу дорослих

unauthorised crossing of external borders – несанкціонований перетин зовнішніх кордонів

uncharacterized discharge – звільнення (офіцера) без надання характеристики

under-documented passenger – пасажир без достатньої кількості документів

undervaluation – недооцінювання (складності ситуації)

undocumented adult migrants – дорослі мігранти без документів

undocumented passenger – пасажир без документів

Uniform Code of Military Justice (UCMJ) – Єдиний кодекс військової юстиції

Uniform Distribution Center – Центр видачі (розподілу) уніформи

Union asylum acquis – законодавство ЄС з надання притулку

University of Salamanca (Spain) – Університет Саламанка (Іспанія)

US Coast Guard – Берегова Охорона США

utility boat – робочий катер

UV printing – ультрафіолетовий друк

valid visa – дійсна віза

validity and authenticity of travel documents – дійсність та автентичність проїзних документів

vendue master - аукціоніст

verification of entry conditions – перевірка в'їзних документів

verification of fingerprints – перевірка відбитків пальців
verification of parental consent – перевірка батьківської згоди (на подорож дитини)
verification of personal data – перевірка особистих даних
vessel documentation – документи на судно
Vessel Technical Support – технічна підтримка (забезпечення) судна
vessel traffic service – служба управління рухом суден
victim of trafficking – жертва торгівлі людьми
victim profiling – профайлінг жертв
violations of fundamental rights – порушення прав людини
violations of intellectual property rights – порушення права на інтелектуальну власність
visa abuse – псування візи
visa applicant – людина, яка подає заяву на отримання візи
visa authorities – уповноважений орган для надання візи
visa holder – власник візи
visa sticker – візова наклейка
visible printing – видимий друк
watchstanding personnel – вартовий персонал
watermarks – водяний знак, філігрань
weapon or combat systems department – бойова частина зброї чи бойових систем (на кораблі)
weapons department – бойова частина зброї
weapons officer – офіцер із застосування стрілецької зброї
weapons qualification – кваліфікаційна підготовка з видів зброї
wet-stamp – мокра печатка
work-related – той, що стосується роботи
work-related documents – документи, які стосуються роботи
wreck master – начальник аварійно-рятувальних робіт
yeoman (YN) – діловод